

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІНІҢ
ШЫРАҚБЕК ҚАБЫЛБАЕВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ АКАДЕМИЯСЫ**

Мұқажанов А.Е., Қаражан А.А., Шуакпаев Т.И.

**ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ӘКІМШІЛІК ЮРИСДИКЦИЯСЫ
БОЙЫНША ПРАКТИКУМЫ**

ОҚУ ҚҰРАЛЫ



Алматы
2022

ӘӨЖ 342.9 (075.8)
КБЖ 67.401 я73
М90

*Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай
академиясының Ғылыми кеңесі ұсынған*

Рецензенттер:

Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы
Ғылыми-зерттеу орталығының бастығы заң ғылымдарының кандидаты
полиция полковнигі А.Б. Айтуарова

Қостанай облысы ПД Қостанай қ. ПБ бастығының бірінші орынбасары
полиция подполковнигі М.А. Сахратов

Мұқажанов А.Е., Қаражан А.А., Шуакпаев Т.И.

М 90 **Ішкі істер органдарының әкімшілік юрисдикциясы бойынша
практикумы. / А.Е. Мұқажанов, А.А. Қаражан, Т.И. Шуакпаев - Алматы:
ADAL KITAP, 2022. – 232 б.**

ISBN 978-601-7931-18-6

«Ішкі істер органдарының әкімшілік юрисдикциясы бойынша
практикумы» оқу пәнінің қысқаша мазмұнын қамтиды және осы пәннің
жұмыс оқу бағдарламасына сәйкес әзірленген. Авторлары курсты Қазақстан
Республикасы ІІМ білім беру ұйымдарында оқытудың ерекшелігін ескерген,
бұл тақырыптарды барынша кешенді зерделеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік
береді. Курстың мақсаты – тыңдаушыларды әкімшілік-юрисдикциялық
қызметті жоғары кәсіби деңгейде жүзеге асыруға, әкімшілік құқық
бұзушылықтарды анықтау және құжаттау кезінде бастапқы процестік
әрекеттерді жүргізуге дайындау.

ӘӨЖ 342.9 (075.8)
КБЖ 67.401 я73

ISBN 978-601-7931-18-6

© Мұқажанов А.Е., Қаражан А.А.,
Шуакпаев Т.И., 2022
© ADAL KITAP, 2022.

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ	4
-----------------------	----------

1 тақырып. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қызметтік іс жүргізуді жүзеге асырудың құқықтық негіздері мен тәртібі.	5
2 тақырып. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қозғаудың тәртібі.	25
3 тақырып. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу қатысушыларына жүргізілетін сауалнама нәтижелерін рәсімдеу.....	38
4 тақырып: Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамдарды жеткізу және әкімшілік ұстау хаттамаларын жасау тәртібі.	55
5 тақырып. Әкімшілік жазаларды қолдану туралы қаулы шығару.....	66
6 тақырып. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша сараптама тағайындау және жүргізу тәртібі.	76
7-тақырып. Көлік құралын ұстау, жеткізу және пайдалануға тыйым салу.	87
8 тақырып. Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу.	95
9 тақырыбы. Есірткі құралдарын, психотроптық заттар мен прекурсорларды алу нәтижелерін рәсімдеу	108
10 тақырып. Алкогольді өнімін алу тәртібі.	120
11 тақырып. Жеке тұлғаны қарау және заттарына жеке қарау жүргізу ерекшеліктері.....	144
12 тақырып. Заңды тұлғаның иелігіндегі территориялар, ғимараттар, тауарлармен басқа да мүлікті және тиісті құжаттарды қарау.	151
13 тақырып. Әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың себептері мен салдарын жою жөніндегі ұсынысты шығару.....	154
Тақырып 14. Заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу.....	171
15-тақырып. Әкімшілік полиция қызметкерлерінің Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімін пайдалану тәртібі мен ерекшеліктері. ..	179
16 Тақырып. Профилактикалық есеп істерін рәсімдеу бойынша қызметтік іс жүргізу.....	211

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ	225
---	------------

АЛҒЫ СӨЗ

Әкімшілік полиция бөлімшелері, жалпы ішкі істер органдары сияқты, азаматтардың жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ету, олардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау, құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу, қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша кең ауқымды міндеттерді орындайды. Аталған міндеттердің басым көпшілігі полиция қызметкерлерінің әкімшілік қызметті жүзеге асыру процесінде, яғни олар Қазақстан Республикасының әкімшілік заңнамасының нормаларын қолданған кезде іске асырылады. Әкімшілік полиция қызметінің, оның ішінде жергілікті полиция қызметінің перспективалық бағыттарының бірі – әкімшілік-юрисдикциялық қызмет болып табылады.

Бүгінгі күні әкімшілік полиция қызметкерлері жүзеге асыратын өкілеттіктердің кеңдігін ескере отырып, Қазақстан Республикасы ІІМ оқу орындарының тыңдаушылары мен курсанттарының полицияның сыртқы қызметтерінің әкімшілік-юрисдикциялық қызметінің құқықтық және ұйымдастырушылық негіздерін зерделеуі қажет. Аталған бөлімшелер қызметкерлерінің барлық өкілеттіктерінің ішінде құқық бұзушыларды әкімшілік ұстауды жүзеге асыру, оларды жеткізу, масандық күйін медициналық куәландыру және денсаулыққа зиян келтіру белгілерін анықтау, олардың заттары мен құжаттарын қарап-тексеру және алып қою сияқты шараларға ерекше назар аудару қажет. Сонымен қатар әкімшілік-юрисдикциялық іс-әрекеттерді жүргізудің іс жүргізу тәртібін және оларды құжаттауды зерделеуге мән беру керек.

Ішкі істер органдарының қызметін тұрақты реформалау, бір жағынан, олардың ұйымдық құрылымдарының жаңа жағдайларына бейімделу мәселелерін шешуді, екінші жағынан, тиісті өзгерістерді, жаңа міндеттерді, функцияларды қолданыстағы заңнама нормаларымен, оның ішінде әкімшілік нормалармен бекітуді көздейді. Осыған байланысты, болашақ полиция қызметкерлерінің ішкі істер органдарының әкімшілік-юрисдикциялық қызметінің теориялық және практикалық негіздерін егжей-тегжейлі зерделеуі және оларда әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу саласында заңда көзделген юрисдикциялық өкілеттіктерді жүзеге асыру бойынша тиісті біліктер мен дағдыларды қалыптастыру қажеттілігі туындайды.

1ТАҚЫРЫП. ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ТУРАЛЫ ІСТЕР БОЙЫНША ҚЫЗМЕТТІК ІС ЖҮРГІЗУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ МЕН ТӘРТІБІ.

Жоспар:

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау үшін себептер мен негіз.
 2. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу.
 3. Әкімшілік іс жүргізу кезеңдері.
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау үшін себептер мен негіз.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға:

1) әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісін уәкілетті лауазымды адамның тікелей анықтауы;

2) құқық қорғау органдарынан, сондай-ақ басқа да мемлекеттік органдардан, жергілікті өзін-өзі басқару органдарынан түскен материалдар;

3) жеке және заңды тұлғалардың хабарламалары немесе мәлімдемелері, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарламалар;

4) арнайы автоматтандырылған өлшеу құралдарының, сондай-ақ сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдары мен бақылау аспаптарының көрсеткіштері, оның ішінде автоматты режимде жұмыс істейтін және жолдағы жағдайды фото-, бейнетүсірілім арқылы, көлік құралының жүру жылдамдығы мен бағытын, жол жүрісіне басқа да қатысушылардың іс-қимылдарын айқындау арқылы автомобиль көлігі және жол жүрісі қауіпсіздігі саласында әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалуын тіркейтін бақылау аспаптарының көрсеткіштері;

5) бақылау-өлшеу аппаратурасының және (немесе) радиотехникалық бақылау құралдарының көрсеткіштері себептер болып табылады.

Іс бойынша іс жүргізуді болғызбайтын, ҚР ӘҚБтК-нің 741-бабында көзделген мән-жайлар болмаған кезде, әкімшілік құқық бұзушылық белгілерін көрсететін жеткілікті деректердің болуы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау үшін негіз болып табылады.

Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексінде белгіленген

тәртіппен жүргізілген тексерудің нәтижесі, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің 137-бабы 3-тармағының үшінші бөлігінде көзделген жағдайларда бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалау нәтижесі бақылау және қадағалау субъектісіне қатысты ҚР ӘҚБтК-нің 802-бабының бірінші бөлігінің 1) тармақшасына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға негіздер болып табылады.

ҚР ӘҚБтК-нің 785-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану туралы бірінші хаттама жасалған, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалған немесе прокурор әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау туралы қаулы шығарған, сондай-ақ судья (сот) сот талқылауы барысында процеске қатысушы тұлғаның тарапынан сотқа құрметтемеушілік білдіру фактісінің анықталғаны туралы жариялаған кезден бастап әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған деп есептеледі.

Егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдары мен аспаптары тіркелсе, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс ҚР ӘҚБтК-нің 743-бабында көзделген тәртіппен айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама жіберілген кезден бастап қозғалған деп есептеледі, ал істерді мемлекеттік кіріс органдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс хабарлама (хабардар ету)¹ тиісті түрде жеткізілген кезден бастап қозғалған деп есептеледі.

Іс бойынша іс жүргізуді болғызбайтын мән-жайлар болмаған кезде, әкімшілік құқық бұзушылық белгілерін көрсететін жеткілікті деректердің болуы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау үшін негіз болып табылады. Мынадай мән-жайлардың ең болмағанда біреуі болған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді бастауға болмайды, ал басталған іс тоқтатылуға жатады:

- 1) әкімшілік құқық бұзушылық оқиғасының болмауы;
- 2) әкімшілік құқық бұзушылық құрамының болмауы,
- 3) әкімшілік жауаптылықты белгілейтін заңның немесе оның жекелеген ережелерінің күші жойылуы;

4) егер әкімшілік жауаптылықты белгілейтін заңды немесе оның жекелеген ережелерін немесе іс-әрекетті әкімшілік құқық бұзушылық ретінде саралау соған байланысты болатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы осы істе қолданылуға жататын өзге де нормативтік-құқықтық актіні Қазақстан Республикасының Конституциялық

¹ ҚР ӘҚБтК-нің 802-бабы

Кеңесінің конституциялық емес деп тануы;

5) әкімшілік жауаптылыққа тартудың ескіру мерзімдерінің өтуі;

6) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын тұлғаға қатысты нақ сол факт бойынша судьяның, органның (лауазымды адамның) әкімшілік жаза қолдану туралы қаулысының не әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі тоқтату туралы күші жойылмаған қаулының болуы, сондай-ақ нақ сол факт бойынша тұлғаны күдікті деп тану туралы қаулының болуы;

7) өзіне қатысты іс бойынша іс жүргізіліп жатқан жеке тұлғаның қайтыс болуы, заңды тұлғаның таратылуы;

8) мыналар:

салықтың және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдердің түсуін қамтамасыз ету саласында басшылықты жүзеге асыратын уәкілетті орган растаған, салық төлеушінің салықтық есептілік нысандарын электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі салықтық міндеттемені орындамауына әкеп соққан;

мұнай өнімдерінің айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, мұнай өнімдерінің жекелеген түрлерінің айналымы жөніндегі декларацияларды, сондай-ақ ілеспе жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан;

этил спирті мен алкоголь өнімін өндіру және олардың айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, этил спирті мен алкоголь өнімін өндіру және олардың айналымы жөніндегі декларацияларды, сондай-ақ этил спирті мен алкоголь өніміне ілеспе жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан;

темекі өнімдерін өндіру және олардың айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, темекі өнімдерінің қалдықтары және (немесе) айналымы туралы декларацияларды, мониторингті жүзеге асыру үшін қажетті мәліметтерді, сондай-ақ темекі өнімдеріне ілеспе жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан;

биоотын айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, биоотын айналымы жөніндегі декларацияларды, сондай-ақ ілеспе жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан, бағдарламалық қамтамасыз етуде техникалық қателер туындаған жағдайда;

8-1) кеден ісі саласындағы уәкілетті орган растаған, электрондық нысанда кедендік декларациялауға байланысты кедендік операцияларды жасау жөніндегі міндеттердің Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде және тәртіппен орындалмауына әкеп соққан, электрондық нысанда декларациялау бойынша ақпараттық жүйенің жұмысында қателер туындаған жағдайда;

9) Қазақстан Республикасының салық, кеден заңнамасында көзделген өзге де жағдайларда;

10) ҚР ӘҚБтК-нің 897-бабында белгіленген тәртіппен әкімшілік айыппұл төлегенін растайтын құжаттың болуы;

11) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын тұлғаның заңда белгіленген тәртіппен адам саудасына байланысты қылмыс туралы қылмыстық іс бойынша жәбірленуші деп танылуы;

12) ҚР ӘҚБтК-нің 64-бабында көзделген тәртіппен тараптардың татуласуына байланысты.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу, егер қосымша дәлелдер жинаудың барлық мүмкіндігі таусылса, ҚР ӘҚБтК-нің 741-бабының бірінші бөлігінің 1) және 2) тармақшаларында көзделген негіздер бойынша әкімшілік құқық бұзушылық оқиғасының немесе әкімшілік құқық бұзушылық құрамының жоқтығы дәлелденген кезде де, сонымен бірге бар екендігі дәлелденбеген кезде де, сондай-ақ зиян келтіру құқыққа сыйымды болып табылатын не іс-әрекет ҚР ӘҚБтК-нің 5-тарауына сәйкес әкімшілік жауаптылықты болғызбайтын мән-жайларда жасалған жағдайда тоқтатылады².

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама:

1) ескерту түрінде әкімшілік жаза қолдануға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайларда, егер тұлға құқық бұзушылық жасау фактісін мойындаса;

2) егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптарымен тіркелсе, айыппұл айыппұлды төлеу қажеттігі туралы нұсқама түрінде ресімделеді;

3) егер адам әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісін мойындаған және жазаның қолданылуымен келіскен, сондай-ақ ҚР ӘҚБтК-нің 897-бабына сәйкес айыппұлды төлеген жағдайда, мемлекеттік кіріс органдары қарайтын істер бойынша әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде;

4) жеке тұлғалар бұзылған құқықтарын қалпына келтіру туралы арызбен жүгінген кезде ҚР ӘҚБтК-74, 75, 76, 78, 81, 82, 82-1, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 92-1, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,

² ҚР ӘҚБтК-нің 741-бабы

104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 130, 132 және 456-1-баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді сот құқық бұзушылық туралы хаттама жасамай қарайды;

5) егер әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу прокурор қаулысымен қозғалса және судья (сот) тікелей соттың қарауы барысында ҚР ӘҚБтК-нің 684-бабының үшінші бөлігінде көзделген жағдайларда сотты құрметтемеушілік фактісін анықтаған кезде жасалмайды.

Қаржы және сауда саласындағы құқық бұзушылықты қоспағанда, ескерту жасау түріндегі жазаны оған уәкілеттік берілген лауазымды адам әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде ресімдейді.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған тұлға ескерту жасау туралы қаулының екінші данасына қол қою арқылы қолданылған жазаға өзінің келісімін растайды³.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманың жазбаша нысанымен бірге электрондық нысаны да пайдаланылуы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада:

- 1) хаттама жасалған күні мен орны;
- 2) хаттаманы жасаған адамның лауазымы, тегі және аты-жөні;
- 3) өзіне қатысты іс қозғалған тұлға туралы мәліметтер (жеке тұлғалар үшін – тегі, аты, әкесінің аты (ол болған кезде), туған жылы, айы, күні, тұрғылықты жері, жеке басын куәландыратын құжаттың атауы мен деректемелері, сәйкестендіру нөмірі, жұмыс орны, телефонның, факстың, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі және (немесе) электрондық мекенжайы (егер бұлар болса); заңды тұлғалар үшін – атауы, орналасқан жері, заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) нөмірі және күні, сәйкестендіру нөмірі және банк деректемелері, телефонның, факстың, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі және (немесе) электрондық мекенжайы (егер бұлар болса);

- 4) әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалған орны, уақыты мен мәні;

- 5) ҚР ӘҚБтК-нің 2-бөлімінің Ерекше бөлігінің осы құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылық көзделетін бабы; егер куәлар және жәбірленушілер болса, олардың тегі, аты, әкесінің аты (ол болған кезде), мекенжайлары;

- 6) өзіне қатысты іс қозғалған жеке тұлғаның не заңды тұлға өкілінің түсініктемесі; метрологиялық салыстырып тексерудің атауы, нөмірі, күні, егер әкімшілік құқық бұзушылықты анықтау және тіркеу кезінде техникалық құрал пайдаланылса, оның көрсеткіштері;

³ ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы

7) істі шешу үшін қажетті өзге де мәліметтер, оның ішінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істің қаралатын уақыты мен орны көрсетіледі, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісін растайтын құжаттар қоса беріледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалған кезде іс жүргізудің тілі анықталады. Өзіне қатысты іс қозғалған тұлғаға, сондай-ақ іс бойынша іс жүргізудің басқа да қатысушыларына олардың ҚР ӘҚБтК-де көзделген құқықтары мен міндеттері түсіндіріліп, бұл жөнінде хаттамада белгі жасалады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалған кезде қорғаушыға немесе өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан кәмелетке толмаған адамның заңды өкіліне олардың істі соттылығы бойынша әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған аудандық және оған теңестірілген сотқа, ал тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің аумағында ол болмаған кезде, аудандық (қалалық) сотқа беру туралы өтінішхатпен жүгіну құқығы түсіндіріледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға оны жасаған адам және өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан тұлға (тұлғаның өкілі) қол қояды. Жәбірленушілер мен куәлар болған кезде, сондай-ақ куәгерлер қатысқан жағдайларда хаттамаға осы адамдар да қол қояды.

Өзіне қатысты іс қозғалған, тиісті түрде хабарланған адам болмаған немесе келмеген жағдайда, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға, өзіне қатысты іс қозғалған тұлғаның болмауы немесе келмеуі туралы белгі қоя отырып, оны жасаған адам қол қояды.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жөнінде хаттамаға қолхатпен қабылдаудан бас тартқан жағдайда, хаттамаға оны жасаған адам тиісті жазба жүргізеді.

Өзіне қатысты іс қозғалған жеке тұлғаға немесе заңды тұлғаның өкіліне әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамамен танысуға мүмкіндік берілуге тиіс. Аталған тұлғалар хаттаманың мазмұны бойынша түсініктемелер беруге және ескертулер жасауға, сондай-ақ оған қол қоюдан өзінің бас тарту уәждерін баяндауға құқылы, бұлар хаттамаға қоса беріледі. Осы адамдар әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда хаттамаға тиісті жазба жүргізіледі. Өзіне қатысты іс қозғалған тұлғаның хаттамаға қол қою фактісі аталған тұлғаның хаттамамен танысқандығын куәландырады және әкімшілік құқық бұзушылықты жасауда өз кінәсін мойындау болып табылмайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманың көшірмесі өзіне қатысты іс қозғалған жеке тұлғаға немесе заңды тұлғаның өкіліне, сондай-ақ жәбірленушіге ол жасалғаннан кейін қолхат алынып, дереу табысталады.

Хаттама электрондық нысанда жасалған кезде уәкілетті адам іс бойынша іс жүргізуге қатысушыларға оның «электрондық үкімет» веб-порталында және (немесе) құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласындағы уәкілетті органның ақпараттық сервисінде орналастырылғаны туралы хабарлайды. Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан тұлғаның (тұлға өкілінің) өтінуі бойынша хаттаманың көшірмесі қағаз жеткізгіште табыс ету не өзі көрсеткен пошталық немесе электрондық мекенжайға жіберу арқылы, сондай-ақ әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімін жүргізу тәртібінде көзделген өзге тәсілмен беріледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама ҚР ӘҚБтК-нің 802-бабы бірінші бөлігінің 4) тармақшасында көзделген, сондай-ақ осы баптың бесінші бөлігінде көзделген негіздер бойынша өзіне қатысты іс қозғалған тұлға болмаған кезде жасалған жағдайларда, өзіне қатысты іс қозғалған тұлғаны хабардар ете отырып, ол жасалғаннан кейін екі тәулік ішінде тапсырыс хатпен пошта арқылы не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында жіберіледі. Өзіне қатысты іс қозғалған тұлғаның хаттаманы алған кезден бастап үш тәулік ішінде оны қайтармау фактісі оған қол қоюдан бас тарту деп танылады, бұл жөнінде хаттама көшірмесінде тиісті жазба жасалады⁴.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісі анықталғаннан кейін дереу жасалады.

Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексінде белгіленген тәртіппен жүргізілетін тексеру барысында әкімшілік құқық бұзушылық анықталған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама тиісті тексеру аяқталғаннан кейін дереу жасалады.

Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексінде тыйым салынған монополистік қызметті, жосықсыз бәсекелестікті, сондай-ақ мемлекеттік, жергілікті атқарушы органдардың, мемлекет нарық субъектілерінің қызметін реттеу функцияларын берген ұйымдардың бәсекелестікке қарсы әрекеттерін (әрекетсіздігін) жүзеге асыру кезінде әкімшілік құқық бұзушылық анықталған жағдайларда хаттама тергеп-тексеру нәтижелері бойынша тиісті шешім қабылданғаннан кейін дереу жасалады.

Салық салу не бюджет қаражатын пайдалану саласындағы,

⁴ ҚР ӘҚБтК-нің 803-бабы

техникалық реттеу және өлшем бірлігін қамтамасыз ету саласында әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған жағдайларда, хаттама тиісті тексеру аяқталғаннан кейін дереу жасалады.

ҚР ӘҚБтК-нің 897-бабында айқындалған тәртіппен айыппұл төленбеген жағдайда, хаттама ҚР ӘҚБтК-нің көрсетілген бабында белгіленген мерзім өткеннен кейін бір тәулік ішінде жасалады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың мән-жайларын, өздеріне қатысты іс қозғалған жеке тұлғаның жеке басын немесе заңды тұлға туралы мәліметтерді және заңды тұлға өкілінің жеке басын қосымша анықтау талап етілетін жағдайларда, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама көрсетілген мән-жайлар анықталған күннен бастап үш тәулік ішінде, ал ҚР ӘҚБтК-нің 210, 213 (төртінші, сегізінші және тоғызыншы бөліктерінде), 217, 218, 220, 222, 227 (бірінші, екінші, үшінші және бесінші бөліктерінде), 228 (бесінші және он екінші бөліктерінде), 239 (үшінші және төртінші бөліктерінде), 243, 244, 251, 252, 464 (бірінші бөлігінде), 571, 572, 573 575, 593 (бірінші бөлігінде) баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылықтар бойынша, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық жөніндегі материалдарды аумақтық филиалдарға беру кезінде құқық бұзушылық немесе оны жасаған тұлға анықталған кезден бастап он тәулік ішінде жасалады.

Сараптама жүргізу, маманның зерттеуі талап етілетін жағдайда, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама сараптама және (немесе) маманның қорытындысы алынған кезден бастап екі тәулік ішінде жасалады⁵.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу тәртібі Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексімен айқындалады.

Қылмыстық немесе азаматтық істі қарау процесінде соттың әкімшілік жазалар қолдану тәртібі ҚР ӘҚБтК-нің және тиісінше ҚР ҚПК мен ҚР АПК-нің ережелерімен айқындалады.

ҚР ӘҚБтК-нің 737-бабына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу міндеттері:

- 1) әрбір істің мән-жайларын уақытылы, жан-жақты, толық және объективті анықтау, оны осы Кодекске сәйкес шешу;
- 2) іс жүргізуге қатысушылардың құқықтары мен міндеттерінің іске асырылуын қамтамасыз ету;
- 3) әкімшілік құқық бұзушылықтар жасауға ықпал еткен себептер

⁵ ҚР ӘҚБтК-нің 806-бабы

мен жағдайларды анықтау;

4) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулының, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманың орындалуын қамтамасыз ету болып табылады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша іс жүргізу Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімі пайдаланыла отырып, қағаз және (немесе) электрондық нысандарда жүзеге асырылады.

Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімін жүргізу тәртібін Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры айқындайды.

Электрондық нысанда жасалған процестік құжаттар судьяның, уәкілетті органның лауазымды адамының электрондық цифрлық қолтаңбасымен куәландырылады және іс жүргізуге қатысушыларға өздері көрсеткен пошталық немесе электрондық мекенжайға жіберу арқылы не Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімін жүргізу тәртібінде көзделген өзге де тәсілдермен ұсынылады.

Процестік құжаттарды электрондық нысанда ұсынумен қатар іс жүргізуге қатысушыларға процестік құжаттарды қағаз жеткізгіште де ұсынуға жол беріледі.

Қазақстан Республикасында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу мемлекеттік тілде жүргізіледі, ал қажет болған кезде іс жүргізуде орыс тілі немесе басқа да тілдер мемлекеттік тілмен тең қолданылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судья, органдар (лауазымды адамдар) сот ісін жүргізу тілін өзгерту қажет болған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу тілін өзгерту туралы уәжді қаулы шығарады.

Іс бойынша іс жүргізіліп жатқан тілді білмейтін немесе жеткілікті білмейтін іске қатысушы адамдарға ана тілінде немесе олар білетін басқа тілде мәлімдемелер жасау, түсініктемелер мен айғақтар беру, өтінішхаттар мәлімдеуге, шағымдар жасау, іс материалдарымен танысу, оны қарау кезінде сөз сөйлеу, ҚР ӘҚБтК-де белгіленген тәртіппен аудармашының қызметтерін тегін пайдалану құқығы түсіндіріледі және қамтамасыз етіледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуге қатысушы адамдарға басқа тілде жазылған, заң бойынша оларға қажетті іс материалдарын іс жүргізу тіліне тегін аударып беру қамтамасыз етіледі.

Құқық бұзушы адам мен жәбірленушіге тапсырылуға жататын процестік құжаттар олардың ана тіліне немесе олар білетін тілге аударылуға тиіс.

Аударма бойынша шығыстар және аудармашының көрсеткен

қызметтері мемлекеттік бюджет есебінен төленеді.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу кезінде пайдаланылатын мерзімдер сағаттармен, тәуліктермен, айлармен және жылдармен есептеледі.

Мерзімдерді есептеген кезде мерзімнің өтуі басталатын сол сағат пен тәулік есепке алынбайды. Бұл қағиданың ұстап алу кезіндегі мерзімдерді есептеуге қатысы жоқ.

Мерзім тәуліктермен есептелетін жағдайларды қоспағанда, мерзімді есептеген кезде оған жұмыстан тыс уақыт та кіреді.

Әкімшілік қамаққа алу мерзімін есептеу кезінде оған жұмыстан тыс уақыт та кіреді.

Мерзімді тәуліктермен есептеген кезде мерзім бірінші тәуліктің нөл сағатынан кейін есептеледі және мерзімнің соңғы тәулігінің жиырма төрт сағатында аяқталады.

Мерзімді айлармен немесе жылдармен есептеген кезде мерзім соңғы айдың тиісті күнінде бітеді, ал егер бұл айда тиісті күні болмаса, мерзім осы айдың соңғы күні аяқталады. Егер мерзімнің аяқталуы жұмыс күні емес (демалыс, мереке) күнге келсе, әкімшілік ұстап алу кезінде мерзімді есептеу жағдайларын қоспағанда, онда одан кейінгі бірінші жұмыс күні мерзімнің соңғы күні деп есептеледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысатын адамдардың, жүргізуінде осы іс жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) міндетті түрде қарауына жататын өтінішхатты мәлімдеуге құқығы бар.

Өтінішхат жазбаша түрде не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында мәлімделеді және дереу қаралуға жатады. Өтінішхатты дереу қарау мүмкін болмаған жағдайларда, мәлімделген кезден бастап үш тәуліктен кешіктірілмей ол жөнінде шешім қабылдануға тиіс.

Өтінішхатты қанағаттандыру туралы не оны қанағаттандырудан толық немесе ішінара бас тарту туралы шешім ұйғарым түрінде шығарылады, ол өтінішхатты мәлімдеген адамның назарына жеткізіледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді болғызбайтын мән-жайлар:

- 1) әкімшілік құқық бұзушылық оқиғасының болмауы;
- 2) әкімшілік құқық бұзушылық құрамының болмауы,
- 3) әкімшілік жауаптылықты белгілейтін заңның немесе оның жекелеген ережелерінің күші жойылуы;
- 4) егер әкімшілік жауаптылықты белгілейтін заңды немесе оның

жекелеген ережелерін немесе іс-әрекетті әкімшілік құқық бұзушылық ретінде саралау соған байланысты болатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы осы істе қолданылуға жататын өзге де нормативтік-құқықтық актіні Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесінің конституциялық емес деп тануы;

5) әкімшілік жауаптылыққа тартудың ескіру мерзімдерінің өтуі;

6) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын тұлғаға қатысты нақ сол факт бойынша судьяның, органның (лауазымды адамның) әкімшілік жаза қолдану туралы қаулысының не әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі тоқтату туралы күші жойылмаған қаулының болуы, сондай-ақ нақ сол факт бойынша тұлғаны күдікті деп тану туралы қаулының болуы;

7) өзіне қатысты іс бойынша іс жүргізіліп жатқан жеке тұлғаның қайтыс болуы, заңды тұлғаның таратылуы;

8) мыналар:

- салықтың және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдердің түсуін қамтамасыз ету саласында басшылықты жүзеге асыратын уәкілетті орган растаған, салық төлеушінің салықтық есептілік нысандарын электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі салықтық міндеттемені орындамауына әкеп соққан;

- мұнай өнімдерінің айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, мұнай өнімдерінің жекелеген түрлерінің айналымы жөніндегі декларацияларды, сондай-ақ ілеспе жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан;

- этил спирті мен алкоголь өнімін өндіру және олардың айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, этил спирті мен алкоголь өнімін өндіру және олардың айналымы жөніндегі декларацияларды, сондай-ақ этил спирті мен алкоголь өніміне ілеспе жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан;

- темекі өнімдерін өндіру және олардың айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, темекі өнімдерінің қалдықтары және (немесе) айналымы туралы декларацияларды, мониторингті жүзеге асыру үшін қажетті мәліметтерді, сондай-ақ темекі өнімдеріне ілеспе жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан;

- биоотын айналымы саласындағы уәкілетті орган растаған, биоотын айналымы жөніндегі декларацияларды, сондай-ақ ілеспе

жүкқұжаттарды электрондық түрде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде ұсыну жөніндегі міндеттемелердің орындалмауына әкеп соққан, бағдарламалық қамтамасыз етуде техникалық қателер туындаған жағдайда;

9) кеден ісі саласындағы уәкілетті орган растаған, электрондық нысанда кедендік декларациялауға байланысты кедендік операцияларды жасау жөніндегі міндеттердің Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мерзімде және тәртіппен орындалмауына әкеп соққан, электрондық нысанда декларациялау бойынша ақпараттық жүйенің жұмысында қателер туындаған жағдайда;

10) Қазақстан Республикасының салық, кеден заңнамасында көзделген өзге де жағдайларда;

11) ҚР ӘҚБтК-нің 897-бабында белгіленген тәртіппен әкімшілік айыппұл төлегенін растайтын құжаттың болуы;

12) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын тұлғаның заңда белгіленген тәртіппен адам саудасына байланысты қылмыс туралы қылмыстық іс бойынша жәбірленуші деп танылуы;

13) ҚР ӘҚБтК-нің 64-бабында көзделген тәртіппен тараптардың татуласуына байланысты.

ҚР ӘҚБтК-нің 64-1-бабында көзделген жағдайда, сондай-ақ қылмыстық заңнамада көзделген қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болуына байланысты материал прокурорға, сотқа дейінгі іс жүргізу органына берілген жағдайда әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу ҚР ӘҚБтК-де көзделген тәртіппен тоқтатылуы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша іс жүргізуге қатысушыларға істің қаралатын немесе жекелеген процестік әрекеттердің жасалатын уақыты мен орны туралы хабарланады және олар хабарлама арқылы (хабархатпен) сотқа, органға (лауазымды адамға) шақырылады.

Істің қаралатын уақыты мен орнын әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада да көрсетуге болады.

Хабардар ету (хабархат), оның тапсырылғаны туралы хабардар етуі бар тапсырыс хат, телефонограмма немесе жеделхат, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі бойынша немесе электрондық мекенжай бойынша мәтіндік хабар не хабарламаның немесе шақырудың тіркелуін қамтамасыз ететін өзге де байланыс құралдарын пайдалану арқылы жіберіледі.

Егер істе көрсетілген мекенжай бойынша адам шын мәнінде тұрмаса, хабарлама немесе шақыру заңды мекенжайы бойынша немесе оның жұмыс орнына жіберілуі мүмкін. Заңды тұлғаға арналған

хабарлама (хабархат) оның тұрғылықты жері бойынша жіберіледі.

Хабарлама (хабархат):

1) хабарланатын адам әкімшілік іс бойынша іс жүргізу процесінде көрсеткен және өзінің қолтаңбасымен растаған ұялы байланыстың абоненттік нөмірі бойынша немесе электрондық мекенжай бойынша мәтіндік хабар жіберілген;

2) адамның өзіне жеке немесе онымен бірге тұратын кәмелетке толған отбасы мүшелерінің біріне табыс етілгені туралы жіберушіге қайтарылуға жататын хабарламаға қолын қойғызып табыс етілетін жеделхатпен, тапсырыс хатпен хабарланған жағдайларда тиісті түрде жеткізілген және анық болып есептеледі. Заңды тұлғаға арналған хабарлама (хабархат) заңды тұлғаның басшысына немесе жұмыскеріне табыс етіледі, ол өзінің тегін, аты-жөні мен лауазымын көрсете отырып, табыс етілгені туралы хабарламада (хабархатта) хабархатты алғаны жөнінде қол қояды;

3) хабарламаны (хабархатты) тиісінше жеткізу фактісін тіркеп-бекітуге (куәландыруға) мүмкіндік беретін өзге де тәсілмен жіберілген жағдайларда тиісті түрде жеткізілген және анық болып есептеледі;

4) Қазақстан Республикасының салық заңнамасында белгіленген тәртіппен электрондық салық төлеушілер ретінде тіркелген тұлғаларға мемлекеттік кіріс органы электрондық тәсілмен хабардар етуді (хабарламаны) жіберген жағдайларда тиісінше жеткізілді деп танылады.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу жүзеге асырылатын адам өзі көрсеткен тұрғылықты жері (тұрған жері) мекенжайының, жұмыс орнының, ұялы байланыстың абоненттік нөмірінің, электрондық мекенжайының дұрыс екендігімен танысқанын өзінің қол қоюымен растайды, ал көрсетілген мекенжайларға жіберілген хабарлама (хабархат) тиісінше және жеткілікті деп есептелетін болады.

Өзіне қатысты іс қозғалған адамға, сондай-ақ іс бойынша іс жүргізудің өзге де қатысушыларына ұялы байланыстың абоненттік нөмірі бойынша мәтіндік хабарлама арқылы сотқа келу туралы хабардар етуді алуға келісімі туралы талон беріледі, шығыстар олардың өз есебінен төленеді.

Талонның үзілетін бөлігі әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманың көшірмесімен бірге беріледі.

Адресат хабарламаны (хабархатты) қабылдаудан бас тартқан кезде, оны жеткізетін немесе тапсыратын адам сотқа, органға (лауазымды адамға) қайтарылатын хабарламаға (хабархатқа) тиісті белгі соғады.

Адресаттың хабарламаны (хабархатты) қабылдаудан бас тартуы істі қарауға немесе жекелеген процестік әрекеттерді жасауға кедергі болып табылмайды.

Әкімшілік іс жүргізу кезеңдері.

Әкімшілік процеске қатысушылардың қызметі уақыт өте келе құқықтар мен өзара міндеттерді іске асыру бойынша өзара байланысты процестік әрекеттердің бірізді қатары ретінде дамиды. Процесс дамудың бірнеше кезеңдерінен немесе сатыларынан өтеді.

Кезеңді іс жүргізудің, жалпы міндеттермен қатар, өзіне ғана тән міндеттерге ие салыстырмалы түрде тәуелсіз бөлігі деп түсіну керек.

Бір кезең процеске қатысушылардың басқа тобынан, әртүрлі әрекеттерді жасаудан, осы кезеңде қорытындылайтын арнайы процестік құжаттарды рәсімдеуден ерекшеленеді. Сонымен қатар әрбір кезеңнің дербестігіне қарамастан, олар әкімшілік процестің жалпы міндетін шешуге бағынады және бір-бірімен тығыз байланысты: әрбір келесі кезең алдыңғы кезең аяқталғаннан кейін ғана басталады; жаңа кезеңде бұрын не жасалғаны тексеріледі.

Әкімшілік іс жүргізулердің әрқайсысы негізінен 4 кезеңге бөлінеді. Мысалы, азаматтардың ұсыныстары, арыздары мен шағымдары бойынша іс жүргізу:

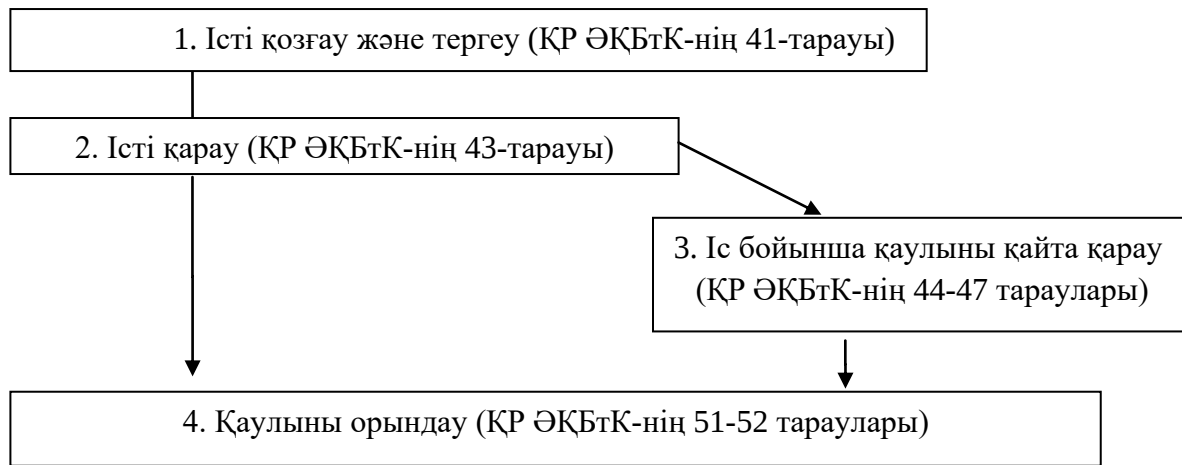
1. органға (мекемеге) келіп түскен жазбаша ұсыныстарды, арыздарды, шағымдарды тіркеу немесе құзыретті лауазымды адамның ауызша шағымдарды тыңдауы;

2. шағымда баяндалған фактілер мен мән-жайларды тексеру;

3. шағым бойынша шешім қабылдау және қабылданған шешім туралы арыз иесіне хабарлау;

4. қабылданған шешімді орындау бойынша іс-әрекеттер кезеңдерінен тұрады.

Әкімшілік іс жүргізу жүйесіндегі ең маңыздысы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу болып табылады. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді келесідей сұлбалық түрде көрсетуге де болады:



Кез келген іс жүргізу қызметіне сатылық белгі тән.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу кезеңі – заңмен белгіленген уәкілетті адамдар дәйекті түрде жасайтын іс жүргізу әрекеттерінен тұратын, жиынтығында тиісті құқық қолдану актісімен ресімделетін бірыңғай мақсатқа қол жеткізуге және түпкілікті нәтиже алуға бағытталған іс жүргізудің дербес бөлігі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау

Бұл кезеңде әкімшілік құқық бұзушылық фактісі анықталады.

Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексінде белгіленген тәртіппен жүргізілген тексерудің нәтижесі, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің 137-бабы 3-тармағының 3-бөлігінде көзделген жағдайларда бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалау нәтижесі бақылау және қадағалау субъектісіне қатысты бапты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға негіздер болып табылады.

Бұл іс-әрекет Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік Кодексінің 129-бабының 4 және 5-тармақтарында және 140-бабының 3 және 5-тармақтарында көзделген салаларда, сондай-ақ респонденттерге бармай профилактикалық бақылауды жүзеге асыру кезінде мемлекеттік статистика саласында бақылау мен қадағалауды жүзеге асыру кезінде әкімшілік құқық бұзушылық белгілері анықталған жағдайларға қолданылмайды.

ҚР ӘҚБтК-нің 785-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану туралы бірінші хаттама жасалған, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалған немесе прокурор әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау жөнінде қаулы шығарған, сондай-ақ судья (сот) сот талқылауы барысында процеске қатысушы тұлғаның тарапынан сотқа құрметтемеушілік білдіру фактісінің анықталғаны туралы жариялаған

кезден бастап әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған деп есептеледі.

Егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдары мен аспаптары тіркелсе, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс ҚР ӘҚБтК-нің 743-бабында көзделген тәртіппен айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама жіберілген кезден бастап қозғалған деп есептеледі, ал істерді мемлекеттік кіріс органдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс хабарлама (хабархат) тиісті түрде жеткізілген кезден бастап қозғалған деп есептеледі.

Құқық қорғау органдарының, басқа да мемлекеттік органдардың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, жеке және заңды тұлғалардың қоғамдық бірлестіктерінің материалдары, хабарламалары, арыздары, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарламалары болған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудан бас тартылған жағдайда, көрсетілген материалдарды, хабарламаларды, арыздарды қараған лауазымды адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудан бас тарту туралы уәжді ұйғарым шығарады.

Әкімшілік құқық бұзушылық фактісі:

1) әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада (ҚР ӘҚБтК 802-б. 4-т.);

2) не әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау туралы прокурордың қаулысында (ҚР ӘҚБтК 802-б. 4-т.) тіркеледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама не прокурордың әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау туралы қаулысы іс материалдарымен бірге судьяның қарауына, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарауға уәкілеттік берілген органға, лауазымды адамға жіберіледі.

Істі қарау сатысына келесі кезеңдер кіреді:

1) істі қарауға дайындау;

2) істі тікелей қарау және қаулы шығару;

3) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау туралы қаулыны мүдделі адамдардың назарына жеткізу.

Сот істі, шағымды, наразылықты қарауға кіріскенде:

1) істі кім қарайтынын, қандай іс, шағым, наразылық қаралуға жататынын, кім және ҚР ӘҚБтК-нің қандай бабының негізінде жауаптылыққа тартылатынын хабарлайды, іс жүргізу тілін айқындайды;

2) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адамның немесе оның өкілінің, сондай-ақ істі, шағымды, наразылықты қарауға қатысатын өзге де тұлғалардың келгеніне көз жеткізеді;

3) іс жүргізуге қатысушылардың жеке басын анықтайды және тұлғалардың заңды өкілдерінің, қорғаушының өкілеттіктерін тексереді;

4) іс жүргізуге қатысушылардың келмеу себептерін анықтайды және аталған адамдар болмағанда істі, шағымды, наразылықты қарау туралы не істі, шағымды, наразылықты қарауды кейінге қалдыру туралы шешім қабылдайды;

5) қажет болған жағдайларда істі, шағымды, наразылықты қарау кезінде қатысуы міндетті болып табылатын адамды күштеп әкелу туралы ұйғарым шығарады, аудармашыны тағайындайды;

6) істі қарауға қатысатын адамдарға осы Кодексте көзделген олардың құқықтары мен міндеттерін, оның ішінде мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен тегін заң көмегін алу құқығын түсіндіреді;

7) мәлімделген бас тартуларды және өтінішхаттарды шешеді;

8) әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы, шағымды, наразылықты, ал қажет болған кезде істің өзге де материалдарын жария етеді;

9) өзіне қатысты іс бойынша іс жүргізіліп жатқан адамның түсініктемелерін, іс жүргізуге қатысатын басқа да адамдардың айғақтарын, маманның түсіндірмесін және сарапшының қорытындысын тыңдайды, өзге де дәлелдемелерді зерттейді, ал істі, шағымды, наразылықты қарауға прокурор қатысқан жағдайда оның қорытындысын тыңдайды;

10) істі, шағымды, наразылықты қарауды кейінге қалдыру туралы ұйғарымды: егер судьяға қарсылық білдіру істі, шағымды, наразылықты мәні бойынша қарауға кедергі келтірсе, оның өздігінен бас тартуы немесе оған қарсылық білдіру туралы мәлімдеуіне; егер қорғаушының, уәкілетті өкілдің, сарапшының немесе аудармашының қарсылық білдіруі істі, шағымды, наразылықты мәні бойынша қарауға кедергі келтірсе, олардың қарсылық білдіруіне; істі, шағымды, наразылықты қарауға қатысатын адамдардың келу немесе іс, шағым, наразылық бойынша қосымша материалдарды талап етіп алдыру қажеттігіне байланысты, сондай-ақ ҚР ӘҚБтК-нің 51-бабы 2- бөлігінде көзделген жағдайларда шығарады. Қажет болған жағдайда сот сараптама тағайындау туралы ұйғарым шығарады;

11) істі, шағымды, наразылықты қарау мерзімін ұзарту, тоқтата тұру туралы ұйғарым шығарады;

12) ҚР ӘҚБтК-нің 829-9-бабында көзделген жағдайларда істі мәні бойынша қарауға беру туралы ұйғарым шығарады.

Істі, шағымды, наразылықты қарау кезінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істің қозғалуының, істе бар және қосымша ұсынылған материалдар бойынша шығарылған қаулылардың заңдылығы мен негізділігі тексеріледі. Сот істің, шағымның, наразылықтың дәлелдерімен және мән-жайларымен байланысты емес және істі толық көлемде тексереді, бұл ретте ол жаңа фактілерді анықтауға және жаңа дәлелдемелерді зерделеуге құқылы.

Сот шақырылған адамдардың келмеуіне, іс бойынша қосымша материалдарды талап етіп алдыруына, сараптама тағайындауға байланысты және істі, шағымды, наразылықты толық, жан-жақты және әділ қарау үшін қажет болатын басқа да жағдайларда істі, шағымды, наразылықты қарауды кейінге қалдыруы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қаулылар мен шешімдерді қайта қарау.

Бұл кезең міндетті емес, өйткені оның бастамасы шағым беруге немесе наразылық білдіруге құқығы бар адамдарға байланысты. Алайда, бұл өте маңызды, өйткені осы кезеңде қабылданған процестік актілердің заңдылығы мен негізділігі тексеріледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша заңды күшіне енбеген қаулы мен шешімге шағым жасауға:

1) өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам;

2) жәбірленуші;

3) жеке тұлғаның заңды өкілдері;

4) заңды тұлғаның заңды өкілдері;

5) қорғаушы және өкіл;

6) әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасауға уәкілетті лауазымды адам құқылы;

7) прокурор наразылық беруге құқылы.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша заңды күшіне енбеген қаулы мен шешімге:

1) судья шығарған – жоғары тұрған сотқа;

2) алқалы орган шығарған – алқалы органның орналасқан жері бойынша аудандық сотқа;

3) лауазымды адам шығарған – жоғары тұрған органға, жоғары тұрған лауазымды адамға не іс қаралатын жердегі аудандық сотқа шағым жасалуы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қаулылар мен шешімдерді қайта қарау сатысының қорытындылары бойынша:

1) шешім *(заңды күшіне енбеген қаулылар мен шешімдер қайта қаралған жағдайда)*;

2) қаулы (заңды күшіне енген қаулылар мен шешімдер қайта қаралған жағдайда) процестік құжаттары шығарылады.

Әкімшілік жаза тағайындау туралы қаулыларды орындау

ҚР ӘҚБтК-нің 51-тарауы осы Кодексте көзделген әкімшілік жазаларды қандай уәкілетті органдар, қандай тәртіппен және қандай мерзімдерде орындайтыны айқындалған жазалардың жекелеген түрлерін орындау тәртібін реттейді.

Әкімшілік жазаны орындау сатысы, егер:

1) белгілі бір әрекеттер жасалса (мысалы, ескерту түрінде жаза тағайындау туралы қаулы немесе әкімшілік жауапкершілікке тартылған адамның айыппұлды ерікті түрде төлеуі және т.б.);

2) іс жүргізу құжаттары шығарылса (мысалы, сот приставының орындаушының айыппұл сомасын мәжбүрлеп өндіріп алудың аяқталуына байланысты атқарушылық іс жүргізуді тоқтату туралы қаулысы және т.б.) аяқталады.

Әкімшілік жаза қолдану туралы қаулыны, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманы уәкілетті органдар ҚР ӘҚБтК белгіленген тәртіппен орындауға келтіреді.

Бір адамға қатысты бірнеше әкімшілік жазалар қолдану туралы қаулы, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама шығарылған жағдайда, әрбір қаулы, нұсқама дербес орындауға келтіріледі.

Тұлғаның әкімшілік жазадан жалтаруы, бұл жазаны заңнамаға сәйкес мәжбүрлеу тәртібімен орындауға әкеп соғады.

Әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы шығарған органға (лауазымды адамға) немесе айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманы ресімдеген органға осы қаулыны, нұсқаманы орындауға байланысты мәселелерді шешу және оның орындалуын бақылау жүктеледі.

Әкімшілік жаза қолдану туралы қаулының, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманың орындалуын кейінге қалдыру, мерзімін ұзарту, тоқтата тұру немесе тоқтату туралы, сондай-ақ кәмілетке толмаған адамға салынған айыппұлды оның ата-анасынан немесе оларды алмастыратын адамдардан өндіріп алу туралы мәселелерді қаулы шығарған, нұсқаманы ресімдеген судья, орган (лауазымды адам) тиісті мәселені шешу үшін негіз пайда болған күннен бастап үш күндік мерзімде қарайды.

Мәселелердің шешілуіне мүдделі тұлғаларға олардың қаралатын орны мен уақыты туралы хабарланады. Бұл ретте, мүдделі тұлғалардың дәлелсіз себептермен келмеуі тиісті мәселелерді шешу үшін кедергі болып табылмайды. Әкімшілік қамаққа алуды өтеуден жалтару туралы мәселені қарау кезінде әкімшілік қамаққа алынған адамның қатысуы міндетті болып табылады.

Осы баптың екінші бөлігінде көрсетілген мәселелер бойынша шешім қаулы түрінде қабылданады.

Қаулының көшірмесі өзіне қатысты қаулы шығарылған жеке тұлғаға немесе заңды тұлғаның өкіліне, сондай-ақ өзінің өтініші бойынша жәбірленушіге қолхатпен дереу тапсырылады. Аталған тұлғалар болмаған жағдайда қаулының көшірмесі ол шығарылған күннен бастап үш күн ішінде жіберіледі, бұл жөнінде істе тиісті жазба жүргізіледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05 июля 2014 года № 235-V.

2. Н.Н. Цуканов Производство по делам об административных правонарушениях в органах внутренних дел: общая теоретико-правовая характеристика: монография / Н.Н. Цуканов. – М., 2008. - 590 с.

3. Административное право. Общая и Особенная часть: курс лекций. /С.С. Бородин, С.С. Громыко; ГУАП. - СПб., 2007. — 432 с.

4. А.Ф. Вишневский, Общая теория государства и права / А.Ф. Вишневский, Н.А. Гобаток, В.А. Кучинский. – 2-е изд. исправ. и доп. – Минск: Тесей, 1999. – 560 с.

5. Мелехин А.В. Курс лекций по административному праву РФ // Подготовлен для системы Консультант Плюс, 2009. – 617

6. А.Е. Мукажанов, А.А. Алимбиев Курс лекции «Административно-юрисдикционная деятельность полиции». – Костанай, 2021 г.

2ТАҚЫРЫП. ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ТУРАЛЫ ІСТЕР БОЙЫНША ІС ЖҮРГІЗУДІ ҚОЗҒАУДЫҢ ТӘРТІБІ.

Жоспар:

1. Полиция қызметкерлерінің әкімшілік-юрисдикциялық қызметі функциялары мен белгілері.

2. Полиция қызметкерлерінің юрисдикциясына қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы істердің сипаттамасы.

3. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қараудың жалпы тәртібі.

4.. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау тәртібі. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау кезінде анықтауға жататын мән-жайлар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Әкімшілік юрисдикция деп әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судьялардың, органдардың, лауазымды адамдардың әкімшілік заңнамада белгіленген қызметі, сондай-ақ уәкілетті органдардың, лауазымды адамдардың басқару дауларын құқықтық қарауы және шешуі, ал қажет болған жағдайларда бұзылған құқықтарды қалпына келтіру және әкімшілік-процестік тәртіппен кінәлілерге заңды санкциялар қолдану түсініледі.

Әкімшілік юрисдикция – бұл, мәні бойынша, ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде бекітілген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қараудың ведомстволық бағыныстылығы, сондай-ақ басқарушылық дауларды қарау және шешу, қажет болған жағдайларда, бұзылған құқықты қалпына келтіру және кінәлілерге уәкілетті органдардың, лауазымды адамдардың мемлекеттік нормативтік-құқықтық актілерде және жергілікті атқарушы органдар белгілеген қағидаларда айқындалған негізде және тәртіппен заңдық санкцияларды қолдануы.

Ішкі істер органдарының қызметінде әкімшілік юрисдикция маңызды орын алады, оның мазмұны негізінен әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау және шешу болып табылады¹. Әкімшілік-юрисдикциялық қызмет ішкі істер органдарының әкімшілік қызметінің бөлігі болып табылады, оның салыстырмалы түрде тәуелсіз формасы². Әкімшілік қадағалаумен және ішкі істер органдарының

¹ сонымен қатар, ПО-ның әкімшілік юрисдикциясы бағынышты органдардың (бөлімшелер мен қызметкерлердің) іс-әрекеттеріне азаматтар мен заңды тұлғалардың шағымдарын шешуді қамтиды.

² См.: Административная деятельность органов внутренних дел. Часть Общая / под ред.

әкімшілік жазаларды және әкімшілік мәжбүрлеудің өзге де шараларын орындау (іске асыру) жөніндегі қызметімен қатар ол қорғалуы ішкі істер органдарына жүктелген қоғамдық тәртіпті, қоғамдық қауіпсіздікті және басқа да қоғамдық қатынастарды құқыққа қарсы қолсұғушылықтардан (әкімшілік құқық бұзушылықтардан) қорғауды қамтамасыз етуге арналған.

Полиция қызметкерлерінің әкімшілік-юрисдикциялық қызметі функциялары мен белгілері.

Әкімшілік юрисдикцияның қорғау функциясы белгілі бір әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін қолданыстағы заңнамада қаралған санкцияны қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Әкімшілік қадағалаудан айырмашылығы, әкімшілік юрисдикция заңсыз мінез-құлықтың даму динамикасына әсер ете алмайды, нақты құқықтық қақтығыстың алдын алады немесе жолын кеседі. Әкімшілік жаза әрдайым заңсыздық жасалғаннан кейін қолданылады және олардың жаңа құқық бұзушылықтар жасауының алдын ала отырып, құқық бұзушының және басқа адамдардың құқықтық санасына әсер ету құқық қорғау функциясын атқарады. Сонымен қатар бұл функция әкімшілік құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау және тиісті ұйымдар мен лауазымды адамдарға оларды жою бойынша шаралар қабылдау туралы ұсыныстар енгізу арқылы әкімшілік-юрисдикциялық қызметті жүзеге асыру процесінде іске асырылады.

Әкімшілік юрисдикцияның қорғау функциясы оның тәрбиелеу функциясымен тығыз байланысты. Соңғысы әкімшілік жаза қолдануда ғана емес, оның мақсаты әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамды тәрбиелеу, сондай-ақ құқық бұзушылардың өздері де, басқа адамдар да жаңа құқық бұзушылықтар жасауының алдын алу болып табылады, сонымен қатар азаматтарды заңдарды сақтау рухында тәрбиелеуге бағытталған оны жүзеге асырудың арнайы ұйымдастырушылық-құқықтық нысандарынан көрінеді.

Полиция қызметкерлерінің әкімшілік юрисдикциясының әлеуметтік құндылығы оның реттеушілік функциясынан көрінеді. Әкімшілік юрисдикция ішкі істер органдары қорғайтын қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеудің өзіндік құралы болып табылады. Оның арқасында нормативтік бұйрықтар нақты құқықтық қатынастарға, субъектілердің нақты мінез-құлқына аударылады. Мәселен, әкімшілік құқық нормаларымен белгіленбеген қоғамдық орындарда спирттік

ішімдіктер ішуге тыйым салынады. Тыйым салуды бұзған тұлға әкімшілік жазаға тартылуға тиіс. Бұл нормативтік бұйрықтар азаматтардың қоғамдық орындардағы мінез-құлқын реттеуге бағытталған. Алайда норманың болуы оның нұсқауынан ауытқитын мінез-құлықты жоққа шығармайды. Бұзушылық болған жағдайда құқықтық реттеу тетігіне құқық бұзушыларға және туындаған құқықтық қатынастардың басқа субъектілеріне ықпал ететін полиция қызметкерлерінің әкімшілік-юрисдикциялық қызметі кіреді (мысалы, құқық бұзушыдан салынған айыппұлды өндіріп алуға міндетті кәсіпорынның лауазымды адамдарына).

Әкімшілік қызметтің бір түрі ретінде ішкі істер органдарының әкімшілік юрисдикциясы аталған функциялардан басқа бірқатар нақты белгілермен сипатталады.

Біріншіден, оны жүзеге асырудың негізі әкімшілік құқық бұзушылық болып табылады.

Екіншіден, ол заңмен белгіленген арнайы процестік нысандарда жүзеге асырылады.

Үшіншіден, оның нәтижесі юрисдикциялық актіні шығару болып табылады (әкімшілік жаза қолдану туралы немесе істі мемлекеттік және қоғамдық және қоғамдық органдар, кәсіпорындар, мекемелер, ұйымдар, лауазымды адамдар мен азаматтар орындауға міндетті іс жүргізу арқылы тоқтату туралы қаулы).

Құқық қорғау қызметінің бір түрі бола отырып, әкімшілік юрисдикцияны аумақтық-салалық негізде құрылған әкімшілік юрисдикция жүйесін құрайтын көптеген мемлекеттік органдар жүзеге асырады. Ішкі істер органдары әкімшілік юрисдикцияның салалық ішкі жүйесінің құрамдас бөлігі болып табылады, оны көптеген ведомстволық бағыныстағы органдар құрайды.

Осылайша, заң бойынша полицияға қоғамдық тәртіпті және басқа да құқық бұзушылықтарды анықтау және жолын кесу міндеті ғана жүктеліп қоймай, сонымен қатар құқық бұзушыларға әкімшілік жазаларды қолдану бойынша өкілеттіктер де берілді. Ішкі істер органдарының әкімшілік-қадағалау және юрисдикциялық өкілеттіктерінің мұндай үйлесімі олардың құқық қорғау қызметінің тиімділігін қамтамасыз етуге арналған.

Полиция қызметкерлерінің юрисдикциясына қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы істердің сипаттамасы.

Соттар қарайтын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасауға құқығы бар:

1) ішкі істер органдарының оған уәкілетті лауазымды адамдарының (73, 73-1, 73-2, 73-3, 80-1 баптар (екінші, төртінші және бесінші бөліктер), 85, 100, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 149, 150, 154, 156-1 баптар (екінші және үшінші бөліктер), 160-бап (екінші бөлік), 190-бап (екінші, үшінші және төртінші бөліктер), 200, 282 баптар (үшінші және төртінші бөліктер), 381-1, 382 баптар (екінші және үшінші бөліктер), 383 -бап (үшінші және төртінші бөліктер), 395-бап (екінші бөлік), 398, 416 баптар (азаматтық және қызметтік қару мен оның патрондарына қойылатын қауіпсіздік талаптарын, есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың айналымына байланысты химиялық, азаматтық пиротехникалық заттар мен олар қолданылып жасалған бұйымдар), 423, 423-1, 427, 433 баптар (екінші бөлік), 434, 435, 436, 438 баптар (үшінші бөлік), 440-бап (үшінші бөлік), 442-бап (үшінші бөлік), 443-бап (екінші бөлік), 443-1 бап (екінші бөлік), 444-бап (бірінші бөлік), 445-бап (бірінші және он бірінші бөліктер), 446, 448, 449 баптар (екінші және үшінші бөліктер), 450-бап (екінші бөлік), 453, 461, 462, 463, 476, 477, 478, 479, 480 баптар (екінші бөлік), 481, 482, 483, 488, 489 баптар (екінші, үшінші және төртінші бөліктер), 490-бап (бірінші және үшінші бөліктер), 495-бап (екінші бөлік), 496-бап (екінші және үшінші бөліктер), 506, 510 баптар (төртінші бөлік), 512-бап (екінші бөлік), 513-бап (екінші бөлік), 514-бап (екінші бөлік), 517-бап (екінші, төртінші, бесінші, алтыншы және жетінші бөліктер), 590-бап (төртінші бөлік), 596-бап (үшінші бөлік), 603-бап (бірінші және екінші бөліктер), 606-бап (екінші бөлік), 607-бап (екінші бөлік), 608, 610, 611 баптар (екінші және үшінші бөліктер), 612-бап (үшінші және 4-1 бөліктер), 613-бап (үшінші, төртінші, бесінші, тоғызыншы, оныншы және он бірінші бөліктер), 615-бап (төртінші бөлік), 621-бап (үшінші бөлік), 654-бап (590, 591, 592, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 606, 607, 608, 610, 611, 612, 613 баптарда көзделген құқық бұзушылықтарға қатысты), 662, 663, 665, 667, 669, 674, 675-баптар)⁸.

⁸ ҚР ӘҚБтК-нің 804-бабы

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қараудың жалпы тәртібі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс оның жасалған жері бойынша, ал ҚР ӘҚБтК-де көзделген жағдайларда әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау ведомстволық бағыныстылығына жататын уәкілетті органның (лауазымды адамның) орналасқан жері бойынша қаралады. Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның өтінішхаты бойынша іс осы адамның тұрғылықты жері бойынша немесе көлік құралдарының, кемелердің, оның ішінде шағын көлемді кемелердің есепке алынған жері бойынша қаралуы мүмкін.

ҚР ӘҚБтК-нің 333, 334, 571, 572, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 606, 607, 608, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624-1, 625, 626, 627, 628, 630, 631 және 632-баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер көлік құралдарын, кемелерді, оның ішінде шағын көлемді кемелерді есепке алу орны бойынша немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның тұрғылықты жері бойынша қаралуы мүмкін.

ҚР ӘҚБтК-нің 378, 379, 382, 383, 440 және 481-баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер олардың жасалған жері бойынша немесе өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның тұрғылықты жері бойынша қаралады.

Кәмелетке толмағандардың, олардың ата-аналарының немесе оларды алмастыратын адамдардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы істері өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның тұрғылықты жері бойынша қаралады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарауға әзірлеу

Орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарауға дайындау кезінде:

- 1) аталған істі қарау өздерінің құзыретіне жата ма;
- 2) аталған істі лауазымды адамның қарау мүмкіндігін болғызбайтын мән-жайлар бар ма;
- 3) өтінішхаттар, оның ішінде кәмелетке толмаған адамның қатысуымен болған істер бойынша істі кәмелетке толмаған адамның тұрғылықты жеріндегі сотта қарау туралы өтінішхаттар және бас тартулар бар ма;

4) ҚР ӘҚБтК-нің 744, 745, 746, 747 және 748-баптарында аталған тұлғаларға істің қаралатын орны мен уақыты туралы хабарланған ба деген мәселелерді анықтайды.

Лауазымды адамның әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау мүмкіндігін болғызбайтын мән-жайлар

Қарауына әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс берілген лауазымды адам, егер бұл адам:

1) жауаптылыққа тартылып отырған адамның немесе жәбірленушінің, олардың өкілдерінің, қорғаушының туысы болған

2) істің шешілуіне жеке өзі, тікелей немесе жанама түрде мүдделі болған жағдайларда, аталған істі қарай алмайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарауға дайындау кезінде орган (лауазымды адам) қабылдайтын шешім

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарауға дайындау кезінде орган (лауазымды адам) мынадай шешім қабылдайды:

1) істің қаралатын уақыты мен орнын тағайындау туралы;

2) іс бойынша адамдарды шақыру, қажетті қосымша материалдарды талап етіп алдыру, қажет болған жағдайда сараптама тағайындау туралы;

3) істі қарауды кейінге қалдыру туралы;

4) егер осы істі қарау өзінің құзыретіне жатпаса не судьяға, лауазымды адамға қарсылық білдіру туралы ұйғарым шығарылса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы және істің басқа да материалдарын ведомстволық бағыныстылығы бойынша қарауға беру туралы;

5) ҚР ӘҚБтК-нің 812-бабына сәйкес істі мәні бойынша қарауға беру туралы.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген орган (лауазымды адам) іс жүргізуде сол бір адамға қатысты қозғалған екі және одан көп істің барын анықтай отырып, бұл істерді бірге қарау үшін бір іс жүргізуге біріктіруге құқылы.

ҚР ӘҚБтК-нің 744-бабының төртінші бөлігінде, 746-бабының алтыншы бөлігінде және 754-бабының бесінші бөлігінде көзделген жағдайларда жауаптылыққа тартылып отырған адамның, оның өкілінің, куәнің дәлелсіз себептермен келмеуіне байланысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қайта қарауға әзірлеу кезінде істі қарайтын орган (лауазымды адам) аталған адамдарды күштеп әкелу туралы ұйғарым шығаруға құқылы.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау мерзімдері

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді істі қарауға құқық берілген орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы

хаттаманы және істің басқа да материалдарын алған күннен бастап он бес тәулік ішінде қарайды.

Егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптармен тіркелсе, қысқартылған іс жүргізу тәртібімен мәні бойынша қаралған істерді қоспағанда, іс айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама тиісінше жеткізілген кезден бастап он бес тәулік өткен соң қаралды деп есептеледі.

2. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысушылардан өтінішхаттар келіп түскен жағдайда не істің мән-жайларын қосымша анықтау қажет болған кезде істі қарап жатқан орган (лауазымды адам) істің қаралатын мерзімін ұзартуы, бірақ бір айдан аспайтындай етіп ұзартуы мүмкін. Мерзімді ұзарту туралы уәжді ұйғарым шығарылады.

3. Әкімшілік ұстап алуға ұшыраған адамға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс оны ұстап алған кезден бастап жиырма төрт сағаттан кешіктірмей қаралады.

4. Егер өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған адам лауазымды адамның әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауына негіз болатын тексеру нәтижелеріне және өзге де мән-жайларға шағым жасаса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарап жатқан орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істің қаралу мерзімін соттың тиісті шешімі шығарылғанға және заңды күшіне енгенге дейін немесе өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған адамның шағымын қарайтын органның (лауазымды адамның) шешіміне шағым жасау мерзімі өткенге дейін ұзартады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау тәртібі.

Орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарауға кіріскенде:

1) істі кім қарайтынын, қандай іс қаралуға жататынын, кім және ҚР ӘҚБтК-нің қандай бабының негізінде жауаптылыққа тартылатынын хабарлайды;

2) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын жеке тұлғаның немесе заңды тұлға өкілінің, сондай-ақ істі қарауға қатысатын өзге де тұлғалардың келгеніне көз жеткізеді;

3) іс бойынша іс жүргізуге қатысушылардың жеке басын анықтайды және жеке тұлғаның заңды өкілдерінің немесе заңды тұлға өкілдерінің, қорғаушының өкілеттіктерін тексереді;

4) іс бойынша іс жүргізуге қатысушылардың келмеу себептерін

анықтайды және аталған адамдар болмағанда істі қарау туралы не істі қарауды кейінге қалдыру туралы шешім қабылдайды;

5) қажет болған жағдайларда істі қарау кезінде қатысуы міндетті болып табылатын адамды күштеп әкелу туралы ұйғарым шығарады, аудармашыны тағайындайды;

6) істі қарауға қатысатын адамдарға осы Кодексте көзделген олардың құқықтары мен міндеттерін, оның ішінде мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен тегін заң көмегін алу құқығын түсіндіреді;

7) іс жүргізу тілін айқындайды, мәлімдеме жасау, түсініктемелер мен айғақтар беру, өтінішхаттар мәлімдеу, шағымдар жасау, іс материалдарымен танысу, оны қарау кезінде ана тілінде немесе өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адам өзі білетін басқа да тілде сөз сөйлеу, аудармашының көрсететін қызметтерін тегін пайдалану құқығын түсіндіреді;

8) мәлімделген бас тартуларды және өтінішхаттарды шешеді;

9) әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы, ал қажет болған кезде істің өзге де материалдарын жария етеді;

10) өзіне қатысты іс бойынша іс жүргізіліп жатқан адамның түсініктемелерін, іс жүргізуге қатысатын басқа да адамдардың айғақтарын, маманның түсіндірмесін және сарапшының қорытындысын тыңдайды, өзге де дәлелдемелерді зерттейді, ал істі қарауға прокурор қатысқан жағдайда оның қорытындысын тыңдайды;

11) мыналарға: егер істі қарайтын лауазымды адамға қарсылық білдіру істі мәні бойынша қарауға кедергі келтірсе, оның өздігінен бас тартуы немесе оған қарсылық білдіру туралы мәлімдеуіне; егер қорғаушының, уәкілетті өкілдің, сарапшының немесе аудармашының қарсылық білдіруі істі мәні бойынша қарауға кедергі келтірсе, олардың қарсылық білдіруіне; істі қарауға қатысатын адамдардың келу немесе іс бойынша қосымша материалдарды талап етіп алдыру қажеттігіне байланысты, сондай-ақ ҚР ӘҚБтК-нің 51-бабының екінші бөлігінде көзделген жағдайларда істі қарауды кейінге қалдыру туралы ұйғарым шығарады. Қажет болған жағдайда орган (лауазымды адам) сараптама тағайындау туралы ұйғарым шығарады;

12) ҚР ӘҚБтК-нің 816-бабында көзделген жағдайларда істі мәні бойынша қарауға беру туралы ұйғарым шығарады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаған лауазымды адам немесе өкілдерінің әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер қозғауға құқығы бар мемлекеттік органның өкілі істі қарауға қатысқан жағдайда, олар құқық бұзушылықтың мәні бойынша түсініктемелерді және оны жасауда адамның кінәлілігінің дәлелдемелерін бірінші болып ұсынады.

Қажет болған жағдайларда ҚР ӘҚБтК-де көзделген басқа да процестік әрекеттер жүзеге асырылады⁹.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау кезінде анықтауға жататын мән-жайлар.

Орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау кезінде әкімшілік құқық бұзушылық жасалды ма, осы тұлға оны жасауға кінәлі ме, ол әкімшілік жауаптылыққа жатады ма, жауаптылықты жеңілдететін және ауырлататын мән-жайлар бар ма, мүліктік залал келтірілген бе, ҚР ӘҚБтК-нің 741 және 742-баптарында көзделген мән-жайларды, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама және осы Кодексте көзделген басқа да хаттамалар дұрыс жасалған ба, істің өзге де материалдары дұрыс ресімделген бе, іс бойынша іс жүргізуді болғызбайтын мән-жайлар, сондай-ақ тұлғаны әкімшілік жауаптылыққа тартпауға мүмкіндік беретін мән-жайлар бар ма, соны анықтауға, сондай-ақ істің дұрыс шешілуі үшін маңызы бар басқа да мән-жайларды анықтауға міндетті.

Орган (лауазымды адам) мән-жайлардың анықталуын ескере отырып, өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған тұлғаға салынған және ҚР ӘҚБтК-нің 44-бабы бірінші бөлігінің бірінші абзацына сәйкес есептелетін әкімшілік айыппұл мөлшерін қысқартуға, бірақ айыппұлдың жалпы сомасының отыз пайызынан аспайтындай етіп қысқартуға құқылы.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау нәтижелері бойынша шешімдердің түрлері

Орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарап, мынадай қаулылардың бірін шығарады:

- 1) әкімшілік жаза қолдану туралы;
- 2) іс бойынша іс жүргізуді тоқтату туралы.

Әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптарымен тіркелген жағдайда, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша шешім айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама түрінде ресімделеді, ол қысқартылған іс жүргізу тәртібімен мәні бойынша қаралған істерді қоспағанда, ҚР ӘҚБтК-нің 817-бабына сәйкес қаралған деп саналады.

Орган (лауазымды адам) істі қарау нәтижесінде жасалған әрекетке заңдық бағалаудың қате екенін мойындай отырып, құқық бұзушылықтың саралануын заңның онша қатаң емес әкімшілік жазаны

⁹ ҚР ӘҚБтК-нің 818-бабы

көздейтін бабына немесе бап бөлігіне өзгертуге міндетті.

Көлік құралы жүргізушісін жол жүрісі қағидаларын білуін тексеру үшін емтихан тапсыруға жіберген кезде жол жүрісі қағидаларын білуін тексеруге жіберу туралы қаулы шығарылады, оның көшірмесі емтихан тапсыруға жіберілген адамға беріледі.

Азаматтық және қызметтік қару иесін және (немесе) пайдаланушысын азаматтық және қызметтік қаруды қауіпсіз ұстау қағидаларын білуін тексеру үшін емтихан тапсыруға жіберу кезінде азаматтық және қызметтік қаруды қауіпсіз ұстау қағидаларын білуін тексеруге жіберу туралы қаулы шығарылады, оның көшірмесі емтихан тапсыруға жіберілетін адамға беріледі.

Іс бойынша іс жүргізуді тоқтату туралы қаулы:

1) ҚР ӘҚБтК-нің 741-бабында көзделген іс бойынша іс жүргізуді болғызбайтын мән-жайлар болған;

2) ҚР ӘҚБтК-нің 742-бабында көзделген әкімшілік жауаптылыққа тартпауға мүмкіндік беретін мән-жайлар болған;

3) ҚР ӘҚБтК-нің 32-бабына сәйкес тұлғаны тәртіптік жауаптылыққа тарту туралы мәселені шешу үшін іс материалдары тиісті органдарға берілетін жағдайларда шығарылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулы

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыда:

1) қаулы шығарған лауазымды адамның лауазымы, тегі, аты-жөні;

2) істің қаралған күні мен орны;

3) өзіне қатысты іс қаралған тұлға туралы мәліметтер: жеке тұлғалар үшін – тегі, аты, әкесінің аты (ол болған кезде), туған жылы, айы, күні, тұрғылықты жері, жеке басын куәландыратын құжаттың атауы мен деректемелері, сәйкестендіру нөмірі, тұрғылықты жері бойынша тіркелгені туралы мәліметтер, жұмыс орны; заңды тұлғалар үшін – атауы, ұйымдық-құқықтық нысаны, орналасқан жері, заңды тұлға ретінде мемлекеттік тіркеу нөмірі мен күні, сәйкестендіру нөмірі және банк деректемелері;

4) қаралып жатқан іс бойынша іс жүргізу тілі;

5) ҚР ӘҚБтК-нің әкімшілік құқық бұзушылық үшін жауаптылық көзделетін бабы;

6) істі қарау кезінде анықталған мән-жайлар;

7) іс бойынша шешім;

8) қаулыға шағым жасаудың тәртібі мен мерзімдері;

9) айыппұлды ерікті түрде төлеу немесе әкімшілік жазаның өзге түрін орындау мерзімдері көрсетілуге тиіс.

2. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулы заңды

және негізделген болуға тиіс.

3. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыда жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген, алынып қойылған заттары мен құжаттары туралы, заңды тұлғаға тиесілі алынып қойылған құжаттар мен мүлік туралы мәселелер шешілуге және көрсетілуге тиіс, бұл ретте:

1) әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың құралдары не нысанасы болған және әкімшілік жауаптылыққа тартылған жеке немесе заңды тұлғаға тиесілі заттар ҚР ӘҚБтК-нің 2-бөлімінің Ерекше бөлігі нормаларының санкцияларында көзделген жағдайларда тәркіленеді не тиісті мекемелерге беріледі немесе жойылады; қалған жағдайларда тиесілілігі бойынша қайтарылады;

2) айналысына тыйым салынған заттар тиісті мекемелерге беріледі немесе жойылады;

3) құнды болып табылмайтын және пайдалануға келмейтін заттар жойылуға жатады, ал мүдделі тұлғалар өтінішхат берген жағдайларда оларға берілуі мүмкін;

4) заттай дәлелдемелер болып табылатын құжаттар істе оның бүкіл сақталу мерзімі ішінде қалады не мүдделі тұлғаларға беріледі.

4. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау нәтижелері бойынша шығарылған қаулы жазбаша ресімделеді және осындай қаулы шығарған лауазымды адам оған қол қояды не осындай қаулы шығарған лауазымды адамның электрондық цифрлық қолтаңбасы арқылы куәландырылған электрондық құжат нысанында ресімделеді.

Айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама және оны жіберу тәртібі

1. Айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқамада мыналар көрсетілуге тиіс:

1) айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманы ресімдеген органның атауы, орналасқан жері;

2) өзіне қатысты айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама ресімделген көлік құралының меншік иесі (иесі) туралы мәліметтер: жеке тұлғалар үшін – тегі, аты, әкесінің аты (болған кезде), туған күні, тіркелген жері және басқа да қажетті дербес деректер; заңды тұлғалар үшін – атауы, ұйымдық-құқықтық нысаны, орналасқан жері;

3) көлік құралы туралы мәліметтер: маркасы, моделі, мемлекеттік тіркеу нөмірі белгісі;

4) әкімшілік құқық бұзушылықтың күні, уақыты, орны, мәні, ҚР ӘҚБтК-нің әкімшілік құқық бұзушылық үшін жауаптылықты көздейтін бабы;

5) автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы

техникалық бақылау-өлшеу құралының және аспабының көрсеткіштері;

6) автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралының және аспабының атауы, нөмірі, метрологиялық тексеру күні;

7) айыппұл сомасы;

8) айыппұлды ерікті немесе қысқартылған іс жүргізу тәртібімен төлеу мерзімі;

9) нұсқамаға шағымдану тәртібі мен мерзімі;

10) электрондық цифрлық қолтаңба.

2. Жазбаша нысанмен қатар айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманың электрондық нысаны пайдаланылуы мүмкін.

3. Белгіленген үлгідегі түбіртегі бар, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама әкімшілік құқық бұзушылық тіркелген күннен бастап он тәулік ішінде көлік құралының меншік иесіне (иесіне) жіберіледі¹⁰.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыны жариялау және қаулының көшірмесін тапсыру

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулы іс қаралып біткен соң дереу жарияланады.

2. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау нәтижелері бойынша шығарылған қаулы 744, 745, 746, 747 және 748-баптарда көрсетілген тұлғаларға жарияланған күнінен бастап үш тәулік ішінде табыс етіледі және (немесе) жолданады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05 июля 2014 года № 235-V.

2. В.Н. Галузо, В.В. Волкова, Е.В. Хахалева Административный процесс: учебное пособие. Закон и право: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 127 с.

3. Б.А. Жетписбаев Производство по делам об административных правонарушениях. – Алматы, 2004.

4. Н.А. Колоколов Рассмотрение дел об административных правонарушениях. Практика судов общей юрисдикции: учебное пособие. Закон и право: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 439 с.

5. М.В. Костенников, А.В. Куракин Административная деятельность ОВД: учебник для вузов. – М.: Юрайт, 2014. – 521 с.

6. В.Д. Сорокин Административный процесс и административно-процессуальное право: монография / В.Д. Сорокин. – СПб., 2002.

¹⁰ ҚР ӘҚБтК-нің 822-1-бабы

7. А.Е. Мукажанов, А.А. Алимпиев Курс лекции
«Административно-юрисдикционная деятельность полиции». –
Костанай, 2021 г.

3 ТАҚЫРЫП. ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ТУРАЛЫ ІСТЕР БОЙЫНША ІС ЖҮРГІЗУ ҚАТЫСУШЫЛАРЫНА ЖҮРГІЗІЛЕТІН САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІН РӘСІМДЕУ.

Жоспар:

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің және оның қатысушыларының жалпы сипаттамасы.

2. Әкімшілік істер бойынша іс жүргізуге қатысушылар құқық бұзушылық, олардың құқықтары мен міндеттері.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің және оның қатысушыларының жалпы сипаттамасы.

Әкімшілік процесс – бұл әкімшілік құқық нормаларымен реттелетін мемлекеттік басқару саласындағы жеке-нақты істерді басқару органдарының (лауазымды тұлғалардың), кейде басқа құзыретті органдардың рұқсатымен осындай қызмет. Онда келесі құрамдас бөліктерді немесе өндірістерді бөліп көрсетуге болады: Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша, әкімшілік алдын алу және қалпына келтіру шараларын қолдану бойынша, Әкімшілік құқық нормалары негізінде тәртіптік мәжбүрлеу шараларын қолдану бойынша.

Әкімшілік процестің құрылымында әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу маңызды элемент болып табылады. Оны уәкілетті субъектілердің әкімшілік жазаларды қолдану жөніндегі қызметі және әкімшілік құқық нормаларымен реттелетін қатынастардың жиынтығы ретінде қарастыруға болады.

Өндірісті реттейтін жалпы нормалар ҚР ӘҚБтК-де бар. Әкімшілік бұзушылықтардың жекелеген санаттары бойынша іс жүргізу ерекшеліктері арнайы нормалармен белгіленеді.

Ерекше топты заңға тәуелді актілердегі (түрлі министрліктер мен ведомстволардың нұсқаулықтары) ӘҚБтК-ні нақтылайтын, бірқатар ережелер құрайды.

Қарастырылып отырған өндіріс азаматтық іс жүргізумен тығыз байланысты, әсіресе қайта қарау кезеңінде және мүліктік өндіріп алуды орындау кезінде.

Процессуалдық қызметтің көлемі мен күрделілігіне байланысты жеңілдетілген (жеделдетілген) өндірісті (мысалы, айыппұл бұзушылық орнында тікелей салынған кезде), қарапайым және ерекше (судьялардың ұсақ ұрлық, ұсақ бұзақылық туралы істерді қарауы) ажыратуға болады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің міндеттері:

* әрбір істің мән-жайларын уақтылы, жан-жақты, толық және объективті анықтау;

* заңнамаға сәйкес оны дәл шешу;

* шығарылған қаулының орындалуын қамтамасыз ету;

* әкімшілік құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау;

* азаматтарды заңдарды сақтау рухында тәрбиелеу.

Өндіріс – бұл оның жалпы принциптері қолданылатын атқарушы және әкімшілік қызметтің бір түрі: заңдылық, демократия, тиімділік.

Іс жүргізу Әкімшілік құқықтың жалпы нормаларымен қағидаттары негізінде жүзеге асырылады. Сонымен бірге, осы қызметтің міндеттеріне байланысты нақты принциптер қолданылады: объективті ақиқат, қорғау құқығын қамтамасыз ету. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді жүргізу белгілі бір органдар мен адамдардың іс-әрекеттерінен тұрады. Бұл қызметтегі басты рөлдердің бірін Мемлекеттік және қоғамдық органдар, заңға сәйкес әкімшілік құқық бұзушылықтарды анықтауға және алдыналуға, жазаларды қолдануға және орындауға ықпал ететін шаралар қабылдауға уәкілеттік берілген осы органдардың лауазымды тұлғалары ойнайды. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс терді жүргізуге басқа да қатысушылар қатысады, сондықтан олардың кейбіреулері өз мүдделерін қорғауда, ал басқалары іс жүргізуге жәрдемдесу үшін белгілі бір іс жүргізу әрекеттерін жүргізу кезінде ғана тартылуы мүмкін.

Өндірістің барлық субъектілерін бірнеше топқа бөлуге болады.

1. Құзыретті органдар, сондай – ақ билік актілерін қабылдау және істің жылжуы мен тағдырын анықтайтын құқықтық құжаттарды жасау құқығы берілген лауазымды тұлғалар – бұл жетекші субъектілер.

2. Іске өзінің жеке мүддесі бар субъектілер:

* жауапкершілікке тартылған тұлға;

* жәбірленуші – әкімшілік құқық бұзушылықпен моральдық, дене немесе мүліктік зиян келтірілген адам;

* заңды өкілдер – заңға сәйкес барлық мекемелерде, соның ішінде сот мекемелерінде әрекетке қабілетсіз, қабілеті шектеулі немесе әрекетке қабілетті адамдардың жеке және мүліктік құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін әрекет ететін, бірақ өзінің физикалық жағдайы бойынша (қартайғаны, науқастануы және т.б.) өз құқықтарын жеке өзі жүзеге асыру және өз міндеттерін орындау мүмкіндігінен айырылған азаматтар олар болып табылады. Ата-аналар, асырап алушылар, қорғаншылар немесе қамқоршылар заңды өкілдер бола алады;

* адвокат – әкімшілік жауапкершілікке тартылған тұлғаға кәсіби құқықтық қолдау немесе көмек көрсететін заңгер.

Бұл топтың өкілдері, бірінші топтан айырмашылығы, билікті пайдаланбайды.

3. Өндірісті жүзеге асыруға жәрдемдесетін адамдар мен органдар:

* куәгерлер – бұл іс бойынша анықталатын жағдайлар туралы ақпараты бар адамдар;

* сарапшылар – белгілі бір арнайы білімі бар және әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді жүргізетін органдар немесе лауазымды адамдар, олардың білімі қажет болуы мүмкін белгілі бір жағдайларда тартылуы мүмкін адамдар;

* аудармашылар – сот процесіне қатысатын, іс материалдарын, сотта ұсынылған құжаттарды, сондай-ақ сот отырысында берілген өтініштерді, айғақтарды, түсініктемелерді аудару үшін қажетті тілдерді білетін адамдар;

* куәгерлер – бұл тәуелсіз, бұл іске мүлдем қызығушылық танытпайтын, қарау, тінту, хат-хабарларды алу, күндізгі ставканы жүргізу кезінде, сондай-ақ басқа да тергеу әрекеттері кезінде куәлар мен бақылаушылар ретінде шақырылған адамдар.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша өтетін барлық іс жүргізуге қатысушылардың әртүрлі құқықтары мен міндеттері бар.

Мәселен, әкімшілік жауаптылыққа тартылған адам осы істің материалдарымен танысуға, сондай-ақ түсініктемелер беруге, қандай да бір дәлелдемелер ұсынуға, өтініш білдіруге; істі жүргізу процесінде адвокаттың заң көмегін пайдалануға; айна тілінде де, егер ол іс жүргізіліп жатқан тілді білмесе, аудармашының қызметтерін пайдалануға; сондай-ақ іс бойынша қаулыға шағым жасауға құқығы бар. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы барлық істер әкімшілік жауаптылыққа тартылған адамдардың қатысуымен ғана қаралады. Тартылған адамдар болмаған кезде іс оны істің қаралатын орны мен уақыты туралы уақтылы хабардар ету туралы деректер болған кезде және әкімшілік жауаптылыққа тартылған адамдардан істі қарауды кейінге қалдыру туралы өтініш хат болмаған кезде ғана қаралуы мүмкін.

ӘҚБТК-нің баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау процесінде әкімшілік жауаптылыққа тартылған адамдардың қатысуы міндетті. Егер әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам дәлелсіз себептермен келуден жалтарса, оны ішкі істер органдары мәжбүрлеп алып келуі мүмкін. Сондай-ақ жәбірленуші куә ретінде жауап алынуы мүмкін.

Әкімшілік істер бойынша іс жүргізуге қатысушылар құқық бұзушылық, олардың құқықтары мен міндеттері.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам хаттамамен және істің басқа да материалдарымен танысуға, түсініктемелер беруге, хаттаманың мазмұны мен ресімделуі бойынша ескертулер жасауға, дәлелдемелер ұсынуға, өтінішхаттар мәлімдеуге, оның ішінде істі сотта дереу қарау және әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулының заңды күшіне дереу енуі және қарсылық білдіру туралы мәлімдеуге, қорғаушының заң көмегін пайдалануға, істі қарау кезінде ана тілінде немесе өзі білетін тілде, іс жүргізіліп жатқан тілді білмесе, аудармашының қызметтерін тегін пайдалануға; іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану бойынша, Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау кезінде заңды бұзуға, нақты деректер мен мән-жайларға сәйкес келмейтін мәліметтер көрсетілген жағдайда, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқамаға және іс бойынша қаулыға шағым жасауға; істе бар құжаттардан үзінді көшірмелер жасауға және олардың көшірмелерін алуға, сондай-ақ оған ҚР ӘҚБтК ұсынған өзге де процестік құқықтарды пайдалануға құқылы.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның қатысуымен қаралады. Өзіне қатысты іс бойынша іс жүргізіліп жатқан адамның сотқа қатысуы ғылыми-техникалық құралдарды пайдалана отырып жүзеге асырылуы мүмкін. Аталған адам болмаған кезде, Егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдары мен аспаптарымен тіркелген немесе істің қаралатын орны мен уақыты туралы оған тиісінше хабарланғаны туралы деректер болған және одан істі қарауды кейінге қалдыру туралы өтініш түспеген жағдайларда ғана іс қаралуы мүмкін.

Он сегіз жасқа толмаған адам жасаған не оны жасау әкімшілік қамаққа алу, сондай-ақ шетелдікті не азаматтығы жоқ адамды Қазақстан Республикасының шегінен әкімшілік жолмен шығарып жіберу немесе адамға берілген арнайы құқықтан (Көлік құралдарын басқару құқығын қоспағанда) айыру түріндегі әкімшілік жазаға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау кезінде әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адамның қатысуы міндетті.

Адамдар әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарап жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) шақыруы бойынша келуден жалтарған жағдайда, бұл адамды күштеп әкелуге болады.

Соттың күштеп әкелу туралы ұйғарымын сот приставы немесе ішкі істер органы; Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарайтын органның (лауазымды адамның) ұйғарымын – ішкі істер органы (полиция) орындайды.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан кәмелетке толмаған адам талқылануы оған теріс әсер етуі мүмкін істің мән-жайларын қарау уақытында алып тасталуы мүмкін¹¹.

Жәбірленуші

Әкімшілік құқық бұзушылықпен дене, мүліктік немесе моральдық зиян келтірілген жеке немесе заңды тұлға жәбірленуші болып табылады.

Жәбірленуші істің барлық материалдарымен танысуға, түсініктемелер беруге, дәлелдемелер ұсынуға, өтінішхаттар мәлімдеуге, оның ішінде істі сотта дереу қарау және әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулының дереу заңды күшіне енуі және қарсылық білдіру туралы өтінішхат беруге, өкілі болуға, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға және әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға шағым жасауға, өзіне ҚР ӘҚБтК берген өзге де процестік құқықтарды пайдалануға құқылы.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жәбірленушінің қатысуымен қаралады. Жәбірленушінің сотқа қатысуы ғылыми-техникалық құралдарды пайдалана отырып жүзеге асырылуы мүмкін. Істің қаралатын орны мен уақыты тиісінше хабарланғаны туралы деректер болған және одан істі қарауды кейінге қалдыру туралы өтініш түспеген жағдайларда ғана іс ол болмаған кезде қаралуы мүмкін.

Жәбірленушіден ҚР ӘҚБтК-нің 754-бабында көзделген тәртіппен куә ретінде жауап алынуы мүмкін. Егер жәбірленуші заңды тұлға болып табылса, куә ретінде оның өкілінен жауап алынуы мүмкін.

Жеке тұлғаның заңды өкілдері

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан жеке тұлғаның немесе кәмелетке толмаған немесе өзінің дене немесе психикалық жай-күйі бойынша өз құқықтарын өз бетінше жүзеге асыру мүмкіндігінен айырылған жәбірленушінің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды олардың заңды өкілдері жүзеге асырады.

Жеке тұлғаның заңды өкілдері болып ата-аналары, асырап алушылары, қорғаншылары, қамқоршылары және қорғаншылығында немесе асырауында болатын өзге де адамдар танылады.

¹¹ ҚР ӘҚБтК 744 бабы

Жеке тұлғаның заңды өкілдері болып табылатын адамдардың туыстық байланыстары немесе тиісті өкілеттіктері Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген құжаттармен куәландырылады.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан жеке тұлғаның заңды өкіліне әкімшілік жауаптылыққа тартылып отырған адамды әкімшілік ұстап алған немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалған кезден бастап іске қатысуға жол беріледі.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан жеке тұлғаның және жәбірленушінің заңды өкілдерінің өздері өкілдік ететін адамдарға қатысты осы Кодексте көзделген құқықтары болады және міндеттер атқарады.

Он сегіз жасқа толмаған адам жасаған әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау кезінде оның заңды өкілінің қатысуы міндетті. Келуден жалтарған жағдайда кәмелетке толмаған адамның заңды өкілі ішкі істер органы (полиция) жүзеге асыратын күштеп әкелуге ұшырауы мүмкін.

Жеке кәсіпкердің, заңды тұлғаның өкілдері

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан немесе жәбірленуші болып табылатын заңды тұлғаның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды оның өкілдері жүзеге асырады.

Заңды тұлғаның атынан әрекет ететін заңды тұлғаның атқарушы органының басшысы заңды тұлғаның заңды өкілі болып табылады. Заңды тұлғаның заңды өкілінің өкілеттіктері оның қызметтік жағдайын куәландыратын құжаттармен расталады.

Заңды тұлғаның мүдделерін білдіретін өзге де тұлғалар тапсырма бойынша өкілдер болып табылады, олардың өкілеттіктері заңды тұлғаның атқарушы органы заңды тұлғаның атынан беретін және атқарушы органның басшысы қол қоятын сенімхатта айқындалады.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан заңды тұлға мен жәбірленуші өкілдерінің өздері өкілдік ететін адамдарға қатысты ҚР ӘҚБтК көзделген құқықтары болады және міндеттер атқарады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан заңды тұлға өкілінің қатысуымен қаралады. Аталған адамға істің қаралатын орны мен уақыты тиісінше хабарланғаны туралы деректер болған, егер одан істі

қарауды кейінге қалдыру туралы өтініш түспеген жағдайларда ғана іс оның қатысуынсыз қаралуы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралы не нысанасы болған затты тәркілеу не әкімшілік құқық бұзушылық жасау салдарынан алынған кірістерді (дивидендтерді), ақшаны және бағалы қағаздарды тәркілеу түрінде әкімшілік жаза қолданылатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау кезінде әкімшілік жауаптылыққа тартылатын заңды тұлға өкілінің қатысуы міндетті.

Заңды тұлғаның өкілі іс жүргізуінде іс жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) шақыруы бойынша келуден жалтарған жағдайда, аталған адамды іс жүргізуінде іс жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) ұйғарымы негізінде ішкі істер органдары (полиция), сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет және экономикалық тергеу қызметі күштеп әкелуі мүмкін.

Дара кәсіпкер өкілдерінің ҚР ӘҚБтК көзделген шектерде заңды тұлға өкілдерінің іс жүргізу құқықтары мен міндеттері болады.

Қорғаушы

Қорғаушы – әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адамның құқықтары мен мүдделерін заңда белгіленген тәртіппен қорғауды жүзеге асыратын және оған заң көмегін көрсететін адам.

Қорғаушылар ретінде адвокаттар қатысады. Адвокаттармен қатар қорғаушы ретінде әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адамның жұбайы (зайыбы), жақын туыстары немесе заңды өкілдері жіберіледі. Шетелдік адвокаттардың іске қорғаушылар ретінде қатысуына, егер бұл Қазақстан Республикасының тиісті мемлекетпен жасасқан халықаралық шартында өзара негізде көзделсе, заңнамада айқындалған тәртіппен жол беріледі.

Қорғаушының іске қатысуына әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам әкімшілік ұстап алынған, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған кезден бастап, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің кез келген сатысында жол беріледі.

Егер әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуге қатысушылардың бірінің мүдделері екіншісінің мүдделеріне қайшы келсе, сол бір адам оның екі қатысушысының қорғаушысы бола алмайды.

Адвокаттың, Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген жағдайларды қоспағанда, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қорғаушы ретінде қатысудан бас тартуға құқығы жоқ¹².

¹² ҚР ӘҚБтК 748 бабы

Қорғаушының міндетті қатысуы

1. Қорғаушының әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысуы, егер:

1) бұл туралы әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам өтініш жасаса алады;

2) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам дене немесе психикалық кемістіктеріне байланысты өзінің қорғалу құқығын өз бетінше жүзеге асыра алмаса, сот арқылы жауапқа тартылады;

3) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам іс жүргізу жүргізіліп жатқан тілді білмесе, әкімшілік жауапқа тартылады;

4) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам кәмелетке толмаған адам болып табылса, тоқтатыла тұрады.

Егер ҚР ӘҚБтК 749 бабының бірінші бөлігінде көзделген мән-жайлар болған кезде қорғаушыны әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адамның өзі, оның заңды өкілдері, сондай-ақ оның тапсырмасы бойынша басқа да адамдар шақырмаса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судья, орган (лауазымды адам) қорғаушының іс жүргізудің тиісті сатысына қатысуын қамтамасыз етуге міндетті, бұл туралы олар қаулы шығарады. Қаулы орындау үшін облыстың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың адвокаттар алқасына немесе оның құрылымдық бөлімшелеріне жіберіледі және оны алған кезден бастап жиырма төрт сағаттан аспайтын мерзімде орындалуға жатады¹³.

Қорғаушыны шақыру, тағайындау, ауыстыру, оның еңбегіне ақы төлеу

Қорғаушыны өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам, оның өкілдері, сондай-ақ өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның тапсырмасы бойынша немесе келісімімен басқа адамдар шақырады. Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам қорғау үшін бірнеше қорғаушыны шақыруға құқылы.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан адамның өтініші бойынша қорғаушының қатысуын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судья, орган (лауазымды адам) қамтамасыз етеді.

Сайланған немесе тағайындалған қорғаушының жиырма төрт сағат ішінде қатысуы мүмкін болмаған жағдайларда, Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судья, орган (лауазымды адам) өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамға адвокаттар алқасы немесе оның құрылымдық

¹³ ҚР ӘҚБтК 749 бабы

бөлімшелері арқылы басқа қорғаушыны шақыруды немесе қорғаушы тағайындауға шаралар қолдануды ұсынуға құқылы. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судьяның, органның (лауазымды адамның) өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамға қорғаушы ретінде белгілі бір адамды шақыруды ұсынуға құқығы жоқ.

Әкімшілік ұстап алу жағдайында, егер өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам сайлаған қорғаушының үш сағат ішінде келуі мүмкін болмаса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судья, орган (лауазымды адам) өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамға басқа қорғаушыны шақыруды ұсынады, ал бас тартылған жағдайда адвокаттар алқасы немесе оның құрылымдық бөлімшелері арқылы қорғаушыны тағайындауға шаралар қолданады.

Адвокаттың еңбегіне ақы төлеу Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жүргізіледі. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген Судья, орган (лауазымды адам) оған негіздер болған кезде өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамды заң көмегіне ақы төлеуден босатуға міндетті. Бұл жағдайда еңбекке ақы төлеу бюджет қаражаты есебінен жүргізіледі.

Адвокаттардың еңбегіне ақы төлеу жөніндегі шығыстар ҚР ӘҚБтК-нің 749-бабының екінші бөлігінде көзделген жағдайда да, адвокат тағайындау жөніндегі іс бойынша іс жүргізуге қатысқан жағдайда да бюджет қаражаты есебінен жүргізіледі.

Адвокат әкімшілік құқық бұзушылық туралы іске адвокат куәлігін және «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында көзделген қорғау (өкілдік ету) туралы жазбаша хабарламаны көрсеткен кезде қорғаушы ретінде кіріседі. Адвокаттың нақты істі жүргізуге өкілеттіктерін растайтын өзге де құжаттарды талап етуге тыйым салынады. ҚР ӘҚБтК-нің 748-бабының 2-бөлігінде көрсетілген басқа адамдар қорғаушы ретінде іске қатысу құқығын растайтын құжаттарды (неке туралы куәлік, сондай-ақ ҚР ӘҚБтК-нің 776-бабының 3-бөлігінде және 777-бабының 3-бөлігінде көрсетілген құжаттар) ұсынады¹⁴.

Қорғаушыдан бас тарту

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан адам іс бойынша іс жүргізудің кез келген сәтінде қорғаушыдан бас тартуға құқылы, бұл оның өз қорғанысын дербес жүзеге асыру ниетін білдіреді. Заң көмегіне ақы төлеу үшін қаражаттың

¹⁴ ҚР ӘҚБтК-нің 750-бабы

болмауы себебі бойынша қорғаушыдан бас тарту қабылданбайды. Бас тарту жазбаша нысанда ресімделеді.

Қорғаушыдан бас тарту өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамды одан әрі қорғаушыны іске қатысуға жіберу туралы өтініш жасау құқығынан айырмайды. Қорғаушының іске кірісуі осы уақытқа дейін әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау барысында жасалған әрекеттерді қайталауға әкеп соқпайды¹⁵.

Қорғаушының өкілеттіктері

Қорғаушы: істің барлық материалдарымен танысуға; істі қарауға қатысуға; дәлелдемелер ұсынуға; өтінішхаттар мен қарсылық білдірулерді мәлімдеуге; судьяның, істі қарауға уәкілеттік берілген органның (лауазымды адамның) рұқсатымен істі қарау процесінде жауап алынатын адамдарға сұрақтар қоюға; іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларының қолданылуына және іс бойынша қаулыға шағым жасауға; өзіне заңмен берілген өзге де құқықтарды пайдалануға құқылы.

Қорғаушының: қорғауындағы адамның мүдделеріне қарсы қандай да бір әрекеттер жасауға және оған тиесілі құқықтарды жүзеге асыруына кедергі жасауға; қорғауындағы адамның позициясына қарамастан, оның әкімшілік құқық бұзушылыққа қатыстылығын және оны жасағанына кінәлілігін тануға, қорғауындағы адамның жәбірленушімен татуласқаны туралы мәлімдеуге; қорғауындағы адам берген шағымдар мен өтініштерді кері қайтарып алуға; заң көмегіне жүгінуге және оны жүзеге асыруға байланысты өзіне белгілі болған мәліметтерді жария етуге құқығы жоқ¹⁶.

Жәбірленушінің өкілі

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу кезінде жәбірленушінің заңды мүдделерін заңға сәйкес білдіруге құқылы адамдар жәбірленушінің өкілдері бола алады.

Кәмелетке толмаған не өзінің дене немесе психикалық жай-күйі бойынша өз құқықтары мен заңды мүдделерін өз бетінше қорғау мүмкіндігінен айырылған жәбірленушілердің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін процеске міндетті түрде қатысуға олардың заңды өкілдері мен өкілдері тартылады.

¹⁵ ҚР ӘҚБтК-нің 751-бабы

¹⁶ ҚР ӘҚБтК-нің 752-бабы

Жәбірленуші өкілдерінің өздері өкілдік ететін жеке және заңды тұлғалар сияқты ҚР ӘҚБтК көзделген шектерде іс жүргізу құқықтары болады.

Өкілдің өзі өкілі болып отырған адамның мүдделеріне қайшы қандай да бір іс-әрекеттер жасауға құқығы жоқ.

Жәбірленушінің іске өзінің қатысуы оны осы іс бойынша өкілге ие болу құқығынан айырмайды¹⁷.

Куәгер

Егер заңда өзгеше көзделмесе, осы іс үшін маңызы бар мәнжайлар өзіне белгілі болуы мүмкін кез келген адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша куә ретінде шақырылуы мүмкін.

Куә: өзіне, жұбайына (зайыбына) немесе жақын туыстарына қарсы айғақтар беруден бас тартуға; тиісті хаттамаға өз айғақтарының енгізілуінің дұрыстығы жөнінде мәлімдемелер мен ескертулер жасауға; істі қарау кезінде ана тілінде сөйлеуге; аудармашының тегін көмегін пайдалануға құқылы.

Куә әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі жүргізіп жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) шақыруы бойынша келуге, іс бойынша өзіне белгілі болған барлық нәрсені шынайы хабарлауға және қойылған сұрақтарға жауап беруге, оның айғақтарын енгізудің дұрыстығын тиісті хаттамаға өз қолымен куәландыруға міндетті.

Куәға айғақтар беруден жалтарғаны немесе бас тартқаны, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген органға (лауазымды адамға) көрінеу жалған айғақтар бергені үшін әкімшілік жауаптылық және сотта осы әрекеттерді жасағаны үшін қылмыстық жауаптылық туралы ескертіледі.

Куә әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) шақыруы бойынша келуден жалтарған жағдайда, оны судьяның, органның (лауазымды адамның) ұйғарымы негізінде ішкі істер органы (полиция) алып келуі мүмкін.

Он төрт жасқа толмаған кәмелетке толмаған куәдан сұрау жүргізу кезінде педагогтің немесе психологтың қатысуы міндетті. Қажет болған жағдайда сұрау салу осындай куәнің заңды өкілінің қатысуымен жүргізіледі¹⁸.

Куәгер

ҚР ӘҚБтК-де көзделген жағдайларда куәгер ретінде істің нәтижесіне мүдделі емес, өзінің қатысуымен болып жатқан іс-әрекеттерді толық және дұрыс қабылдауға қабілетті кәмелетке толған адам тартылады.

¹⁷ ҚР ӘҚБтК-нің 753-бабы

¹⁸ ҚР ӘҚБтК-нің 754-бабы

Куәгердің әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысуы жеке басын жете тексеру, көлік құралын, заттарды жете тексеру, жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген құжаттар мен заттарды алып қою, заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, Үй-жайлар мен мүлікті қарап тексеру, заңды тұлғаға тиесілі құжаттар мен мүлікті алып қою туралы хаттамаларда көрсетіледі.

Куәгер әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан лауазымды адамның шақыруы бойынша келуге, осы іс бойынша іс жүргізуге қатысуға және өзінің қатысуымен жүргізілетін іс-әрекеттерді жүзеге асыру фактісін, олардың мазмұны мен нәтижелерін тиісті хаттамаға өз қолымен куәландыруға міндетті.

Куәгердің жүргізіліп жатқан іс-әрекет жөнінде хаттамаға енгізілуге жататын мәлімдемелер мен ескертулер жасауға құқығы бар.

Қажет болған жағдайда Куәгерден ҚР ӘҚБтК-нің 754-бабында көзделген тәртіппен куә ретінде жауап алынуы мүмкін¹⁹.

Маман

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысу үшін маман ретінде дәлелдемелерді жинауға, зерттеуге және бағалауға, сондай-ақ техникалық құралдарды қолдануға жәрдем көрсету үшін қажетті арнайы білімі мен дағдылары бар, істің нәтижесіне мүдделі емес кез келген кәмелетке толған адам тағайындалуы мүмкін.

Маман: өзінің шақырылу мақсатын білуге; егер тиісті арнаулы білімі мен дағдысы болмаса, іс бойынша іс жүргізуге қатысудан бас тартуға; өзінің қатысуымен жасалатын іс жүргізу әрекетіне қатысты іс материалдарымен танысуға; әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі жүргізіп жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) рұқсатымен іс жүргізу әрекетіне қатысушыларға сұрақтар қоюға құқылы; іс жүргізу әрекеті шеңберінде салыстырмалы іс материалдарын қоспағанда, оның барысы мен нәтижелерін іс жүргізу әрекеті хаттамасының бөлігі болып табылатын хаттамада не ресми құжатта көрсете отырып, зерттеу жүргізуге; өзі қатысқан іс жүргізу әрекеті хаттамасымен танысуға және өзінің қатысуы кезінде жүргізілген іс-қимылдардың барысы мен нәтижелерін тіркеудің толықтығы мен дұрыстығына қатысты хаттамаға енгізілуге жататын өтініштер мен ескертулер жасауға құқылы.

Маман: әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді жүзеге асыратын судьяның, органның (лауазымды адамның) шақыруы бойынша келуге; арнаулы білімін, дағдысын және ғылыми-техникалық құралдарды пайдалана отырып, процестік әрекетке қатысуға; өзі жасаған әрекеттер бойынша түсініктемелер беруге;

¹⁹ ҚР ӘҚБтК-нің 755-бабы

көрсетілген әрекеттерді жасау фактісін, олардың мазмұны мен нәтижелерін өз қолымен куәландыруға міндетті²⁰.

Сарапшы

Арнайы ғылыми білімі бар, іске мүдделі емес адам сарапшы ретінде шақырылуы мүмкін. Сот сараптамасын жүргізу тапсырылуы мүмкін:

- 1) сот сараптамасы органдарының қызметкерлеріне;
- 2) лицензия негізінде сот-сараптама қызметімен айналысатын жеке тұлғаларға беріледі;
- 3) заң талаптарына сәйкес біржолғы тәртіппен өзге де адамдарға беріледі.

Сарапшы: сараптама нысанасына қатысты іс материалдарымен танысуға; қорытынды беру үшін қажетті қосымша материалдарды өзіне беру туралы өтінішхатты мәлімдеуге, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан органның (лауазымды адамның) рұқсатымен процестік әрекеттерді жүргізуге қатысуға және оларға қатысатын адамдарға сараптама нысанасына қатысты сұрақтар қоюға құқылы; өзі қатысқан процестік әрекеттің хаттамасымен танысуға және оның әрекеттері мен айғақтарын тіркеудің толықтығы мен дұрыстығына қатысты хаттамаларға енгізілуге жататын ескертулер жасауға; сот сараптамасын тағайындаған судьямен, органмен (лауазымды адаммен) келісу бойынша өз құзыреті шегінде сот сараптамасын тағайындау туралы ұйғарымда қамтылған мәселелердің шегінен шығатын, іс үшін маңызы бар, сот-сараптамалық зерттеу барысында анықталған мән-жайлар бойынша қорытынды беруге міндетті.; ана тілінде немесе өзі білетін тілде қорытынды беруге және айғақтар беруге; аудармашының тегін көмегін пайдалануға; аудармашыға қарсылық білдіруді мәлімдеуге; соттың және іс бойынша іс жүргізуге қатысатын өзге де адамдардың сараптама жүргізу кезіндегі құқықтарына қысым жасайтын шешімдері мен әрекеттеріне шағым жасауға; егер сот сараптамасын жүргізу оның лауазымдық міндеттерінің аясына кірмейтін болса, сараптама жүргізу кезінде келтірілген шығыстардың өтемін және орындалған жұмысы үшін сыйақы алуға құқылы.

Сарапшы: әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуге қатысушылармен іс бойынша іс жүргізуді жүзеге асыратын органды хабардар етпей, сараптама жүргізуге байланысты мәселелер бойынша келіссөздер жүргізуге; зерттеу үшін материалдарды дербес жинауға; егер сараптама тағайындаған органның бұған арнайы рұқсаты болмаса, объектілерді толық немесе ішінара жоюға не олардың сыртқы түрін

²⁰ ҚР ӘҚБтК-нің 756-бабы

немесе негізгі қасиеттерін өзгертуге әкеп соғуы мүмкін зерттеулер жүргізуге құқылы емес.

Сарапшы: әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) шақыруы бойынша келуге; өзіне ұсынылған объектілерге жан-жақты, толық және объективті зерттеу жүргізуге, өзінің алдына қойылған мәселелер бойынша негізделген жазбаша қорытынды беруге; ҚР ӘҚБтК-нің 772-бабының 13-бөлігінде көзделген жағдайларда, қорытынды беруден бас тартуға және қорытынды берудің мүмкін еместігі туралы уәжді жазбаша хабарлама жасауға және оны сот сараптамасын тағайындаған органға (лауазымды адамға); жүргізілген зерттеуге және берілген қорытындыға байланысты мәселелер бойынша айғақтар беруге; зерттелетін объектілердің сақталуын қамтамасыз етуге; істің мән-жайлары туралы мәліметтерді және сараптама жүргізуге байланысты өзіне белгілі болған өзге де мәліметтерді жария етпеуге міндетті.

Сарапшы көрінеу жалған қорытынды бергені үшін ҚР ӘҚБтК көзделген жауаптылықта болады.

Сот сараптамасы органының қызметкері болып табылатын сарапшы өз қызметінің сипатына қарай өзінің құқықтарымен және міндеттерімен танысқан және сотта көрінеу жалған қорытынды бергені үшін ҚР ӘҚБтК көзделген жауаптылық туралы ескертілген деп есептеледі²¹.

Аудармашы

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу кезінде білімі аударма үшін қажет тілдерді білетін (мылқау немесе саңырау белгілерін түсінетін) істің нәтижесіне мүдделі емес кез келген кәмелетке толған адам аудармашы ретінде тағайындалады.

Аудармашыны әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан судья, орган (лауазымды адам) тағайындайды.

Аудармашы: егер іс бойынша іс жүргізуге оның аударма үшін қажетті білімі болмаса, қатысудан бас тартуға; аударманы жүзеге асыру кезінде қатысып отырған адамдарға аударманы нақтылау үшін сұрақтар қоюға; өзі іс жүргізуге қатысқан процестік әрекеттің хаттамасымен танысуға және хаттамаға аударымды тіркеудің толықтығы мен дұрыстығына қатысты енгізілуге жататын ескертулер жасауға құқылы.

Аудармашы: әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі жүргізіп жатқан судьяның, органның (лауазымды адамның) шақыруы бойынша келуге және оған тапсырылған аударманы толық және дәл орындауға; аударманың дұрыстығын тиісті хаттамада өз қолымен куәландыруға міндетті.

²¹ ҚР ӘҚБтК-нің 757-бабы

Аудармашыға әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қараған кезде көрінеу жалған аударманы орындағаны үшін әкімшілік жауаптылық туралы және осы іс-әрекетті сотта жасағаны үшін қылмыстық жауаптылық туралы ескертіледі²².

Ереже әкімшілік құқық бұзушылық туралы іске қатысуға тартылған, мылқау немесе саңыраулардың белгілерін түсінетін адамға қолданылады.

Прокурор

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу процесінде заңдылықтың сақталуына жоғары қадағалауды мемлекет атынан Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры тікелей де, өзіне бағынысты прокурорлар арқылы да жүзеге асырады.

Прокурор өзінің іс жүргізу өкілеттіктерін жүзеге асырған кезде тәуелсіз болады және заңға ғана бағынады.

ҚР ӘҚБтК-нің 760-бабында көзделген өз өкілеттіктерін іске асыру мақсатында прокурор: әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуге қатысуға; дәлелдемелер ұсынуға және оларды зерттеуге қатысуға; істі қарайтын сотқа, органға (лауазымды адамға) өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның кінәлілігі туралы, сондай-ақ істі қарау процесінде туындайтын басқа да мәселелер бойынша өз пікірін білдіруге құқылы; істі қарайтын сотқа, органға (лауазымды адамға) заң ережелерін қолдану және әкімшілік жаза қолдану не одан босату туралы ұсыныс білдіруге құқығы бар.

Прокурорға кәмелетке толмаған адам жасаған әкімшілік құқық бұзушылық, сондай-ақ шетелдікті немесе азаматтығы жоқ адамды әкімшілік қамаққа алуға, Қазақстан Республикасының шегінен әкімшілік жолмен шығарып жіберуге әкеп соғатын құқық бұзушылық туралы істің қаралатын орны мен уақыты туралы міндетті түрде хабарланады. Ол болмаған кезде мұндай іс прокурорға істің қаралатын орны мен уақыты туралы уақтылы хабарланғаны туралы деректер болған және одан істі қарауды кейінге қалдыру туралы өтінішхат келіп түспеген жағдайларда ғана қаралуы мүмкін²³.

Сот отырысының хатшысы

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша мүдделі емес мемлекеттік қызметші сот отырысының хатшысы болып табылады, ол

²² ҚР ӘҚБтК-нің 758-бабы

²³ ҚР ӘҚБтК-нің 759-бабы

сот отырысының хаттамасын жүргізеді, сондай-ақ сот отырысының аудио -, бейнетіркеуін қамтамасыз етеді.

Сот отырысының хатшысы сот отырысына міндетті:

1) оған хаттамалауды қамтамасыз ету қажет болғанша барлық уақытта сот отырысы залында болуға және төрағалық етушінің рұқсатынсыз сот отырысынан кетпеуге міндетті;

2) сот іс-әрекеттері мен шешімдерін, сот отырысына қатысатын барлық тұлғалардың өтінішхаттарын, қарсылықтарын, айғақтарын, түсініктемелерін, сондай-ақ сот отырысының хаттамасында көрсетілуге жататын басқа да мән-жайларды хаттамада толық және дұрыс баяндауға міндетті;

3) сот отырысының хаттамасын жасауға міндетті;

4) өзінің жабық сот отырысына қатысуына байланысты белгілі болған мән-жайлар туралы мәліметтерді жария етпеуге міндетті;

5) төрағалық етушінің заңды өкімдеріне бағынуға міндетті.

Сот отырысының хатшысы сот отырысы хаттамасының толықтығы мен дұрыстығы үшін жеке жауаптылықта болады.

Сот отырысының хаттамасына анық емес не шындыққа сәйкес келмейтін мәліметтер енгізілген жағдайда, хатшы заңда көзделген жауаптылықта болады²⁴.

Прокурордың әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің заңдылығын қамтамасыз ету жөніндегі өкілеттіктері

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді тексеру, қаулының және өзге де актілердің заңдылығын бағалау нәтижелері бойынша прокурор құқылы:

1) сотқа, органға (лауазымды адамға) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға немесе айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқамаға наразылық енгізуге құқылы;

2) уәкілетті лауазымды адамдар мен органдарға (соттан басқа) қосымша тексеру жүргізу туралы жазбаша нұсқаулар беруге міндетті;

3) уәкілетті органдардан өздерінің бақылауындағы немесе ведомстволық бағынысты ұйымдарында тексеру жүргізуді талап етуге құқылы емес;

4) заңда белгіленген жағдайларда әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді тоқтатуға құқылы;

5) әкімшілік өндіріп алу туралы қаулының немесе айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманың орындалуын тоқтата тұруға құқылы;

6) әкімшілік ұстауға заңсыз тартылған адамды босату туралы қаулы шығаруға құқылы;

²⁴ ҚР ӘҚБтК-нің 759-1-бабы

7) жеке, заңды тұлғалардың және мемлекеттің құқықтары мен заңды мүдделері бұзылған жағдайларда өз міндеттерін орындауға байланысты мемлекеттік органдардың лауазымды адамдары қолданған тыйым салу немесе шектеу сипатындағы кез келген шараларды алып тастау туралы қаулы немесе талап шығаруға құқылы;

8) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қозғау туралы қаулы шығаруға құқылы.

Прокурордың актілері дереу орындалуға жатады. Прокурордың көрсетілген актілерінің орындалуын кідіртуге кінәлі лауазымды адамдар заңда белгіленген жауаптылықта болады²⁵.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. В.Н. Галузо, В.В. Волкова, Е.В. Хахалева Административный процесс: учебное пособие. Закон и право: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 127 с.
3. Б.А. Жетписбаев Производство по делам об административных правонарушениях. – Алматы, 2004.
4. Н.А. Колоколов Рассмотрение дел об административных правонарушениях. Практика судов общей юрисдикции: учебное пособие. Закон и право: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 439 с.
5. М.В. Костенников, А.В. Куракин Административная деятельность ОВД. Учебник для вузов. – М.: Юрайт, 2014. – 521 с.
6. А.Е. Мукажанов, А.А. Алимбиев Курс лекции «Административно-юрисдикционная деятельность полиции». – Костанай, 2021 г.

²⁵ ҚР ӨҚБТК-нің 760-бабы

4 ТАҚЫРЫП: ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ЖАСАҒАН АДАМДАРДЫ ЖЕТКІЗУ ЖӘНЕ ӘКІМШІЛІК ҰСТАУ ХАТТАМАЛАРЫН ЖАСАУ ТӘРТІБІ.

Жоспар:

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары.

2. Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамдарды жеткізу және әкімшілік ұстау.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу процесінде әкімшілік жауаптылыққа тарту саласындағы мемлекеттің саясатын іске асыратын азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтары мен мемлекеттік органдардың әкімшілік қарауының қиылысуының бірінші нүктесі болып табылады. Жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін сақтау көрсетілген шараларды қолдану кезінде негізгі проблема болып табылады. Өндіріс шараларын қолдану азаматқа немесе заңды тұлғаға қатысты мәжбүрлеу сипатындағы әрекет болғандықтан, оларды қолдану негізінен азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтарын заңмен қамтамасыз етілген шектеу болып табылады, сондықтан оларды қолдану процесінде заң шығарушы белгілеген таңдау элементі минималды болуы керек немесе болмауы керек. тұтастай алғанда.

Қамтамасыз ету шаралары қолданылған жағдайда, құқық бұзушылық жасаудың жолын кесу, құқық бұзушының жеке басын анықтау қажеттілігіне қарай және басқа да жағдайларда, азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтарын шектеуге мемлекет жол береді. Өндірісті қамтамасыз ету шараларын қолдану азаматтардың және олардың бірлестіктерінің құқықтары мен бостандықтарын мемлекеттің мәжбүрлеу күшімен қамтамасыз етуді білдіреді, сондықтан бұл қатынастарды заңнамалық реттеу тек лауазымды тұлғалардың өз функцияларын тиісті түрде жүзеге асыруын қамтамасыз етіп қана қоймай, сонымен қатар осындай шараларды қолдану кезінде азаматтардың мүдделерін қорғауға бағытталған.

Өндірісті қамтамасыз ету шараларын қолдану процестің әртүрлі кезеңдерінде мүмкін болады. ҚР ӘҚБтК уәкілетті тұлғаларға құқық бұзушылықтың жолын кесу кезінде, әкімшілік құқық бұзушылық

туралы хаттама жасау кезінде, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыларды орындау кезінде, сондай-ақ істі қарау кезінде қамтамасыз ету шараларын қолдануға мүмкіндік берді. Демек, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүзінде іс жүзінде қауіпсіздік шараларын қолдану мүмкіндігі туралы қорытынды жасауға болады. Бұл аспектіде өндірістің әр кезеңінде өндірісті қамтамасыз ету шараларын қолдану ерекшеліктері туралы мәселе туындайды. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы құрайтын лауазымды адамдардың және әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарайтын адамдардың өкілеттік кешені бірдей емес, сондықтан қамтамасыз ету шараларын қолдану тәртібі де кейбір ерекшеліктерге ие²⁶.

Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінің (бұдан әрі-ҚР ӘҚБтК) 785-бабында әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары бекітілген. Әкімшілік құқық бұзушылықтың жолын кесу, оны жасаған күдіктінің жеке басын анықтау, әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде оны жасау мүмкін болмаған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау, істі уақтылы және дұрыс қарауды және іс бойынша қабылданған қаулының орындалуын қамтамасыз ету, адамдардың өміріне немесе денсаулығына тікелей қатер төндіруді болғызбау мақсатында, аварияға немесе техногендік апаттарға қатер төндіруге уәкілетті лауазымды адам өз өкілеттіктері шегінде жеке тұлғаға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің мынадай шараларын қолдануға құқылы:

- 1) Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалған жерге жеткізу;
- 2) жеке тұлғаны әкімшілік ұстап алу болып табылады;
- 3) жетек;
- 4) жеке басын жете тексеру және жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын жете тексеру;
- 5) Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеріп қарау;
- 6) Құжаттар мен заттарды алып қою;
- 7) көлік құралын немесе шағын көлемді кемені жүргізуден шеттету және оны алкогольден, есірткіден, уытқұмарлықтан масаң күйге куәландыру;
- 8) көлік құралын немесе шағын көлемді кемені ұстау, жеткізу және пайдалануға тыйым салу болып табылады;
- 9) тексеру;

²⁶ М.В. Костенников, А.В. Куракин Административная деятельность ОВД. Учебник для вузов. – М.: Юрайт, 2014. – 246 б

10) жеке тұлғаны алкогольден, есірткіден немесе уытқұмарлықтан масаң күйге медициналық куәландыру;

11) қызметті немесе оның жекелеген түрлерін ҚР ӘҚБтК-нің 48-бабының тәртібімен тоқтата тұру не оған тыйым салу.

Заңды тұлғаға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің мынадай шаралары қолданылуы мүмкін:

1) заңды тұлғаға тиесілі үй-жайларды, аумақтарды, онда орналасқан тауарларды, көлік құралдарын және өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарап-тексеру;

2) заңды тұлғаға тиесілі құжаттарды алып қою;

3) заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу немесе оларды алып қою;

4) ҚР ӘҚБтК-нің 48-бабының тәртібімен қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары іс бойынша іс жүргізу кезеңінде, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыны орындау сатысында әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалғанға дейін (жеке қарап тексеруден, жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын қарап тексеруден басқа) қолданылуы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің аталған шараларының әрқайсысы, егер бұл қажеттіліктен туындаса, жеке немесе басқа шаралармен бір мезгілде қолданылуы мүмкін.

Лауазымды адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын заңсыз қолданудан келтірілген зиян үшін жауапты болады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдануға ҚР ӘҚБтК-нің 44-тарауында көзделген тәртіппен шағым жасалуы мүмкін.

Жеке тұлғаның немесе заңды тұлға өкілінің талап етуі бойынша оған іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары қолданылған адамның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету үшін қажетті тиісті хаттамалардың және өзге де материалдардың көшірмелері дереу тапсырылады.

Әкімшілік алдын-алу шараларының мәні азаматтардың, лауазымды тұлғалардың заңсыз әрекеттерін мәжбүрлеп тоқтату болып табылады.

Әкімшілік бұлтартпау шаралары құқық бұзушылыққа қарсы күрестің тиімді құралдарының бірі болып табылады. Әкімшілік алдын

алудың әртүрлі шараларын бірнеше түрге топтастыруға болады. Атап айтқанда, оларға шаралар жатады:

1) Құқық бұзушының жеке басына тікелей қолданылатын (заңсыз мінез-құлықты, тікелей физикалық әсерді, әкімшілік ұстауды және жеткізуді тоқтату талабы және т. б.);

2) мүліктік сипаттағы (аңшылық атыс қаруын алып қою, өз бетімен тұрғызылған құрылыстарды бұзу және т. б.) бұзушылықтар болып табылады.);

3) техникалық сипаттағы (ақаулы көлікті пайдалануға тыйым салу, қауіпсіздік техникасы қағидаларын, өрт қауіпсіздігі қағидаларын бұзу салдарынан кәсіпорындардың жұмысын тоқтата тұру, егер қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі талаптар сақталмаса, көшелер мен жолдарда жөндеу-құрылыс жұмыстарына тыйым салу немесе шектеу және т. б.) қаулыларға сәйкес жүзеге асырылады.);

4) қаржылық сипаттағы (кредиттеуді тоқтату, бюджеттік қаржыландыруды қысқарту, қаржылық операцияларды жүзеге асыруға құқық беретін лицензияны кері қайтарып алу, қаржылық тәртіпті, бағалар туралы, стандартты емес өнімді өткізу туралы Заңнаманы бұзу нәтижесінде кәсіпорындар, мекемелер және ұйымдар алған сомаларды бюджет кірісіне алып қою (өндіріп алу) және т. б.) бұзушылықтар болып табылады;

5) медициналық-санитариялық сипаттағы (инфекциялық ауруларды жұмыстан шеттету, антисанитарлық жай-күйіне байланысты сауда немесе қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындарын пайдалануға тыйым салу және т. б.) шараларды қабылдайды;

6) лицензиялық-рұқсат беру жүйесін жүзеге асыруға байланысты (рұқсаттың, мысалы, шетел азаматының тұруға ықтиярхатының күшін жою, лицензияның қолданылуын тоқтата тұру) құжаттар болып табылады;

7) арнайы немесе айрықша мақсаттағы (дене күшін, арнайы құралдарды, атыс қаруын және өзге де қаруды қолдану).

Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамдарды жеткізу және әкімшілік ұстау.

Жеткізу

Жеке тұлғаны, заңды тұлғаның өкілін, лауазымды адамды, ал тармақшаларда көзделген жағдайларда жеткізу, яғни мәжбүрлеп алып жүру 1), 3), 4), 5) 7) ҚР ӘҚБтК-нің 786-бабының, көлік құралының және құқық бұзушылықтың жолын кесу, құқық бұзушының жеке басын анықтау, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау

не егер хаттама жасау міндетті болып табылса, оларды әкімшілік құқық бұзушылық анықталған жерде жасау мүмкін болмаған кезде қорғау нұсқамасын шығару мақсатында құқық бұзушылық жасаудың басқа да құралдарының тізбесі бекітілсін, жасау кезінде жасалады:

-Көлік құралдарын пайдалану қағидаларын, қозғалыс тәртібі мен қауіпсіздігін қорғау жөніндегі қағидаларды, көліктегі жүктердің сақталуын қамтамасыз етуге бағытталған қағидаларды, өрт қауіпсіздігі қағидаларын, көліктегі санитариялық-гигиеналық және санитариялық - эпидемияға қарсы қағидаларды бұзушылықтар жасалған кезде-егер оның жеке басын куәландыратын құжаттары және ол туралы қажетті деректерді хабарлай алатын куәлары болмаса, сондай-ақ егер оның көлік құралына қажетті құжаттары болмаса, оған уәкілетті адам ішкі істер (полиция) органына;

-орман тәртібін бұзушылықтар немесе аң аулау қағидаларын, балық аулау және балық қорларын қорғау қағидаларын бұзушылықтар және Қазақстан Республикасының жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы заңнамасын басқа да бұзушылықтар болған кезде - мемлекеттік бақылауды және қадағалауды жүзеге асыратын орман шаруашылығы, жануарлар дүниесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар органдарының, сондай-ақ уәкілетті органның және жергілікті атқарушы органдардың мамандандырылған ұйымдарының қызметкерлері, жануарлар дүниесін қорғауға, молықтыруға және пайдалануға мемлекеттік және ведомстволық бақылауды жүзеге асыратын басқа да органдардың лауазымды адамдары, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың лауазымды адамдары, ішкі істер органдарының (полицияның) қызметкерлері Ішкі істер органына (полицияға) немесе жергілікті басқару органына;

- күзетілетін объектілерге, басқа да бөтен мүлікке қолсұғушылықпен байланысты әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде-әскерилендірілген күзет жұмыскерлері әскерилендірілген күзеттің қызметтік үй-жайына немесе ішкі істер органына (полицияға));

-Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекара режимін, шекара және кеден режимдерін, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі режимді бұзушылықтар, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара Қызметі әскери қызметшісінің, өзге де әскерлер, әскери құралымдар әскери қызметшілерінің, ішкі істер органдары (полиция) қызметкерінің заңды өкіміне немесе талабына қаскөйлікпен бағынбау) - Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын күзету жөніндегі

міндеттерді атқаратын әскери қызметшілерге, ішкі істер (полиция) органдарының қызметкері немесе басқа да жеке тұлға Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің бөлімшесіне, әскери бөліміне, Шекара қызметіне, ішкі істер органына (полицияға), жергілікті басқару органына;

- кәсіпкерлік қызмет, сауда және қаржы, салық салу, кеден ісі саласындағы құқық бұзушылықтар үшін-экономикалық тергеу қызметінің қызметкерлері;

- басқарудың белгіленген тәртібіне және мемлекеттік билік институттарына қол сұғатын құқық бұзушылықтар, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар-сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің қызметкерлері;

- күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі күзет іс-шараларын жүргізу кезінде жасалған құқық бұзушылықтар туралы - Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметінің қызметкерлері;

- өзге де әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы прокурордың тиісті тапсырмалары немесе әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы хаттамалар жасауға уәкілеттік берілген лауазымды адамдар тарапынан өтініш болған кезде-ішкі істер органдарының қызметкерлері Ішкі істер органына (полицияға) немесе өзге де мемлекеттік органға жібереді.

Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында, аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында құқық бұзушылықтар жасалған кезде, жеке басын сол жерде анықтау мүмкін болмайтын құқық бұзушы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында, аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында заңсыз қызметті жүзеге асыру үшін пайдаланылатын, тиесілігі қарап-тексеру кезінде анықталуы мүмкін емес кемелер мен әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралдары Қазақстан Республикасының портына (Қазақстан Республикасының шетелдік кемелері) - сондай-ақ құқық бұзушының жеке басын және ұстап алынған кемелердің, құқық бұзушылық жасау құралдарының тиесілігін анықтау және әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау үшін Қазақстан Республикасы порттарының біріне тіркеуге қойылуы мүмкін.

Жеткізу мүмкіндігінше қысқа мерзімде жүргізілуі керек.

Жеткізу туралы хаттама жасалады не әкімшілік құқық бұзушылық немесе әкімшілік ұстап алу туралы хаттамаға тиісті жазба жасалады.

Адамды әкімшілік жауаптылыққа тарту үшін көзделген мерзімде жеткізуді жүзеге асыру мүмкін болмаған кезде, жүгінген органның (лауазымды адамның) атына жазбаша түрде не электрондық цифрлық

қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында жеткізу жүргізілмеген себептер көрсетіле отырып хабарлама жіберіледі²⁷.

Әкімшілік ұстап алу

Әкімшілік ұстап алу, яғни құқық бұзушылықтың жолын кесу немесе іс жүргізуді қамтамасыз ету мақсатында жеке тұлғаның, заңды тұлға өкілінің, лауазымды адамның жеке бас бостандығын қысқа мерзімге шектеу жүргізілуі мүмкін:

- ішкі істер органдары-істері ҚР ӘҚБтК-нің 685-бабына сәйкес ішкі істер (полиция) органдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не істері бойынша осы Кодекстің 804-бабы бірінші бөлігінің 1-тармақшасына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде;

- төтенше жағдай жарияланған жергілікті жердің комендатурасы және әскери патрульдер төтенше жағдай режимін және төтенше жағдай кезінде құқық тәртібін бұзуға әкеп соғатын іс-әрекеттерді бұзған кезде;

- терроризмге қарсы операцияға қатысатын лауазымды адамдар белгіленген құзыреті шегінде-терроризмге қарсы операцияның құқықтық режимі бұзылған немесе терроризмге қарсы операцияның жариялануына байланысты белгіленген талаптар орындалмаған кезде;

- Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің лауазымды адамдары-ҚР ӘҚБтК-нің 726-бабының үшінші бөлігіне сәйкес өздері қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не ӘҚБтК-нің 804-бабы бірінші бөлігінің 44-тармақшасына сәйкес істері бойынша Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар толтыратын әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде;

күзетілетін объект орналасқан жердегі аға әскери қызметшілерге, ішкі істер органдарының, арнаулы мемлекеттік органдардың қызметкері, әскерилендірілген күзеттің лауазымды адамы - күзетілетін объектілерге, басқа да бөтен мүлікке қол сұғуға байланысты құқық бұзушылықтар жасаған кезде;

- мемлекеттік бақылауды және қадағалауды жүзеге асыратын орман шаруашылығы, жануарлар дүниесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар органдары, сондай - ақ Қазақстан Республикасының орман заңнамасы, Қазақстан Республикасының жануарлар дүниесін қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы заңнамасы, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы құқық бұзушылықтар жасалған кезде-уәкілетті органның және жергілікті атқарушы органдардың мамандандырылған ұйымдары;

²⁷ ҚР ӘҚБтК-нің 786-бабы

- көліктік бақылау органдары-ережелерді бұзған жағдайда, олардың сақталуын бақылауды осы органдар жүзеге асырады;

- әскери полиция лауазымды адамдары-істері ҚР ӘҚБтК-нің 727-бабына сәйкес әскери полиция органдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не істері бойынша ҚР ӘҚБтК-нің 804-бабы бірінші бөлігінің 4-тармақшасына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде;

- қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылау органдары-табиғат қорғау заңнамасын бұзған кезде;

- Мемлекеттік кіріс органдарының лауазымды тұлғалары-әкімшілік құқық бұзушылық туралы істердің ведомстволығына сәйкес кәсіпкерлік қызмет, сауда және қаржы, салық салу, кеден ісі салаларында құқық бұзушылықтар жасаған кезде;

- мемлекеттік тау-кен қадағалау органдарының, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің, Геология және жер қойнауын пайдалану жөніндегі уәкілетті органның, қоршаған ортаны және табиғи ресурстарды қорғау жөніндегі органдардың, балық аулау жөніндегі республикалық органның лауазымды адамдары - континенттік қайраңда, аумақтық суларда (теңізде) және ішкі суларда Қазақстан Республикасының континенттік қайраңында, аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында рұқсат етілген қызметті регламенттейтін лицензия шарттарын бұзуға, ресурстық немесе теңіздегі ғылыми зерттеулер жүргізу қағидаларын бұзуға, қалдықтар мен басқа да материалдарды көму қағидаларын бұзуға, континенттік қайраңды қорғау органдары лауазымды адамдарының заңды талаптарын орындамауға байланысты әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде, Қазақстан Республикасының аумақтық сулары (теңіздері) мен ішкі суларында кеменің тоқтауы немесе оны жүзеге асыруға кедергі жасау туралы;

- Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметінің лауазымды адамдары-егер құқық бұзушылық күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі күзет іс-шараларын жүргізу кезінде жасалса,;

- уәкілетті органның лауазымды адамдары: ветеринария саласында, өсімдіктер карантині бойынша-осы органдар олардың сақталуын бақылауды және қадағалауды жүзеге асыратын қағидаларды, талаптарды бұзған кезде; өсімдіктерді қорғау саласында-осы орган олардың сақталуын бақылауды жүзеге асыратын қағидаларды, талаптарды бұзған кезде;

- сот приставтары-сот отырысы кезінде, сондай-ақ атқарушылық құжаттарды мәжбүрлеп орындату барысында залдағы құқыққа қарсы әрекеттерді тоқтату туралы талаптарды орындамаған кезде²⁸.

Әкімшілік ұстап алу тәртібі

Әкімшілік ұстап алу туралы хаттама жасалады. Хаттамада оның жасалған күні, уақыты (минутына дейінгі дәлдікпен) және орны; хаттаманы жасаған адамның лауазымы, тегі және аты-жөні; ұстап алынған адамның жеке басы туралы мәліметтер; ұстап алудың уақыты, орны және негіздері көрсетіледі. Хаттамаға оны жасаған лауазымды адам мен ұсталған адам қол қояды. Ұсталған адам хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда бұл туралы жазба жасалады. Ұстау туралы хаттаманың көшірмесі әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін ұсталған адамға тапсырылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін ұстап алынған адамның өтініші бойынша оның тұрған жері туралы туыстары, жұмыс немесе оқу орнындағы әкімшілігі, қорғаушысы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен шет мемлекеттің елшілігі, консулдығы немесе өзге де өкілдігі дереу хабардар етіледі. Кәмелетке толмаған адамның ұсталғаны туралы оның ата-анасына немесе оларды алмастыратын адамдарға хабарлау міндетті.

Әскери қызметшіні немесе әскери жиындарға шақырылған азаматты әкімшілік ұстап алу туралы ұстап алынған адам әскери жиындарды (әскери қызметті) өткеретін әскери бөлім мен әскери полиция органдары өз құзыреті шегінде дереу хабардар етіледі.

Ұсталған адамға ҚР ӘҚБтК көзделген оның құқықтары мен міндеттері түсіндіріледі, бұл туралы Әкімшілік ұстап алу туралы хаттамаға тиісті жазба жасалады.

Ұсталған адамға оның құқықтары мен міндеттерін түсіндірмеу әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді елеулі бұзу болып табылады және Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген жауаптылыққа әкеп соғады.

ҚР ӘҚБтК белгіленген тәртіппен ұсталған адам оны ұстауға негіз болған мән-жайлар жойылған кезде дереу босатылуға жатады.

Әкімшілік ұстап алуға ұшыраған адамдар санитариялық талаптарға сай келетін және оларды өз еркімен тастап кету мүмкіндігін болғызбайтын, осы үшін арнайы бөлінген үй-жайларда ұсталады.

Әкімшілік ұстап алуға ұшыраған адамдарды ұстау жағдайларын, мұндай адамдарды тамақтандыру нормалары мен оларға медициналық қызмет көрсету тәртібін атқарушы билік органдары айқындайды.

²⁸ ҚР ӘҚБтК-нің 787-бабы

Өздеріне қатысты әкімшілік ұстап алу қолданылған кәмелетке толмағандар ересек адамдардан бөлек ұсталады²⁹.

Әкімшілік ұстап алу мерзімдері

Әкімшілік ұстап алу ҚР ӘҚБтК-нің 785-бабында көрсетілген мақсаттарға қол жеткізу үшін қажетті уақыт ішінде жүзеге асырылады және үш сағаттан аспайтын уақытқа созылуы мүмкін.

Ұсталған адамға қандай да бір процестік мәртебе берілуіне немесе өзге де формальды рәсімдер орындалуына қарамастан, ұсталған адамның бас бостандығын шектеу нақты болған минутқа дейінгі дәлдікпен берілген сағат ұстап алу мерзімінің басталуы болып табылады. Мас күйіндегі адамға қатысты әкімшілік ұстау мерзімі-медицина қызметкері оны айыққан уақыттан бастап.

Нақты ұстап алу уақытынан бастап үздіксіз есептелетін үш сағаттың өтуі осы мерзімнің аяқталу кезі болып табылады.

Күзетілетін объектілерге заңсыз кіргені, Қазақстан Республикасының Халықтың көші-қоны саласындағы заңнамасын бұзғаны, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекара режимін, шекара режимін және кедендік режимді немесе Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі режимді бұзғаны үшін, сондай-ақ Қазақстан Республикасының континенттік қайраңындағы, аумақтық суларындағы (теңізіндегі) және ішкі суларындағы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу қозғалған адам, жеке басын анықтау және құқық бұзушылықтың мән-жайларын анықтау үшін қажетті жағдайларда ол ұсталған кезден бастап жиырма төрт сағат ішінде прокурорға жазбаша хабарлана отырып, қырық сегіз сағатқа дейін ұсталуы мүмкін. Төтенше жағдай жарияланған жерде коменданттық сағаттың енгізілуіне байланысты белгіленген тәртіпті бұзуға жол берген адамдарды ішкі істер органдарының қызметкерлері (полиция) немесе әскери патрульдер коменданттық сағат аяқталғанға дейін, ал өзімен бірге құжаттары жоқ адамдарды - олардың жеке басы анықталғанға дейін, қырық сегіз сағаттан асырмай ұстай алады.

Өзіне қатысты әкімшілік жазалау шараларының бірі ретінде әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу қозғалған адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қаралғанға дейін, бірақ жиырма төрт сағаттан аспайтын әкімшілік ұстап алуға тартылуы мүмкін³⁰.

²⁹ ҚР ӘҚБтК-нің 788-бабы

³⁰ ҚР ӘҚБтК-нің 789-бабы

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. В.Н. Галузо, В.В. Волкова, Е.В. Хахалева Административный процесс: учебное пособие. Закон и право: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 127 с.
3. Б.А. Жетписбаев Производство по делам об административных правонарушениях. – Алматы, 2004.
4. Н.А. Колоколов Рассмотрение дел об административных правонарушениях. Практика судов общей юрисдикции: учебное пособие. Закон и право: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 439 с.
5. А.Е. Мукажанов, А.А. Алимбиев Курс лекции «Административно-юрисдикционная деятельность полиции». – Костанай, 2021 г.

5 ТАҚЫРЫП. ӘКІМШІЛІК ЖАЗАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ТУРАЛЫ ҚАУЛЫ ШЫҒАРУ.

Жоспары:

1. Әкімшілік жазалар ұғымы, мақсаттары және түрлері.
 2. Полиция қызметкерлері әкімшілік іс жүргізуде қолданатын әкімшілік жаза шараларының сипаттамасы.
 3. Әкімшілік құқық бұзушылық үшін жаза қолданудың жалпы қағидалары.
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Әкімшілік жаза, осыған заңмен уәкілеттік берілген судья, органдар (лауазымды адамдар) әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін қолданатын мемлекеттік мәжбүрлеу шарасы болып табылады және мұндай құқық бұзушылық жасаған тұлғаны құқықтары мен бостандықтарынан ҚР ӘҚБтК-де көзделгендей айыруды немесе олардың шектелуін қамтиды³¹.

Әкімшілік жазаның белгілері:

- әкімшілік жаза – мемлекет белгілеген әкімшілік жауапкершілік шарасы;
- әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін ғана қолданылады;
- әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін кінәлі деп танылған адамға ғана қолданылуы мүмкін;
- әкімшілік жаза – құқық бұзушының құқықтары мен бостандықтарынан айыруға немесе оларды шектеуге негізделген жаза;
- әкімшілік жаза әрқашан жеке сипатта болады және үшінші тұлғалардың мүдделерін қозғамауы тиіс;
- әкімшілік жазаны әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органдар мен лауазымды адамдардың кең ауқымы қолданады;
- әкімшілік жаза әрқашан құқықтық салдарға әкеп соғады, соның нәтижесінде құқық бұзушы бұрын қолданылған әкімшілік жазаны орындағаннан кейін де осындай жазаға тартылды деп есептеледі.

Әкімшілік жазаның мақсаттары:

1. Құқық бұзушылықты жасаған тұлғаны заңнама талаптарын сақтау және құқық тәртібін құрметтеу рухында тәрбиелеу.
2. Құқық бұзушының жаңа құқық бұзушылық жасауының алдын алу.

³¹ ҚР ӘҚБтК-нің 40-бабы 1-бөлігі

3. Басқа тұлғалардың жаңа құқық бұзушылықтар жасауының алдын алу³².

Әкімшілік жаза:

• әкімшілік жаза әкімшілік құқық бұзушылық жасаған тұлғаға тән азабын келтіруді немесе адами қадір-қасиетін қорлауды, сондай-ақ заңды тұлғаның іскерлік беделіне зиян келтіруді мақсат тұтпайды.

• мүлктік залалдың орнын толтыру құралы болып табылмайды. Әкімшілік құқық бұзушылықтан келтірілген зиянның орны ҚР ӘҚБтК-нің 59-бабында көзделген тәртіппен толтырылады.

Әкімшілік жаза түрлері:

- 1) ескерту жасау;
- 2) әкімшілік айыппұл;
- 3) әкімшілік құқық бұзушылықты жасау құралы не нысанасы болған затты, сол сияқты әкімшілік құқық бұзушылық жасау салдарынан алынған мүлкті тәркілеу;
- 4) арнайы құқықтан айыру;
- 5) рұқсаттан айыру немесе оның қолданылуын тоқтата тұру, сондай-ақ тізілімнен алып тастау;
- 6) қызметті тоқтата тұру немесе оған тыйым салу;
- 7) заңсыз тұрғызылып жатқан немесе тұрғызылған құрылысты мәжбүрлеп бұзу;
- 8) әкімшілік қамаққа алу;
- 9) шетелдікті немесе азаматтығы жоқ адамды Қазақстан Республикасының шегінен әкімшілік жолмен шығарып жіберу³³.

Әкімшілік жазалардың негізгі түрлері ретінде мыналар қолданылады:

1. Ескерту жасау.
2. Әкімшілік айыппұл.
3. Әкімшілік қамаққа алу.

Әкімшілік жазалардың қосымша түрлері ретінде мыналар қолданылады:

1. Әкімшілік құқық бұзушылықты жасау құралы не нысанасы болған затты, сол сияқты әкімшілік құқық бұзушылық жасау салдарынан алынған мүлкті тәркілеу.

2. Заңсыз тұрғызылып жатқан немесе тұрғызылған құрылысты мәжбүрлеп бұзу.

Әкімшілік жазалардың баламалы түрлері мыналар болып табылады:

³² ҚР ӘҚБтК-нің 40-бабы 2-бөлігі

³³ ҚР ӘҚБтК-нің 41-бабы

1. Арнайы құқықтан айыру.
2. Рұқсаттан айыру не оның қолданылуын тоқтата тұру, сондай-ақ тізілімнен алып тастау.
3. Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу.
4. Шетелдіктерді немесе азаматтығы жоқ адамдарды Қазақстан Республикасының шегінен әкімшілік жолмен шығарып жіберу.

Әкімшілік жазаларды жіктеу

1. Құқықтық шектеулер сипаты бойынша:

- психикалық әсер ету шаралары;
- мүліктік сипаттағы шаралар;
- жекелеген субъективті құқықтарды шектеу жөніндегі шаралар;
- физикалық әсер ететін шаралар.

2. Қолданудың процестік тәртібі бойынша:

- әкімшілік (соттан тыс) тәртіппен қолданылатын шаралар;
- сот тәртібімен қолданылатын шаралар.

3. Қолданылу сипаты бойынша:

- барлық субъектілерге қолданылатын шаралар;
- жеке тұлғаларға ғана қолданылатын шаралар.

Әкімшілік жаза қолдану ерекшеліктері

Әкімшілік жаза қолданудың негізгі ерекшеліктерін немесе принциптерін атап өтейік:

Құқық бұзушыға негізгі немесе негізгі және қосымша жаза қолданылуы мүмкін. Екі негізгі жазаны қолдануға, сондай-ақ осылай тек қосымша жазаны қолдануға тыйым салынады (ҚР ӘҚБтК-нің 42-бабы; 55-баптың 6-тармағы).

Егер ӘҚБтК-нің бабы жазалау шарасы ретінде ескерту жасауды белгілесе, онда ауырлататын мән-жайлар немесе жерге немесе жануарларға елеулі залал (5 АЕК-тен астам) болмаған кезде құқық бұзушыға ескерту жасау түрінде жаза қолданылады (ҚР ӘҚБтК-нің 43-бабы 2-тармағы);

Айыппұл мемлекеттік бюджет кірісіне өндіріп алынады, зиянды өтеу жеке жүргізіледі (ҚР ӘҚБтК-нің 44-бабы 4-тармағы; 59-бабы);

Жеке тұлғаға салынатын айыппұлдың мөлшерін 200 АЕК-тен асыруға болмауы (ҚР ӘҚБтК-тің 44-бабы 2-тармағы);

Бірнеше әкімшілік құқық бұзушылық жасалған кезде жазалар жинақталады (ҚР ӘҚБтК-нің 58-бабы);

Егер құқық бұзушылық алдыңғы жаза аяқталғаннан кейін бір жылдан аз уақыт өткен соң жасалса, ол қайталама құқық бұзушылық болып саналуы мүмкін;

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау кезінде ауырлататын немесе жеңілдететін мән-жайлар міндетті түрде ескеріледі; Адамды ескіру мерзімі өткеннен кейін жазаға тартуға болмайды.

Полиция қызметкерлері әкімшілік іс жүргізуде қолданатын әкімшілік жаза шараларының сипаттамасы.

Жазалау шаралары құқық бұзушының әкімшілік жауапкершілігінің мәнін анықтайды және бұрын қолданылған ӘҚБтК-мен және басқа мемлекеттердің әкімшілік кодекстерімен егжей-тегжейлі және салыстырмалы талдауды талап етеді.

Ескерту жасау елеусіз әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін дербес жазалау шарасы ретінде қолданылады. Ол кез келген басқа жаза сияқты жазбаша қаулы шығару арқылы қолданылады. Заңды тұлғаға ауызша ескерту жасау сендіру шарасы ретінде қарастырылуы керек. Кез келген әкімшілік жазаның белгісі кінәлі адамға белгілі бір айырулар мен құқықтық шектеулер жасауға бағытталған шаралар болуы керек³⁴.

Заңды тұлғаға қатысты ескерту жасау іс жүзінде кәсіпорынның немесе ұйымның қызметіне теріс ресми бағалауды ғана білдіреді және олар үшін әкімшілік жазадан басқа ешқандай құқықтық салдарға әкеп соқтырмайды. Мұндай жағдай жеке тұлға белгілі бір мүліктік шығындар алып келуі мүмкін³⁵, сондай-ақ құқық бұзушылықтың қайталануы кезінде маңызды болуы мүмкін. Жеке тұлғаның біртекті әкімшілік құқық бұзушылықты қайталап жасауы ауырлататын мән-жай болып есептеледі және неғұрлым қатаң жазаға әкеп соғады, әкімшілік қадағалау шектеулерін үшінші рет бұзғаны үшін құқық бұзушы қылмыстық жауаптылыққа тартылады.

Заңды тұлға үшін ескерту жасау түріндегі санкция ешқандай салдарға әкелмейді. Сондықтан заңды тұлға үшін ескерту жасау түріндегі әкімшілік жаза шарасы әкімшілік жаза мақсаттарына қойылатын талаптарға әлсіз жауап береді³⁶:

- 1) құқық бұзушылық жасаған адамның құқықтары мен бостандықтарын шектеу;
- 2) құқық бұзушылық жасаған адамды заңнама талаптарын сақтау және құқық тәртібін құрметтеу рухында тәрбиелеу;

³⁴ Т.Д. Даубеков. Административные взыскания и правовой механизм их индивидуализации. Учебное пособие. Караганда, 1996, -С.7

³⁵ Мысалы, жұмыс орнында әкімшілік құқық бұзушылық туралы хабарлаған кезде, заңды тұлғаның әкімшілігі бонустардан, басқа да материалдық жеңілдіктерден айыруы мүмкін.

³⁶ ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 40-бабы

3) құқық бұзушының өзінің де, басқа адамдардың да жаңа құқық бұзушылықтар жасауының алдын алу болып табылады.

Осыған байланысты, заңды тұлға үшін аталған әкімшілік санкцияның тиімділігі аз және әкімшілік жаза мақсаттарын орындауда өзекті деп саналуы керек. Бұл жерде, егер тұлға бір жыл ішінде басқа құқық бұзушылық жасамаса, ескерту жасауды жазадан шартты түрде босату ретінде қарастыруды ұсынатын кейбір авторлардың³⁷ ұсынысы қызығушылық тудырады. Өкінішке қарай, қылмыстық заңнамада кеңінен қолданылатын бұл институт әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамада әлі заңды бекітілмеген³⁸.

Айыппұл – әкімшілік жауапкершіліктің ең көп таралған шарасы және негізінен іс жүзінде әкімшілік санкциялармен көзделген жағдайларда және шектерде ақшалай өндіріп алудан көрінетін шара.

Нарықтық қатынастарға көшу, әртүрлі ұйымдық-құқықтық нысандағы шаруашылық жүргізуші субъектілердің пайда болуы заңды тұлғалардың айыппұл түріндегі әкімшілік жауапкершілігін табиғи түрде жандандырды³⁹. «Бұл бір жағынан жаңа жағдайлар әкімшілік айыппұлдың заңды тұлғалардың қызметіндегі заңдылықты нығайтуға әсерін күшейтуге мүмкіндік беретіндігімен түсіндіріледі, өйткені оның үлкен мөлшері олардың мүлктік жағдайына әсер етуге арналған»⁴⁰.

Инфляциялық процестерге байланысты айыппұл әкімшілік жаза салу кезінде қолданылатын заңнамалық актіге сәйкес белгіленетін айлық есептік көрсеткіштің белгілі бір мөлшеріне сәйкес келетін мөлшерде көрсетіледі. Айыппұл әрқашан әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы және әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама шығару арқылы салынбайды және егер айыппұл бір айлық есептік көрсеткіштен аспаса, әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде осыған уәкілеттік берілген лауазымды адам өндіріп алады. Айыппұлды өндіріп алу кезінде қатаң қаржылық есептілік құжаты болып табылатын белгіленген үлгідегі түбіртек беріледі.

Заңды тұлғаның қызметін тоқтата тұру не оған тыйым салу жекелеген объектілерді пайдалануға тыйым салумен, белгілі бір жұмыс түрлерін жүргізумен және кәсіпорынның немесе ұйымның қызметін толық тоқтатумен байланысты. Тоқтата тұру (яғни белгілі бір мерзімге

³⁷ С.М. Скворцов Принципы наложения административного взыскания и их реализация в деятельности органов внутренних дел. –М., 1984. С. 24.

³⁸ Т.Д. Даубеков Административные взыскания и правовой механизм их индивидуализации. Учебное пособие. Караганда, 1996, -С.8

³⁹ Т.А. Гусева Юридическое лицо, как субъект административной ответственности.// Юрист №9 С.53.

⁴⁰ Административное право Российской Федерации по ред. А.П. Алехина, А.А. Кармолицкого, Ю.М. Козлова, М. «Зеркало», 1997. – С.307.

тыйым салу) әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді сот тәртібімен қарауға уәкілетті органның (лауазымды адамның) талап арызына сәйкес жүргізіледі. ҚР ӘҚБтК осы талап арызды 10 күн мерзімде қарауды көздейді. Әкімшілік жазаның аталған шарасы оған соттың қатысуынсыз да, бірақ үш тәуліктен аспайтын мерзімге де қолданылуы мүмкін. Бұл ретте заңды тұлғаның қызметін тоқтата тұру анықталған бұзушылықтар қажетті іс-әрекеттерді (іс-шараларды) жүргізу арқылы сот белгілейтін мерзімде жойылатын жағдайларда ғана қолданылуы мүмкін. Заңды тұлғаның қызметіне тыйым салу мерзімдері белгіленбеген.

«Өз қызметін тоқтатқан (қайта құрылған) ұйым Тіркелімнен шығарылуға жатады (Тіркелімнен шығару оған заңды тұлға қызметінің тоқтатылғаны туралы жазба енгізу арқылы жүргізіледі), бұл туралы жаңадан құрылған заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу туралы бұйрықта көрсетіледі. Бұл ретте құрылтай құжаттарының және өз қызметін тоқтатқан заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) туралы куәліктің түпнұсқалары алып қойылуға жатады». Яғни, тыйым салу тетігі барлық түпнұсқа тіркеу құжаттарын алып тастауды және оны Тіркелімнен шығаруды қамтуы керек. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 910-бабының 2-бөлігіне сәйкес заңды тұлғаларды тіркеуді жүзеге асыратын орган заңды тұлғаның қызметіне тыйым салу (тарату) туралы шешімді ала отырып, заңнамада көзделген қызметке тыйым салу (тарату) тәртібінің сақталуын тексереді және он тәулік ішінде заңды тұлға қызметінің тоқтатылғанын тіркейді, бұл жөнінде мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органға хабарланады. Заңды тұлға өзінің қызметін әділет органдарында қайта тіркелгеннен кейін, оның қызметіне тыйым салынғаннан кейін бірден қайта дамыта алады.

Әкімшілік құқық бұзушылық үшін жаза қолданудың жалпы қағидалары.

Әкімшілік құқық бұзушылық үшін әкімшілік жаза осы әкімшілік құқық бұзушылық үшін ҚР ӘҚБтК-нің Ерекше бөлігінің бабында көзделген шекте осы Кодекстің ережелеріне дәл сәйкестікте қолданылады. Әкімшілік жаза әділ, құқық бұзушылықтың сипатына, оның жасалу мән-жайларына, құқық бұзушының жеке басына сай келетін болуға тиіс. Жеке тұлғаға әкімшілік жаза қолдану кезінде жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың сипаты, кінәлінің жеке басы, оның ішінде оның құқық бұзушылық жасағанға дейінгі және одан кейінгі мінез-құлқы, мүлктік жағдайы, жауаптылықты жеңілдететін және ауырлататын мән-жайлар ескеріледі.

Заңды тұлғаға әкімшілік жаза қолдану кезінде әкімшілік құқық

бұзушылықтың сипаты, мүлiктiк жағдайы, жауаптылықты жеңiлдететiн және ауырлататын мән-жайлар ескерiледi.

Әкiмшiлiк жаза қолдану адамды, орындамағаны үшiн көрсетiлген жаза қолданылған мiндеттердi орындаудан, жол берiлген бұзушылықтарды жоюдан және залалды өтеуден босатпайды.

Бiр әкiмшiлiк құқық бұзушылық үшiн бiр негiзгi не негiзгi және қосымша әкiмшiлiк жазалар қолданылуы мүмкiн⁴¹.

Әкiмшiлiк құқық бұзушылық үшiн жауаптылықты жеңiлдететiн мән-жайлар

Мыналар:

- 1) кiнәлi адамның өкiнуi;
- 2) әкiмшiлiк құқық бұзушылық жасаған тұлғаның құқық бұзушылықтың зиянды салдарын болғызбауы, залалды өз еркiмен өтеуi немесе келтiрiлген зиянды жоюы;
- 3) әкiмшiлiк құқық бұзушылықты қатты жан толқынысының әсерiмен не жеке басының немесе отбасының ауыр мән-жайлары салдарынан жасау;
- 4) әкiмшiлiк құқық бұзушылықты кәмелетке толмаған адамның жасауы;
- 5) әкiмшiлiк құқық бұзушылықты жүктi әйелдiң немесе он төрт жасқа дейiнгi баласы бар әйелдiң жасауы;
- 6) әкiмшiлiк құқық бұзушылықты күшпен немесе психикалық мәжбүрлеу нәтижесiнде жасау;
- 7) әкiмшiлiк құқық бұзушылықты қажеттi қорғаныстың заңдылық шарттарын бұзу, құқыққа қарсы қолсұғушылық жасаған адамды ұстап алу, бұйрықты немесе өкiмдi орындау кезiнде жасау;
- 8) әкiмшiлiк құқық бұзушылықты алғаш рет абайсызда жасау әкiмшiлiк құқық бұзушылық үшiн жауаптылықты жеңiлдететiн мән-жайлар деп танылады.

Әкiмшiлiк құқық бұзушылық туралы iстi қарайтын сот (судья), орган (лауазымды адам) осы баптың бiрiншi бөлiгiнде көрсетiлмеген мән-жайларды да жеңiлдететiн мән-жайлар деп тануы мүмкiн⁴².

Әкiмшiлiк құқық бұзушылық үшiн жауаптылықты ауырлататын мән-жайлар

Мыналар:

- 1) прокурордың заңды түсiндiргенiне және (немесе) осыған уәкiлеттi тұлғалардың оны тоқтату талабына қарамастан құқыққа қарсы мiнез-құлықты жалғастыру;

⁴¹ ҚР ӘҚБТК-нiң 55-бабы

⁴² ҚР ӘҚБТК-нiң 56-бабы

2) ҚР ӘҚБтК-нің 61-бабында көзделген мерзім ішінде әкімшілік жазаға тартылған адамның біртекті әкімшілік құқық бұзушылықты қайталап жасауы;

3) кәмелетке толмаған адамды әкімшілік құқық бұзушылыққа тарту;

4) кінәлі адамға психикасының ауыр түрде бұзылуынан зардап шегетіні көрінеу белгілі адамдарды не әкімшілік жауаптылық туындайтын жасқа толмаған адамдарды әкімшілік құқық бұзушылық жасауға тарту;

5) ұлттық, нәсілдік және діни өшпенділік немесе араздық уәжі бойынша, басқа адамдардың заңды әрекеттері үшін кек алу, сондай-ақ басқа құқық бұзушылықты жасыру немесе оны жасауды жеңілдету мақсатында әкімшілік құқық бұзушылық жасауы;

6) адамға немесе оның жақындарына қатысты осы адамның өзінің қызметтік, кәсіптік немесе қоғамдық борышын орындауына байланысты әкімшілік құқық бұзушылық жасауы;

7) кінәлі адамға жүктілік жағдайда екені көрінеу белгілі әйелге қатысты, сондай-ақ жас балаға, басқа да қорғансыз немесе дәрменсіз адамға не кінәлі тұлғаға тәуелді адамға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық жасау;

8) адамдар тобының әкімшілік құқық бұзушылық жасауы;

9) дүлей зілзала жағдайларында немесе басқа да төтенше жағдайлар кезінде әкімшілік құқық бұзушылық жасау;

10) алкогольдік, есірткілік немесе уытқұмарлық масаң күйде әкімшілік құқық бұзушылық жасау әкімшілік құқық бұзушылық үшін жауаптылықты ауырлататын мән-жайлар деп танылады. Әкімшілік жаза қолданатын сот (судья), орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылықтың сипатына қарай осы мән-жайды ауырлататын мән-жай деп танымауы мүмкін⁴³.

Бірнеше әкімшілік құқық бұзушылық жасалған кезде әкімшілік жазалар қолдану

1. Бір адам екі немесе одан да көп әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кезде әрбір құқық бұзушылық үшін жеке-жеке әкімшілік жаза қолданылады.

2. Егер тұлға бірнеше әкімшілік құқық бұзушылық жасап, оларды сол бір судья, уәкілетті орган (лауазымды адам) қараса, онда бұл тұлғаға сол бір түрдегі жазалар қолданылған жағдайда, жазаның түпкілікті мөлшерін жазаның осы түрі үшін осы Кодексте белгіленген үш еселенген ең жоғары шектен асыруға болмайды, әкімшілік қамаққа

⁴³ ҚР ӘҚБтК-нің 57-бабы

алу үшін – ҚР ӘҚБтК-нің 50-бабының бірінші бөлігінде белгіленген мерзімнен, ал арнайы құқықтан айыру үшін ҚР ӘҚБтК-нің 46-бабының екінші және үшінші бөліктерінде белгіленген мерзімдерден асыруға болмайды.

3. Егер әкімшілік айыппұлдар пайызбен көрсетілсе, олар бірнеше әкімшілік құқық бұзушылық жасалғаны үшін салынған кезде, айыппұл әрбір құқық бұзушылық үшін жеке өндіріп алынады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтан келтірілген зиянды өтеу

Судья мүліктік зиян келтірілген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарай келіп, әкімшілік жаза қолдану туралы мәселені шешкен кезде, егер мұндай зиянның мөлшері туралы дау болмаса, оны бір мезгілде өндіріп алады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтан келтірілген мүліктік зиянның мөлшері туралы даулар азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен қаралады.

Өзге де уәкілетті органдар (лауазымды адамдар) қарайтын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша мүліктік зиянды өтеу, кінәлі тұлға оны өз еркімен өтеуден бас тартқан жағдайда, азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен жүргізіледі.

Іскерлік беделді қорғау немесе әкімшілік құқық бұзушылықтан келтірілген моральдық зиянды өтеу туралы талаптар Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде көзделген негіздер бойынша азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен қаралады⁴⁴.

Әкімшілік жаза мерзімдерін есептеу

Әкімшілік қамаққа алу мерзімі тәуліктермен, ал жеке немесе заңды тұлғаға берілген арнайы құқықтан айыру, сондай-ақ рұқсаттан айыру не оның қолданылуын тоқтата тұру мерзімі жылдармен, айлармен немесе күнтізбелік күндермен есептеледі⁴⁵.

Тұлға әкімшілік жазаға тартылды деп есептелетін мерзім

Әкімшілік құқық бұзушылығы үшін әкімшілік жаза қолданылған тұлға әкімшілік жазаны орындау аяқталған күннен бастап бір жыл ішінде осы жазаға тартылды деп есептеледі⁴⁶.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» Кодексі 2014 жыл 05 шілде (2-бөлім, 6,7-тараулар, 3-бөлім, 35, 36-тараулар);

⁴⁴ ҚР ӘҚБтК-нің 58-бабы

⁴⁵ ҚР ӘҚБтК-нің 60-бабы

⁴⁶ ҚР ӘҚБтК-нің 61-бабы

2. Административное право РК. Общая часть / под ред. А.А. Таранова. - Алматы, 2002.
3. К.С. Мусилимова Административное право РК. - Караганда, 2013.
4. Административное процессуальное право: учебное пособие / под ред. У. Нурмашева, К. Байжанова, А. Касымбек. – Алматы, 2013.
5. К.С. Иманов Административная ответственность: практикум. - Петропавловск, 2016.
6. Б.А. Жетписбаев Теоретические проблемы административно-правового принуждения в Республике Казахстан: монография. – Алматы, 2001.
7. М.А. Кызылов, В.Н. Лапшин, В.В. Филин, С.Е. Ералина, Ш.О. Айкенова Административное право РК: курс лекций. - Караганда, 2012.
8. ҚР Әділет министрлігінің ресми сайты <http://adilet.zan.kz>.
9. ҚР БП ҚСЖАЕК ресми сайты [http:// http://qamqor.gov.kz/](http://qamqor.gov.kz/).

6 ТАҚЫРЫП. ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ТУРАЛЫ ІС БОЙЫНША САРАПТАМА ТАҒАЙЫНДАУ ЖӘНЕ ЖҮРГІЗУ ТӘРТІБІ.

Жоспары:

1. Сараптама тағайындау және жүргізу.
 2. Сот сараптамаларын жүргізу және ұйымдастыру.
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Сараптама тағайындау және жүргізу

Сот сараптамасы шешілуі үшін маңызы бар нақты деректерді анықтау мақсатында арнайы ғылыми білім негізінде жүргізілетін қылмыстық, азаматтық істің не әкімшілік құқық бұзушылық туралы істің материалдарын зерттеу мақсатында жүргізіледі.

Зерттеулер заңды және жеке тұлғалардың жазбаша сұранысы бойынша ғылыми құралдар мен әдістерді пайдалана отырып заңды және жеке тұлғалардың заңды мүдделерін қорғауды жүзеге асыру үшін қажетті мәліметтерді алуға көмек көрсету мақсатында жүргізіледі.

Сараптаманы тағайындаудың негіздері Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінде, Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексінде, Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде, «Сот-сараптама қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында, сондай-ақ «Нотариат туралы» Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген.

Іс үшін маңызы бар мән-жайлар сарапшы арнаулы ғылыми білім негізінде жүргізетін іс материалдарын зерттеу нәтижесінде алынуы мүмкін болған кезде, сараптаманы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан судья, орган (лауазымды адам) тағайындайды.

Істе ревизия, тексеру актілерінің, ведомстволық инспекциялар қорытындыларының, сондай-ақ іс жүргізу әрекеттері барысында мамандар жүргізетін зерттеулердің нәтижелері бойынша жасалған ресми құжаттардың болуы сол мәселелер бойынша сараптама жүргізу мүмкіндігін жоққа шығармайды.

Іс жүргізуінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы ісі жатқан судья, орган (лауазымды адам) тараптардың өтінішхаты немесе өз бастамасы бойынша сараптама тағайындай алады⁴⁷.

Сараптама жүргізу сараптама органдарының қызметкерлеріне не ҚР ӘҚБтК-нің 757-бабының талаптарын қанағаттандыратын өзге де адамдарға тапсырылуы мүмкін. Сараптама жүргізу Тараптар

⁴⁷ ҚР ӘҚБтК-нің 772-бабы

ұсынғандардың ішінен адамға тапсырылуы мүмкін. Судьяның, лауазымды адамның сараптама жүргізу тапсырылған адамды шақыру туралы талабы аталған адам жұмыс істейтін ұйымның басшысы үшін міндетті.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан судья, орган (лауазымды адам) сараптама тағайындау туралы ұйғарым шығарады, онда ол:

- 1) судьяның, лауазымды адамның тегі, аты-жөні, соттың, органның атауы;
- 2) сараптаманың тағайындалған уақыты, орны;
- 3) сараптама тағайындау үшін негіздер;
- 4) сарапшының тегі, аты, әкесінің аты (ол болған кезде) немесе сараптама жүргізілуге тиіс сараптама органының атауы көрсетіледі;
- 5) сарапшының алдына қойылған мәселелер;
- 6) сарапшының қарамағына берілетін материалдардың тізбесі көрсетілуге тиіс.

Ұйғарымда сарапшыға оның құқықтары мен міндеттерін түсіндіру туралы және оған көрінеу жалған қорытынды бергені үшін жауаптылық туралы ескерту туралы жазбалар да болуға тиіс.

Күрделі сараптамалық зерттеулер жүргізу үшін комиссиялық сараптама тағайындалуы мүмкін, оны бір мамандықтағы кемінде екі сарапшы жүргізеді.

Егер іс үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау үшін білімнің әртүрлі салалары негізінде зерттеулер қажет болса, әртүрлі мамандықтағы сарапшылар өз құзыреті шегінде жүргізетін кешенді сараптама тағайындалады.

Сараптама тағайындау туралы ұйғарымды орындау үшін жібергенге дейін сот сараптамасын тағайындаған судья немесе орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адамды және жәбірленушіні онымен таныстыруға, оларға құқықтарын түсіндіруге міндетті:

- 1) сарапшыға қарсылық білдіруді немесе сот сараптамасы органын сараптама жүргізуден шеттету туралы өтінішхатты мәлімдеуге міндетті;
- 2) сарапшылар ретінде олар көрсеткен адамдарды немесе нақты сот сараптамасы органдарының қызметкерлерін тағайындау туралы, сондай-ақ сарапшылар комиссиясының сараптама жүргізуі туралы өтініш жасауға құқылы;
- 3) сарапшының алдына қосымша сұрақтар қою туралы немесе қойылған мәселелерді нақтылау туралы өтініш жасауға құқылы;
- 4) сараптама жүргізуге кедергі келтіретін жағдайларды қоспағанда, судьяның немесе сот сараптамасын тағайындаған органның

(лауазымды адамның) рұқсатымен сараптама жүргізу кезінде қатысуға, сарапшыға түсініктемелер беруге құқығы бар;

5) сарапшының қорытындысымен не ол келіп түскеннен кейін қорытынды берудің мүмкін еместігі туралы хабарламамен танысуға, сот сараптамасын тағайындаған судьяға немесе органға (лауазымды адамға) өз ескертулерін ұсынуға, қосымша немесе қайталама сараптама тағайындау, жаңа сараптамалар тағайындау туралы өтінішхаттарды мәлімдеуге құқығы бар.

Жәбірленушілерге сараптама олардың жазбаша келісімімен ғана жүргізіледі. Егер бұл адамдар кәмелетке толмаған болса немесе сот оларды әрекетке қабілетсіз деп таныса, сараптама жүргізуге жазбаша келісімді олардың заңды өкілдері береді.

Сараптама жүргізу нәтижелері бойынша сарапшы (сарапшылар) өз атынан ҚР ӘҚБтК-нің 773-бабының талаптарына сәйкес жасалған қорытынды береді және оны сараптаманы тағайындаған судьяға, органға (лауазымды адамға) жібереді.

Қорытындының анықтығы немесе толықтығы жеткіліксіз болған, сондай-ақ алдыңғы зерттеуге байланысты қосымша мәселелерді шешу қажеттілігі туындаған кезде қосымша сараптама тағайындалуы мүмкін, оны жүргізу сол немесе өзге сарапшыға (сарапшыларға) тапсырылады.

Егер сарапшының қорытындысы жеткілікті негізделмеген не оның тұжырымдары күмән тудыратын болса немесе сараптама тағайындау және жүргізу туралы процестік нормалар елеулі түрде бұзылған болса, сол объектілерді зерттеу және сол мәселелерді шешу үшін қайталама сараптама тағайындалуы мүмкін, оны жүргізу алдыңғы сараптаманы жүргізген сарапшы (сарапшылар) кірмейтін сарапшылар комиссиясына тапсырылады.

Судьяның, органның (лауазымды адамның) қосымша және қайталама сараптамаларды тағайындау туралы ұйғарымы уәжді болуға тиіс. Қосымша және қайталама сараптамалар тапсырылған кезде сарапшыға (сарапшыларға) алдыңғы сараптамалардың нәтижелері бойынша жасалған қорытындылар берілуге тиіс.

Егер сарапшы зерттеу жүргізгенге дейін өзінің алдына қойылған мәселелер өзінің арнайы білімінің шегінен шығатынына не өзіне ұсынылған материалдар қорытынды беру үшін жарамсыз немесе жеткіліксіз екеніне және толықтырыла алмайтынына не ғылым мен сараптама практикасының жай-күйі қойылған сұрақтарға жауап беруге мүмкіндік бермейтініне көз жеткізсе, ол қорытынды берудің мүмкін еместігі туралы уәжді хабарлама жасайды және оны судьяға жібереді, егер сарапшы зерттеу жүргізгенге дейін органға (лауазымды адамға)⁴⁸.

⁴⁸ ҚР ӘҚБтК-нің 772-бабы

Сарапшы мен маманның қорытындысы және айғақтары

Сарапшының қорытындысы – бұл іс жүргізуінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жатқан судья, орган (лауазымды адам) қойған мәселелер бойынша іс материалдарын, оның ішінде арнаулы ғылыми білімді пайдалана отырып жүргізілген заттай дәлелдемелер мен үлгілерді зерттеу нәтижелеріне негізделген жазбаша нысанда ұсынылған тұжырымдар. Қорытындыда сарапшының зерттеу кезінде қолданған әдістері, қойылған сұрақтарға жауаптардың негіздемесі және іс үшін маңызы бар, сарапшының өзінің бастамасы бойынша белгіленген мән-жайлар да көрсетіледі.

Сарапшы (сарапшылар) зерттеу жүргізгеннен кейін оның нәтижелерін ескере отырып, өз атынан қорытынды жасайды, оның (олардың) қолымен және жеке мөрімен куәландырылады. Сараптаманы сараптама органы жүргізген жағдайда сарапшының (сарапшылардың) қолы көрсетілген органның мөрімен расталады. Сарапшының (сарапшылардың) электрондық нысанда ұсынылатын қорытындысы оның (олардың), сондай-ақ көрсетілген орган сараптама жүргізген кезде сараптама органының электрондық цифрлық қолтаңбасымен куәландырылады.

Сарапшының қорытындысында: оның ресімделген күні, сараптаманың жүргізілген мерзімдері мен орны; сот сараптамасын жүргізудің негіздері; Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі жүргізетін судья туралы, орган (лауазымды адам) туралы мәліметтер; сараптама жүргізу тапсырылған сот сараптамасы органы және (немесе) сарапшы (сарапшылар) туралы мәліметтер көрсетілуге тиіс (Тегі, Аты, Әкесінің аты (бар болса), білімі, мамандығы, мамандығы бойынша жұмыс өтілі, ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, атқаратын лауазымы); сотта көрінеу жалған қорытынды бергені үшін қылмыстық жауаптылық туралы өзінің ескертілгені туралы сарапшының қолымен куәландырылған белгі; сарапшының (сарапшылардың) алдына қойылған мәселелер; сараптама жүргізу кезінде процеске қатысқан қатысушылар және олар берген түсіндірмелер туралы мәліметтер; объектілер; пайдаланылған әдістемелер көрсетіле отырып, зерттеулердің мазмұны мен нәтижелері; жүргізілген зерттеулердің нәтижелерін бағалау; жүргізілген зерттеулердің нәтижелері мен нәтижелерін бағалау; жүргізілген зерттеулердің нәтижелері мен нәтижелерін бағалау; сарапшының (сарапшылардың) алдына қойылған мәселелер бойынша қорытындылардың негіздемесі мен тұжырымы көрсетілуге тиіс.

Егер ҚР ӘҚБтК-нің 772-бабының он үшінші бөлігінде көрсетілген мән-жайлар зерттеу барысында анықталса, қорытындыда қойылған

сұрақтардың барлығына немесе кейбіріне жауап беру мүмкін еместігінің негіздемесі қамтылуға тиіс.

Сарапшының айғақтары-ҚР ӘҚБтК-нің 757-бабының талаптарына сәйкес өзі ұсынған қорытындыны түсіндіру немесе нақтылау мақсатында Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау барысында ол хабарлаған мәліметтер.

Маманның қорытындысы-әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді жүзеге асыратын уәкілетті лауазымды адам немесе жауап берген кезде тиісті зерттеу жүргізу талап етілмейтін Тараптар маманның алдына қойған мәселелер бойынша жазбаша түрде ұсынылған ұйғарым.

Маманның қорытындысы кіріспе, сипаттау бөлімдерінен және қорытындылардан тұрады. Кіріспе бөлімде: қорытынды беру күні, орны, уақыты; арнайы зерттеу жүргізуді тапсырған лауазымды адам; маман туралы мәліметтер (Тегі, Аты, Әкесінің аты (бар болса), білімі, мамандығы, мамандығы бойынша жұмыс өтілі, ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, атқаратын лауазымы) көрсетілуге тиіс. Сипаттама бөлімінде маманның алдына қойылған сұрақтар, қорытынды беру үшін маманға ұсынылған объектілер, материалдар, құжаттар, зерттеуге қатысқан адамдар қамтылады. Қорытындылар маманның қойылған сұрақтарға жауаптарын және олардың ғылыми негіздемесін көрсетеді.

Маманның айғақтары-әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау барысында, арнайы білімді талап ететін мән-жайлар туралы оларға хабарланған мәліметтер, сондай-ақ ҚР ӘҚБтК-нің 756-бабының талаптарына сәйкес өз пікірін түсіндіру.

Сарапшының, маманның қорытындысын көрнекілейтін, ҚР ӘҚБтК-нің 773-бабының екінші бөлігінде көзделген тәртіппен куәландырылған материалдар (фотокестелер, схемалар, графиктер, кестелер және басқа да материалдар) қорытындыға қоса беріледі және оның құрамдас бөлігі болып табылады. Қорытындыға зерттеуден кейін қалған объектілер, оның ішінде үлгілер де қоса берілуге тиіс.

Сарапшының, маманның қорытындысы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуінде жатқан сот ,орган (лауазымды адам) үшін міндетті болып табылмайды, алайда олардың қорытындымен келіспеуі уәжді болуға тиіс⁴⁹.

Үлгілерді алу

Судья, егер үлгілерді зерттеудің іс үшін маңызы бар болса, оларды, оның ішінде адамның, жануардың, заттың, заттектің қасиеттерін бейнелейтін үлгілерді алуға құқылы.

⁴⁹ ҚР ӘҚБтК-нің 773-бабы

Үлгілерге материалдардың, заттардың, шикізаттың, дайын өнімнің сынамалары да жатады.

Үлгілерді алу туралы уәжді ұйғарым шығарылады, онда: үлгілерді алатын тұлға; үлгілер алынуы тиіс тұлға (ұйым); нақты қандай үлгілер және қандай санда алынуы тиіс екені; тұлға өзінен үлгілерді алу үшін қашан және кімге келуі тиіс екені; үлгілер алынғаннан кейін олардың қашан және кімге ұсынылуға тиіс екені көрсетілуге тиіс.

Үлгілерді судьяның жеке өзі алуы, ал қажет болған кезде, егер бұл үлгілер алынатын жынысы басқа адамды жалаңаштап шешіндірумен ұштаспаса және ерекше кәсіптік дағдыны талап етпесе, дәрігердің немесе басқа маманның қатысуымен алынуы мүмкін. Өзге жағдайларда үлгілерді судьяның тапсырмасы бойынша дәрігер немесе басқа маман алуы мүмкін.

Үлгілерді алу құқығы судьяда, сарапшыда, дәрігерде немесе басқа маманда болады.

Үлгілерді алу сараптамалық зерттеудің бір бөлігі болып табылатын жағдайларда, оны сарапшы жүргізуі мүмкін.

Үлгілер тараптардан, сондай-ақ үшінші тұлғалардан алынуы мүмкін.

Судья адамды өзіне шақырады, оны үлгілерді алу туралы ұйғарыммен қолхат ала отырып таныстырады, оған және осы процестік әрекеттерге қатысатын өзге де адамдарға олардың құқықтары мен міндеттерін түсіндіреді.

Судья жеке өзі немесе маманның қатысуымен қажетті әрекеттерді жүргізеді, үлгілерді алады, оларды орайды және оларға мөр басады.

Үлгілерді алу нәтижелері процестік әрекет (сот отырысы) хаттамасында тіркеледі, онда жүргізілген реті сақтала отырып: үлгілерді алу үшін жасалған әрекеттер, бұл ретте қолданылған ғылыми-зерттеулер және басқа да әдістер мен рәсімдер, сондай-ақ үлгілердің өздері сипатталады⁵⁰.

Үлгілерді алу кезінде жеке бас құқықтарын қорғау

Үлгілерді алу әдістері мен ғылыми-техникалық құралдары адамның өмірі мен денсаулығы үшін қауіпсіз болуға тиіс. Қатты ауыру сезінуін тудыратын күрделі медициналық рәсімдерді немесе әдістерді қолдануға үлгілер алынуға тиісті адамның жазбаша келісімімен ғана, ал егер ол кәмелетке толмаған немесе психикалық аурумен ауыратын болса, онда оның заңды өкілдерінің келісімімен ғана жол беріледі⁵¹.

⁵⁰ ҚР ӘҚБтК-нің 774-бабы

⁵¹ ҚР ӘҚБтК-нің 776-бабы

Заттай дәлелдемелер

Құқық бұзушылықтың құралы не нысанасы болған не оның іздері қалған заттар әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша заттай дәлелдемелер болып табылады.

Қажет болған жағдайларда заттай дәлелдемелер суретке түсіріледі немесе өзге тәсілмен тіркеледі және іске тігіледі, бұл жөнінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға немесе осы Кодексте көзделген өзге хаттамаға жазба жазылады.

Жүргізуінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жатқан судья, орган (лауазымды адам) іс мәні бойынша шешілгенге дейін заттай дәлелдемелердің сақталуын қамтамасыз етуге қажетті шаралар қолдануға, сондай-ақ істі қарау аяқталысымен олар туралы шешім қабылдауға міндетті⁵².

Ғылыми-техникалық құралдар

Сот, орган (лауазымды адам) және әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің қатысушылары ғылыми-техникалық құралдарды пайдалану кезінде алынған нақты деректерді пайдалануға және ұсынуға құқылы.

Егер ғылыми-техникалық құралдар:

- 1) заңда тікелей көзделсе немесе оның нормалары мен қағидаттарына қайшы келмесе;
- 2) ғылыми негізделген болса;
- 3) іс бойынша іс жүргізудің тиімділігін қамтамасыз етсе;
- 4) қауіпсіз болса, оларды пайдалануға жол беріледі деп танылады.

Ғылыми-техникалық құралдарды пайдалану кезінде алынған нақты деректер әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыда көрсетіледі⁵³.

Құжаттар

Егер ұйымдар, лауазымды адамдар және жеке тұлғалар баяндаған немесе куәландырған мәліметтердің әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс үшін маңызы болса, құжаттар іс бойынша дәлелдемелер деп танылады.

Құжаттар жазбаша да, өзге де нысанда тіркелген мәліметтерді қамтуы мүмкін. Құжаттарға, оның ішінде ҚР ӘҚБтК көзделген тәртіппен алынған, талап етіп алдырылған немесе ұсынылған компьютерлік ақпаратты, фото- және кинотүсірілімдерді, дыбыс- және бейнежазбаларды қамтитын материалдар жатқызылуы мүмкін.

⁵² ҚР ӘҚБтК-нің 777-бабы

⁵³ ҚР ӘҚБтК-нің 778-бабы

Көлік құралын басқару құқығына жүргізуші куәлігі оның төлнұсқалығын тексеру және жеке тұлғаны көлік құралын басқару құқығынан айыру туралы шешім қабылдау жағдайларында ғана іс үшін маңызы бар құжат болып табылады.

Жүргізуінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жатқан судья, орган (лауазымды адам) іс мәні бойынша шешілгенге дейін құжаттардың сақталуын қамтамасыз етуге қажетті шаралар қолдануға, сондай-ақ істі қарау аяқталысымен олар туралы шешім қабылдауға міндетті.

Құжаттарда ҚР ӘҚБтК 777-бабында көрсетілген белгілер болған жағдайларда, олар заттай дәлелдемелер болып табылады⁵⁴.

Сот сараптамаларын жүргізу және ұйымдастыру

Сараптаманы тағайындаған орган (адам) сараптама объектілері мен сараптамалық зерттеулерді жүргізу және қорытынды беру үшін қажетті өзге де материалдарды аумақтық бөлімшенің басшысына ұсынады, олар дәл сол күні Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2017 жылғы 27 наурыздағы № 305 бұйрығымен бекітілген Сот сараптамасы объектілерімен жұмыс істеу қағидасына 1, 5-10-қосымшаларға сәйкес нысандар бойынша Сот сараптамаларын жүргізу үшін келіп түскен материалдарды тіркеу журналында тіркеледі.

Басшы сараптамаға келіп түскен материалдарды олар келіп түскен күні қарастырады және сараптама жүргізу үшін сот сарапшысына (бұдан әрі – сарапшы) береді.

Сараптамалар, келесілерден бөлек жағдайларда арнайы жабдықталған үй-жайларда жүргізіледі:

сараптамалық зерттеулерді сот талқылауы барысында жүргізу қажет болғанда;

зерттеуге жататын объектілердің үлкен көлеміне немесе материалдардың ерекшелігіне байланысты оларды ұсыну мүмкін болмағанда.

Сараптаманы арнайы жабдықталған үй-жайлардан тыс жерде жүргізген кезде сараптаманы тағайындаған орган (адам) сарапшыны объектінің тұрған жеріне жеткізуді, оған кедергісіз қол жеткізуді және сараптамалық зерттеу жүргізуге қажетті жағдайлармен қамтамасыз етеді.

Күрделі, көпобъектілі, кешенді сараптамаларды жүргізу үшін басшы екі немесе одан көп сарапшылар құрамындағы сарапшылар комиссиясын құрады.

⁵⁴ ҚР ӘҚБтК-нің 779-бабы

Комиссиялық сараптама күрделі сот-сараптамалық зерттеулер жүргізу қажет болған жағдайларда тағайындалады және бір мамандықтың кемінде екі сарапшысы жүргізеді.

Адам есінің дұрыстығы туралы мәселе бойынша сот-психиатриялық сараптама жүргізу үшін кемінде үш сарапшысы бар комиссия тағайындалады.

Кешенді сараптама іс үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау үшін әртүрлі білім салалары негізінде зерттеулер қажет болған жағдайда тағайындалады және оны әртүрлі мамандықтағы сарапшылар өз құзыреті шегінде жүргізеді.

Кешенді сараптаманы, осы сараптаманы жүргізу үшін қажетті әртүрлі сараптама мамандықтары бойынша біліктілігі бар бір сарапшыға тапсыруға жол беріледі.

Сарапшының алдыңғы қорытындысы жеткілікті түрде негізді болмаған немесе оның түйіндері күмән туғызған не сараптаманы тағайындау және жүргізу кезінде процестік нормалар елеулі түрде бұзылған жағдайларда, дәл сол объектілерді зерттеу және дәл сол мәселелерді шешу үшін қайталама сараптама тағайындалады.

Қайталама сараптама кемінде екі сарапшысы бар және оған алдыңғы сараптаманы жүргізген сарапшы енгізілмеген комиссияға тапсырылады. Алдыңғы сараптаманы жүргізген сарапшы қайталама сараптаманы жүргізу кезінде оған қатыса алады және комиссияға түсініктер бере алады, алайда олар сараптамалық зерттеуге және қорытынды жасауға қатыспайды.

Қайталама сараптаманы тағайындаудың себептері жеткіліксіз негізделген немесе жалпы ондайсыз болған жағдайда, басшы сараптаманы тағайындаған органға (адамға) сараптама тағайындау туралы қаулыны, ұйғарымды және зерттеу объектілерін орындаусыз қайтарады.

Алдыңғы сараптаманың қорытындысынсыз қайталама сараптаманы жүргізуге жол берілмейді.

Егер екінші немесе реті бойынша келесі сараптама, олардың бірі – қосымша сараптамаға, ал басқалары – қайталама сараптамаға жататын бірнеше негіздер бойынша тағайындалса, мұндай сараптама қайталама сараптаманы жүргізу қағидалары бойынша жүргізіледі.

Қайталама сараптама тағайындалған кезде аумақтық бөлімшенің басшысы үш тәулік ішінде бұл туралы сот сараптамасы органының басшысын хабардар етеді.

Қосымша сараптама қорытынды жеткілікті түрде анық немесе толық болмаған, сондай-ақ алдыңғы зерттеумен байланысты қосымша мәселелерді шешу қажеттігі туындаған кезде тағайындалады.

Қосымша сараптаманы жүргізу сол немесе өзге сарапшыға тапсырылуы мүмкін. Қосымша сараптаманы жүргізу тапсырылған кезде сарапшыға алдыңғы сараптаманың қорытындысы берілуге тиіс.

Сарапшы, басшының өзіне тапсырған сараптамасын өндірісіне қабылдап, ұсынылған материалдар мен зерттеу объектілерін зерделейді және олардың жарамдылығы мен өзінің алдына қойылған сұрақтар бойынша қорытынды беру үшін жеткіліктілігіне көз жеткізеді.

Сараптама жүргізу үшін ұсынылған материалдар жарамсыз немесе жеткіліксіз болған кезде, сарапшы басшымен келісе отырып сараптама тағайындаған органға (адамға) сараптаманы өз өндірісіне қабылдаған сәттен бастап үш тәулік ішінде, ал көпобъектілі сараптамалар бойынша бес тәулік ішінде қосымша материалдарды ұсынудың қажеттілігі туралы өтінішхат береді.

Сараптаманы тағайындаған орган (адам) өтініш хатты қанағаттандырғанға дейін сараптама өндірісі Заңда белгіленген мерзімдердің шегінде тоқтатыла тұрады.

Өтініш хат қанағаттандырылмаған жағдайда сарапшы зерттеуді ұсынылған материалдардың көлемінде жүргізеді, ал олар қорытынды беру үшін жеткіліксіз және жарамсыз болған жағдайда сараптаманы тағайындаған органға (адамға) сараптама тағайындау туралы қаулыны, ұйғарымды және зерттеу объектілерін орындаусыз қайтарады.

Сараптаманы жүргізу мерзімі отыз тәуліктен аспауы тиіс.

Сараптама күрделілігінің санаттары бойынша мерзімдері Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2017 жылғы 27 наурыздағы № 303 бұйрығымен бекітілген Сот сараптамаларының күрделілік санаттарын айқындау қағидаларын, сот сараптамаларының күрделілік санаттарына қарай оларды жүргізу мерзімдерін есептеу тәртібін, сондай-ақ сот сараптамаларын жүргізуді тоқтата тұрудың және мерзімін ұзартудың негіздері мен тәртібімен

Егер, сараптаманы жүргізу үшін отыз тәуліктен асатын мерзім қажет болса, онда сарапшы іс материалдарымен алдын-ала танысқаннан және сараптама жүргізу үшін қажетті уақыттың тиісті есебін ұсынғаннан кейін, аумақтық бөлімшенің басшысы үш тәуліктің ішінде сараптаманы тағайындаған органға (адамға) сараптама жүргізудің мерзімін ұзарту туралы дәлелді өтінішхат жолдайды.

Сараптаманы тағайындаған орган (адам) өтінішхатты қанағаттандырмаған жағдайда аумақтық бөлімшенің басшысы басқа аумақтық бөлімшелердің сарапшыларын тарту арқылы сараптаманы жүргізуді ұйымдастырады.

Бұл ретте сараптаманы жүргізу мерзімі тоқтатылмайды.

Сараптаманы жүргізу мерзімі сараптама жүргізу үшін келіп түскен материалдардың тіркелген күнінен басталады.

Сараптаманы жүргізу мерзімі оны сот сараптамасы органының кеңсесіне тапсырған күні аяқталады. Егер сараптама жүргізудің белгіленген мерзімі жұмыс емес күніне сәйкес келсе, онда мерзімнің аяқталу күні келесі жұмыс күні болып есептеледі.

Егер аумақтық бөлімшенің басшысы зерттеудің толық еместігін, қате тұжырымдарға, дұрыс рәсімдемеуге әкеліп соғатын сараптама жүргізу кезіндегі әдістемелік және іс жүргізушілік бұзушылықтардың орын алғандығын, не болмаса қорытындының зерттеушілік бөлігі мен тұжырымдары жүргізілген зерттеулердің адалдығына және ғылыми негізділігіне күмән келтіретіндігін байқаған жағдайда, қорытындыны өзгертулер мен нақтылаулар енгізу үшін сарапшыға қайтарады.

Егер сарапшы өз зерттеулерінің барысы мен ол бойынша жасаған тұжырымдарының дұрыстығынан қайтпаса, онда аумақтық бөлімшенің басшысы аталған кемшіліктерді қорытындыны жолдау хатта көрсетеді.

Зерттеу объектілерін қабылдау, оларды есепке алу және сараптаманы жүргізу кезеңінде оларды сақтау №305 Қағиданың талаптарына сәйкес жүзеге асырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. Сот сараптамасы органдарында сот сараптамалары мен зерттеулерді ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2017 жылғы 27 сәуірдегі № 484 бұйрығы.

7-ТАҚЫРЫП. КӨЛІК ҚҰРАЛЫН ҰСТАУ, ЖЕТКІЗУ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАНУҒА ТЫЙЫМ САЛУ.

Жоспар:

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары

2. Көлік құралын, кемені, оның ішінде шағын көлемді кемені ұстап алу, жеткізу және пайдалануға тыйым салу

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары

Әкімшілік құқық бұзушылықтың жолын кесу, оны жасауға күдіктінің жеке басын анықтау, әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау мүмкін болмағанда, оны жасау, істі уақтылы және дұрыс қарауды және іс бойынша қабылданған қаулыны орындауды қамтамасыз ету, адамдардың өміріне немесе денсаулығына тікелей қатерді, авария немесе техногендік апат қатерін болғызбау мақсатында уәкілетті лауазымды адам өз өкілеттіктері шегінде жеке тұлғаға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің мынадай шараларын қолдануға құқылы:

1) әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалатын жерге жеткізу;

2) жеке тұлғаны әкімшілік ұстап алу;

3) күштеп әкелу;

4) жеке басын жете тексеруді және жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын жете тексеруді;

5) көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді жете тексеру;

6) құжаттарды, заттар мен тауарларды алып қою;

7) көлік құралын немесе шағын көлемді кемені басқарудан шеттету және оның алкогольден, есірткіден, уытқұмарлықтан масаң күйін куәландыру;

8) көлік құралын немесе шағын көлемді кемені ұстап алу, жеткізу және пайдалануға тыйым салу;

9) қарап-тексеру;

10) жеке тұлғаның алкогольден, есірткіден немесе уытқұмарлықтан масаң күйін медициналық куәландыру;

11) ҚР ӘҚБтК 48-бабының тәртібімен қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу.

Занды тұлғаға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің мынадай шаралары қолданылуы мүмкін:

1) заңды тұлғаға тиесілі үй-жайларды, аумақтарды, ондағы тауарларды, көлік құралдарын және өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарап-тексеру;

2) заңды тұлғаға тиесілі құжаттарды алып қою;

3) заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу немесе алып қою;

4) ҚР ӘҚБтК 48-бабының тәртібімен қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалғанға дейін (жеке басты жете тексеруді, жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын жете тексеруді қоспағанда), іс бойынша іс жүргізу кезеңінде, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыны орындау сатысында қолданылуы мүмкін.

Осы баптың бірінші және екінші бөліктерінде санамаланған әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларының әрқайсысы жеке немесе егер бұл қажеттіліктен туындаса, бір мезгілде басқа шаралармен бірге қолданылуы мүмкін.

Лауазымды адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын заңсыз қолданудан келтірілген зиян үшін жауапты болады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларының қолданылуына ҚР ӘҚБтК 44-тарауында көзделген тәртіппен шағым жасалуы мүмкін.

Жеке тұлғаның немесе заңды тұлға өкілінің талап етуі бойынша оған тиісті хаттамалардың және өзіне қатысты іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шаралары қолданылған тұлғаның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз етуге қажетті өзге де материалдардың көшірмелері дереу табыс етіледі.

Көлік құралын, кемені, оның ішінде шағын көлемді кемені ұстап алу, жеткізу және пайдалануға тыйым салу

Мынадай:

1) ҚР ӘҚБтК 230 (екінші бөлігінде), 367, 368, 370, 372, 381, 382, 383, 392, 393, 394, 395, 396, 400, 403 (екінші бөлігінде), 406 (жетінші және сегізінші бөліктерін қоспағанда), 476 (екінші бөлігінде), 478 (екінші бөлігінде), 506, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 571, 571-1,

572, 573, 575, 581, 582, 586, 589, 590 (екінші, үшінші және төртінші бөліктерінде), 597 (үшінші және төртінші бөліктерінде), 608, 612, 613 (3-1, төртінші, бесінші, алтыншы, тоғызыншы, оныншы және он бірінші бөліктерінде), 654 (590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 606, 607, 610, 611, 612, 613-баптарда көзделген құқық бұзушылықтар бөлігінде)-баптарында көрсетілген бұзушылықтар жасалған кезде 797 екінші бөлігінде аталған уәкілетті лауазымды адам көлік құралдарын, кемелерді, оның ішінде шағын көлемді кемелерді уақытша сақтау үшін оларды арнаулы алаңдарға, тұрақтарға немесе стационарлық көліктік бақылау бекетіне іргелес жатқан алаңдарға жеткізу, оның ішінде басқа да көлік құралын (эвакуаторды), кемені немесе шағын көлемді кемені пайдалана отырып жеткізу арқылы, кідірту себептері жойылғанға дейін кідіртуге, жеткізуге және пайдалануға тыйым салуға құқылы;

2) ҚР ӘҚБтК 400, 403 (екінші бөлігінде), 406 (жетінші және сегізінші бөліктерін қоспағанда), 476 (екінші бөлігінде), 478 (екінші бөлігінде), 571 (бесінші, алтыншы, жетінші және сегізінші бөліктерінде), 573, 575, 593 (екінші, үшінші, төртінші және бесінші бөліктерінде)-баптарында көрсетілген бұзушылықтар жасалған кезде ҚР ӘҚБтК 797 екінші бөлігінде аталған уәкілетті лауазымды адам шетелдіктерге немесе шетелдік заңды тұлғаларға тиесілі көлік құралдарын уақытша сақтау үшін оларды арнайы алаңдарға, тұрақтарға немесе стационарлық көліктік бақылау бекетіне іргелес жатқан алаңдарға, оның ішінде басқа көлік құралын (эвакуаторды) пайдалана отырып жеткізу арқылы әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы орындалғанға дейін ұстап алуға, жеткізуге және пайдалануға тыйым салуға;

3) ҚР ӘҚБтК 334 (екінші бөлігінде), 590 (бірінші, бесінші, алтыншы, жетінші, сегізінші, тоғызыншы және оныншы бөліктерінде), 597 (бірінші және екінші бөліктерінде), 610, 611-баптарында көрсетілген бұзушылықтар жасалған кезде ҚР ӘҚБтК 797 екінші бөлігінде аталған уәкілетті лауазымды адам көлік құралын пайдалануға тыйым салу себептері жойылғанға дейін мемлекеттік тіркеу нөмірі белгілерін алып қою арқылы көлік құралдарын пайдалануға тыйым салуға құқылы.

Көлік құралын уақытша сақтау үшін арнаулы алаңдарға, тұрақтарға немесе стационарлық көліктік бақылау бекетіне іргелес жатқан алаңдарға оны жеткізу (эвакуациялау) көлік құралы жүргізушісі тоқтау немесе тоқтап тұру қағидаларын бұзған және өздері сол жерде болмаған жағдайларда, сондай-ақ жүргізушілердің қайда екенін анықтау

мүмкін болмаса, олар жолда қараусыз қалдырған көлік құралдарына қатысты да қолданылуы мүмкін.

Көлік құралын, кемені, оның ішінде шағын көлемді кемені ұстап алуды, жеткізуді және пайдалануға тыйым салуды ішкі істер органдарының, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын күзету және қорғау кезінде Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің, Қазақстан Республикасы ұлттық қауіпсіздік органдарының, Қарулы Күштерінің, Қазақстан Республикасының басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының көлік құралын басқаратын адам әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кезде әскери полицияның, өз өкілеттіктері шегінде көліктік бақылау органдарының, орман және аңшылық шаруашылығы, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, жануарлар дүниесін мемлекеттік қорғау органдарының (орман, балық, аңшылық шаруашылығы, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы заңнаманы бұзған кезде) қызметкерлері, ветеринария саласындағы, өсімдіктер карантині жөніндегі және өсімдіктерді қорғау саласындағы уәкілетті органның лауазымды адамдары, мемлекеттік кіріс органдарының лауазымды адамдары өз өкілеттіктері шегінде жүргізеді.

Көлік құралын уақытша сақтау үшін арнайы алаңдарға немесе тұрақтарға жеткізуді (эвакуациялауды) жергілікті атқарушы органдар жүзеге асыруы мүмкін.

Көлік құралын, кемені, оның ішінде шағын көлемді кемені ұстап алу, жеткізу және пайдалануға тыйым салу туралы белгіленген нысандағы акт жасалады және әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға қоса тіркеледі.

Ұстап алынған көлік құралын, кемені, оның ішінде шағын көлемді кемені сақтау жергілікті атқарушы органдардың шешімі бойынша құрылатын және коммуналдық меншік болып табылатын арнаулы алаңдарда немесе тұрақтарда жүзеге асырылады⁵⁵.

Көлік құралын ұстау көлік құралын пайдалануды уақытша мәжбүрлеп тоқтатуды білдіреді. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2012 жылғы 9 сәуірдегі № 1 «Өндірісті қамтамасыз ету шараларын қолдану және әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманы қолданудың кейбір басқа да мәселелері туралы» нормативтік қаулысының 10-тармағына сәйкес ӘҚБтК-нің 797-бабының 1-бөлігінде көрсетілген әкімшілік құқық бұзушылықтар жасаған кезде, аталған баптың 2-бөлігінде аталған уәкілетті лауазымды адамдар көлік құралдарын, Кемелерді, оның ішінде шағын көлемді кемелерді уақытша сақтау үшін арнайы алаңдарға немесе тұрақтарға жеткізу жолымен жүзеге асырылады.

⁵⁵ ҚР ӘҚБтК-нің 797-бабы

Алайда әрбір нақты жағдайда заңмен қатар дұрыс мағынаны да басшылыққа алу керек екенін түсіну керек. Мысалы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 13 қарашадағы № 1196 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының Жол жүрісі қағидаларына сәйкес жол жүргенде негізгі ережелерде көлік құралдарын пайдалануға тыйым салынатын және жүргізуші анықтай алатын өзге ақаулар және жағдайлар туындаған кезде, ол оны жоюға тиіс, ал егер бұл мүмкін болмаса, онда қажетті сақтық шараларын сақтай отырып, тұраққа немесе жөндеу орнына апара алады.

Осылайша жол полициясының қызметкері автомобильді пайдалануға тыйым салынған ақауларды анықтаған жағдайда, бұл ақауларды өз бетінше жоюға болады. Егер ақауларды өз бетінше жою мүмкін болмаған жағдайда, көлік иесінің эвакуаторды өз бетінше шақыруға және көлік құралын жөндеу орнына тасымалдауға құқығы бар және бұл ретте лауазымды адамдарға кедергі келтіруге болмайды.

Көлік құралын уақытша сақтау үшін арнаулы алаңдарға, тұрақтарға немесе стационарлық көліктік бақылау бекетіне іргелес жатқан алаңдарға оларды жеткізу (эвакуациялау) көлік құралдары жүргізушілері тоқтау немесе тоқтап тұру қағидаларын бұзған және өздері сол жерде болмаған жағдайларда, сондай-ақ жүргізушілердің қайда екенін анықтау мүмкін болмаса, олар жолда қараусыз қалдырған көлік құралдарына қатысты да қолданылуы мүмкін.

Көлік құралдарының мемлекеттік нөмірлері ӘҚБтК-нің 797-бабы 1-бөлігінің 3) тармақшасында көзделген және екі куәгердің және (немесе) көлік құралы меншік иесінің қатысуымен ғана алып қоюға жатады, бұл ретте мемлекеттік нөмірлерді алып қояды жүргізетін уәкілетті лауазымды адам көлік құралының иесіне алып қояды жүргізудің негізін түсіндіруге міндетті.

Бұл жағдайлар ӘҚБтК-нің 334 (екінші бөлігі), 590 (бірінші, бесінші, алтыншы, жетінші, сегізінші, тоғызыншы және оныншы бөліктері), 597 (бірінші және екінші бөліктері), 610, 611-баптарында көзделген құқық бұзушылық жасау болып табылады.

Атап айтқанда:

- шығарындыларында ластаушы заттардың болуы, сондай-ақ олардың жұмыс істеуі кезінде шығатын шудың деңгейі белгіленген нормативтерден асып кететін автомотокөліктерді және басқа да жылжымалы құралдар мен қондырғыларды жеке тұлғалардың жыл ішінде қайта пайдалануы;

- мемлекеттік тіркеу нөмірі белгілері (белгісі) оқылмайтын немесе ұлттық стандарттың талаптарына сәйкес келмейтін немесе белгіленген орындардан тыс жерде орнатылған, тіркелген көлік құралын басқару;

- техникалық регламенттердің, ұлттық стандарттардың талаптарына сай келмейтін, сондай-ақ көлік құралдарын пайдалануға тыйым салынатын ақаулары мен жағдайлар бар көлік құралдарын басқару;

- тежегіш жүйесінің, басқару рулінің, тартқыш-тіркеме құрылғысының ақауы бар көлік құралдарын басқару;

- тиісті рұқсатсыз қайта жабдықталған көлік құралын басқару;

- жолаушыларды, багажды автомобильмен тұрақты немесе тұрақты емес тасымалдауды, сондай-ақ жүктерді тасымалдауды жүзеге асыру кезінде рейс алдындағы (ауысым алдындағы) техникалық қарап-тексеруден өтпеген автокөлік құралдарын пайдалануға шығару, сондай-ақ рейс алдындағы (ауысым алдындағы) медициналық қарап-тексеруден өтпеген жүргізушінің басқаруына рұқсат беру;

- мемлекеттік немесе міндетті техникалық қарап-тексеруден өтпеген көлік құралын басқару;

- көлік құралдарының аялдауы немесе тоқтап тұруы қағидаларын, оның ішінде көлік құралдарын тротуарда тоқтату немесе оның тоқтап тұру қағидаларын бұзу, сондай-ақ көлік құралдарын гүлзарларда, көгалдарда, балалар немесе спорт алаңдарында тоқтату немесе оның тоқтап тұруы

- көлік құралдарын, жүктерді, жолдарды, жолдағы және басқа да құрылысжайлардың немесе өзге де мүліктің бүлінуіне алып келген, оның ішінде жәбірленушінің денсаулығына жеңіл зиян келтіруге әкеп соққан материалдық залал келтірген көлік құралдары жүргізушілерінің жол жүрісі қағидаларын бұзуы;

- жүргізушінің өзі қатысушы болып табылатын жол-көлік оқиғасына байланысты Қазақстан Республикасының жол жүрісі саласындағы заңнамасында көзделген міндеттерді орындамауы, оның ішінде жүргізушінің жол жүрісі қағидаларын бұзып, өзі қатысушы болып табылған жол-көлік оқиғасы болған жерден кетіп қалуы.

Көлік құралын, кемеңі, оның ішінде шағын көлемді кемеңі ұстауды, жеткізуді және пайдалануға тыйым салуды қызметкерлер жүргізеді:

- ішкі істер органдары;

- Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын күзету және қорғау кезінде ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметі;

- Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік органдарының, Қарулы Күштерінің, Қазақстан Республикасының басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының көлік құралын жүргізуші адам әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кезде әскери полиция;

- көліктік бақылау органдарының өкілеттілігі шегінде;

- орман және аңшылық шаруашылығы, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, балық қорғау органдары (орман, балық, аңшылық шаруашылығы, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы заңнама бұзылған кезде);

- Мемлекеттік кірістер органдарының лауазымды тұлғалары өз өкілеттігі шегінде.

Сонымен қатар көлік құралын уақытша сақтау үшін арнайы алаңдарға немесе тұрақтарға жеткізуді (эвакуациялауды) жергілікті атқарушы органдар да жүзеге асыруы мүмкін. Бұл ереже жаңа ереже болып табылады және жергілікті атқарушы органдардың эвакуация қызметтері жұмысының құқықтық негізі болуға тиіс.

Көлік құралын, шағын көлемді кемені ұстау, жеткізу және пайдалануға тыйым салу туралы акт жасалады, ол Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамаға тігіледі және өтініш бойынша өзіне қатысты аталған қамтамасыз ету шаралары қабылданған адамға тапсырылады.

Бұрын көрсетілген норма ақауларына байланысты оларды пайдаланылуға тыйым салынған осындай ақаулары бар немесе тиісті рұқсатсыз қайта жабдықталған немесе белгіленген тәртіппен тіркелмеген немесе мемлекеттік немесе міндетті техникалық қарап-тексеруден өтпеген, сол сияқты мемлекеттік тіркеу нөмірі белгілерінсіз не жасырын, қолдан жасалған немесе ұлттық стандартқа сәйкес келмейтін нөмірлік белгілері бар көлік құралын, шағын көлемді кемені пайдалануға тыйым салуды қамтыды. Алайда, заң шығарушы соңғысына не жататынын түсіндірмеді, бұл практикалық қызметте көптеген қиындық тудырды. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді ұстау және (немесе) пайдалануға тыйым салу түріндегі қамтамасыз ету шаралары ұстау және (немесе) пайдалануға тыйым салу себептері жойылғанға дейін өз қолданысын сақтайды.

Ұстап алынған көлік құралын, кемені, оның ішінде шағын көлемді кемені сақтау жергілікті атқарушы органдардың шешімі бойынша құрылатын және коммуналдық меншік болып табылатын арнаулы алаңдарда немесе тұрақтарда жүзеге асырылады. Бұл мәселе осы норманың қабылданған кезден бастап даулы болып қала береді, өйткені ол азаматтардың мұндай алаңдарды таңдау, төлем өндіріп алу және көлік құралдарын қайтару тәртібіне наразылығын тудырады.

Мысалы, қайтару рәсімі тікелей заңда көзделмеген. Сонымен бірге «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану туралы» ҚР Жоғарғы Сотының 2012 жылғы 9 сәуірдегі № 1 нормативтік қаулысының 10-тармағына сәйкес көлік құралын, кемені, оның ішінде шағын көлемді кемені ұстау

және (немесе) олардың пайдаланылуына тыйым салу түріндегі шаралар ұстаудың және (немесе) тыйым салудың себептері жойылғанға дейін күшінде болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. Комментарий к КоАП РК. – Нур- султан, 01 января 2020 года.

8 ТАҚЫРЫП. ҚЫЗМЕТТІ НЕМЕСЕ ОНЫҢ ЖЕКЕЛЕГЕН ТҮРЛЕРІН ТОҚТАТА ТҰРУ НЕ ОҒАН ТЫЙЫМ САЛУ.

Жоспар:

1. Рұқсаттан айыру не оның қолданылуын тоқтата тұру, сондай-ақ тізілімнен шығару.

2. Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу тәртібі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Рұқсаттан айыру не оның қолданылуын тоқтата тұру, сондай-ақ тізілімнен шығару.

Рұқсаттан айыру не оның қолданылуын тоқтата тұру қызметті жүзеге асыру не рұқсатта көзделген белгілі бір іс-әрекеттер (операциялар) жасау кезінде жасалған әкімшілік құқық бұзушылық үшін қолданылады.

Рұқсаттан айыруды не оның қолданылуын тоқтата тұруды судья, уәкілетті орган (лауазымды адам) ҚР ӘҚБтК-нің 47-бабы үшінші, төртінші, бесінші, алтыншы бөліктерінің ережелерін ескере отырып қолданады.

Рұқсаттың қолданылуын тоқтата тұру мерзімі бір айдан кем және алты айдан астам болуы мүмкін емес.

Кредиттік бюроның рұқсатынан айыруды қоспағанда, қаржы саласындағы қызметті және қаржы ресурстарын шоғырландыруға байланысты қызметті жүзеге асыруға рұқсатты тоқтата тұруды не одан айыруды Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі жүзеге асырады.

Тізілімнен шығаруды Қазақстан Республикасының кеден заңнамасында белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен кеден ісі саласындағы уәкілетті орган және Қазақстан Республикасының Жол жүрісі туралы заңнамасында белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен көлік және коммуникация саласындағы уәкілетті орган жүзеге асырады.

Микроқаржы ұйымдарының тізілімінен шығаруды Қазақстан Республикасының микроқаржы ұйымдары туралы заңнамасында белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі жүзеге асырады.

Коллекторлық агенттіктердің тізілімінен шығаруды «коллекторлық қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңында

белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі жүзеге асырады.

Егер жүзеге асыру кезінде әкімшілік құқық бұзушылық жасалған қызмет лицензияланатын қызмет түрінің кіші түрі болып табылған жағдайда, рұқсаттан айыру не оны тоқтата тұру түріндегі әкімшілік жаза лицензияланатын қызмет түрінің нақты кіші түріне ғана қолданылады.

Кодекстің мақсаттары үшін рұқсаттан айыру, оның қолданылуын тоқтата тұру деп лицензияланатын қызмет түрін немесе оның кіші түрін жүзеге асыруға арналған лицензиядан, арнайы рұқсаттан, біліктілік аттестатынан (куәлігінен) айыру не оның белгілі бір қызмет түріне немесе кіші түріне не белгілі бір әрекет жасауға арналған қолданылуын, сондай-ақ «Рұқсаттар және хабарламалар туралы» Қазақстан Республикасының Заңында көзделген өзге де рұқсат беру құжатын тоқтата тұру түсініледі⁵⁶.

Әкімшілік-құқықтық ықпал ету шаралары жүйесінде рұқсаттан айыру не оның қолданылуын тоқтата тұру, сондай-ақ тізілімнен шығару арнаулы өндіріп алу болып табылады, өйткені мұндай рұқсаты бар Әкімшілік құқық бұзушылықтың арнайы субъектілеріне ғана қолданылуы мүмкін.

Рұқсаттан айыру не оның қолданылуын тоқтата тұру, сондай-ақ тізілімнен шығару негізгі ретінде де, қосымша әкімшілік жаза ретінде де қолданылуы мүмкін.

Рұқсат деп лицензиялау немесе рұқсат беру рәсімі арқылы рұқсат беру органдары жүзеге асыратын қызметті немесе әрекеттерді (операцияларды) жүзеге асыруға жеке немесе заңды тұлғаның құқығын растау түсініледі.

«Рұқсаттар және хабарламалар туралы» 2014 жылғы 16 мамырдағы ҚР Заңына (16-бап) сәйкес қызметтің немесе іс-қимылдың рұқсат беру немесе хабарлама жасау тәртібі жүзеге асырылуы алдағы қызметтің немесе іс-қимылдардың (операциялардың) қауіптілік деңгейіне байланысты енгізіледі және мынадай деңгейлерге бөлінеді:

1) бірінші санаттағы рұқсаттар – қауіптіліктің жоғары деңгейіне байланысты қызмет түрлеріне (кіші түрлеріне) немесе іс-әрекеттерге (операцияларға) қатысты енгізілетін лицензиялар;

2) екінші санаттағы рұқсаттар – қауіптіліктің орташа деңгейіне байланысты қызмет түрлеріне (кіші түрлеріне) немесе әрекеттерге (операцияларға) қатысты енгізілетін лицензиялар болып табылмайтын барлық рұқсаттар;

3) хабарламалар қауіптіліктің төмен деңгейіне байланысты, бірақ мемлекеттік органдардың осындай қызмет түрлерінің немесе іс-

⁵⁶ ҚР ӘҚБТК-нің 47-бабы

әрекеттердің басталғаны немесе тоқтатылғаны туралы ақпарат алуын талап ететін қызмет түрлеріне немесе іс-әрекеттерге қатысты енгізіледі.

Осы Заңның 28-бабының 1-тармағына сәйкес мынадай салалардағы қызметтің немесе әрекеттердің (операциялардың) жекелеген түрлері лицензиялауға жатады:

- 1) телерадио хабарларын тарату;
 - 2) мәдениет;
 - 3) білім беру;
 - 4) сәулет, қала құрылысы және құрылыс;
 - 5) көмірсутектер;
 - 6) өнеркәсіп;
 - 7) ақпараттандыру және байланыс;
 - 8) есірткі, психотроптық заттар, прекурсорлар айналымы;
 - 9) денсаулық сақтау;
 - 10) атом энергиясын пайдалану;
 - 11) ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету;
 - 12) жедел-іздігіру іс-шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдар;
 - 13) қару-жарақ, әскери техника мен жекелеген қару түрлерінің, жарылғыш заттар мен олар қолданылып жасалған бұйымдардың айналымы;
 - 14) улы заттар айналымы;
 - 15) Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздерін дайындау;
 - 16) этил спирті мен алкоголь өнімінің өндірісі мен айналымы, темекі бұйымдарын өндіру;
 - 17) тауар биржалары;
 - 18) экспорт және импорт;
 - 19) қаржы саласы және қаржы ресурстарын шоғырландыруға байланысты қызмет;
 - 20) ғарыш кеңістігін пайдалану;
 - 21) ойын бизнесі;
 - 22) ветеринария;
 - 23) ауыл шаруашылығы;
 - 24) көлік;
 - 25) Сот-сараптама қызметі, оның ішінде сот-медициналық, сот-наркологиялық және сот-психиатриялық сараптамалар;
 - 26) жеке және заңды тұлғаларға қызмет көрсету.
- Рұқсаттың екінші санатына лицензияланбайтын, бірақ орта деңгейдегі қауіп төндіретін басқа да қызмет түрлері жатады.

Хабарлама тәртібінде рұқсаттардың толық тізбесі белгіленген Заңның 3-қосымшасында бекітілген.

Объективті тарап, атап айтқанда рұқсатта көзделген қызметтің бұзылуы түсіндірілетін жаза түрін тағайындаудың маңызды шарты болып табылады.

Жазаның бұл түрі әр түрлі нысандарда көрсетілуі мүмкін.:

- рұқсаттан айыру;
- рұқсатты тоқтата тұру;
- тізілімнен шығару.

Рұқсаттан айыру немесе оның қолданылуын тоқтата тұру түрінде тағайындау жөніндегі өкілеттіктер сотқа және тиісті уәкілетті органдарға берілген. Бұл өкілеттіктерді бөлу түсіндірме берілген норманың келесі бөліктерінде реттеледі. Мәселен, соттан басқа, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкіне, қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу, бақылау және қадағалау жөніндегі уәкілетті органға, көлік және коммуникация саласындағы уәкілетті органға осындай өкілеттіктер берілген. Бұл делегация осы органдардың функционалдық қызметіне байланысты.

Атап айтқанда, қаржы саласындағы қызметті және қаржы ресурстарын шоғырландыруға байланысты қызметті жүзеге асыруға рұқсатты тоқтата тұру не одан айыру, сондай-ақ микроқаржы және коллекторлық ұйымдардың тізілімінен алып тастау туралы мәселе соттың аясынан шығарылды. Мұны ҚР Ұлттық Банкі Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген негіздер мен тәртіп бойынша жүзеге асырады. Заң шығарушының себептері мен уәждерін тек болжауға болады, алайда сарапшылар қауымдастығының пікірінше, оның бетінде мынада себеп бар: «судьялардың қаржы нарығының ерекшеліктері туралы жеткілікті түрде хабардар болмауы және бірінші сатыдағы жекелеген судьяның мерзімінен бұрын шешім қабылдауының кең және бақыланбайтын салдары».

Қалыптасқан дәстүр бойынша Қазақстан Республикасының кеден заңнамасы мен көлік және коммуникация саласындағы заңнамасы шеңберінде тізілімнен алып тастау ерекшеліктері қатарына жатады. Себептерін ұқсас деп пайымдау керек.

Рұқсат беруді тоқтата тұру мерзімі осы бөлікте ең төменгі – 1 ай және ең жоғарғы – 6 ай деп белгіленген. Заң шығарушының пікірінше, бұл мерзімдердің бұзылуы мен рұқсат етілген қызмет түрін жүзеге асыру кедергілерін жою үшін жеткілікті болуы тиіс. Алайда сот әрбір нақты жағдайда істің мән-жайларын негізге ала отырып, мерзімді дербес, бірақ белгіленген шектерде айқындай алады.

Жалпы логика, тоқтата тұру кезінде рұқсат, қызметі көрсетілген, осы рұқсаттың тоқтатылуы тиіс. Мысалы, ӘҚБтК 313-бабы бойынша лицензияның қолданылуын тоқтата тұру кезінде құрылыс-монтаждау және жөндеу-қалпына келтіру жұмыстары бекітілген құрылыс нормалары мен жобалау құжаттарының бұзылған талаптары белгіленген мерзімде сақталмағанша жүргізіле алмайды.

Рұқсатты тоқтата тұрудың басқа да тәртібі бар. Мысалы, білім беру саласында Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кезде, мысалы, ӘҚБтК 409-бабының 6-бөлімінде көзделген білім беру қызметтерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының талаптарына сәйкес келмеуі, сондай-ақ мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының талаптарын өзге де бұзу түрінде, мұндай білім беру ұйымына білім беру қызметін жүзеге асыруға лицензияны тоқтата тұру қолданылуы мүмкін. Бұл ретте оқу орнындағы оқу процесін тоқтата тұруды көздемейді және ол оқу процесін үзбей-ақ білім алушылар алдындағы өзінің барлық міндеттемелерін орындайды.

Осылайша, тоқтата тұру жаңа қызметке немесе іс-әрекеттерге кедергі келтіретіні, бірақ лицензияны тоқтата тұру кезеңінде бұрын қабылданған міндеттемелерді орындаудан босатпайтыны көрнекі көрсетілді.

Егер Қазақстан Республикасының заңдарында өзгеше көзделмесе, лицензиаттардың немесе екінші санаттағы рұқсаттар иелерінің жүзеге асыруына рұқсат және (немесе) рұқсатқа қосымша берілген, қолданылуы тоқтатыла тұрған қызметтің жекелеген түрлерінің (кіші түрлерінің) немесе іс-әрекеттерді (операцияларды) жүзеге асыруына жол берілмейтіні көрсетілген «Рұқсаттар және хабарламалар туралы» 2014 жылғы 16 мамырдағы Қазақстан Республикасы Заңының 45-бабының 2-бөлігі түсініктеме ретінде қызмет етуі мүмкін.

Түсіндірме берілген баптың осы бөлігінде заң шығарушы қаржы саласындағы қызметті және қаржы ресурстарын шоғырландыруға байланысты қызметті жүзеге асыруға рұқсатты тоқтата тұруға не одан айыруға өкілеттіктерді ҚР Ұлттық Банкі мен қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу, бақылау мен қадағалау жөніндегі уәкілетті орган арасында заңнамада айқындалған және ішінара ӘҚБтК-нің 36-тарауында бекітілген құзыретіне сәйкес бөлді.

Соңғы мысалдардың бірі «Qazaq Banki» АҚ жеке тұлғалардың депозиттерін қабылдауға, жеке тұлғалардың банктік шоттарын ашуға берілген лицензияның күшін 2018 жылдың 28 сәуірінен бастап 2018 жылдың 27 шілдесіне дейін қоса тоқтату туралы Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2018 жылғы 27 сәуірдегі № 67 Қаулысы болып табылады. Осы шешімді Ұлттық Банк банктің банк

заңнамасының талаптарын жекелеген бұзушылықтарына қадағалау ден қою шеңберінде қабылдады., «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 48-бабы 1-тармағының в) және г) тармақшаларында көзделген төлем және аударым операциялары бойынша шарттық міндеттемелерді жүйелі түрде (қатарынан күнтізбелік он екі ай ішінде үш және одан да көп рет) тиісінше орындамағаны және пруденциялық нормативтерді және (немесе) сақталуға міндетті басқа да нормалар мен лимиттерді жүйелі түрде бұзу. (қатарынан күнтізбелік он екі ай ішінде үш және одан да көп рет).

Осы әкімшілік жаза шарасын орындаудың құрамдас бөлігі тізілімнен шығару болып табылады. Бұл ретте заң шығарушы мұндай өкілеттіктер белгілі бір мемлекеттік органдарға берілетін ерекше жағдайларды белгілейді.

Мәселен, көлік және коммуникация саласындағы уәкілетті орган Қазақстан Республикасының Жол жүрісі туралы заңнамасында белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен тізілімнен шығаруға құқылы, атап айтқанда «Жол жүрісі туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 17 сәуірдегі Заңына сәйкес техникалық байқау операторларының тізілімін жүргізеді.

Өз кезегінде, кеден ісі саласындағы уәкілетті орган Қазақстан Республикасының кеден заңнамасында белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен тізілімнен алып тастайды.

Қазақстан Республикасындағы кедендік реттеу туралы 2017 жылғы 26 желтоқсандағы заңына (484-Б.) сәйкес Кеден ісі саласындағы қызметті Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес құрылған және тиісінше кеден органы енгізген заңды тұлғалар жүзеге асыруға құқылы:

- кеден өкілдерінің тізілімі;
- кедендік тасымалдаушылардың тізілімі;
- уақытша сақтау қоймалары иелерінің тізілімі;
- кеден қоймалары иелерінің тізілімі;
- еркін қойма иелерінің тізілімі;
- бажсыз сауда дүкендері иелерінің тізілімі.

Өз кезегінде коллекторлық агенттіктер үшін әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін тізілімнен шығару «Коллекторлық қызмет туралы» 2017 жылғы 6 мамырдағы Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген негіздер бойынша және тәртіппен жүзеге асырылады. Дегенмен, уәкілетті орган Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі болып қала береді.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу жеке және (немесе) заңды тұлғалардың, оның ішінде заңды тұлғаның филиалдарының, өкілдіктерінің, құрылымдық бөлімшелерінің, өндірістік учаскелерінің қызметін немесе оның жекелеген түрлерін уақытша тоқтатудан немесе оған тыйым салудан, сондай-ақ агрегаттарды, ғимараттар мен құрылыстарды пайдаланудан, қызметтің (жұмыстардың) жекелеген түрлерін жүзеге асырудан, қызметтер көрсетуден тұрады.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу, егер әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін қызметті тоқтата тұру не оған тыйым салу түрінде санкция тағайындау мүмкін болса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органның (лауазымды адамның) материалдары негізінде сот тәртібімен ғана жүргізіледі. Сот мұндай істерді қарауды он тәулік ішінде жүзеге асырады.

Қызметін немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұруды сот үш айға дейінгі мерзімге белгілейді.

Іс сотта қаралғанға дейін жеке немесе заңды тұлғаға ҚР ӘҚБтК 801-бабында көзделген тәртіппен қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу түрінде қамтамасыз ету шарасы қолданылуы мүмкін. Бұл жағдайда қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу мерзімі, егер осы әкімшілік жаза шарасын сот қолданса, қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу мерзіміне енгізіледі⁵⁷.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу әкімшілік жазаның негізгі шарасы ретінде де, қосымша ретінде де тағайындалуы мүмкін.

Бұл шара, әкімшілік жаза өрнектеледі:

- қызметті немесе оның түрін уақытша тоқтату;
- қызметті немесе оның түрін оның түрін толық және міндетті түрде тоқтату.

Мысалы, заңды тұлғаның кәсіпкерлік қызметі Әкімшілік құқық бұзушылықты білдіретін жол берілген бұзушылықтар жойылғанға дейін тоқтатыла тұруы мүмкін, ал одан әрі қызметке мүмкіндік бермейтін бұзушылықтар жағдайларында – толығымен тыйым салынады. Мысалы, Астана қаласы Мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотының 17.03.2016 ж. қаулысымен (судья а. К. Т.) "К" ЖШС ӘҚБтК-нің 462-

⁵⁷ ҚР ӘҚБтК-нің 48-бабы

бабының 3-бөлігінде көзделген әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін әкімшілік жауапкершілікке тартылып, 100 АЕК көлемінде 198200 (жүз тоқсан сегіз мың екі жүз) теңге көлемінде әкімшілік айыппұл салынды.

Оған қатысты түсініктеме берілген жаза қолданылады:

субъектінің барлық қызметінің;
жекелеген қызмет түрінің субъектісі.

Мысалы, жеке кәсіпкердің қызметі толығымен тоқтатыла тұруы мүмкін, ал акциздік тауарларды сату ғана тоқтатыла тұруы мүмкін.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу мынадай субъектілерге қолданылады::

- жеке тұлғалар;
- заңды тұлғалар;
- заңды тұлғалардың филиалдары;
- заңды тұлғалардың өкілдіктері;
- заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелері;
- өндірістік учаскелер.

Пайдалануға тыйым салуға немесе оны тоқтата тұруға жол беріледі:

- агрегаттар;
- ғимараттар;
- құрылыстар;
- жекелеген қызмет түрлерін жүзеге асыру;
- қызмет көрсету.

ҚР ӘҚБтК-нің 48-бабының 2-бөлігінде қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу түріндегі әкімшілік жаза тағайындау тәртібі регламенттеледі. Мәселен, осы әкімшілік жазаны тағайындау жөніндегі құзырет сотқа, сондай-ақ ӘҚБтК-нің 36-тарауында айқындалған құзыреттерге сәйкес уәкілетті органға (лауазымды адамға) тиесілі.

Бұл ретте Әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалғанын растайтын материалдарды жинау жөніндегі өкілеттіктер және дәл осы әкімшілік жазаны қолдану қажеттігі ӘҚБтК-нің 3-бөліміне сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органға (лауазымды адамға) беріледі.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе тыйым салу түріндегі әкімшілік жаза қолданудың маңызды шарты-Бұл ӘҚБтК-нің Ерекше бөлігі баптарының санкциясында болуы. Бұл ретте кейбір әкімшілік құқық бұзушылық үшін санкцияларда қызметті тоқтата тұру не оған тыйым салу нақты айқындалған. Мәселен, «Есірткі құралдары, психотроптық заттар, прекурсорлар айналымы саласындағы

объектілер мен үй-жайлардың техникалық нығайтылу талаптарын бұзу» 427-бабының санкциясында есірткі құралдары, психотроптық заттар, прекурсорлар айналымы саласындағы объектілер мен үй-жайлардың техникалық нығайтылу талаптарын бұзғаны үшін 1-бөлік бойынша заңды тұлғаның қызметін тоқтата тұру қолданылады. Өз кезегінде, осы баптың 1-бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекет (әрекетсіздік) үшін ӘҚБтК-нің 427-бабының 2-бөлігі бойынша заңды тұлғаның қызметіне тыйым салу қолданылады.

Осы нормамен сот үшін әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау мерзімі белгіленген, ол үшін қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу түріндегі жаза – 10 тәулік қолданылады. Бұл ретте жалпы мерзім ӘҚБтК-нің 817-бабында 15 тәулікке белгіленген, ол ұзартылуы мүмкін, бірақ бір айдан аспайтын мерзімге. ӘҚБтК 48-бабының 2-бөлігінде ұзарту көзделмеген.

Қысқартылған мерзімдерді белгілеу қажеттілігі жеке (заңды) тұлғаның одан әрі қызметі немесе әкімшілік құқық бұзушылық құрамын құрайтын объектілерді пайдалану неғұрлым ауыр зардаптарға әкеп соғуы және жоғары қоғамдық қауіп төндіруі мүмкіндігінен туындаған.

Түсініктеме берілген норманың 3 бөлігінде әкімшілік жазалау шарасы ретінде қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұруды қолдану үшін шекті мерзім белгіленген. Бұл ретте, заң шығарушының тоқтата тұрудың ең аз мерзімі, мысалы, рұқсаттан айыру үшін жасалғаны белгіленбейтінін атап өту қажет (ӘҚБтК-нің 47-бабының 2-бөлігі).

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұрудың немесе оған тыйым салудың ерекше мәртебесі ӘҚБтК-нің 48-бабының 4-бөлігінде бекітілген. Бұрын айтылғандай, ол әкімшілік жазалау шарасы болып табылады. Алайда, осы нормада қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу қамтамасыз ету шарасы ретінде де қолданылуы мүмкін екендігі анықталды. Сонымен, ӘҚБтК-нің 785-бабына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылықтың жолын кесу, оның жасалуына күдіктінің жеке басын анықтау, әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде оны жасау мүмкін болмаған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау, істің уақтылы және дұрыс қаралуын және іс бойынша қабылданған қаулының орындалуын қамтамасыз ету, адамдардың өмірі мен денсаулығына тікелей қауіп-қатердің алдын алу мақсатында, уәкілетті лауазымды тұлға өз өкілеттігі шегінде жеке тұлғаға (1 б.) және заңды тұлғаға (2 б.) қатысты Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдануға құқылы, олардың арасында Кодекстің 48 б.

тәртібінде қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не тыйым салу көрсетілген.

Осылайша, қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе тыйым салу екі есе мәртебеге ие:

- әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін әкімшілік жаза ретінде;
- әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шарасы ретінде.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шарасы ретінде қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу тәртібі Кодекстің 801-бабында көзделген.

Қайшылықтардың туындауын болдырмау үшін заң шығарушы: қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе тыйым салу қамтамасыз ету шарасы ретінде қолданылған кезде, онда бұл мерзім сот қызметін немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе тыйым салу түрінде әкімшілік жаза тағайындаған кезде ескеріледі. Тиісінше қамтамасыз ету шарасын қолдану мерзімі әкімшілік жазаны орындау мерзіміне кіреді.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу тәртібі

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұруды не оған тыйым салуды Кодекстің 804-бабына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасауға уәкілетті лауазымды адам жүзеге асырады, оны жасағаны үшін қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу түрінде әкімшілік жаза қолданылуы мүмкін. Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұруға не оған тыйым салуға үш тәуліктен аспайтын мерзімге жол беріледі. Көрсетілген мерзімде орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы материалдарды сотқа жіберуге міндетті.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу туралы акт жасалады, онда осы шараның қолданылу негізі, оның жасалған күні мен орны, актіні жасаған лауазымды адамның лауазымы, тегі және аты-жөні, өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам туралы мәліметтер, қызметке уақытша тыйым салынған қызмет объектісі, қызметтің нақты тоқтатылған уақыты, адамның түсініктемелері және істі дұрыс шешу үшін қажетті өзге де деректер көрсетіледі. Бұл ретте қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу туралы акт сот шешімі шығарылғанға дейін қолданылады.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу туралы актіге оны жасаған лауазымды тұлға, қызметі уақытша тоқтатылған жеке тұлға немесе заңды тұлғаның өкілі қол қояды. Егер аталған адамдардың біреуі актіге қол қоймаған жағдайда, лауазымды адам оған тиісті жазба жасайды.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу туралы актінің көшірмесі қызметі уақытша тоқтатылған адамға қолхатпен тапсырылады.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу туралы акт жасаған лауазымды адам пломбалар салуды, үй-жайларға, тауарлар мен өзге де материалдық құндылықтарды сақтау орындарына, кассаларға мөр қоюды жүргізеді, сондай-ақ актіде көрсетілген тұлғалардың қызметін уақытша тоқтату үшін қажетті іс-шараларды орындауы жөніндегі басқа да шараларды қолданады⁵⁸.

Бұрын қолданыста болған ӘҚБтК-ге қарағанда қолданыстағы ӘҚБтК-де іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шарасы ретінде «қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу» сияқты шара арнайы көзделген.

Бұрын бұл институтқа Жалпы бөліктің бір нормасы ғана арналды (ӘҚБтК-нің 48-бабы), онда осы норманың ережелеріне сәйкес келмейтін рәсімнің ережелер ішінара қамтылды. Қаралып отырған бап қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу тәртібін белгілейді.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұрудың немесе оған тыйым салудың ерекше мәртебесі ӘҚБтК-нің 48-бабының 4-бөлігінде бекітілген. Бұл шара әкімшілік жаза шарасы да, іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шарасы да болып табылады және:

- тоқтата тұрудан – қызметті немесе оның түрін уақытша тоқтатудан;

- тыйым салудан – қызметті немесе оның түрін толық және мезгілсіз тоқтатудан көрінеді.

Мыналарға:

- субъектінің барлық қызметіне;

- субъектінің жекелеген қызмет түріне қатысты қолданылуы мүмкін.

Мысалы, дара кәсіпкердің қызметі толық тоқтатыла тұруы мүмкін, не акциздік тауарларды өткізу ғана тоқтатыла тұруы мүмкін.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру немесе оған тыйым салу мынадай субъектілерге:

- жеке тұлғаларға;

⁵⁸ ҚР ӘҚБтК 801-бабы

- заңды тұлғаларға;
- заңды тұлғалардың филиалдарына;
- заңды тұлғалардың өкілдіктеріне;
- заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелеріне;
- өндірістік учаскелерге қолданылады.

Мыналарды:

- агрегаттарды;
- ғимараттарды;
- құрылысжайларды пайдалануға;
- жекелеген қызмет түрлерін (жұмыстарды) жүзеге асыруға;
- қызметтер көрсетуге тыйым салуға немесе оларды тоқтата тұруға жол беріледі.

Іс бойынша әкімшілік іс жүргізудің қалыпты барысын қамтамасыз етудің бұл шарасын Кодекстің 804-бабына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасауға уәкілетті лауазымды адам жүзеге асырады, осындай құқық бұзушылық жасағаны үшін қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оған тыйым салу түрінде әкімшілік жаза қолданылуы мүмкін.

Қамтамасыз ету шарасы ретінде ол үш тәуліктен аспайтын мерзімге ғана қолданылуы мүмкін. Көрсетілген мерзімде орган (лауазымды адам) әкімшілік құқық бұзушылық туралы материалдарды әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген сотқа, органға (лауазымды адамға) жіберуге міндетті.

Осы шараны қолдануды құжаттамалық ресімдеу ретінде акт жасалады, онда осы шараны қолданудың негізі, оның жасалған күні мен орны, актіні жасаған лауазымды адамның лауазымы, тегі мен аты-жөні, өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адам туралы мәліметтер, қызметке уақытша тыйым салынған қызмет объектісі, қызметтің нақты тоқтатылған уақыты, адамның түсініктемесі және істі дұрыс шешу үшін қажетті өзге де деректер көрсетіледі.

Іс бойынша әкімшілік іс жүргізу барысында жасалған актінің белгіленген мерзімде және әкімшілік іс жүргізу материалдарын өз өндірісіне қабылдағанға дейін ғана заңды күші бар екенін атап өту маңызды.

3, 4 және 5 бөліктер. Кодекстің 801-бабы, актіні вертификациялау қағидалары іс бойынша өзге де ұқсас процестік құжаттарға ұқсас және оны жасаған лауазымды адамның, қызметі уақытша тоқтатылған жеке тұлғаның немесе заңды тұлға өкілінің қолымен бекітуден тұрады. Егер аталған адамдардың біреуі актіге қол қоймаған жағдайда, лауазымды адам оған тиісті жазба жасайды.

Тиісінше, мұндай адамның актінің көшірмесін алуға құқығы бар, бұл уәкілетті адамның оны оған тапсыру міндетін тудырады.

Қызметті немесе оның жекелеген түрлерін тоқтата тұру не оларға тыйым салу туралы актіні жасаған осы лауазымды адам пломбаларды салуды, үй-жайларға, тауарлар мен өзге де материалдық құндылықтар сақталатын орындарға, кассаларға мөр басуды бір мезгілде жасайды, сондай-ақ актіде көрсетілген адамдардың қызметті уақытша тоқтатуға қажетті іс-шараларды орындау бойынша басқа да іс-шаралар қолданылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.

9 ТАҚЫРЫБЫ. ЕСІРТКІ ҚҰРАЛДАРЫН, ПСИХОТРОПТЫҚ ЗАТТАР МЕН ПРЕКУРСОРЛАРДЫ АЛУ НӘТИЖЕЛЕРІН РЕСІМДЕУ

Жоспар

1. Есірткі және өзге де есеңгірететін заттардың алкоголь өнімін алу туралы іс бойынша іс жүргізу

2. Жеке тұлғаның мүлкін және заттарын жеке тексеру, қарау және тексеру нәтижелерін ресімдеу

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Нашақорлық әлі де «жас», өйткені есірткіні қолданатын кәмелетке толмағандардың саны өсуде. Нашақорлықпен күресте қол жеткізген алғашқы қарапайым жетістіктер химиялық сұйықтықтарды, лосьондарды, одеколондарды және алкогольдің басқа да суррогаттарын тұтынумен ауыр улануға әкелетін токсикоманияның тез өсуімен жойылды. Алкоголизммен күрес кезінде қаржы органдарында да шиеленісті жағдай қалыптасты. Алкоголь өндірісінің төмендеуі ұлттық табыстың өсуіне теріс әсер етті⁵⁹. Осыған байланысты 80-жылдардың аяғы мен 90-жылдардың басында заң шығарушы және атқарушы билік нашақорлықпен күрескен жоқ. Нашақорлықтың алдын алу мен оған қарсы күрестің кешенді бағдарламасы болған жоқ, әлеуметтік, экономикалық, тәрбиелік, психологиялық және медициналық сипаттағы шаралар қабылданбады.

Бұл тақырыптың өзектілігі құқық қорғау органдарында жергілікті полиция қызметінің ҚР ӘҚБК қолдану мәселелерін реттейтін ведомстволық нормативтік құқықтық актілердің жоқтығына байланысты, бұл әкімшілік юрисдикциялық қызметті әрдайым дұрыс қолдануға және ішкі істер органдарының әкімшілік іс жүргізу қызметін жүзеге асыруда кеңсе ісін жүргізуге әкелуі мүмкін.

Есірткі және өзге де есеңгірететін заттардың алкоголь өнімін алу туралы іс бойынша іс жүргізу

Құқық бұзушылық құралы не нысанасы болып табылатын құжаттар мен заттарды алып қоюға, егер олар құқық бұзушылық жасалған жерде не әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану кезінде анықталса, жол беріледі.

⁵⁹ Е. Гайдар Хозяйственная реформа, первый год. // Коммунист. -1989. -№2. -29 б.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану кезінде құжаттар мен заттарды алып қоюды ӘҚБтК-нің 795, 799-баптарында көзделген тәртіппен тиісті лауазымды адамдар жүзеге асырады.

Уәкілетті лауазымды адамның алкогольдік, есірткілік, уытқұмарлық масаңдық белгілерін, сондай-ақ осы заттарды пайдалану туралы өтініштерді, хабарламаларды тікелей анықтауы қамтамасыз етудің көрсетілген шарасын қолдану үшін негіз беретін жеткілікті деректер болып табылады.

Қазақстан Республикасының аумағына импортталған, сондай-ақ құқық бұзушылық жасалған жерде не әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану кезінде анықталған құқық бұзушылық құралы не нысанасы болып табылатын Қазақстан Республикасының аумағы бойынша өткізілетін құжаттар мен заттарды, тауарларды алып қоюды екі куәгердің қатысуымен іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің тиісті шараларын қолдануға уәкілетті лауазымды адамдар жүзеге асырады.

Ерекше жағдайларда (жету қиын жерлерде, тиісті қатынас құралдары болмаған кезде немесе басқа да объективті себептерге байланысты жеке тұлғаларды куәгерлер ретінде тарту үшін мүмкіндік болмаған кезде) құқық бұзушылық жасалған жерде табылған құқық бұзушылық құралы болып табылатын не ӘҚБтК-тің 785-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану кезінде құжаттар мен заттарды, Қазақстан Республикасының аумағына импортталған, сондай-ақ, бірақ сонымен бірге оның барысы мен нәтижелерін тіркеудің техникалық құралдарын қолдана отырып.

ҚР аумағына импортталған заттарды, тауарларды және құжаттарды алып қою туралы хаттама жасалады, оның көшірмесі өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адамға немесе оның өкіліне тапсырылады немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада тиісті жазба жасалады⁶⁰.

Қазақстан Республикасының аумағына импортталған құжаттарды, тауарларды және заттарды алып қою туралы хаттамада (әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамада) алып қойылған құжаттардың түрі мен деректемелері, алып қойылған заттардың түрі, саны, өзге де сәйкестендіру белгілері туралы, оның ішінде алып қойылған қарудың түрі, маркасы, моделі, калибрі, сериясы, нөмірі, өзге де сәйкестендіру белгілері, оқ-дәрілердің, арнайы жедел-ізвестіру іс-шараларын

⁶⁰ ҚР ӘҚБтК-нің 795-бабы

жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдардың және ақпаратты қорғаудың криптографиялық

Хаттамаға оны жасаған лауазымды адам, одан тиісті құжаттар, ҚР аумағына импортталған, сондай-ақ ҚР аумағы арқылы өткізілетін тауарлар және куәгерлер алып қойылған адам қол қояды. Тиісті құжаттар мен заттар алып қойылған адам хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда тиісті жазба жасалады.

Алып қойылған заттар, ҚР аумағына импортталған, сондай-ақ ҚР аумағы бойынша өткізілетін тауарлар және құжаттар әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қаралғанға дейін тиісті уәкілетті мемлекеттік орган айқындайтын тәртіппен алып қоюды жүргізген лауазымды адам айқындайтын орындарда сақталады.

Алып қойылған атыс және өзге де қару, сондай-ақ оқ-дәрілер, арнайы жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдар және ақпаратты қорғаудың криптографиялық құралдары ҚР ІІМ белгілеген тәртіппен сақталады немесе жойылады.

Іс қаралғаннан кейін шығарылған қаулыға сәйкес алып қойылған құжаттар, ҚР аумағына импортталған, сондай-ақ ҚР аумағы арқылы өткізілетін тауарлар және заттар олардың иесіне қайтарылады немесе тәркіленеді немесе сатылады немесе сақталады немесе белгіленген тәртіппен жойылады. Жол жүрісі саласындағы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша алып қойылған құжаттар іс бойынша Қабылданған қаулы орындалғанға дейін сақталады.

Егер адам жасаған әкімшілік құқық бұзушылық үшін ҚР ӘҚБК-нің көлік құралын басқару құқығынан айыру түріндегі санкция көзделген жағдайда ғана көлік құралын басқару құқығына жүргізуші куәлігі алып қоюға жатады. Қалған жағдайларда көлік құралын жүргізу құқығына жүргізуші куәлігі әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалғаннан кейін дереу иесіне қайтарылады.

Алып қойылған жүргізуші куәлігі немесе жол жүрісі ережелерін білуін тексеруге жіберу туралы қаулы бойынша көлік құралын жүргізу құқығына жүргізуші куәлігінің орнына берілген куәлік иесі жол жүрісі ережелерін білуін тексеру үшін емтихан тапсырған жағдайда жүргізушіге қайтарылады.

Жүргізуші емтиханға жіберу туралы қаулыны алған күннен бастап екі ай ішінде жол жүрісі қағидаларын білуін тексеру үшін емтихан тапсырмаған кезде қаулы шығарған лауазымды адам жол жүрісі қауіпсіздігі саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген шараларды қабылдайды. Алынған жүргізуші куәлігінің орнына жүргізушіге уәкілетті орган белгілеген нысан бойынша уақытша куәлік беріледі.

Көлік құралдарының мемлекеттік нөмірлері екі куәгердің және (немесе) көлік құралының меншік иесінің қатысуымен ғана алып қоюға жатады, бұл ретте мемлекеттік нөмірлерді алып қояды жүргізетін уәкілетті лауазымды адам көлік құралының иесіне алып қояды жүргізудің негізін түсіндіруге міндетті. Салынған айыппұлды өндіріп алу мақсатында көлік құралдарының мемлекеттік нөмірлерін алып қоюға тыйым салынады.

Алып қойылған орден, медаль, ҚР, Қазақ КСР, КСРО және басқа мемлекеттердің құрметті атағының омырауға тағатын белгісі олардың заңды иесіне қайтарылуға жатады, ал егер ол белгісіз болса, ҚР Президентінің Әкімшілігіне жіберіледі.

ҚР аумағына импортталған, сондай-ақ ҚР аумағы бойынша өткізілетін заттарды, тауарларды және жеке тұлғаның жанындағы құжаттарды алып қою ӘҚБтК-тің 785-бабының бірінші бөлігінде көзделген мақсаттарға қол жеткізу үшін ерекше жағдайларда ғана жүргізіледі. Осы шараны осы Кодексте көзделмеген мақсаттарда қолдану Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады.

Әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде не заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, көлік құралдарын, тауарларды, өзге де мүлікті қарау кезінде табылған «Заңды тұлғаға тиесілі құжаттар мен мүлікті алып қою» 799-бабының негізінде әкімшілік жаза қолдануға өкілеттігі бар лауазымды адамдар, сондай-ақ ҚРӘҚтК-нің 235, 236, 237, 416-баптары бойынша Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасауға құқығы бар уәкілетті лауазымды адамдар жүзеге асырады. Заңды тұлғаға тиесілі құжаттарды, тауарларды, өзге де мүлікті алып қояды ресімдеу, сондай-ақ оларды сақтау жеке тұлғадағыдай тәртіппен жүзеге асырылады⁶¹.

Жеке тұлғаның мүлкін және заттарын жеке тексеру, қарау және тексеру нәтижелерін ресімдеу

Қамтамасыз ету шаралары Әкімшілік құқық бұзушылық туралы **іс қозғалғанға дейін** (жеке тексеріп қараудан, жеке адамның заттарын тексеріп қараудан басқа), іс бойынша іс жүргізу кезеңінде және әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыны орындау сатысында әкімшілік құқық бұзушылық жасауға байланысты қолданылуы мүмкін.

Қамтамасыз ету шараларын қолдану заңды болуы, парасаттылық, қажеттілік және жеткіліктілік өлшемдеріне жауап беруі тиіс. ӘҚБтК-нің

⁶¹ ҚР ӘҚБтК-нің 795-бабы

785-бабында аталған қамтамасыз ету шараларының әрқайсысы, егер бұл қажеттіліктен туындаса, жеке немесе басқа шаралармен бір мезгілде қолданылуы мүмкін.

Қамтамасыз ету шараларына өздеріне қатысты қабылданған адам ӘҚБтК-нің 44-тарауында көзделген тәртіппен жоғары тұрған органға (жоғары тұрған лауазымды адамға), мамандандырылған әкімшілік немесе аудандық сотқа шағым жасай алады.

Жеке тексеру, жеке адамның заттарын тексеру әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралдарын не заттарын табу мақсатында Әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайда ғана жүргізіледі. Көрсетілген қамтамасыз ету шараларын басқа жағдайларда қолдануға жол берілмейді.

Осы қамтамасыз ету шараларын ӘҚБтК 787-бабында көрсетілген лауазымды адамдар (ұстауға құқығы бар адамдар) ҚР ӘҚБтК 791-баптарының талаптарын сақтай отырып қолданады.

Жеке тексеру – құқық бұзушылықтарды анықтау және олардың алдын алу, Әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралы не нысанасы болған құжаттарды, заттарды және басқа да заттарды табу және алып қою мақсатында адамның денесін және оның киімін мәжбүрлеп тексеру.

Жеке басын тексеру және жеке адамның заттарын тексеру әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу кезеңінде ғана жүргізілуі мүмкін. Адамның Әкімшілік құқық бұзушылық жасауы жеке тексеріп қарауды және жеке адамның заттарын тексеріп қарауды жүргізу үшін негіз болып табылады.

Жеке адамның жанында айналасындағылардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіру үшін пайдаланылуы мүмкін қару немесе өзге де заттар бар деп пайымдауға негіздер болған ерекше жағдайларда жеке басын тексеру, заттарын тексеру бұл туралы прокурорға жиырма төрт сағат ішінде хабарлай отырып, куәгерлерсіз жүргізілуі мүмкін⁶².

Тексеру түріндегі қамтамасыз ету шарасы әкімшілік құқық бұзушылық іздерін, өзге де материалдық объектілерді, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы жасау үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау мақсатында қолданылады. Істің мән-жайына қарай көлік құралдары, жер, заттар, құжаттар, тірі адамдар тексерілуі мүмкін. Тексерудің жалпы ережелері ӘҚБтК-нің 794-бабында айқындалған.

Тексеру, яғни Қазақстан Республикасының аумағына импортталған көлік құралын, жерді, заттарды, тауарларды, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағы арқылы өткізілетін құжаттарды, тірі адамдарды көзбен шолып тексеру Әкімшілік құқық бұзушылық

⁶² ҚР ӘҚБтК-нің 791-бабы

іздерін, өзге де материалдық объектілерді, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау үшін маңызы бар мән-жайларды анықтау мақсатында жүргізіледі. Тексеру Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалғанға дейін жүргізілуі мүмкін⁶³.

Тексеру, әдетте, қажеттілік туындаған кезде дереу жүргізіледі. Қажет болған жағдайда, сондай-ақ тексеруге қатысушылардың талап етуі бойынша хаттама жасалады, онда оның жасалған күні мен орны, оны жасаған адамның лауазымы, тегі мен аты-жөні, қарап-тексерілген адам туралы, Қазақстан Республикасының аумағына импортталған, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағы бойынша өткізілетін заттардың, тауарлардың түрі, саны, өзге де сәйкестендіру белгілері, оның ішінде қарудың түрі, маркасы, моделі, калибрі, сериясы, нөмірі, белгілері, оқ-дәрілердің саны мен түрі, арнайы жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдар мен ақпаратты қорғаудың криптографиялық құралдары.

Қарап-тексеру хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, қарап-тексерілген адам, қарап-тексерілген заттардың иесі, куәгерлер қол қояды. Тексерілген адам, тексерілген заттардың иесі хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда тиісті жазба жасалады.

Тірі адамдарды тексеруді ұстауды жүзеге асыруға құқығы бар лауазымды адамдар жүргізеді. Тірі адамдарды тексеруді тексерілетін адаммен жынысы бір адам және сол жыныстағы екі куәгердің қатысуымен жүргізеді.

Тірі адамның заттарын тексеру, яғни олардың құрылымдық тұтастығын бұзбай жүзеге асырылатын тексеру осы заттар меншігінде немесе иелігінде болған адамның қатысуымен және екі куәгердің қатысуымен жүргізіледі.

Тірі адамның жанында айналасындағылардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіру үшін пайдаланылуы мүмкін қару немесе өзге де заттар бар деп пайымдауға негіздер болған ерекше жағдайларда тексеру жиырма төрт сағат ішінде прокурорға хабарланып, куәгерлерсіз жүргізілуі мүмкін.

ҚР ӘҚБтК-нің 794 баптың екінші бөлігінде көрсетілгендерді қоспағанда, жергілікті жерді, заттарды, Қазақстан Республикасының аумағына импортталған тауарларды, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағы бойынша өткізілетін құжаттарды қарап-тексеру куәгерлердің қатысуымен жүргізіледі. Ерекше жағдайларда (жету қиын жерлерде, тиісті қатынас құралдары болмаған кезде немесе басқа да объективті себептерге байланысты жеке тұлғаларды куәгерлер ретінде тарту мүмкіндігі болмаған кезде) тексеру куәгерлердің

⁶³ ҚР ӘҚБтК-нің 793-бабы

қатысуынсыз, бірақ бұл ретте оның барысы мен нәтижелерін тіркеп тұратын техникалық құралдар қолданыла отырып жүргізілуі мүмкін. Қажет болған жағдайда тексеру құқық бұзушының, жәбірленушінің, куәлардың, сондай-ақ маманның қатысуымен жүргізіледі.

Табылған іздерді және өзге де материалдық объектілерді тексеру Әкімшілік құқық бұзушылық болған жерде жүзеге асырылады. Егер тексеру үшін қосымша уақыт талап етілсе немесе табылған жерде тексеру айтарлықтай қиын болса, объектілер алып қойылуы және буып-түйілген, мөрленген түрде бүлінбестен тексеруге ыңғайлы басқа орынға жеткізілуі мүмкін. Тексеру кезінде табылған және алынған барлық заттар куәгерлерге, тексерудің басқа қатысушыларына көрсетілуге тиіс, бұл туралы хаттамада белгі қойылады.

Қазақстан Республикасының аумағына импортталған, сондай-ақ іске қатысы болуы мүмкін Қазақстан Республикасының аумағы бойынша өткізілетін объектілер ғана, сондай-ақ тауарлар алып қоюға жатады. Алып қойылған объектілер, тауарлар буып-түйіледі, мөрленеді және уәкілетті лауазымды адам мен куәгерлердің қолдарымен расталады.

Тексеруге қатысатын адамдар, олардың пікірінше, істің мән-жайын анықтауға ықпал етуі мүмкін барлық нәрсеге уәкілетті лауазымды адамның назарын аударуға құқылы. Қажет болған жағдайларда тексеру кезінде тексерілетін объектілердің өлшемдері, жоспарлары мен схемалары жасалады, сондай-ақ суретке түсіру және өзге де құралдармен суретке түсіру жүргізіледі, бұл туралы хаттамада белгі жасалып, оған көрсетілген материалдар қоса тіркеледі. Тексеру хаттамасының көшірмесі өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адамға не оның өкіліне тапсырылады⁶⁴.

СӨЗДІКТЕР

1) бөлшек сауда - дәрігердің рецепті бойынша жеке тұтыну үшін есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды даралап немесе шағын көлемде сату;

2) есірткілер – есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер ретінде жіктелген, оларды шектен тыс пайдаланғанда туындауы мүмкін зардаптарына байланысты халықтың денсаулығы үшін ықтимал қаупі бар, Қазақстан Республикасында бақылау жасалуға тиісті Есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың тізіміне енгізілген өсімдіктер, заттар немесе препараттар;

⁶⁴ ҚР ӘҚБтК-нің 794-бабы

3) есірткі заттар – Қазақстан Республикасының заңнамасына, 1961 жылғы Есірткі заттар туралы бірыңғай конвенцияға түзетулер жөніндегі 1972 жылғы Хаттамаға сәйкес енгізілген түзетулерімен қоса 1961 жылғы Есірткі заттар туралы бірыңғай конвенцияға сәйкес бақылау жасалуға жататын Есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізіміне енгізілген шығу тегі синтетикалық немесе табиғи заттар;

4) Есірткі, психотроптық заттардың құрылымдық формулаларындағы сутегі, галогендер және (немесе) гидроксильді топтар атомдарын алмастырғыштар тізімі – сот сараптамасы органдары айқындайтын бір валентті немесе екі валентті атомдар немесе атом топтарының тізбесі;

5) есірткі, психотроптық заттармен және прекурсорлармен қамтамасыз ету нормативі (бұдан әрі - қамтамасыз ету нормативі) - Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес Қазақстан Республикасының аумағында сату үшін заңды тұлғаларға рұқсат етілген белгілі бір есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар саны;

6) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар айналымы - құрамында есірткі бар өсімдіктерді егуге, жинауға және дайындауға, есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды әзірлеуге, өндіруге, өңдеуге, әкелуге, әкетуге, транзиттеуге, тасымалдауға, жөнелтуге, сатып алуға, сақтауға, бөлуге, сатуға, пайдалануға, жоюға байланысты Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес рұқсат етілген және бақылау жасалатын қызмет түрлері;

7) есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар айналымы саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган - өзіне берілген құзырет шегінде есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар айналымы саласында мемлекеттік саясатты қалыптастыратын және оны жүзеге асыруды үйлестіретін орган;

8) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды әкелу мен әкету - есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың бір мемлекеттен екінші мемлекетке өткізілуі;

9) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды дайындау - өндіруді қоспағанда, жүргізілуінің көмегімен есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың алынуы мүмкін барлық процестер, сондай-ақ есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың басқа есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларға айналдырылуы;

10) есірткі, психотроптық заттардың, сол тектестер мен прекурсорлардың заңсыз айналымы - Қазақстан Республикасының заңнамасын бұза отырып жүзеге асырылатын есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар айналымы;

11) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды өндіру - химиялық заттардан және (немесе) өсімдіктерден не басқа есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардан есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды сериялап алуға бағытталған процесс;

12) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды өңдеу - нәтижесінде тазартылатын (бөгде қоспалардан тазартылатын), препараттағы есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың концентрациясын арттыратын іс-әрекет, сондай-ақ олардың негізінде есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар болып табылмайтын заттар алу;

13) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды пайдалану - есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды мақсатқа сай қолдану;

14) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды тасымалдау мен жөнелту - тасымалдау тәсіліне және сақталатын орнына қарамастан Қазақстан Республикасы шегінде есірткі, психотроптық заттардың немесе прекурсорлардың орнын ауыстыру жөніндегі кез келген іс-әрекеттер;

15) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорларды тұтыну нормативі (бұдан әрі - тұтыну нормативі) - нақты заңды тұлғалардың тұтынуы үшін қажетті, есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар айналымы саласындағы уәкілетті мемлекеттік органға Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес мәлімделген белгілі бір есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар мөлшері;

16) есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар транзиті - есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың бір мемлекеттен екінші мемлекетке үшінші мемлекеттің аумағы арқылы өткізілуі;

17) есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді теріс пайдалану (есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді заңсыз тұтыну) – есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді дәрігердің тағайындауынсыз қасақана заңсыз тұтыну;

17-1) есірткі, психотроптық зат тектестер – Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізіміне енгізілмеген, құрылымдық формулалары есірткі, психотроптық заттардың құрылымдық формулаларындағы бір немесе бірнеше сутегі, галогендер және (немесе) гидроксильді топтар атомдарын олардың алмастырғыштарына ауыстыру арқылы түзілген химиялық заттар;

18) Заңсыз айналымда жүргені анықталған есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестер мен прекурсорларды шағын, ірі және аса ірі мөлшерге жатқызу туралы жиынтық кесте – сот сараптамасы органдары

айқындайтын және кейіннен әкімшілік не қылмыстық жауаптылықтың туындауына негіз болып табылатын, белгіленген (шағын, ірі, аса ірі) мөлшердегі есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар түрлерінің тізбесі;

19) көтерме сауда - есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың ірі топтарын сату;

20) Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізімі – халықаралық конвенциялар негізінде нөмірленген және тиісті кестелер мен тізімге біріктірілген, Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізбесі;

21) құрамында есірткі заттары бар өсімдіктерді өсіру - апиын көкнәрі мен сораны (каннабисті), халықаралық Конвенцияларға сәйкес Қазақстан Республикасында бақылау жасалуға жататын Есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізіміне енгізілген, құрамында есірткі бар басқа да өсімдіктерді егу және өсіру;

22) құрамында есірткі, психотроптық заттар бар өсімдіктер терімі – халықаралық конвенцияларға сәйкес Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізіміне енгізілген, құрамында есірткі бар жабайы өсетін немесе егілетін өсімдіктерді жинау;

23) мамандандырылған емдеу-профилактикалық мекемелері - заңда белгіленген тәртіппен наркологиялық көмек көрсететін мекемелер (орталықтар, ауруханалар, диспансерлер, бөлімшелер немесе кабинеттер);

24) мәжбүрлеп емдеу - психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адамды өз еркімен емделуден жалтарған немесе есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді медициналық емес мақсатта тұтынуды жалғастырған кезде сот шешімі негізінде жүзеге асырылатын стационарлық емдеу;

25) медициналық куәландыру - есірткіден мастану күйін анықтау мақсатында адамды амбулаториялық тексеру;

26) медициналық куәландырудан, медициналық зерттеп-қараудан немесе емдеуден жалтару – есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді теріс пайдаланушы адамның құқық қорғау органдары жұмыскерінің медициналық куәландыруға немесе зерттеп-қарауға қатысты өкімін қасақана орындамауы, сондай-ақ дәрігердің тағайындаулары мен ұсынымдарын орындамауы;

27) алып тасталды – ҚР 07.07.2020 № 361-VI Заңымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі);

28) алып тасталды – ҚР 07.07.2020 № 361-VI Заңымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі);

29) алып тасталды – ҚР 07.07.2020 № 361-VI Заңымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі); 30) өз еркімен емделу - психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылықтарын (ауруларын) науқастың немесе оның заңды өкілінің келісімімен жүзеге асырылатын емдеу;

31) прекурсорлар – есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді өндіру, дайындау, қайта өңдеу кезінде пайдаланылатын, Қазақстан Республикасының заңнамасына, Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарына, оның ішінде БҰҰ-ның 1988 жылғы Есірткі және психотроптық заттардың заңсыз айналымына қарсы күрес туралы конвенциясына сәйкес Қазақстан Республикасында бақылау жасалуға тиісті Есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың тізіміне енгізілген заттар;

32) препарат – құрамында Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізіміне енгізілген бір немесе бірнеше есірткі, психотроптық заттар немесе прекурсорлар бар, кез келген физикалық күйдегі заттар қоспасы;

33) психотроптық заттар - Қазақстан Республикасының заңнамасына, Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарына, соның ішінде 1971 жылғы Психотроптық заттар туралы конвенцияға сәйкес бақылау жасалуға жататын Есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлар тізіміне енгізілген, шығу тегі синтетикалық немесе табиғи заттар;

33-1) сутегі, галогендер және (немесе) гидроксильді топтар атомдарын алмастырғыштар – есірткі, психотроптық зат тектестерді дайындау кезінде пайдаланылатын және Есірткі, психотроптық заттардың құрылымдық формулаларындағы сутегі, галогендер және (немесе) гидроксильді топтар атомдарын алмастырғыштар тізіміне енгізілген бір валентті немесе екі валентті атомдар немесе атом топтары;

34) уәкілетті органдар - Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, өздеріне берілген құзырет шегінде есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар айналымына мемлекеттік бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік органдар;

35) уытқұмарлық – есірткі, психотроптық заттардың, сол тектестердің әсеріне ұқсас психикалық елірме әсер туғызатын және Қазақстан Республикасының республикалық заңнамалық актілері мен халықаралық конвенциялардың тізімдеріне енбейтін дәрілік препараттар мен табиғаты әртүрлі дәрілік емес заттарды шектен тыс пайдалану⁶⁵.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі .- Астана, 2014 жылғы 05 шілде № 235-V.
2. ҚР-ның қылмыстық кодексі.- Астана, 2014 жылғы 05 шілде № 234.
3. Есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар және олардың заңсыз айналымы мен теріс пайдаланылуына қарсы іс-қимыл шаралары туралы. Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 10 шілдедегі Заңы
4. А.С. Смышляев, С.В. Корнейчук, Е.М. Хакимов Служебное делопроизводство местной полицейской службы по осуществлению индивидуально-профилактической работы. Справочное пособие. Костанай, 2018. 75 б.
5. М.А. Кызылов, С.В. Корнейчук, О.Е. Мусина, Ш. Токтаргожина, А.А. Базарбаев, А.А. Қаражан Образцы документов, используемые при производстве по делам об административных правонарушениях сотрудниками ОВД/Костанай: Костанайская академия им. Ш.Кабылбаева, 2015, - 146 б.

⁶⁵ Есірткі, психотроптық заттар, сол тектестер мен прекурсорлар және олардың заңсыз айналымы мен теріс пайдаланылуына қарсы іс-қимыл шаралары туралы. Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 10 шілдедегі Заңы

10 ТАҚЫРЫП. АЛКОГОЛЬДІ ӨНІМІН АЛУ ТӘРТІБІ.

Жоспар:

Анықтамалар.

1. Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын адамдарды мәжбүрлеп емдеудің құқықтық негіздер.
2. Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын адамдарды тану және жіберу механизмі..
3. Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдарды мәжбүрлеп емдеуден жалтарғаны үшін заңдық жауаптылыққа тарту және емдеу тәртібі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

АНЫҚТАМАЛАР

1) детоксикация - адам организмінен эндоген немесе экзоген текті уытты заттарды шығаруға бағытталған медициналық іс-шаралар кешені;

2) ерікті түрде емделу - пациенттің немесе оның заңды өкілінің келісімімен жүзеге асырылатын емдеу;

3) мәжбүрлеп емдеу - науқасты сот шешімі негізінде жүзеге асырылатын емдеу;

4) медициналық-әлеуметтік оңалту - жұмысқа араластыруға, отбасылық және қоғамдық өмірге қатыстыруға арналған медициналық, әлеуметтік және еңбек іс-шараларын пайдалана отырып, науқастар мен мүгедектердің денсаулығын қалпына келтіру жөніндегі шаралар кешені;

5) медициналық көрсетілетін қызметтер - денсаулық сақтау субъектілерінің нақты адамға қатысты профилактикалық, диагностикалық, емдеу, оңалту немесе паллиативтік бағыты бар іс-қимылдары;

6) медициналық куәландыру - жеке тұлғаны оның ауруы болу немесе болмау фактісін анықтау немесе растау, денсаулық жағдайын айқындау мақсатында зерттеп-қарау;

7) профилактика - аурулардың пайда болуының, аурулардың ерте сатыларда өршуінің алдын алуға және өршіп кеткен асқынуларды, ағзалар мен тіндердің зақымдануын бақылауға бағытталған медициналық және медициналық емес іс-шаралар кешені;

8) психикаға белсенді әсер ететін заттар - бір рет қабылдағанда адамның психикалық және тәндік функцияларына, мінез-құлқына әсер ететін, ал ұзақ уақыт тұтынған кезде психикалық және тәндік тәуелділік туғызатын синтетикалық немесе табиғи жолмен алынған заттар

(алкоголь, есірткі, психотроптық заттар, олардың аналогтары, басқа да есеңгірететін заттар);

9) психикалық денсаулық - әрбір адам өзінің жеке әлеуетін іске асыра алатын, әдеттегі өмірлік күйзелістерді жеңе алатын, нәтижелі және жемісті жұмыс істей алатын, сондай-ақ өз қоғамдастығының өміріне үлес қоса алатын саламаттылықтың жай-күйі;

10) уақытша бейімдеу - адамды мас күйінен айықтыру және оны мекендеу ортасы жағдайларына бейімдеу жөніндегі процесс;

11) уақытша бейімдеу және детоксикация орталығы - алкогольдік масаң күйдегі (уыттанған) адамдарға мамандандырылған медициналық көмек көрсетуге арналған және психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымның құрылымдық бөлімшесі болып табылатын орталық⁶⁶.

КІРІСПЕ

Егемен мемлекеттің бүкіл өмір сүру кезеңінде психоактивті заттарды медициналық емес қолданудың алдын-алу және алдын-алуға байланысты мәселелерді қарастырудың өзектілігі күмән тудырмайды. 2020 жылғы 7 шілдедегі «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Кодексінің 1 – бабының 208-тармағына сәйкес психобелсенді заттар- бір рет қабылдағанда адамның психикалық және тәндік функцияларына, мінез-құлқына әсер ететін, ал ұзақ уақыт тұтынған кезде психикалық және тәндік тәуелділік туғызатын синтетикалық немесе табиғи жолмен алынған заттар (алкоголь, есірткі, психотроптық заттар, олардың аналогтары, басқа да есеңгірететін заттар)⁶⁷.

Бұл мәселеге Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Қ. Тоқаев өзінің 2021 жылғы 1 қыркүйектегі халыққа Жолдауында назар аударды. Болашақ ұрпақтың әл-ауқатына қорқынышты қауіп-есірткінің, оның ішінде синтетикалық есірткінің таралуы. Құқық қорғау органдарына бұл инфекцияның біздің азаматтар арасында, әсіресе жастар арасында таралуына күшті тосқауыл қою тапсырылды⁶⁸.

Маскүнемдік әлеуметтік мағынасында - спиртті ішімдіктерді шамадан тыс тұтыну. Алкоголизм - спиртті ішімдіктерді жүйелі түрде ішу себепті және алкогольге физикалық және психологиялық

⁶⁶ «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI Кодексі.

⁶⁷ «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI Кодексі.

⁶⁸ Халықтың бірлігі және жүйелі реформалар-ел өркендеуінің берік негізі. Мемлекет басшысының 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы.

тәуелділіктен, психологиялық және әлеуметтік құлдырауынан, елесті ауру, алкогольдік галлюцинация, сандырақтау жағдайы және т.б., түріндегі алкогольдік психоздардың жиі пайда болуынан көрінетін созылмалы ауру⁶⁹.

Бұл жерде полиция қызметкерлерін медициналық құқықтық қатынастардан шектеу қажет. Алкоголизмге қарсы күрес бұл полицияның құзыреті, ал алкоголиктер бұл ауру адамдар, демек оларды денсаулық сақтау органдары емдеуі қажет. Алайда бұл ұғымдардың арасындағы айырмашылықтар аса елеусіз, сондықтан ПО бұл бағытта денсаулық сақтау органдарымен және құқық бұзушылықтардың алдын алудың өзге де субъектілерімен өзара тығыз әрекеттесіп жұмыс істеуі керек.

Ішкі істер органдары, маскүнемдік пен алкоголизмнің ортақ белгілерінің көптігін, оның үстіне, маскүнемдік әдетте алкоголизмнің дамуына негіз болып табылатынын ескеруі керек. Маскүнемдік алкогольді ұзақ және жүйелі түрде тұтынудан, бос уақытты пайдаланудың негізгі мақсаты өзін масаңданудың жоғары деңгейіне жеткізу болып табылуынан көрінеді. Бұндай жағдайларда спирттік ішімдіктер ішетін адамдар тобын, орны мен уақытын тандаудың мақсаты біреу - ішімдік ішуге қолайлы жағдай жасау. Бұл фактор көбінесе алкоголь тұтынуға бірден-бір уәждеме болып табылады. Алкогольдің әсерінен адамдар біртіндеп мемлекет пен қоғам алдындағы жауапкершілік сезімін жоғалта бастайды, ол көбінесе түрлі құқық бұзушылықтар мен қылмыстар жасауға әкеп соқтырады.

Ұлттық құлдырау, ұлтты ұжымдасып өлтіру, адамзатты апатқа апарар жол - спиртті ішімдіктерді тұтынудың қарқындап өсуін ғалымдар мен жұртшылық осылайша бағалайды. Сөз адамзаттың тектік жойылуы жөнінде болып отыр. Соңғы жүз жылда спиртті ішімдіктерді тұтынудың тұрақты түрде өсуі, халықтың өсімін басып озғаны анықталған.

Алкоголизмнің ұзақ жылдардан бері дамып келе жатқанын және денсаулықтың елеулі өзгеруіне алып келетінін ескере отырып, дертке шалдыққан адамның өзінің мінез-құлқын, адамдарға деген қарым-қатынасын өзгертуі үшін, еңбектік және әлеуметтік байланыстарын қалпына келтіру үшін біршама уақыт керек. Әдетте, алкогольге қарсы емдеу курсы едәуір ұзақ.

Мәжбүрлеп емдеуден басқа 2020 жылғы 7 шілдедегі «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодекстің 109-бабы психобелсенді заттарға тәуелділіктің алдын алуды қамтиды:

⁶⁹ Сов. энциклопедия: словарь /гл. ред. А.М. Прохоров. 4-ші басылым. М.1989. 41 б.

1) психикаға белсенді әсер ететін заттардың зияны, сондай-ақ оларды тұтынудың медициналық-әлеуметтік-құқықтық аспектілері туралы білімді насихаттауды;

2) есірткіні, психотроптық заттар мен сол тектестерді, оның ішінде оларды әзірлеу, дайындау және пайдалану тәсілдері, әдістері, алу, өндіру және тарату орындары туралы ақпаратты насихаттауға тыйым салуды;

3) медицина және фармацевтика қызметкерлері үшін есептелген мамандандырылған баспасөз басылымдарынан басқа, Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткінің, психотроптық заттар мен прекурсорлардың тізіміне енгізілген есірткі, психотроптық заттар мен сол тектестердің жарнамасына, оның ішінде құрамында есірткі немесе психотроптық заттар бар дәрілік препараттардың үлгілерін жарнамалау мақсатында таратуға тыйым салуды;

4) психикаға белсенді әсер ететін заттарға тәуелді адамдарды ерікті түрде, жасырын емдеуді;

5) наркологиялық науқастарды ерікті медициналық-әлеуметтік оңалту⁷⁰.

Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын адамдарды мәжбүрлеп емдеудің құқықтық негіздері

Қазақстан Республикасының «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексіне сәйкес алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратындарға медициналық-әлеуметтік көмек көрсетудің құқықтық негіздері көзделген. Мемлекет алкоголизмнің, нашақорлықтың және уытқұмарлықтың алдын алу және оларды емдеу жөніндегі шаралар жүйесін қамтамасыз етеді⁷¹.

Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары:

1) қылмыстық құқық бұзушылықтар жасаған, алкоголизммен немесе нашақорлықтан не уытқұмарлықтан емделуге мұқтаж деп танылған адамдарға;

2) әкімшілік құқық бұзушылық жасаған және созылмалы алкоголизммен немесе нашақорлықпен не уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдарға;

⁷⁰ «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI Кодексі.

⁷¹ «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI Кодексі

3) ерікті түрде емделуден жалтаратын созылмалы алкоголизммен немесе нашақорлықпен не уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдарға сот шешімі бойынша қолданылады.

Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын адамдар наркологиялық көмек көрсететін медициналық ұйымдарға көмек сұрап өтініш жасаған жағдайда, оларды медициналық-әлеуметтік оңалту ерікті түрде жүргізіледі және пациенттің қалауы бойынша жасырын түрде жүзеге асырылуы мүмкін. Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын кәмелетке толмаған адамды, сондай-ақ нашақорлықпен ауыратын, сот әрекетке қабілетсіз деп таныған адамды медициналық- әлеуметтік оңалту олардың заңды өкілдерінің келісімімен жүргізіледі.

Адамды алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп тануды уәкілетті орган белгілеген тәртіппен тиісті медициналық куәландырудан кейін мемлекеттік денсаулық сақтау ұйымдары жүзеге асырады.

Алкоголизммен, ен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адам мұнымен келіспеген жағдайда, оның мұндай шешімге жоғары тұрған денсаулық сақтауды басқару органына және (немесе) сотқа шағым жасауына болады.

Адам оны алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танумен келіспеген жағдайда, мұндай шешімге денсаулық сақтауды басқарудың жоғары тұрған органына және (немесе) сотқа шағым жасалуы мүмкін. 2020 жылғы 7 шілдедегі «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы кодексінің 171-бабының 4-бөлігі негізінде алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын адамдардың:

1) мәжбүрлеп емдеуге арналған ұйымдардың ішкі тәртіптеме қағидаларымен және осы ұйымда болу тәртібін регламенттейтін өзге құжаттармен танысуға;

2) хат-хабар алысуға, жіберілімдер, бандерольдар, ақша, пошта аударымдарын алуға және жіберуге, телефон пайдалануға, келушілерді қабылдауға, мерзімді баспа басылымдарына жазылуға;

3) тамақ, материалдық-тұрмыстық және медициналық қызмет алуға;

4) Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасына сәйкес жұмысқа орналасуға;

5) дербес жеке шотындағы қаражат есебінен тамақ өнімдерін және бірінші кезекте қажетті заттарды, сондай-ақ мәжбүрлеп емдеуге арналған ұйымның аумағында сақтауға және пайдалануға тыйым салынбаған өзге де заттарды сатып алуға;

6) ішкі тәртіптеме қағидаларында айқындалған тәртіппен жақын туыстарымен кездесуге;

7) шектеусіз хат-хабар алысуға;

8) ішкі тәртіптеме қағидаларында айқындалған тәртіппен сәлемдеме алуға, жіберілімдер жіберуге және алуға;

9) өзінің жеке шотына есепке жатқызылатын ақша аударымдарын алуға;

10) күнделікті серуендеуге;

11) Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен уәкілетті органға, прокуратура органдарына, сотқа ұйым қызметкерлерінің әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) шағым беруге⁷².

Нашақорлықпен ауыратын науқастың немесе оның заңды өкілінің ұсынылатын медициналық-әлеуметтік оңалтудың кез келген сатысында одан бас тартуға құқығы бар. Медициналық-әлеуметтік оңалтудан бас тартқан адамға не оның заңды өкіліне медициналық-әлеуметтік оңалтудан бас тартудың ықтимал зардаптары түсіндірілуге тиіс. Медициналық-әлеуметтік оңалтудан бас тарту, оның ықтимал зардаптары туралы мәліметтер көрсетіле отырып, медициналық құжаттамаға жазбамен ресімделеді, оған нашақорлықпен ауыратын адамның немесе оның заңды өкілінің және психиатр-нарколог дәрігердің қолы қойылады.

Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген жағдайларды қоспағанда, нашақорлықпен ауыратын адамдардың құқықтары мен бостандықтарын нашақорлық диагнозының болуы, наркологиялық ұйымда динамикалық байқауда тұру фактісі негізінде ғана шектеуге жол берілмейді.

Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдар тұрғылықты жері бойынша денсаулық сақтау ұйымдарында есепке тұруға және байқауға алынуға жатады және оларда уәкілетті орган белгілейтін тәртіппен демеп емдеуден өтеді.

«Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ (бұдан әрі – Кодексі) сәйкес, алкоголизм, нашақорлық пен уытқұмарлық азаматтардың денсаулығына, еліміздің тектілік қорына залал келтіретін және қылмыстың өсуіне себепші болатын дерттер болып табылады. Өз еркімен емделуден жалтарған алкоголизмге, нашақорлық пен уытқұмарлық дертіне шалдыққан ауруларға денсаулық сақтау жүйесінің мәжбүрлеп емдеуге арналған наркологиялық ұйымдарда емдеу кезеңінде оларды еңбекке тарта отырып, еріксіз стационарлық ем

⁷² «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI Кодексі

қолданылуға тиіс. Денсаулық сақтау жүйесінің наркологиялық ұйымдарына еріксіз емдеуге жіберу сотты болды деп қаралмайды.

Алкоголизмге, нашақорлық пен уытқұмарлық дертіне шалдыққан аурулар еріксіз емделуге жіберілген және емделу кезінде Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтарын емдеу режимін сақтау қажеттігіне байланысты шектеулермен пайдаланады. Олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін оларға сотта қорғау кепілдігі беріледі, сондай-ақ құқықтық және әлеуметтік көмек көрсетіледі. Мәжбүрлеп емдеуге арналған наркологиялық ұйымдарда емдеуде болу уақыты еңбек стажын үзбейді және ол жалпы еңбек стажына қосылып есептеледі. Еріксіз емделуге жіберілген адамдардың бұрынғы тұрған жері бойынша тұрғын жайға құқығы сақталады.

Наркологиялық ұйымдар тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемі шеңберінде емдеу көмегін көрсетеді. Мұндай қызмет көрсетулер Қазақстан Республикасының азаматтары мен оралмандарға бюджеттік қаражаттың есебінен ұсынылады.

Наркологиялық ұйым мен оның жұмыс режимі алкогольмен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын наркологиялық науқастардың психикалық жағдайын өзгертетін заттардың (алкоголь, есірткілер, психикаға белсенді әсер ететін басқа да заттар) наркологиялық ұйым аумағына кіруін мүлдем болдырмайды. Наркологиялық ұйымның басшылығын облыстардың, республикалық маңызы бар қалалар мен астананың денсаулық сақтауды мемлекеттік басқару органы тағайындайтын және жұмыстан босататын бас дәрігер жүзеге асырады.

Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратындар деп танылған адамдарға медициналық көмек Қазақстан Республикасының халқын нашақорлықпен емдеуді ұйымдастыру жөніндегі стандартқа сәйкес көрсетіледі.

Алкоголизммен, нашақорлықтан және уытқұмарлықтан мәжбүрлеп емдеуді тағайындау сонымен қатар, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 91-бабының 1-бөлігінің 4-тармақшасында да көзделген: «Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары қылмыстық құқық бұзушылық жасаған және алкогольмен, нашақорлықтан немесе уытқұмарлықтан емдеуге мұқтаж деп танылған адамдарға тағайындалуы мүмкін»⁷³.

Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын орындау тәртібі Қылмыстық-атқару кодексінде және Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау саласындағы заңнамасында айқындалады. ҚР ҚАК 26-бабы ақыл-есінің дұрыстығы жоққа шығарылмайтын психобелсенді

⁷³ Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі №226 Қылмыстық кодексі.

заттарды қолдануға байланысты бас бостандығынан айырумен байланысты емес жазаларға сотталған адамдарға Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне сәйкес медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары қолданылатынын көздейді. Бас бостандығынан айыруға сотталған, психикаға белсенді әсер ететін заттарды қолдануға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылулардан (аурулардан) емделуге мұқтаж деп танылған адамдарға мекемелер сот үкімі бойынша Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолданады⁷⁴.

«Құқық бұзушылықтардың алдын алу туралы» 2010 жылғы 29 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңында психобелсенді заттарды теріс пайдаланатын адамдарға мәжбүрлеп емдеуді қолданудың құқықтық негізі болып табылады. Осы Заңның 23-бабы 2-бөлігінің 4-тармағының негізінде медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары құқық бұзушылықтың жеке профилактикасы шаралары болып табылады. Құқық бұзушылықтың жеке профилактикасы шарасы ретінде медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қабылдау үшін мынадай мән-жайлардың бірі негіз болып табылады:

1) жеке және заңды тұлғалардың хабарламалары немесе өтініштері, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарламалар;

2) құқық бұзушылық жасау не жасауға әрекет жасау фактісін уәкілетті лауазымды адамның тікелей анықтауы;

3) мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарынан түскен материалдар⁷⁵.

Кәмелетке толмағандардың психикаға белсенді әсер ететін заттарға тәуелділігін мәжбүрлеп емдеу мәселелері денсаулық сақтау органдарының нормативтік-құқықтық актілерімен ғана емес, сондай-ақ құқық бұзушылық профилактикасының өзге де субъектілерімен реттеледі. Мысалы, Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі № 591 мамандандырылған Заңы кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен алдын алудың құқықтық негіздерін, оның ішінде психикаға белсенді әсер ететін заттарды қолдануға байланысты кәмелетке толмағандардың мінез-құлқының бұзылуын (ауруын) емдеуді көздейді. Осы Заңның 13-бабы кәмелетке толмағандарды арнайы білім беру ұйымдарына жіберу туралы мәселені қарау кезінде емделуден өтуді тағайындаудың орындылығын көздейді⁷⁶.

⁷⁴ Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V ҚРЗ.

⁷⁵ Құқық бұзушылықтардың алдын алу туралы. Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 29 сәуірдегі №271-IV Заңы.

⁷⁶ Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың

Мәжбүрлеп емдеуге ұшыраған адамдардың психобелсенді затты пайдалану және қолдаушы емдеуден өту фактісін анықтау үшін медициналық куәландырудан өткізу қағидалары Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 25 қарашадағы бұйрығымен бекітілген. Қазақстан Республикасының аумағында тұрақты тұратын және уақытша болатын шетелдік азаматтар, сондай-ақ қоғамдық орында, жұмыста мас күйінде жүрген не көлік құралын басқаратын азаматтығы жоқ адамдар жалпы негіздерде медициналық куәландыруға жататынын атап өткен жөн. Қазақстан Республикасының кәмелетке толмаған азаматтарын медициналық куәландыру олардың заңды өкілдерінің қатысуымен жүргізіледі⁷⁷.

Психикаға белсенді әсер ететін заттарды қолдануға байланысты мәжбүрлеп емдеуден өткен адамдар мәжбүрлеп емдеу аяқталғаннан және психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымнан шығарылғаннан кейін, соттың қаулысы бойынша мерзімінен бұрын емделіп шыққандарынан басқа, динамикалық байқау қағидаларына сәйкес динамикалық наркологиялық байқау тобында бақыланады.

Ішкі істер органдарында ведомстволық деңгейде психоактивті заттарды медициналық емес қолдануды ескерту мен профилактикасы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің салалық полиция бөлімшелерінің қызметін реттейтін бұйрықтарымен реттеледі.

Учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру туралы Қағидалардың 24-тармағы адамдардың тізімін жүргізуді көздейді:

1) алкогольдік ішімдіктерді теріс пайдалану ретінде денсаулық сақтау органдарында диспансерлік есепте тұрған адамдарды;

2) денсаулық сақтау органдарында диспансерлік есепте тұрған, есірткі құралдарын, психотроптық және уытқұмарлық заттарды медициналық емес пайдалануға жол беретін адамдар кірмейді.

Осы Нұсқаулыққа сәйкес бұл тізімдер тоқсанына кемінде бір рет жаңартылады. Барлық растайтын және өзге де материалдар әрбір санат бойынша жинақтауыш папкаларға жеке тігіледі. Тізімдік есепке алуды және қызметтік іс жүргізуді жүргізу тәртібі ҚР ІІМ-нің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы №1095 бұйрығына жекелеген қосымшалармен бекітілді⁷⁸.

қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы. Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі № 591-ІІ Заңы

⁷⁷ Психикалық денсаулық саласында медициналық-әлеуметтік көмек көрсетудің кейбір мәселелері туралы. ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 25 қарашадағы № ҚР ДСМ-203-2020 бұйрығы

⁷⁸ Учаскелік полиция пунктіннің жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы ІІМ-нің 29.12.2015 жылғы №1095 бұйрығы.

Адамның психикалық және дене функциялары мен мінез-құлқына теріс әсер ететін алкогольдік ішімдіктерді, есірткі құралдарын, психотроптық және өзге де күшті әсер ететін заттарды теріс пайдаланатын кәмелетке толмаған адам ювеналдық полиция бөлімшесінде профилактикалық есепте тұрады. Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі бөлімше қызметкерінің баянаты және денсаулық сақтау ұйымынан кәмелетке толмаған адамның психикаға белсенді әсер ететін заттарды қолдануға байланысты емделіп жатқандығы туралы анықтама есепке қою үшін негіз болып табылады. Ол кәмелетке толмаған жасқа толғанға дейін немесе денсаулық сақтаудың наркологиялық ұйымын есептен шығарғанға дейін есепте тұрады.

ҚР ІІМ 2015 жылғы 29 желтоқсандағы 1098 бұйрығына сәйкес кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторы кәмелетке толмаған адамның отбасына тоқсанына кемінде бір рет баруға немесе онымен профилактикалық әңгімелесу жүргізу және өзге де жеке профилактика шараларын жүзеге асыру үшін ПО-ға шақыруға тиіс.

Психобелсенді заттарды теріс пайдаланатын кәмелетке толмағандарға жинақтаушы іс жүргізіледі. КТІЖ УПИ үш жұмыс күні ішінде кәмелетке толмаған адамды ПО есебіне қою және шығару туралы хабарлайды:

- 1) кәмелетке толмаған баланың ата-анасы немесе заңды өкілдері;
- 2) кәмелетке толмағанның оқу және (немесе) жұмыс орны бойынша әкімшілікті қамтуға тиіс.

Егер ПО есебінде тұрған адам қаланың (облыстың) басқа ауданына немесе өңірге тұрақты тұруға көшсе, онда ол таңдаған тұрғылықты жері бойынша ПО-ға көшкеннен кейін үш жұмыс күні ішінде оның келгені туралы растауды алу үшін сұрау салу жіберіледі. Сұрау салудың жіберілгені туралы белгі ПО есебінде тұрған адамдарды тіркеу журналдарында және Қазақстан Республикасы ІІМ біріктірілген деректер банкінің «Есепке алынған элемент» деректер базасында жасалады. Адамның көрсетілген тұрғылықты жеріне келгені туралы растауды алғаннан кейін тиісті ПО-ға жүргізілген профилактикалық жұмыстың қолда бар материалдары жіберіледі. КТІЖ УПИ ПО есепке қою немесе есептен шығару туралы баянатына растайтын материалдар ұсынылғаннан кейін ЖПҚ бастығы немесе оның орынбасары бұрыштама қояды. Көрсетілген басшылар тоқсанына кемінде бір рет

тексерушілер парағына жазуды жүзеге асыра отырып, ПО есепке алуды жүргізу тәртібін тексеруге міндетті⁷⁹.

Осылайша, 2014 жылғы 23 сәуірдегі «Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының Заңында полиция қызметкерлеріне психобелсенді заттарды теріс пайдаланатын адамдарды Денсаулық сақтау органдарына мәжбүрлеп емдеуге жіберу құзыреті берілмегеніне қарамастан, олар бәрібір осы процеске жәрдемдеседі. Қарастырылып отырған қоғамдық қатынастар саласындағы полиция қызметінің құқықтық негіздерін талдау жергілікті полиция қызметінің маскүнемдіктің, алкоголизмнің және нашақорлықтың алдын алу және оның жолын кесу жөніндегі қызметі Қазақстан Республикасының заңдарымен де, заңға тәуелді деңгейде де көптеген нормативтік-құқықтық актілермен реттелгенін көрсетеді.

Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратын адамдарды тану және жіберу механизмі

Алкоголизмге, нашақорлық немесе уытқұмарлық дертіне шалдыққан деп тану Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі белгілеген тәртіппен тиісті медициналық куәландырудан кейін мемлекеттік денсаулық сақтау ұйымдары арқылы жүзеге асырылады.

Еріксіз емдеуге жіберу туралы мәселені шешу кезінде медициналық куәландырудан жалтарған адамдарды еріксіз тексеру үшін наркологиялық ұйымға ішкі істер органдары ықтиярсыз алып келеді. Алкоголизмге, нашақорлық немесе уытқұмарлық дертіне шалдыққан деп танылған адам мұнымен келіспеген жағдайда бұл шешімге жоғары тұрған денсаулық сақтау саласын басқару органына немесе сотқа шағым жасауына болады.

ҚР ӨҚБТК 14-бабында «Осы Кодексте белгіленген негіздер мен тәртіптен өзгеше ретте, ешкімге де әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің өзге де шараларын қолдануға болмайтыны» көзделген. Осыған байланысты, ПО қызметкерлері ҚР ӨҚБТК 429-бабының 2-бөлігінде көзделген әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы іс қозғауы қажет «Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдардың медициналық тексерілуден және емделуден жалтаруы»⁸⁰.

⁷⁹ Ішкі істер органдарының кәсілетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторларының қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 1098 бұйрығы

⁸⁰ Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235 Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі

Алкоголизмге, нашақорлық немесе уытқұмарлық дертіне шалдыққан ауруларды еріксіз емдеуге жіберуді ресімдеуді аурудың туыстарының, еңбек ұжымдарының, қоғамдық ұйымдардың, ішкі істер, прокуратура, қорғаншылық және қамқоршылық органдарының бастамасымен медициналық қорытынды бар болған жағдайда мемлекеттік денсаулық сақтау ұйымдары жүзеге асырады. Тұрақты тұрған жайы жоқ ауруларды еріксіз емдеуге ресімдеуді өтініш берілген кезде тұрып жатқан жері бойынша ішкі істер органдары жүзеге асырады.

Мәжбүрлеп емдеуге арналған наркологиялық ұйымдарға жіберу туралы мәселені аурудың тұратын жері бойынша сот материалдың келіп түскен күнінен бастап он күн мерзімнен асырмай оның өзінің, сондай-ақ денсаулық сақтау және ішкі істер органдары өкілдерінің, аурудың туыстарының, еңбек ұжымдары, қоғамдық бірлестіктер өкілдерінің қатысуымен ашық сот мәжілісінде қарайды.

Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары психикасы, мінез-құлқының бұзылуы (ауруы) бар адамдарға психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымдарда мынадай түрде жүзеге асырылады:

- 1) амбулаториялық жағдайларда психиатрда мәжбүрлеп қадағалау және емдеу арқылы жүзеге асырылады;
- 2) жалпы үлгідегі психиатриялық стационарда мәжбүрлеп емдеу арқылы жүзеге асырылады;
- 3) мамандандырылған үлгідегі психиатриялық стационарда мәжбүрлеп емдеу арқылы жүзеге асырылады;
- 4) жіті бақыланатын мамандандырылған үлгідегі психиатриялық стационарда мәжбүрлеп емдеу арқылы жүргізіледі.

Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану үшін стационарға орналастырылған адам стационарда болған бүкіл кезеңінде еңбекке жарамсыз деп танылады.

Қарқынды қадағаланатын мамандандырылған үлгідегі мемлекеттік психиатриялық ұйымның қолма-қол ақшаны бақылау шотына есептелген жеке және заңды тұлғалардың ақшалай қаражатын, оның ішінде зейнетақы төлемдері мен мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақыларды психикалық, мінез-құлық бұзылыстары (аурулары) бар адамдардың пайдалануы үшін пайдалану қағидалары мәжбүрлеп емдеуден өтіп жатқандар Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 6 қазандағы № ҚР ДСМ-115/2020 бұйрығымен бекітілген.

Мәжбүрлеп емдеудегі психикалық ауытқулары (аурулары) бар адамдардың пайдалануы үшін жеке және заңды тұлғалардан түсетін

ақша қаражатын, оның ішінде жіті бақыланатын мамандандырылған үлгідегі мемлекеттік психиатриялық ұйымның қолма-қол ақшаны бақылау шотына есепке алынатын зейнетақы төлемдері мен мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақыларды пайдалану қағидаларын бекіту туралы⁸¹.

Психикаға белсенді әсер ететін заттарды пайдаланудан туындаған психикасы, мінез-құлқы бұзылулары (аурулары) бар адамдарды мәжбүрлеп емдеу түрінде психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымды күзету осы ұйымның әкімшілігіне жүктеледі және «күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 19 қазандағы №85 Заңына сәйкес жүзеге асырылады. Күзет қызметтерін көрсету саласында бәсекелес ортаны қалыптастыру мақсатында осы баптың екінші бөлігінде көрсетілген тізбелерге енгізілмеген объектілерді күзетуді жеке күзет ұйымдары жеке және заңды тұлғалармен жасалған шарттар негізінде жүзеге асыруы мүмкін.

Жиі бақыланатын мамандандырылған үлгідегі мемлекеттік психиатриялық ұйымды күзету Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі уәкілетті органмен бірлесіп айқындаған тәртіпке сәйкес жүзеге асырылады. Инженерлік-техникалық күзет құралдарымен қарқынды қадағаланатын мамандандырылған үлгідегі мемлекеттік психиатриялық ұйымды жабдықтауды Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі уәкілетті органмен бірлесіп айқындаған тәртіпке сәйкес уәкілетті орган жүзеге асырады.

Жоғарыда атап өткеніміздей, медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары сот шешімі бойынша психикаға белсенді әсер ететін заттарды қолдануға байланысты психикасының, мінез-құлқының бұзылулары (аурулары) бар адамға қатысты қолданылады. Сондай-ақ бұл шара қылмыстық құқық бұзушылық жасаған, емделуге мұқтаж деп танылған адамға, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық жасаған және өз еркімен емделуден жалтарған адамға қатысты қолданылуы мүмкін.

Психикасының, мінез-құлқының бұзылулары (аурулары) бар адамдарға психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымдарға мәжбүрлеп емдеуге жіберу соттылыққа әкеп соқпайды.

Мәжбүрлеп емдеуде болу уақыты еңбек өтілін үзбейді және жалпы еңбек өтіліне есептеледі. Мәжбүрлеп емдеуге жіберілген, мемлекеттік тұрғын үй қорынан тұрғын үйде тұратын адамның тұрғын үйі емделуде болған бүкіл уақыты ішінде сақталады. Мәжбүрлеп емдеуде жатқан,

⁸¹ Учаскелік полиция пунктiнiң жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы ІІМ-нің 29.12.2015 жылғы №1095 бұйрығы.

психикаға белсенді әсер ететін заттарды қолдануға байланысты психикасының, мінез-құлқының бұзылуы (ауруы) бар адамның:

1) мәжбүрлеп емдеуге арналған ұйымдардың ішкі тәртіптеме қағидаларымен және осы ұйымда болу тәртібін регламенттейтін өзге құжаттармен танысуға;

2) хат-хабар алысуға, жіберілімдер, бандерольдар, ақша, пошта аударымдарын алуға және жіберуге, телефон пайдалануға, келушілерді қабылдауға, мерзімді баспа басылымдарына жазылуға;

3) тамақ, материалдық-тұрмыстық және медициналық қызмет алуға;

4) Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасына сәйкес жұмысқа орналасуға;

5) дербес жеке шотындағы қаражат есебінен тамақ өнімдерін және бірінші кезекте қажетті заттарды, сондай-ақ мәжбүрлеп емдеуге арналған ұйымның аумағында сақтауға және пайдалануға тыйым салынбаған өзге де заттарды сатып алуға;

6) ішкі тәртіптеме қағидаларында айқындалған тәртіппен жақын туыстарымен кездесуге;

7) шектеусіз хат-хабар алысуға;

8) ішкі тәртіптеме қағидаларында айқындалған тәртіппен сәлемдеме алуға, жіберілімдер жіберуге және алуға;

9) өзінің жеке шотына есепке жатқызылатын ақша аударымдарын алуға;

10) күнделікті серуендеуге;

11) ұйым қызметкерлерінің әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен уәкілетті органға, прокуратура органдарына, сотқа шағым беруге құқығы бар.

Ұйымда мәжбүрлеп емдеуде жатқан, психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адам:

1) белгіленген ішкі тәртіптеме қағидаларын сақтауға;

2) мәжбүрлеп емдеуге арналған ұйым әкімшілігінің және медицина персоналының заңды талаптарын орындауға;

3) тағайындалған емді қабылдауға;

4) ұйымның мүлкіне ұқыпты қарауға;

5) мәжбүрлеп емдеуге арналған ұйымда тазалық пен тәртіпті ұстануға, сондай-ақ оның аумағында аптасына екі сағаттан аспайтын жинастыруды жүзеге асыруға;

6) жеке гигиенаны сақтауға міндетті⁸².

⁸² «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7

Психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйым медициналық куәландыру күні мен орны туралы тиісті түрде (дәлелді себептердің болуын қоспағанда) хабардар еткен және медициналық куәландырудан жалтарып жүрген адамға психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымның уәжді қорытындысы негізінде мәжбүрлеп зерттеп-қарау үшін ішкі істер органдары әкелуді қолданады.

Әкелу медициналық куәландырудан жалтарып жүрген адамды мәжбүрлеп зерттеп-қарау жүргізілетін орынға тек жұмыс күндері сағат тоғыздан он сегізге дейін үш сағаттан аспайтын мерзімге мәжбүрлеп жіберу жолымен жүзеге асырылады.

Адамның медициналық куәландыруға келмеуінің дәлелді себептері: оның келу мүмкіндігінен айыратын ауруы болып танылады:

- 1) жақын туыстарының қайтыс болуы;
- 2) дүлей зілзала;
- 3) белгіленген мерзімде келу мүмкіндігінен айыратын басқа да себептер.

Шақыру бойынша белгіленген мерзімде келуге кедергі келтіретін дәлелді себептердің бар екендігі туралы жөнелтілетін адам мәжбүрлеп алып келудің бастамашысын хабардар етуге міндетті. Күштеп әкелу туралы қорытынды күштеп келтірілетін адамға оны орындау алдында хабарланады, бұл оның қорытындыдағы қолымен куәландырылады. Жөнелтілетін адам қол қоюдан бас тартқан жағдайда, бұл туралы қорытындыға белгі қойылады.

Психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымда мәжбүрлеп емдеуде жатқан, психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адам өзінің қалауы бойынша жұмыспен қамтамасыз етіледі, оған Қазақстан Республикасы еңбек заңнамасының күші қолданылады.

Психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымда мәжбүрлеп емделу кезеңінде зерттеп-қарау үшін мәжбүрлеп емдеуге жатқызу уақыты есепке жазылады.

Психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адамның психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымнан өз бетінше кетуі, сол сияқты ұйымға белгіленген мерзімде келмеуі емдеуден жалтару болып табылады және Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауаптылыққа алып келеді. Оны

мәжбүрлеп емдеуге жеткізуді Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары сот қаулысы негізінде жүзеге асырады.

Психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адамның психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымда өз бетінше болмаған кезеңі емдеу мерзіміне есепке жазылмайды.

Психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымда мәжбүрлеп емдеуде жатқан, психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адам құқық бұзушылықтар жасағаны және (немесе) материалдық залал келтіргені үшін Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жауаптылықта болады.

Психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адам:

- 1) сот айқындаған мәжбүрлеп емдеу мерзімі өткеннен кейін;
- 2) мәжбүрлеп емдеу жүргізуге кедергі келтіретін ілеспе ауыр аурулардың анықталуына байланысты сот қаулысымен;
- 3) сәтті жазылуына байланысты мерзімінен бұрын, бірақ кемінде алты ай өткен соң сот қаулысымен мәжбүрлеп емдеуді тоқтатады және психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымнан шығарылады.

Психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымда жатқан, психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылығы (ауруы) бар адам емдеуден жалтарған жағдайда, болу мерзімі психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйым әкімшілігінің медициналық қорытындыға негізделген жолданымы негізінде сот шешімімен, бірақ бір жылдан аспайтын мерзімге ұзартылуы мүмкін. Бұл ретте психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымда болу уақыты екі жылдан аспауға тиіс.

Психикалық денсаулық саласында медициналық көмек көрсететін ұйымнан шығарылған адамға алып қойылған және ұйымның сақтау камерасында сақталған құжаттары, ақшасы мен заттары қайтарылады. Психикаға белсенді әсер ететін заттарды қолдануға байланысты психикасының, мінез-құлқының бұзылуы (ауруы) бар адамдардың еңбек жағдайлары Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 15 мамырдағы Еңбек кодексімен айқындалады⁸³.

⁸³ Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 15 мамырдағы № 251 Кодексі

Наркологиялық ұйымның арнайы бөлімдері медициналық есепке алу мен есептілікті жүргізуден басқа, мыналарды іске асырады:

1) наркологиялық ұйымға келген наркологиялық науқастарға құжаттар рәсімдеудің дұрыстығын тексереді;

2) жеке істерден медициналық құжатты алады және алынған медициналық құжаттарды науқас емдеуге жатқызылатын бөлімшеге жібереді;

3) наркологиялық ұйымдағы және одан шыққан науқастарға арналған жеке істерді есепке алады, жүргізеді және сақтайды;

4) жеке істерді мұрағатқа сақтауға береді;

5) наркологиялық ұйымнан шыққан науқастардың материалдарын рәсімдеу мәжбүрлеп емдеу мерзімі аяқталғаннан кейін, сәтті аяқталуына байланысты мерзімінен бұрын, ауыр сырқаттан мәжбүрлеп емдеуге кедергі келтіретін ілеспелі ауыр сырқатының айқындалуына байланысты, сондай-ақ қайтыс болуына байланысты рәсімдеуін жүргізеді;

6) наркологиялық ұйымда болу мерзімін ұзарту мәніне сотқа материалдарды рәсімдейді;

7) жоғалған және жетпейтін құжаттарды қалпына келтіру мәселесі бойынша ұйымдармен және кәсіпорындармен хат жазысады;

8) науқастардың наркологиялық ұйымнан уақытылы шығарылуын бақылауға алады.

Азаматтығы жоқ азаматтар мен шетелдіктерді қоспағанда, наркологиялық ұйымда ем алу кезінде қайтыс болған наркологиялық науқастардың барлық жеке істеррі шығарылғаннан кейін наркологиялық ұйымда бес жыл бойы сақталады. Мұндай науқастардың жеке істері мерзімсіз сақталады.

Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдарды есепке алудың толығырақ механизмі «Психикалық денсаулық саласында медициналық-әлеуметтік көмек көрсетудің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 25 қарашадағы № ҚР ДСМ-203/2020 бұйрығы⁸⁴.

«Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану жөніндегі сот тәжірибесі туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 1999 жылғы 9 шілдедегі №8 Нормативтік қаулысы, бұл шаралар құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесуге бағытталғанын түсіндіреді⁸⁵.

⁸⁴ Психикалық денсаулық саласында медициналық-әлеуметтік көмек көрсетудің кейбір мәселелері туралы. ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 25 қарашадағы № ҚР ДСМ-203-2020 бұйрығы

⁸⁵ Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану жөніндегі сот практикасы туралы: Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 1999 жылғы 9 шілдедегі N 8 нормативтік қаулысы

Қылмыстық істе адамның ішімдік, есірткі, психотроптық немесе өзге де есеңгірететін заттарды жүйелі түрде қолдануы туралы мәліметтер болған жағдайда қылмыстық процесті жүргізуші органдар осындай адамдарға куәландіру туралы қаулы шығарып, іске осы адам маскүнемдіктен, нашақорлықтан немесе уытқұмарлықтан мәжбүрлеу түрінде емдеуді қажет ететіні және оған қарсылық жоқ екені туралы медициналық комиссияның қортынадысын қоса тіркеуге тиіс.

Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану туралы істерді қабылдау және оны қарауға тағайындау судьяның қаулысымен рәсімделуі керек. Қаулының қорытынды бөлігінде істі қараудың күні мен орыннан басқа, егер оны сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адам немесе прокурор бұзбаса, бұлтартпау шараларын бұзу туралы, қажет жағдайда қауіпсіздік шараларын таңдау, өзгерту немесе бұзу туралы, сот ісін жүргізу тілі туралы, сот талдауының жариялылығы туралы, азаматтық талап арызды қамтамасыз ету шаралары туралы, ісі келіп түскен адамның сот мәжілісіне қатысуы туралы, сот мәжілісіне жәбірленушілерді, кәларды, сарапшыларды шақыру туралы және істің дұрыс және заңды шешілуіне маңызы бар басқа да мәселелер туралы шешімдер көрсетілуі керек.

Алкоголизмнен, нашақорлықтан немесе уытқұмарлықтан зардап шегетін адамдарға медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану туралы осы адамдарға қатысты тағылған айып бойынша қабылданған сот үкімінде немесе өзге де қорытынды шешімінде көрсетіледі. Ақтау үкімін шығару кезінде алкогольмен, нашақорлықтан немесе уытқұмарлықтан мәжбүрлеп емдеу қолданылмайды.

Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану және психиатриялық көмек көрсету жүктелген денсаулық сақтау органдары медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары қолданған күннен бастап 6 ай өткеннен кейін, ал одан кейін жүйелі түрде 6 ай сайын ауруды куәландырып, қолданылған емдеудің тәсілдерінің және медициналық бақылаудың негізінде ҚК-тің 96-бабына сәйкес сотқа медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдануды өзгерту, мерзімін ұзарту немесе тоқтату туралы негізделген қорытынды ұсынуға міндетті.

Материалдарды әзірлеуді жүзеге асырғанда, атап айтқанда, емдеу-профилактикалық ұйымға жолдау туралы қолдаухатты қараған кезде, учаскелік инспектор олардың жасы мен денсаулық жағдайын ескеруге міндетті. Полиция қызметкерінің (әдетте учаскелік полиция инспекторы немесе оның көмекшісі) қызмет алгоритмі мынадай іс-шаралардан тұрады:

- медициналық тексеруден өткізуде денсаулық сақтау органдарына жәрдемдеседі;

- медициналық тексеруден адам бастартқан жағдайда, наркологиялық ұйымның хабарламасы бойынша және ішкі істер органы бастығының нұсқауы бойынша оны мәжбүрлеп амбулаториялық тексеруге тартады, ал науқас амбулаториялық тексеруден мүлдем бастартқан жағдайда, осы наркологиялық ұйымда осы мақсатта бөлінген орын болған кезде, оны стационарлық тексеруге тартады;

- қажеттігіне қарай наркологиялық ұйымға қосымша материал, соның ішінде, спиртті ішімдіктер, есірткі және уытты заттарды пайдаланатыны, қоғамдық тәртіпті бұзуы туралы (хаттамалардың көшірмесі, көршілерінен, туыскандарынан жауап алу хаттамалары, жұмыс орнынан мінездеме) ұсынады;

- жиналған материалдарды адамды мәжбүрлеп емдеуге жіберу туралы мәселені шешу үшін наркологиялық ұйымға жолдайды.

Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдарды мәжбүрлеп емдеуден жалтарғаны үшін заңдық жауаптылыққа тарту және емдеу тәртібі

«Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» ҚР Кодексінің 174-бабы негізінде алкогольизммен, нашақорлықтан және уытқұмарлықтан мәжбүрлеп емдеуге ұшыраған адамдар мәжбүрлеп емдеуге арналған наркологиялық ұйымдардан шығарылғаннан кейін, сот қаулысы бойынша мерзімінен бұрын емделіп шыққандардан басқа, тұрғылықты жері бойынша наркологиялық ұйымдарда есепке тұруға міндетті. Бұл адамдар бұдан әрі де Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі белгілейтін тәртіппен оларда қолдаушы емдеуден өтуге міндетті. Есепке қоюдан және қолдаушы емдеуден өтуден жалтарған жағдайда, адамды ішкі істер органдары мәжбүрлеп алып келуі мүмкін⁸⁶.

Алып келу соттың (№ 1 қосымша) немесе ҚР ӘҚБтК 429-бабының 2-бөлігінде көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қараушы органның (лауазымды адам) ұйғарымының негізінде ҚР ӘҚБтК 790-бабының негізінде жүзеге асырылады. Мұндай өкілеттіктер ҚР ӘҚБтК 700-бабында көзделген: «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға және әкімшілік жазалар қолдануға медициналық қызметтер көрсету саласындағы мемлекеттік органның басшысы, оның

⁸⁶ Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі бар туралы ҚР 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI кодексі.

орынбасарлары, аумақтық бөлімшелерінің басшылары мен олардың орынбасарлары құқылы»⁸⁷.

Мәжбүрлеп емдеуден жалтарғаны үшін заңдық жауаптылық Қазақстан Республикасының деликтілік заңдарымен, атап айтқанда, ҚР ӘҚБтК 429-бабының 2-бөлігінде және ҚР Қылмыстық Кодексінің бәсеке болатын нормасында (427-бабының 2-бөлігі) көзделген. Мәжбүрлеп емдеуден жалтарғаны үшін қылмыстық құқық бұзушылық бас бостандығынан айыру түріндегі жазаны өтеуден жалтаруға теңестіріледі.

ҚР ӘҚБтК 429-бабының 2-бөлігін саралайтын белгілер:

1) алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдардың медициналық тексерілуден және емделуден жалтаруы;

2) алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған адамдардың, дәрігердің тағайындауынсыз есірткі заттарын немесе психотроптық заттарды пайдалануы болып табылатынын атап өткен жөн.

Жоғарыда аталған біліктілік белгілері бір-бірінен бөлек болуы, сондай-ақ жиынтықта заңсыз әрекеттер деп танылуы мүмкін. Бұл заңсыз әрекеттер тізімі толық және кеңейтілген түсіндіруге жатпайды.

ҚР ӘҚБтК 429-бабы бойынша әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қозғауға сондай-ақ денсаулық сақтау қызметкерлері де, атап айтқанда медициналық қызметтер көрсету саласындағы мемлекеттік органның басшысы, оның орынбасарлары аумақтық бөлімшелердің басшылары мен олардың орынбасарлары құқылы⁸⁸.

ҚР ҚК 427-бабының 2-бөлігі бойынша қылмыстық жауаптылық субъектілері ретінде алкоголизммен, нашақорлықтан немесе уытқұмарлықтан емделуге мұқтаж деп танылған сотталған адамдар тартылады⁸⁹.

«Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі Заңына сәйкес ішкі істер органдарының маскүнемдікпен және алкоголизммен күрес саласындағы өкілеттіктері:

1) қоғамдық орындарда адамның қадір-қасиеті мен қоғамдық имандылықты қорлайтын масаң күйде жүрген адамдарды медициналық ұйымдарға немесе ішкі істер органдарына жеткізу;

2) сот шешімімен тағайындалған медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларынан жалтарып жүрген адамдарды іздеуді жүзеге

⁸⁷ Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235 Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі

⁸⁸ Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235 Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі

⁸⁹ Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі №226 Қылмыстық кодексі.

асыру, оларды ұстау және арнаулы медициналық мекемелерге жеткізу болып табылады⁹⁰.

«Учаскелік полиция пунктiнiң жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілернiң қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрiнiң 2015 жылғы 29 желтоқсандағы №1095 бұйрығына сәйкес, учаскелік полиция инспекторларында:

1) денсаулық сақтау органдарында алкогольдік ішімдіктерді шектен тыс қолданатындар ретінде диспансерлік есепте тұратын тұлғалардың тізімі (№2 қосымша);

2) есірткі заттарын, психотроптық және токсиндік заттарды медициналық мақсаттан тыс қолдануға жол беретіндер ретінде денсаулық сақтау органдарында диспансерлік есепте тұратындар тізімі болуы тиіс (№3 қосымша).

Айта кетейік, ҚР ӘҚБтК-нің 429-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу кезінде айыппұл сомасының 50 пайызы мөлшерінде ҚР ӘҚБтК-нің 810-бабында көзделген қысқартылған іс жүргізу қолданылады. санкциядан. Қысқартылған іс жүргізу, егер адам оның жасалу фактісін мойындайтын және санкцияда көрсетілген ҚР ӘҚБтК Ерекше бөлігінің бабының елу пайызы мөлшерінде айыппұл төлей отырып, ұсынылған дәлелдемелерге шағым жасамаған жағдайларда жүзеге асырылады.

⁹⁰ Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі Заңы.

Өзіне қатысты әкімшілік іс бойынша іс жүргізіліп жатқан жеке тұлғаны не заңды тұлғаның өкілін, әкімшілік жауаптылыққа тартылатын кәмелетке толмаған адамның заңды өкілін АЛЫП КЕТУ ТУРАЛЫ ҰЙҒАРЫМ

«___» _____ ж. _____
Жасалған күні: Жасалған орны

Мен _____

(органның лауазымды адамының лауазымы, Т.А.Ә)

№ _____ әкімшілік құқық бұзушылық туралы материалдарды қарап
ШЫҚТЫМ
және ҚР ӘҚБтК 790-бабының 2-бөлігін басшылыққа алып

Ұйғардым:

Азамат күштеп әкелінсін _____
(әкімшілік процеске қатысушы)

(әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қараушы органның атауы мен орналасқан жері,

қызметкердің лауазымы, атағы, тегі, аты-жөні)

«___» _____ ж. _____ с _____ мин.

Арызданушыға және өзге де мүдделі тұлғаларға қабылданған шешім туралы
жеткізілді

Шешім қабылдаған тұлға _____
(органның лауазымды адамының лауазымы Т.А.Ә)

Азаматты күштеп әкелу туралы қаулы _____
(тегі, аты, әкесінің аты)

Орындау үшін жіберілсін _____
(органның атауы немесе лауазымды адамның тегі, аты жөні)

Ішкі істер органның қызметкері _____
(қолы, тегі, аты жөні)

Күштеп әкелу туралы қаулы маған жарияланды «___» _____ ж.
_____ с _____ мин.

(күштеп әкелуге тартылған адамның қолы)

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы: Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі.
2. Халықтың бірлігі мен жүйелі реформалар-елімізді өркендетудің берік негізі. Мемлекет басшысының 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы.
3. Сов. энциклопедия. словарь /бас ред. А.М.Прохоров. 4-басылым. – М.,1989-41 б.
4. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі №226 Қылмыстық кодексі.
5. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V ҚРЗ.
6. Құқық бұзушылықтардың алдын алу туралы Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 29 сәуірдегі № 271-IV Заңы.
7. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балаларды қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі № 591-II Заңы
8. Психикалық денсаулық саласында медициналық-әлеуметтік көмек көрсетудің кейбір мәселелері туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 25 қарашадағы № ҚР ДСМ-203/2020 бұйрығы.
9. Учаскелік полиция пунктiнiң жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы №1095 Бұйрығы.
10. Ішкі істер органдарының кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторларының қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 1098 бұйрығы
11. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235 әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі /
12. Күзет қызметі туралы. Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 19 қазандағы N 85 Заңы.
13. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 15 мамырдағы № 251 Кодексі.
14. Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану жөніндегі сот практикасы туралы: Қазақстан Республикасы Жоғарғы

Сотының 1999 жылғы 9 шілдедегі N 8 нормативтік қаулысы.

15. Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы
Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі Заңы.

11 ТАҚЫРЫП. ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ҚАРАУ ЖӘНЕ ЗАТТАРЫНА ЖЕКЕ ҚАРАУ ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Жоспары:

1. Жеке қарап тексеру және жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын қарап тексеру нәтижелерін ресімдеудің құқықтық негізі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жеке қарап тексеру және жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын қарап тексеру нәтижелерін ресімдеудің құқықтық негізі

Жеке тексеру – құқық бұзушылықтарды анықтау және олардың алдын алу, әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралы не нысанасы болған құжаттарды, заттарды және басқа да заттарды табу және алып қою мақсатында адамның денесін және оның киімін мәжбүрлеп тексеру.

Жеке адамның заттарын тексеру – жеке адамның заттарын олардың конструктивтік тұтастығын бұзбай тексеру.

Жеке тексеруді және жеке адамның заттарын тексеруді тізбесі Кодекстің 787-бабында, Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару Кодексінің 98-бабының бірінші бөлігінде айқындалған уәкілетті лауазымды адамдар ғана жүргізеді және түпкілікті болып табылады. Аталған шараларды басқа адамдардың жүргізуіне тыйым салынады және заңда көзделген жауаптылыққа әкеп соғады. Жеке тексеруді тексерілетін адаммен бір жыныстағы адам және сол жыныстағы екі куәгердің қатысуымен жүргізуі мүмкін.

Жеке басын тексеру және жеке адамның заттарын тексеру әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу кезеңінде ғана жүргізілуі мүмкін. Адамның әкімшілік құқық бұзушылық жасауы жеке басын тексеріп қарауды және жеке адамның заттарын тексеріп қарауды жүргізу үшін негіз болып табылады.

Жеке тұлғаның заттарын (қол жүгін, багажды, аң аулау және балық аулау құралдарын, олжаланған өнімді және өзге де заттарды) тексеру осы заттар меншігінде немесе иелігінде болған адамның қатысуымен және екі куәгердің қатысуымен жүргізіледі.

Жеке адамның жанында айналасындағылардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіру үшін пайдаланылуы мүмкін қару немесе өзге де заттар бар деп пайымдауға негіздер болған ерекше жағдайларда жеке тексеру, заттарды тексеру бұл туралы прокурорға жиырма төрт сағат ішінде хабарлай отырып, куәгерлерсіз жүргізілуі мүмкін.

Куәгерлердің жеке тексеріп қарауды және жеке адамның жанындағы заттарды тексеріп қарауды жүргізуге (жету қиын жерде, тәуліктің түнгі уақытында, төтенше немесе соғыс жағдайында) нақты мүмкіндігі болмаған кезде, олар куәгерлердің қатысуынсыз, оның барысы мен нәтижелерін тіркеп тұратын техникалық құралдар міндетті түрде қолданыла отырып, жүргізілуі мүмкін.

Қажет болған жағдайларда фото – және киноға түсіру, бейнежазба жүргізіледі, заттай дәлелдемелерді тіркеудің өзге де белгіленген тәсілдері қолданылады.

Жеке басын тексеру, жеке адамның заттарын тексеру туралы хаттама жасалады. Жеке тексеру туралы хаттаманың көшірмесі өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адамға, оның заңды өкіліне тапсырылады. Хаттамада оның жасалған күні, уақыты және орны, хаттаманы жасаған адамның лауазымы, тегі және аты-жөні, жеке тексеруге тартылған адам, заттардың түрі, саны, өзге де сәйкестендіру белгілері туралы, оның ішінде қарудың түрі, маркасы, моделі, калибрі, сериясы, нөмірі, белгілері, оқ-дәрілердің, арнайы жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдардың және ақпаратты қорғаудың криптографиялық құралдарының саны мен түрі туралы мәліметтер көрсетіледі.

Тексеру хаттамасында фото– және киноға түсірудің, бейнежазбаның, құжаттарды тіркеудің өзге де тәсілдерінің қолданылуы туралы жазба жасалады. Фото– және киноға түсіру, бейнежазба, заттай дәлелдемелерді тіркеудің белгіленген өзге де құралдарын қолдана отырып, тексеру жүргізу кезінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса беріледі.

Жеке тексеріп қарау, заттарды тексеріп қарау хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, жеке тексеріп қарауға тартылған адам, тексеріп қарауға тартылған заттардың иесі, куәгерлер қол қояды. Жеке тексеруге тартылған адам, тексеруге тартылған заттардың иесі хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда тиісті жазба жасалады.

Жеке тексеру және жеке адамның заттарын тексеру азаматтардың қоғамдық және жеке қауіпсіздігіне қатер төндіретін құқық бұзушылықтар мен мән-жайларды анықтау және олардың алдын алу мақсатында, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша оларды одан әрі дәлелдемелер ретінде пайдалану мақсатында жасау құралдарын не әкімшілік құқық бұзушылық заттарын табу және оларды алып қою мақсатында қолданылатын әкімшілік-ескерту сипатындағы шара болып табылады.

Жеке тексеру және заттарды тексеру Әкімшілік құқық бұзушылықтың жолын кесу үшін, басқа да ықпал ету шаралары аяқталған кезде, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау, жеке басын анықтау, әкімшілік істердің уақтылы және дұрыс қаралуын қамтамасыз ету үшін де жүргізіледі.

Жеке тексеру-құқық бұзушылықтың құралы немесе тікелей объектісі болған құжаттарды, заттарды және басқа да заттарды табу және алып қою үшін, сондай-ақ жеке басын анықтау үшін адамның денесін және оның киімін мәжбүрлеп тексеру.

Бұрын қолданыста болған ӘҚБтК-ге қарағанда қолданыстағы ӘҚБтК бойынша жеке басын жете тексеру және жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын жете тексеру тек қозғалған әкімшілік іс бойынша жүргізілетінін (әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалғаннан кейін ғана қолданылуы мүмкін) есте сақтау қажет.

Заттарды тексеру – конструктивтік тұтастықты бұзбай, жеке тұлғадағы заттарды тексеру.

Әкімшілік тексерудің мәні құқық бұзушылық жасау құралы не құқық бұзушылық нысанасы болған құжаттарды, заттарды және басқа да заттарды табу және алып қою, ұсталған адамның жеке басын анықтау және т.б. мақсатында адамды не оның мүлкін мәжбүрлеп зерттеуден тұрады.

Дәл сондықтан да процестік әрекеттердің бұл түрлері барынша дәлме-дәл жүргізілуге тиіс, өйткені оларды қолдану азаматтардың жеке басына қол сұғылмаушылыққа конституциялық құқықтарын (ҚР Конституциясының 18-бабы) және меншік құқығын (ҚР Конституциясының 26-бабы) шектеумен ұштасады.

Жеке тексеріп қарау мен жеке адамның заттарын тексеріп қарауды жүргізуге уәкілетті адамдардың тізбесі ӘҚБтК-нің 787-бабында, Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару Кодексінің 98-бабының 1-бөлігінде көрсетілген және толық болып табылады.

ӘҚБтК-нің 787-бабына сәйкес мұндай тұлғалар Әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамдарды әкімшілік ұстауды жүзеге асыруға уәкілетті лауазымды тұлғалар болып табылады. Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару Кодексінің 98-бабының 1-бөлігіне сәйкес мекеме қызметкерлері, сотталғандардың мінез-құлқын бақылау мен қадағалауды жүзеге асыруға уәкілетті адамдар, яғни ҚАЖ қызметкерлері мен Ұлттық ұланның әскери қызметшілері де тексеру жүргізе алады. Көрсетілген нормаларға сілтеме әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің көрсетілген екі шараларының өзара байланысын сипаттайды.

Әкімшілік іс жүргізуді жүзеге асыратын органдардың практикалық қызметінде құқық бұзушылық жасаған не сотталғандардың мінез-құлқын бақылауды және қадағалауды жүзеге асыратын адамды әкімшілік ұстау ұсталған адамды, әсіресе 48 сағат мерзімге ұстау жүргізілген жағдайда (ұсталған адамның жеке тексеру жүргізу міндетті болып табылған жағдайда) өте жиі жеке тексерумен сүйемелденеді.

ӘҚБТК-нің 787-бабында және ҚАК-нің 98-бабында көрсетілген лауазымды адамдардан басқа, ешкімнің жеке басын тексеріп, жеке адамның заттарын тексеріп қарауға құқығы жоқ.

Күнделікті өмірде супермаркеттер немесе басқа да жеке ұйымдар күзетшілерінің азаматтарды ұрлау жасады деп күдіктенген жағдайда тексеру жиі орын алады. Азаматтарды жеке тексеріп қарауды жүргізе отырып, күзетшілер тиісті ұйым басшылығының осындай өкілеттіктер берілген жазбаша бұйрықтарына сілтеме жасайды.

Алайда, мұндай әрекетін қалай бағалауға азаматтардың құқықтарын бұзу ұшырайтын осындай тексеруге, өйткені нормалары ӘҚБТК-нің мектепке күзетшілер жоғарыда аталған өкілеттіктерге. Жеке тексеруді жүргізу Әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайда ғана орын алып отырғандықтан, тиісінше оны жүргізуге уәкілетті лауазымды адамдардың тізбесі ӘҚБТК нормаларымен ғана белгіленуі мүмкін.

Азаматтың жеке басын жете тексеруді жете тексерілетін адаммен бірдей жыныстағы адам үй-жайда немесе бөгде азаматтардың кіруіне жол бермейтін және санитария мен гигиена нормаларына сай келетін өзге де орындарда сол жыныстағы екі куәгердің қатысуымен жүзеге асырады. Бұл талап процестік заңнамада неғұрлым кең таралған болып табылады. Сонымен бірге, заң шығарушының бірдей жыныстағы екі куәгердің бірдей жыныстағы бір куәгерге қарағанда жақсы екендігі және бейнетіркеу туралы хабары күмәнді болып көрінеді. Осыған байланысты, осы заң ережесінің жетілдіру үшін барлық алғышарттары бар деп ойлаймыз.

Жеке басын тексеру және жеке адамның заттарын тексеру ескерту шаралары бола отырып, әкімшілік-процессуалдық қамтамасыз ету шаралары да бола алады. Аталған шаралар әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалғаннан және әкімшілік іс жүргізу қозғалғаннан кейін ғана қолданылуы мүмкін.

Алайда, жеке тексеру және заттарды тексеру Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалғанға дейін жүргізілуі мүмкін бірқатар жағдайлар бар. Осындай жағдайлармен болып табылады мынадай:

- адам әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кезде немесе тікелей оны жасағаннан кейін ұсталған кезде;

- азаматтың киіміндегі іздер немесе оның заттарындағы құқық бұзушылық белгілері болған кезде;

- егер ұсталған адамның өзімен бірге құқық бұзушылық жасау құралы немесе құқық бұзушылық заты бар деп пайымдауға жеткілікті деректер болса;

- куәгерлер құқық бұзушылық жасаған адам ретінде нақты адамға тікелей көрсетсе;

- техникалық бақылау құралдарының көрсеткіштері болған кезде.

Бұл ретте мұндай құқық қолдану практикасы ӘҚБТК-нің 793-бабында көзделген қарап-тексерумен көрсетілген шаралардың бәсекелестігін ашады. Дәл осы соңғысына басымдық беру керек, өйткені заң шығарушының айтуы бойынша ол әкімшілік іс қозғалғанға дейін жүргізілуі мүмкін.

Заттарды, басқа да заттарды тексеруді уәкілетті адам екі куәгердің және әдетте, осы заттар мен заттардың меншік иесінің қатысуымен жүргізеді. Бұл ретте тексерілетін заттар мен заттардың сақталуы, олардың тауарлық сыртқы түрі қамтамасыз етілуге тиіс.

Жекелеген жағдайларда заттарды, қол жүгін, багажды және басқа да заттарды тексеру меншік иесі (иесі) болмаған кезде жүзеге асырылуы мүмкін. Уәкілетті адам екі куәгердің қатысуымен заттар мен басқа да заттарды тексеріп қарауға ұшырауы мүмкін:

- оларды автоматты сақтау камераларында сақтау мерзімі өтіп кетті;

- осы заттардың немесе заттардың меншік иесін анықтау мүмкін болмаған кезде;

- бұл заңда тікелей көзделген кезде.

Меншік иесі (иесі) болмаған кезде заттар мен басқа да заттарды тексеріп қарау туралы хаттама жасалады, оған уәкілетті адам және екі куәгер қол қояды. Бұл ретте заттардың сақталуы қамтамасыз етілуі тиіс.

Түсініктеме берілген баптың 7-бөлігінде куәгерлердің қатысуынсыз, бірақ осы іс-әрекеттерді жүргізу туралы прокурорға 24 сағат ішінде міндетті түрде хабарлай отырып, жеке тексеру және заттарды тексеру мүмкіндігі көзделген.

Егер уәкілетті лауазымды адам тексерілетін адам кезінде пайдаланылуы айналасындағыларға зиян келтіруі мүмкін еркін азаматтық айналымнан алынған заттар бар деп пайымдауға жеткілікті негіздер болған жағдайда, жеке тексеріп қарауды жүргізудің мұндай тәртібіне жол беріледі.

Мысалы, мұндай қару, оқ-дәрілер, жарылғыш, радиоактивті, күшті әсер ететін улы, есірткі заттары, психотроптық заттар, прекурсорлар болуы мүмкін.

Бұл бапта кейбір жағдайларда жеке тексеру жүргізу және заттарды тексеру кезінде куәгерлердің қатысуын аталған іс жүргізу әрекеттерін (кино - және фототүсірілімдер) тіркейтін техникалық құралдарды қолдану арқылы ауыстыру мүмкіндігін көздейтін 8-бөлім жаңалық болып табылады.

Аталған іс-әрекеттерді жүргізуді тіркеудің мұндай тәртібі тәуліктің түнгі уақытында, төтенше не соғыс жағдайында, сондай-ақ жетуі қиын жерде жол беріледі.

Заң шығарушы мұндай түзетуді жеке тексеру мен заттарды тексеру жүргізуге куәгерлерді тарту жөніндегі уәкілетті лауазымды тұлғалардың қызметінде бұрын қалыптасқан проблемаларды жою мақсатында қарастырды.

Аталған үш жағдайда жеке тексеріп қарауды не заттарды тексеріп қарауды жүргізетін лауазымды адамдарда куәгерлерді аталған іс жүргізу әрекеттеріне қатысуға тарту мүмкіндігі жоқ екенін атап өту қажет.

Сәйкес қажет болған жағдайларда фото- және киноға түсіру, бейнежазба жүргізіледі, заттай дәлелдемелерді тіркеудің белгіленген өзге де тәсілдері қолданылады.

Жеке тексеру, жеке адамның заттарын тексеру жүргізу туралы міндетті түрде хаттама жасалады.

Жеке қарап тексеру не заттарды қарап тексеру хаттамасында оның жасалған күні, уақыты және орны, хаттама жасаған адамның лауазымы, тегі және аты-жөні, жеке қарап тексеруге ұшыраған адам туралы мәліметтер, түрі, саны, заттардың өзге де сәйкестендіру белгілері, оның ішінде түрі, маркасы, моделі, калибрі, сериясы, нөмірі, белгілері көрсетіледі саны мен түрі, арнайы жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдар және ақпаратты қорғаудың криптографиялық құралдары.

Жеке тексеру барысында техникалық тіркеу құралдарын (фото-, бейнежазба) қолдану да осы процестік әрекеттің хаттамасында көрсетілуге тиіс.

Барлық жүргізілген фото— және бейнематериалдар міндетті түрде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іске дәлелдеме ретінде тіркеледі.

Тексеру хаттамасында фото— және киноға түсірудің, бейнежазбаның, құжаттарды тіркеудің өзге де тәсілдерінің қолданылуы туралы жазба жасалады. Фото— және киноға түсіру, бейнежазба, заттай дәлелдемелерді тіркеудің белгіленген өзге де құралдарын қолдана отырып, тексеру жүргізу кезінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса беріледі.

Жеке тексеріп қарау, заттарды тексеріп қарау хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, жеке тексеріп қарауға тартылған адам, тексеріп қарауға тартылған заттардың иесі, куәгерлер қол қояды. Жеке тексеруге тартылған адам, тексеруге тартылған заттардың иесі хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда тиісті жазба жасалады⁹¹.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі .- Астана, 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.

⁹¹ ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.

12 ТАҚЫРЫП. ЗАҢДЫ ТҰЛҒАНЫҢ ИЕЛІГІНДЕГІ ТЕРРИТОРИЯЛАР, ҒИМАРАТТАР, ТАУАРЛАРМЕН БАСҚА ДА МҮЛІКТІ ЖӘНЕ ТИІСТІ ҚҰЖАТТАРДЫ ҚАРАУ.

Жоспары.

1. Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарау құқықтық негіздері.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарау

Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарауды ҚР ӘҚБтК 804-бабына сәйкес заңды тұлғалардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасауға уәкілетті лауазымды адамдар жүргізеді.

Тексеру екі куәгердің қатысуымен заңды тұлға өкілінің қатысуымен жүргізіледі.

Тексеру жүргізу туралы хаттама жасалады. Хаттаманың көшірмесі өзіне қатысты іс бойынша іс жүргізіліп жатқан заңды тұлғаның өкіліне тапсырылады.

Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарау хаттамасында оның жасалған күні мен орны, хаттаманы жасаған адамның лауазымы, тегі мен аты-жөні, тиісті заңды тұлға туралы, сондай-ақ оның өкілінің не өзге қызметкердің жеке басы туралы мәліметтер, тексерілген аумақтар мен үй-жайлар, тауарлар мен өзге де заттардың түрлері, саны, өзге де сәйкестендіру белгілері, құжаттардың түрлері мен деректемелері туралы мәліметтер көрсетіледі.

Тексеру хаттамасында оны жүргізу барысында фото- және киноға түсіру, бейнежазба, құжаттарды тіркеудің өзге де белгіленген тәсілдерін қолдану туралы жазба жасалады. Фото -, киноға түсіру, бейнежазба, заттай дәлелдемелерді тіркеудің өзге де белгіленген құралдары нәтижесінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса беріледі.

Заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарау хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, өкіл не кейінге қалдыруға болмайтын жағдайларда заңды тұлғаның қызметкері, сондай-ақ куәгерлер қол қояды. Аталған заңды тұлғаның өкілі немесе өзге қызметкері хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда тиісті жазба жасалады.

Қарау түрлері, соның ішінде заңды тұлғаға тиесілі аумақтарды, үй-жайларды, тауарларды, өзге де мүлікті, сондай-ақ тиісті құжаттарды қарау болып табылады. Әкімшілік тексерудің мәні жасалған құқық бұзушылыққа қатысы болуы мүмкін құжаттарды, заттарды және басқа да заттарды табу және алу мақсатында заңды тұлғаға тиесілі аумақты, үй-жайды, тауарларды, өзге де мүлікті мәжбүрлеп зерттеуден тұрады.

Тексеруді уақытылы және сапалы жүргізу құқық бұзушының жеке басын, ал кейде оның іс-әрекетінің себебін көрсететін іздер мен заттарды анықтауға мүмкіндік береді, құқық бұзушылықтың жағдайы мен оқиғасын, жасалған әрекеттің сипаты мен механизмін анықтауға мүмкіндік береді. Бұл тексеру нұсқаларын құруға және оларды тексеру құралдарын әзірлеуге ықпал етеді.

Жалпы жағдайда да, коммутацияланатын әрекеттер бойынша да тексеру екі куәгердің қатысуымен заңды тұлға өкілінің қатысуымен жүргізілуі тиіс. Бұл ретте тексерілетін заттар мен заттардың, олардың тауарлық сыртқы түрінің сақталуы қамтамасыз етілуге тиіс. Тексеру жүргізу басқа әрекеттерді (құжаттарды, заттарды алып қою, сараптама жүргізу және т.б.) жүргізу үшін бастапқы деректерді алуға мүмкіндік береді.

Осы іс-әрекеттерді жүргізуге уәкілетті субъектілер тобын ӘҚБтК 804-бабына сәйкес заңды тұлғалардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасауға уәкілетті лауазымды адамдар шектейді.

Тексеру жүргізу туралы уәкілетті лауазымды адам хаттама жасайды. Бұл құжатқа уәкілетті адам, екі куәгер және заңды тұлғаның өкілі қол қояды. Хаттаманың көшірмесі өзіне қатысты іс жүргізіліп жатқан адамға тапсырылады.

Хаттамада басқалармен қатар оған ұқсас заттың ішінен затты бөлуге мүмкіндік беретін және оның дәлелдеме мәнін негіздейтін белгілер тіркеледі. Атап айтқанда, материал, нысананың нысаны, мөлшері, түсі, бұйымның сорты мен сапасы, құжаттың деректемелері және т.б. көрсетіледі.

Сипаттама хаттамада осы затты басқалармен ауыстыру немесе араластыру мүмкіндігін болдырмау мақсатын көздейді, заттай дәлелдемелерді жоғалтқан жағдайда белгілі дәрежеде бос орынды толтыруға мүмкіндік береді.

Құжаттарды қарау кезінде хаттамада көрсету қажет:

- құжаттың атауы;
- кімге, қашан, қайда, кім және қандай мақсат үшін берілді;
- қашан (күні) қол қойылды, тіркеу деректері (кіріс, шығыс);
- құжатты дайындау тәсілі;
- құжаттың мазмұны;

- құжат қандай материалда дайындалған (қағаздың белгілері, өлшемі, түсі және т. б.);
- Штаттардың, мөрлердің бедерлері туралы деректер;
- құжатқа қол қойған тұлғаның тегі;
- құжаттың сыртқы түрі мен жай-күйі және т. б.

Егер қарап-тексеруді жүргізу кезінде суретке түсіру не басқа да тіркеу түрлері қолданылса, онда қарап-тексеруді жүргізген уәкілетті адам фото - және киноға түсіруді, бейнежазбаларды қолдану туралы хаттамада жазба жасайды. Бұл ретте қолданылатын техникалық құралдың түрі, маркасы, қанша суреттер жасалғаны, үлдірдің маркасы және т.б. көрсетіледі.

Қарау хаттамасында оған қарау процесінде орындалған фотонегативтер мен суреттер, киноленттер, диапозитивтер, жоспарлар, схемалар, сондай-ақ қарау кезінде табылған объектілерді алып қою және орау тәсілі қоса берілгендігі көрсетілуге тиіс.

Тексеру кезінде техникалық тіркеу құралдарын қолдану нәтижелері бойынша алынған материалдар іс материалдарына қоса тіркелуге және ол туралы тиісті жазбалар жасалуға тиіс.

Тексеру жүргізу кезінде қатысушы адамдар хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда бас тарту себебі көрсетіле отырып, тиісті жазба жасалады⁹².

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі.- Астана, 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.

⁹² ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.

13 ТАҚЫРЫП. ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ЖАСАУДЫҢ СЕБЕПТЕРІ МЕН САЛДАРЫН ЖОЮ ЖӨНІНДЕГІ ҰСЫНЫСТЫ ШЫҒАРУ.

Жоспары:

1. Құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайлар.
 2. Құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайлар туралы жекеше ұсынулар шығарудың негіздері мен тәртібі.
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайлар.

Құқық бұзушылықтардың себептерін оларды жасауға тікелей ықпал ететін факторлар ретінде анықтауға болады. Құқық бұзушылықтардың бірнеше себептері бар. Біріншіден, әлеуметтік себептер. Олар осыған дейін де құқық бұзушылықтардың негізгі себептері болып келді және бұдан кейін де солай болып қала береді, өйткені олардың басым көпшілігі мемлекеттік және әлеуметтік жүйенің жетілмегендігімен, әртүрлі әлеуметтік қайшылықтармен байланысты. Олар 14 жас шамасындағы жеткіншектердің оқумен, спортпен, қол жетімді ақылы жұмыспен және т.б. айналысуының мүмкін еместігі немесе тым қиын болуы салдарынан, олардың қылмыс (бұзақылық, дене жарақатын салу, зорлау және т.б.) сияқты қазіргі кезде кең таралған және аса қауіпті құқық бұзушылықтарға баруына себеп болады; ұрлық – қолайлы жұмыс таба алмау салдарынан; пара алу – жұмысшылардың көптеген санаттарының еңбекақысының төмен болуына байланысты және т.б.

Екіншіден, себептер экономикалық болуы мүмкін. Бұл себептер әлеуметтік мәселелермен тығыз байланысты және меншік, өндіріс және тұтыну, материалдық тауарларды бөлу қатынастарына негізделген. Аталған құқық бұзушылықтардың субъектілері: мемлекеттік кәсіпорындарды заңсыз жекешелендіру (олардың құнын төмендету); ұйымның кірістерді жасыруы (халықтың төлем қабілетінің нашарлығы салдарынан); орнын алу немесе меншігін «бөліске салу» мақсатында кәсіпорындардың басшыларын өлтіру және т.б.

Үшіншіден, себептер заң нормаларының жетілмегендігі, оларды азаматтар мен заңды тұлғалардың білгенінше, яғни өз бетінше түсінуі болуы мүмкін. Құқық бұзушылықтар – кейде саналы түрде – әртүрлі құқықтық актілер арасындағы қарама-қайшылықтарға, қабылдануы заң

күші жоғары басқа актілерімен белгіленген актілердің болмауына байланысты жасалады.

Ең соңында, құқық бұзушылықтың психологиялық себептері. Кейбір адамдар жеке қасиеттері бойынша – агрессивті мінез-құлықты, өзімшіл, материалдық сұранысы негізсіз жоғары, немқұрайлылық – әртүрлі құқық бұзушылықтар жасауға, тіпті құқықтық нигилизмге, жалпы құқықты жоққа шығаруға бейім. Құқықтық нигилист олардың мазмұнына қарамастан кез келген заңдарға бағынудан бас тартуға тырысады. Құқықтық нигилизм азаматтардың артта қалушылығын, заңды білмейтіндігін көрсетеді; мансапқұмарлық, шенеуніктердің біліксіздігі және басқа да көптеген жаман қылықтар. Құқықтық нигилизм – әрқашан құқықты тәкаппар, өзін жоғары ұстап-сенбей қабылдауы, оны адами құндылықтар шкаласында екінші қатарлы нәрсе ретінде бағалау.

Себептерден айырмашылығы, құқық бұзушылық жағдайлары құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін және жеңілдететін факторлар болып табылады. Мүмкін, басты жағдай – мемлекет тарапынан құқық бұзушылардың жазаланбауы немесе оларға тым жұмсақ жаза тағайындау болар. Соның нәтижесінде, құқық бұзушылар мен құқық бұзушылық жасауға ниеттілер, оларды жауапқа тартылудан қорықпай жасайды. Құқық бұзушылықтың басқа жағдайларының қатарында бұқаралық ақпарат құралдарында зорлық-зомбылық пен қатыгездіктің насихатталуын, қарудың қол жетімділігін, маскүнемдік пен нашақорлықты, патриотизмнің төмендігін және т.б. атауға болады.

Құқық бұзушылықтың себептері мен жағдайлары құқық бұзушылық жасалатын нақты өмірлік жағдайды бейнелейді. Мысалы, ұрлық жасамас бұрын субъект дабыл қаққыштың болуын немесе болмауын, көшелерді патрульдеуді, полицияның кадрлық құрамы мен техникалық жабдықтарын, жасырыну мүмкіндігін, ұрлап алған затын өткізу мүмкіндігін, жазаның ауырлығын және т.б. бағалайды.

Құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайлар туралы жекеше ұсынулар шығарудың негіздері мен тәртібі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша шешімдер қабылдау процесінде ҚР ӘҚБтК-нің 826-бабының негізінде ішкі істер органдарының (полиция) лауазымды адамдары заңдылықты бұзу жағдайлары анықталған, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайлар белгіленген кезде жекеше ұсынулар шығаруға құқылы.

Жекеше ұсыну өздеріне қатысты жекеше ұсыну шығарылған ұйымдар басшыларының қарауына міндетті болып табылады, бірақ оған оны алған күннен бастап он тәулік ішінде жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) шағым жасалуы мүмкін. Өкінішке қарай, әкімшілік құқық бұзушылықтардың себептері мен жағдайлары туралы жекеше ұсынуға жоғары тұрған ішкі істер органына (лауазымды адамға) жүгінбестен дереу сотқа шағымдануға болмайды деген пікір қалыптасуы мүмкін.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді жүзеге асыратын органның (лауазымды адамның) әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) және шешімдеріне шағым жасау және дау айту тетігі ҚР ӘҚБтК-нің 44-тарауында көзделген. Бұл ретте әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді жүзеге асыратын лауазымды адамның әрекеттеріне жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) және (немесе) сотқа шағым жасауға рұқсат етіледі. Жоғары тұрған органға (лауазымды адамға) алдын ала жүгіну сотқа шағым беру және оны соттың мәні бойынша қарауға және шешуге қабылдауы үшін міндетті шарт болып табылмайды.

Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 29 маусымдағы № 350 Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексінің 100-бабына сәйкес шағымды қарайтын орган шағымды қарай отырып, мына шешімдердің бірін шығарады:

- 1) әкімшілік актінің күшін жою туралы;
- 2) әкімшілік актінің күшін жою және жаңа әкімшілік актіні қабылдау туралы;
- 3) әкімшілік әрекетті жасау туралы;
- 4) шағымды қанағаттандырусыз қалдыру туралы;
- 5) әкімшілік істі жол берілген бұзушылықтарды және оларды жою жөніндегі ұсыныстарды көрсете отырып жүзеге асыру үшін әкімшілік рәсімді әкімшілік актісіне, әкімшілік әрекетіне (әрекетсіздігіне) шағым жасалатын әкімшілік органға, лауазымды адамға жіберу туралы;
- 6) шағымды қараусыз қалдыру туралы.

Жекеше ұсынуға сот шешімдерінің әрекеттеріне дау айту ҚР ӘҚБтК-нің 45-тарауының негізінде апелляциялық тәртіппен жүзеге асырылады. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қаулыларға ҚР ӘҚБтК-нің 851-бабы 5-бөлігінің негізінде кассациялық тәртіппен шағымдануға болады. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қаулыларды кассациялық тәртіппен қайта қарауға:

- 1) қабылданған қаулыны орындау адамдардың өмірі, денсаулығы үшін не Қазақстан Республикасының экономикасы мен қауіпсіздігі үшін орны толмас ауыр зардаптарға алып келуі мүмкін болатын;

2) қабылданған қаулы адамдардың белгісіз тобының құқықтары мен заңды мүдделерін немесе өзге де жария мүдделерді бұзатын;

3) қабылданған қаулы соттардың, уәкілетті органдардың (лауазымды адамдардың) құқық нормаларын түсіндіруі мен қолдануында бірізділікті бұзатын жағдайлар негіздер болып табылады.

Лауазымды адамның жекеше ұсынуына шағымды қарау нәтижелері бойынша жоғары тұрған органның шығарған шешіміне оны алған күннен бастап он тәулік ішінде мамандандырылған аудандық және оған теңестірілген әкімшілік сотқа шағым жасалуы мүмкін, оның шешімі шағым жасауға жатпайды. Органның (лауазымды адамның) шешімі ұйғарым түрінде шығарылады (№ 1 қосымшаны қараңыз).

ҚР ӘҚБтК-нің 826-бабы мазмұнының мәні бойынша ҚР ӘҚБтК-нің 685-бабында санамаланған қызметкерлер жекеше ұсынулар жасай алатын лауазымды адамдар болып табылады. Яғни, бұл лауазымды адамдардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша шешімдер қабылдауға, оның ішінде әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың себептері мен жағдайлары туралы жекеше ұсынулар шығаруға құқығы бар. Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді қарауға және ішкі істер органдарының атынан әкімшілік жазалар қолдануға:

1) Ішкі істер министрлігі комитеттерінің төрағалары және департаменттерінің бастықтары;

2) аумақтық ішкі істер органдарының бастықтары;

3) облыстың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың әкімшілік, көші-қон полициясы бөлімшелерінің, жергілікті полиция қызметінің бастықтары, олардың орынбасарлары;

4) ауданның (қаланың, қаладағы ауданның) полиция бөлімдерінің, бөлімшелерінің, әкімшілік, көші-қон полициясы бөлімшелерінің, жергілікті полиция қызметінің бастықтары және олардың орынбасарлары;

5) ішкі істер органдары желілік бөлімдерінің, бөлімшелерінің, полиция пункттерінің бастықтары және олардың орынбасарлары;

6) ішкі істер органдарының (полицияның) арнаулы атақтары бар қызметкерлері;

6-1) учаскелік полиция инспекторлары;

7) ішкі істер органдарының балық қорына қылмыстық қол сұғушылыққа қарсы күрес жөніндегі мамандандырылған полиция бөлімшелерінің бастықтары және олардың орынбасарлары құқылы.

Мұндай қызметті жүзеге асырудың құқықтық негізін Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік-құқықтық актілері құрайды. Мысалы, Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 1

қазандағы № 662 бұйрығымен бекітілген Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Әкімшілік полиция комитеті туралы ереженің 28-тармағына сәйкес әкімшілік полиция бөліністері өз құзыреті шегінде әкімшілік құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде шаралар қабылдау туралы ұсыныстар шығаруға және олардың орындалуын бақылауды қамтамасыз етуге құқылы.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Ішкі істер органдарының учаскелік полиция инспекторларының қоғамдық тәртіпті сақтаудағы және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі рөлін арттыру туралы» 1996 жылғы 24 желтоқсандағы № 1598 қаулысының 12-тармағының негізінде «учаскелік полиция инспекторы өзіне жүктелген міндеттер мен өзінің құзыреті шегінде: әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алуға, оларды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жоюға бағытталған заңды және жеке тұлғалар үшін міндетті нұсқамалар мен ұсыныстар әзірлеуге» міндетті.

ПО-ның барлық лауазымды адамдары үшін Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V Заңы құқықтық негіз болып табылады. Осы Заңның «Ішкі істер органдарының өкілеттіктері» деген 6-бабының 2-тармағында «Ішкі істер органдарының өз құзыреті шегінде: 6) жеке және заңды тұлғаларға қылмыстық немесе әкімшілік құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою туралы орындалуы міндетті ұйғарымдар, ұсынымдар енгізуге құқығы бар» делінген.

Яғни, әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың себептері мен жағдайлары туралы жекеше ұсыну шығарған кезде құжаттың мазмұнында ҚР ӘҚБтК-нің 826-бабынан басқа, осындай құжатты жолдаудың өзге де құқықтық негіздерін көрсетуге болады.

Бірақ жекеше ұсынулардан басқа, полиция қызметкерлері нұсқама шығаруға құқылы. Полиция шығарған «ұйғарымдардың» «ұсынулардан» айырмашылығы – ұйғарымдар жеке және заңды тұлғаларға (құқық бұзушыларға) қатысты, ал ешқашан құқық бұзушылық субъектілері болып табылмайтын лауазымды және заңды тұлғаларға қатысты ұсынулар жасалады.

Нұсқамаларды полиция ҚР ӘҚБтК негізінде айыппұл төлеу қажет болған (807, 893-896-баптар), құқық бұзушының тиісті мінез-құлқы (461-бап), жол жүрісі қауіпсіздігін сақтамау (605-бап) және т.б. жағдайларда шығарады.

«Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V Заңы

сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамдарға қылмыстық істер бойынша құқық бұзушылықтың жасалу себептері мен жағдайлары туралы ұсыну шығару құқығын беретінін бұрын атап өткен болатынбыз. Мәселен, ҚР ҚПК 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231 Заңының 200-бабының негізінде: «Сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адам қылмыстық іс бойынша іс жүргізу кезінде қылмыстық құқық бұзушылық жасауға ықпал еткен мән-жайларды анықтай отырып, тиісті мемлекеттік органдарға, ұйымдарға немесе онда басқарушылық функцияларды орындайтын адамдарға осы мән-жайларды немесе басқа да заң бұзушылықтарды жою жөніндегі шаралар қолдану туралы ұсыну енгізуге құқылы.

Ұсынулар қолданылған шаралар туралы міндетті түрде хабардар етіле отырып бір ай мерзімде қаралуға тиіс». Осылайша, қылмыстық істер бойынша ұсынымдар, ал әкімшілік әділет саласындағы құқық бұзушылықтар үшін жекеше ұсынулар шығарылады.

Полиция әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың себептері мен жағдайлары туралы олар әкімшілік жаза қолдану туралы шешім қабылдай алатын құқық бұзушылықтар бойынша ғана, атап айтқанда ҚР ӘҚБтК-нің 685-бабы бірінші бөлігінде санамаланған баптар бойынша ұсыныс шығара алады.

Ішкі істер органдары ҚР ӘҚБтК-нің 146, 147, 156, 190 (бірінші бөлігі), 192, 196, 197, 198, 204, 230 (екінші бөлігі) (көлік құралдарының иелері мен тасымалдаушылар автомобиль көлігінде және қалалық рельстік көлікте жасаған құқық бұзушылықтар бөлігінде), 334, 359, 364, 382 (бірінші бөлігі), 383 (бірінші және екінші бөліктері), 386, 395 (бірінші бөлігі), 396 (бірінші бөлігі), 408, 420, 421, 423 (бірінші бөлігі), 432, 433 (бірінші бөлігі), 437, 438 (бірінші және екінші бөліктері), 440 (бірінші, екінші және үшінші бөліктері), 441, 443 (бірінші бөлігі), 444 (екінші бөлігі), 447, 449 (бірінші бөлігі), 458, 464 (бірінші бөлігі), 469 (бірінші бөлігі), 470 (бірінші бөлігі), 484, 485 (бірінші бөлігі), 486, 487, 489 (бірінші, тоғызыншы, оныншы және он бірінші бөліктері), 492, 493, 494, 495 (бірінші бөлігі), 496 (1 және 3 бөліктері), 505, 510, 512 (бірінші бөлігі), 513 (бірінші бөлігі), 514 (бірінші бөлігі), 515, 517 (бірінші және үшінші бөлігі), 518, 519 (бірінші, үшінші, бесінші және алтыншы бөліктері), 559 (бірінші, екінші, төртінші және бесінші бөліктері), 560, 562, 564 (төртінші бөлігі), 566, 572 (екінші бөлігі), 574, 590 (бірінші, екінші үшінші, бесінші, алтыншы, жетінші, сегізінші, тоғызыншы және оныншы бөліктері), 591, 592, 593 (бірінші және сегізінші бөліктері), 594, 595, 596 (бірінші, екінші және төртінші бөліктері), 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603 (бірінші бөлігі), 604 (бірінші бөлігі), 605 (бірінші, екінші, бесінші, алтыншы және жетінші бөліктері), 606 (бірінші бөлігі), 607

(бірінші бөлігі), 609, 611 (бірінші бөлігі), 612, 613 (он екінші және он үшінші бөліктері), 614, 615 (бірінші, екінші және үшінші бөліктері), 617, 619, 620, 621 (бірінші, екінші, төртінші бөліктері), 622, 625 (автомобиль көлігіндегі бұзушылықтарды қоспағанда), 626, 630, 631, 632, 635-баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарайды.

Ұсыну мазмұны келесі міндетті элементтерден тұрады:

1) мекенжайы көрсетіле отырып, лауазымды адамның немесе заңды тұлға өкілінің тегі, аты-жөні;

2) құқық бұзушылықтың қысқаша фабуласы;

3) құқық бұзушылық жасауға себеп болған мән-жайлар;

4) құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою үшін жүргізілуі қажет тұжырымдар мен ұсынылатын шаралар;

5) ұйымдастырушылық және профилактикалық іс-шараларды өткізудің ұсынылатын мерзімдері;

6) ұсыныстың орындалу нәтижелерін жіберу қажет мекен-жай және тегі, аты-жөні;

7) лауазымды адамға немесе заңды тұлғаның өкіліне әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың себептері мен жағдайлары туралы ұсынуды орындамағаны үшін заңдық жауаптылық туралы ескерту жасауға құқылы.

ҚР ӘҚБтК-нің 826-бабы 2-бөлігінде «Ұйымдардың басшылары және басқа да лауазымды адамдар жекеше қаулыны алған күннен бастап бір ай ішінде қарауға және қолданған шаралар туралы ұсыну енгізген органға (лауазымды адамға) хабарлауға міндетті» делінген.

Егер құқық бұзушылық субъектісі УПИ ұсынуын дәлелсіз себептермен елемейтін болса, онда оларға қатысты лауазымды адамдар ҚР ӘҚБтК-нің 804-бабы негізінде ҚР ӘҚБтК-нің 479-бабы бойынша «Құқық бұзушылық жасауға ықпал еткен себептер мен жағдайларды жою жөнінде қабылданған шаралар туралы хабарламау» әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға тиіс.

Бұл құқық бұзушылықтың объективті жағы үш заңсыз әрекетсіздіктен көрінеді:

1) ұйым басшысының және басқа да тұлғалардың қабылданған шаралар туралы хабарламауы;

2) қылмыс жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде шаралар қолданбау;

3) әкімшілік құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде шаралар қолданбау.

ҚР ӘҚБтК-нің 684-бабы негізінде ҚР ӘҚБтК-нің 479-бабы бойынша шешімді мамандандырылған аудандық және оларға теңестірілген әкімшілік соттардың судьялары қабылдайды. Яғни, полиция қызметкерлері ҚР ӘҚБтК-нің 479-бабын бұзғаны үшін әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға, материал жинауға, ӘІБТ-ге тіркеуге және шешім қабылдау үшін сотқа жіберуге тиіс.

Көрсетілген бап бойынша әкімшілік материалға келесі құжаттар кіреді:

- 1) құжаттар тізімдемесі;
- 2) ҚР ӘҚБтК-нің 479-бабы әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамасы (№ 2 қосымша);
- 3) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу тілі туралы қаулы (№ 5 қосымша);
- 4) ПО кезекші бөлімінде тіркелген әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс қозғаған полиция қызметкерінің баянаты (№ 3 қосымша);
- 5) ӘҚБтК-нің 826-бабы тәртібінде әкімшілік құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайлар туралы ұсынымның көшірмесі (№ 5 қосымша);
- 6) нұскаманың орындалмау мән-жайлары мен себептерін анықтай отырып, құқық бұзушыдан сұрау хаттамасы (№ 6 қосымша);
- 7) істі қараудың немесе жекелеген процестік әрекеттерді жасаудың уақыты мен орны туралы хабарлама (хабарлама) (№ 7 қосымша);
- 8) құқық бұзушының кінәсін дәлелдейтін өзге де құжаттар;
- 9) БДБ анықтамалары және жеке басын куәландыратын құжаттардың көшірмелері.

Осыған ұқсас материал ҚР ҚПК-нің 200-бабы тәртібімен шығарылған ПО тергеушісінің немесе анықтаушысының ұсынысына лауазымды адам немесе заңды тұлғаның басшылығы хабарламаған жағдайда да қылмыстық құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою үшін жасалады.

Сонымен, мынадай тізбек құрылуы тиіс: құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою үшін ұсынуды жолдау – жауап алмау – ҚР ӘҚБтК-нің 479-бабы бойынша әкімшілік материал.

№ 1 қосымша

**Құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайлар
туралы жекеше ұсынуға шағым бойынша
ұйғарым**

«__» _____ ж.

_____ (жасалған күні)

_____ (жасаалған орны)

Мен, _____
(лауазымы, органның лауазымды адамының Т.А.Ә.)

_____ тұратын, телефоны _____,
азамат _____,
(арыз берушінің Т.А.Ә.)

№ ____ әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша шағымын (арыз) қарап,
_____ (арыздың қысқаша мазмұны)

_____ ҚР ӘҚБтК-нің 826-бабы 1-бөлігін басшылыққа ала отырып,

Анықтадым:

_____ (арызды қанағаттандыру туралы не оны қанағаттандырудан толық немесе ішінара бас тарту туралы)

«__» _____ 20__ ж. қабылданған шешім туралы арыз берген тұлғаға қол
қойғыза отырып, жеткізілді _____
(арыз берушінің Т.А.Ә.)

Шешім қабылдаған тұлға _____
(лауазымы, органның лауазымды адамының Т.А.Ә.)

**Әкімшілік құқық бұзушылық туралы
№ _____ хаттама**

« ____ » _____ 20 ____ ж. ____ сағ. ____ мин. _____

(жасалған орны)

Мен, _____

(хаттама жасаған адамның лауазымы, бөлімшесі, атағы, тегі, аты, әкесінің аты)

ҚР ӘҚБтК-нің 803-бабын басшылыққа ала отырып, осы хаттаманы жасады, азамат (А)

Тегі _____

Аты _____

Әкесінің аты _____,

_____ тұратын

(туған күні және туған жері)

тел. _____

_____ жұмыс істейтін, тел _____,

Еңбекақы мөлшері _____

Отбасы жағдайы _____, _____ асырауында

Әкімшілік жазаға тартылды ма _____

Жеке басын куәландыратын құжаты _____

Берілді _____

ЖСН _____

телефон, факс, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі және (немесе) электрондық мекенжайы (егер бар болса) _____⁹³

заңды тұлғаның атауы, орналасқан жері, мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) нөмірі мен күні, сәйкестендіру нөмірі және банктік деректемелері (заңды тұлғалар үшін) _____

Құқық бұзушылықтың қысқаша фабуласы _____

Осылайша, аз. _____ ҚР ӘҚБтК бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылықты жасады _____

Бұл құқық бұзушылықты мына куәгерлер растайды:

1. _____, _____ тұратын

2. _____, _____ тұратын

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу _____ тілінде жүргізіледі

Азамат _____ ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 744-бабында көзделген оның құқықтары мен міндеттері түсіндірілді.

Заң көмегіне және аудармашыға мұқтаж емеспін (мұқтажбын) _____

⁹³ А.Е. Мукажанов, А.А. Алимбиев Курс лекции «Административно-юрисдикционная деятельность полиции». – Қостанай, 2021 ж.

Кәмелетке толмаған адамның қорғаушысына немесе заңды өкіліне ҚР ӘҚБтК 746-748 баптарында көзделген істі соттылығы бойынша мамандандырылған әкімшілік сотқа, ал тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің аумағында мамандандырылған әкімшілік сот болмаған кезде аудандық (қалалық) сотқа беру туралы өтінішхатпен жүгіну құқықтары түсіндірілді.

Құқық бұзушының түсіндірмесі

(жеке парақта)

Істі шешу үшін қажетті өзге де мәліметтер _____

Хаттамаға _____ парақта материалдар қоса беріледі

Куәгерлер: 1. _____ Т.А.Ә.

(қолы)

2. _____ Т.А.Ә.

(қолы)

Құқық бұзушы _____ Т.А.Ә.

(қолы)

Қостанай қ. ІІБ учаскелік инспекторы _____ 20__ ж.

**Қостанай ІІБ бастығы
полиция полковнигі
А. Жүнісовке**

Баянат

2023 жылғы 25 қаңтарда «Қостанайқұрылыссервис» ЖШС басшысының атына, оларға тиесілі әкімшілік ғимаратты жөндеу кезінде «Достық» шағын ауданындағы елді мекеннің жасыл желектеріне зақым келтіруден көрінетін ҚР ӘҚБтК-нің 505-бабы бойынша әкімшілік құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою туралы ұсыну жіберілгенін баяндаймын.

Бір ай мерзім өткеннен кейін біздің мекенжайымызға «Қостанайқұрылыссервис» ЖШС басшылығынан қандай да бір хабарламалар келіп түскен жоқ. Мен ұсынған шаралардың орындалуы туралы мәліметтер түскен жоқ.

Осылайша, «Қостанайқұрылыссервис» ЖШС әрекеттерінде ҚР ӘҚБтК-нің 479-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық құрамы қарастырылуда.

**«Оңтүстік» УПП учаскелік полиция инспекторы
полиция аға инспекторы
27.02. 2023 ж.**

А. Нұртаев

**Әкімшілік құқық бұзушылық жасауға ықпал ететін себептер мен
жағдайларды жою туралы
ЖЕКЕШЕ ҰСЫНУ**

« ____ » _____ 20 ____ ж. _____ к.

Мен, _____
(органның лауазымды адамының лауазымы, тегі, аты, әкесінің аты)
сіздің кәсіпорында (ұйымда, мекемеде) _____ ретінде
жұмыс істейтін азамат _____
ҚР ӘҚБтК-нің _____ бабы бойынша № _____ әкімшілік
құқық бұзушылық туралы іс материалын қарап,
Анықтадым, аз. (А) _____
(құқық бұзушылықтың уақыты, орны және мәні)
_____ азамат жасаған

Көрсетілген құқық бұзушылыққа мынадай мән-жайлар ықпал етті:

1. _____
2. _____
3. _____

Жоғарыда айтылғандарға байланысты келесі іс-шараларды орындауды
ұсынамыз:

1. _____
2. _____
3. _____

ҚР ӘҚБтК-нің 654-бабына сәйкес осы ұсынуды алған күннен бастап бір ай
ішінде қарауды және қабылданған шаралар туралы хабарлауды сұраймын

_____ (кімге, қайда)

ҚР ӘҚБтК-нің 826-бабына сәйкес ұйым басшысының және басқа да лауазымды
адамдардың қабылданған шаралар туралы хабарламауы, сол сияқты істі қараған
органдардың (лауазымды адамдардың) ұсыныстары бойынша әкімшілік құқық
бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде
шаралар қолданбауы – ҚР ӘҚБтК-нің 479-бабы бойынша әкімшілік
жауаптылыққа әкеп соғады

_____ (тұлғаның лауазымы, атағы, тегі, аты, әкесінің аты)

_____ (қолы)

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу тілі туралы қаулы

« ____ » _____ ж.

Жасалған күні: _____ Жасалған орны: _____
Мен, _____

_____ (органның лауазымды адамының лауазымы, тегі, аты, әкесінің аты)

_____ қатысты _____ № ____ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс материалдарын қарап,

Анықтадым:

_____ Аз. _____ мемлекеттік, орыс және басқа да тілдерді меңгергенін назарға алдым және ҚР ӘҚБтК-нің 738-бабын басшылыққа ала отырып,

Қаулы еттім:

1. Аз. _____ қатысты _____ тілі Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу тілі ретінде белгіленсін.

2. Іске қатысатын адамдарға ҚР ӘҚБтК-нің 738-бабының 3-бөлігіне сәйкес олардың ана тілінде немесе өздері білетін басқа тілде мәлімдеме жасауға, түсініктеме және айғақ беруге, өтінішхат беруге, шағым келтіруге, іс материалдарымен танысуға, оны қарау кезінде сөз сөйлеуге, аудармашының қызметтерін тегін пайдалануға құқығы бар екендігі түсіндірілсін

Қаулыны жасаған адамның қолы

**Жауап алу
хаттамасы**

« ____ » _____ ж.

_____ (жасалған күні)

_____ (жасалған орны)

Мен, _____
(органның лауазымды адамының лауазымы, Т.А.Ә.)

ҚР ӘҚБтК-нің 767-б. 2-б. басшылыққа ала отырып, аз.

_____ (Т.А.Ә.)

_____ (тұрғылықты жері, жұмыс, оқу орны, жеке басын куәландыратын құжат, ЖСН, телефон)

№ ____ әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша жауап алу жүргіздім, оған ҚР ӘҚБтК-нің 38-тарауында көзделген оның құқықтары мен міндеттері түсіндірілді, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органға (лауазымды адамға) айғақтар беруден жалтарғаны немесе бас тартқаны, көрінеу жалған айғақтар бергені үшін ҚР ӘҚБтК-нің 658 және 659-баптары бойынша әкімшілік жауаптылық туралы ескертілді.

Жауап алу барысында _____ көрсетті
(іс бойынша түсініктеменің қысқаша мазмұны)

Менің сөздерімнен дұрыс жазылған, оқыдым _____
(жауап алынған адамның қолы)

_____ хат
тама жасаған органның лауазымды адамының лауазымы, Т.А.Ә.)

**Істі қараудың немесе жекелеген процестік әрекеттерді жасаудың уақыты
мен орны туралы
хабарлама (хабархат)**

Аз. _____
(әкімшілік процеске қатысушының Т.А.Ә.)

(істің қысқаша мазмұны)

туралы № ____ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу
әрекеттерін жүзеге асыру үшін ҚР ӘҚБтК-нің 743-бабын басшылыққа ала
отырып,

Сізге _____
(ІБ № кабинеті, лауазымды адамның Т.А.Ә.)

« ____ » _____ 20 ____ ж. « ____ » сағатта. Әкімшілік құқық бұзушылық
туралы іс бойынша _____
(куә, жәбірленуші және т. б. сарапшы, маман және т.б.)
ретінде келу қажет.

Өзіңізбен бірге жеке басыңызды куәландыратын құжаттарды ала келуіңіз
керек.

Келмесеңіз және болмасаңыз, Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі
тергеуді қабылдамау туралы өтініш сіздің қатысуыңызсыз қаралатын болады.

Келмесеңіз, ҚР ӘҚБтК-нің 785, 790-баптарының негізінде, күштеп
әкелуге ұшырауыңыз мүмкін, айғақтар беруден бас тартқаны немесе айғақтар
беру үшін дәлелсіз себептермен келмегеніңіз үшін ҚР ӘҚБтК-нің 658 және 659-
баптары бойынша әкімшілік жауапкершілікке тартылуыңыз мүмкін

(лауазымы, атағы, Т.А.Ә.)

Хабарлама (хабархат) жіберілді: (астын сызу)

тапсырылғаны туралы хабарламасы бар тапсырыс хатпен,
телефонограммамен немесе жеделхатпен, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі
бойынша немесе электрондық мекенжай бойынша мәтіндік хабарламамен не
хабарлаудың немесе шақырудың тіркелуін қамтамасыз ететін өзге де байланыс
құралдары пайдаланыла отырып жүргізіледі.

Өзге тәсілмен _____
(хабарлау тәсілі)

Хабарламаны (хабархат) жіберген тұлға _____
(қолы)

« ____ » _____ 20 ____ ж.

Хабарламаны алғаны туралы қолхат немесе хабарламаны қабылдаудан
бас тарту туралы белгі _____

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі .- Астана, 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 29 маусымдағы №350 Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі.
3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің ведомстволары мен аумақтық органдары туралы Ережелерді бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 1 қазандағы № 662 бұйрығы.
4. Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы: Қазақстан Республикасының 23.04.2014 жылғы №199 Заңы.
5. Қоғамдық тәртіпті нығайту және құқық бұзушылықтардың алдын алуда ішкі істер органдары учаскелік полиция инспекторларының рөлін арттыру жөніндегі қосымша шаралар туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1996 жылғы 24 желтоқсандағы N 1598 қаулысы.
6. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231 Қылмыстық-процестік кодексі.

ТАҚЫРЫП 14. ЗАҢДЫ ТҰЛҒАҒА ТИЕСІЛІ ТАУАРЛАРҒА, КӨЛІК ҚҰРАЛДАРЫНА ЖӘНЕ ӨЗГЕ ДЕ МҮЛІККЕ ТЫЙЫМ САЛУ.

Жоспары:

1. Заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салудың құқықтық негіздері
2. Заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу құзыреті берілген лауазымды адамдар
3. ҚР ӘҚБтК-нің «заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу» баптарын түсіндіру
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салудың құқықтық негіздері

Заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу ҚР ӘҚБтК 800-бабының негізінде жүзеге асырылады.

Осы баптың 1-бөлігі заңды тұлғаға тыйым салу арқылы тауарларға, көлік құралдарына және оған тиесілі басқа да мүлікке билік етуге және пайдалануға тыйым салудың құқықтық негіздерін қарастырады. Тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және өзге де мүлікті пайдалануға тыйым салу оларға билік етуге тыйым салумен бірге, онсыз да жүргізілуі мүмкін екенін атап өткен жөн. Яғни, тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және басқа да мүлікті пайдалануға тыйым салу туралы шешім қажет болған жағдайда лауазымды адамның қалауы бойынша қабылданады.

Өкінішке орай, ҚР ӘҚБтК және заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілерде нақты мақсаттар мен жағдайлар қарастырылмаған (қандай құқық бұзушылықтар үшін?) әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің бұл шарасы практикада қолданылуы мүмкін. Сонымен қатар, мұндай алдын-алу шарасы тек заңды тұлғаға ғана әкімшілік түрде қолданыла алады. Қамтамасыз ету шараларын қолдану жөніндегі құқықтық реттеудің тағы бір кемшілігі-1-баптың 785-бөлігінде осы шараларды қолдану мақсаттары тек жеке тұлғалар үшін көрсетілгені болып табылады⁹⁴.

Неліктен заң шығарушы бұл қамтамасыз ету шарасын Жеке тұлғаларға қолданбауды шешкені түсініксіз? Мысалы, Ресейде, Ресей Федерациясының Әкімшілік кодексінің 27.1-бабы негізінде тауарларды,

⁹⁴ ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.

көлік құралдарын және басқа заттарды қамауға алу әкімшілік құқық бұзушылықтың барлық субъектілеріне қолданылуы мүмкін. Сондай-ақ мүлікке тыйым салу әкімшілік жаза тағайындау туралы қаулының орындалуын қамтамасыз ету мақсатында қолданылуы мүмкін.

Шын мәнінде, мүлікке тыйым салу-бұл ауыртпалық, атап айтқанда Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысушының қалауы бойынша емес, заң негізінде туындайтын шектеу. Тыйым салу заңды тұлғаның мүлкін иеленуді, пайдалануды немесе оған билік етуді шектейді. Басқаша айтқанда, заңды тұлғаның мүлкіне тыйым салу – бұл тауарлармен, көлік құралдарымен және басқа мүлікпен кез-келген мәмілелер жасауға тыйым салу.

Сонымен қатар, тыйым салуды қолдану туралы шешім қабылдау, заңды тұлғаның тауарлары, көлік құралдары мен мүлкі әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралдары немесе объектілері болуы керек.

Әкімшілік құқық бұзушылық құралы деп заңмен қорғалатын жеке немесе қоғамдық мүдделерге залал келтірілген затты түсіну керек. Әкімшілік құқық бұзушылықты саралау кезінде осы зат (құрал немесе зат) кінәлі заңды тұлғаға қандай тәсілмен түскенін анықтау керек: ол оған меншік құқығында тиесілі ме, уақытша иелікте ме немесе басқа негізде ме.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың мәні кез-келген құқық бұзушылықта бола бермейді, онда құқық бұзушылықтың субъектісі заңды тұлғалар болып табылады, тек әкімшілік құқық бұзушылықтың материалдық құрамы бойынша.

Заңды тұлғаның тауарларына, көлік құралдарына және мүлкіне тыйым салу, егер бұл тауарларды, көлік құралдарын және өзге де мүлікті алып қою мүмкін болмаған және (немесе) олардың сақталуы алып қоймай қамтамасыз етілуі мүмкін болған жағдайда қолданылады. Яғни, егер лауазымды адамның алып қою мүмкіндігі болса, онда заңды тұлғаның тауарларын, көлік құралдары мен мүлкін тәркілеу мүмкін емес. Әдетте алып қою мүмкін емес, өйткені автокөлік ақаулы, ал мүлік үлкен немесе жылжымайтын мүлік болып табылады.

Егер алып қойылған тауарлардың, көлік құралдарының және мүліктің сақталуын қамтамасыз ету мүмкін болмаса, онда олар тыйым салған лауазымды адам тағайындаған басқа адамдарға жауапты сақтауға берілуі мүмкін.

ҚР ӘҚБтК 800-бабы 2-бөлігінің бірінші абзацы заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу түрінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану үшін юрисдикциялық өкілеттіктері

бар лауазымды адамдардың шеңберін анықтайды. Бұл адамдар ҚР ӨҚБТК 787-бабында және 804-бабының 1-бөлігінде аталған⁹⁵.

Занды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке **тыйым салу құзыреті берілген лауазымды адамдар**

№ р/с	ҚР ӨҚБТК 787-бабында санамаланған органдар	ҚР ӨҚБТК 804-бабы
1	1-т. ішкі істер органдары	1 т.
2	2-т. жергілікті жердің комендатурасы	3 т.
3	3-т. терроризмге қарсы операцияға қатысатын лауазымды тұлғалар	
4	4-т. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметі	4 т.
5	5-т. күзетілетін объект орналасқан жердегі аға әскери қызметшілерге, ішкі істер органдарының, арнаулы мемлекеттік органдардың қызметкерлеріне, әскерилендірілген күзеттің лауазымды адамына бағынады	1,4,5,6 т.т.
6	6-т. мемлекеттік бақылау мен қадағалауды жүзеге асыратын орман шаруашылығы, жануарлар дүниесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар органдары, сондай-ақ уәкілетті органның және жергілікті атқарушы органдардың мамандандырылған ұйымдары	9,50 т.т.
7	7 т. көліктік бақылау органдары	26 т.
8	8-т. әскери полиция органдары	4,5,6 т.т.
9	9-т. қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылау органдары	10 т.
10	10 т. Мемлекеттік кірістер органдары	31 т.
11	12-т. мемлекеттік тау-кен қадағалау органдары, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметі, Геология және жер қойнауын пайдалану жөніндегі уәкілетті орган, қоршаған ортаны және табиғи ресурстарды қорғау жөніндегі органдар, балық аулау жөніндегі республикалық орган	44 т., 10 т.
12	14-т. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік күзет қызметі	46 т.
13	14-1 т. органдар: ветеринария саласында, өсімдіктер карантині бойынша, өсімдіктерді қорғау саласында	15 т.
14	15-т. сот приставтары	57 т.

⁹⁵ ҚР ӨҚБТК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар

Кестеден көріп отырғанымыздай, жеке тұлғаларды әкімшілік ұстауға құқығы бар уәкілетті лауазымды адамдар заңды тұлғаның тауарларын, көлік құралдары мен мүлкін тәркілеуге құқылы, барлығы дерлік әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасауға құқылы. Бірақ жеке тұлғаны әкімшілік ұстау түріндегі бұлтартпау шарасын қолдану аясы ҚР ӘҚБтК 787-бабының барлық тармақтарымен нақты анықталған, бұл заңды тұлғаға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қамтамасыз ету шарасына қатысты реттелмеген. Біздің ойымызша, бұл олқылықты заңды тұлғаның тауарларын, көлік құралдары мен мүлкін тәркілеуді қолданудың нақты құқықтық негіздерін ескере отырып жою керек.

ҚР ӘҚБтК 800-бабы 2-бөлігінің екінші абзацы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке олардың иесі (заңды тұлға) болмаған кезде тыйым салу түрінде қамтамасыз ету шараларын қолдану мүмкіндігін көздейді. Зерттелетін шараны қолданудың құқықтық негіздері кейінге қалдыруға болмайтын жағдайлар болып табылады. Өкінішке орай, ҚР ӘҚБтК-де және заңға тәуелді нормативтік-құқықтық актілер кейінге қалдыруға болмайтын жағдайларды егжей-тегжейлі көрсетілмеген. Бірақ мағынасы бойынша мұндай жағдайларды заңды тұлғаның тауарларына, көлік құралдарына және басқа да мүлкіне тыйым салуды кешіктіріп, құқық бұзушылықтың іздері жойылуы мүмкін немесе осы бұлтартпау шарасынсыз құқық бұзушылықтың біліктілігі немесе болуы туралы дұрыс қорытынды жасау мүмкін болмайтын жағдайлар деп қарастырған жөн.

ҚР ӘҚБтК 747-бабының 1-бөлігіне сәйкес өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан заңды тұлғаның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды олардың өкілдері жүзеге асырады. Мүлікке тыйым салу кезінде заңды тұлға өкілінің болмауы заңды тұлға оны тиісінше хабардар еткеннен кейін ғана өзінің қорғау құқығын іске асыра алатынын білдіреді.

3-бөлімде қажеттілік туындаған кезде фото және кино түсірілімдерін, бейнежазбаларды қолдану мүмкіндігі қарастырылған. ҚР ӘҚтК-нің 779-бабы негізінде алынған, талап етілген немесе ҚР ӘҚтК-де көзделген тәртіппен ұсынылған фото- және кинотүсірілім материалдары, дыбыс- және бейнежазбалар, егер оларда ұйымдар, лауазымды адамдар және жеке тұлғалар жазған немесе куәландырған мәліметтердің әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс үшін маңызы болса, іс бойынша дәлелдемелер деп танылатын құжаттар болып табылады⁹⁶.

⁹⁶ ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің зерттелетін шарасын жүзеге асыру кезінде екі куәгердің болуы бұл ретте фото - және киноға түсіруді, дыбыс - және бейнежазбаны қолдану қажеттілігін жоққа шығаратынын атап өткен жөн.

ҚР ӘҚБК 800-бабының 4-бөлігі заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салуға байланысты іс жүргізу әрекетін ресімдеу тәртібін көздейді. Заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу туралы хаттама жасалады, онда:

- 1) оның жасалған күні мен орны;
- 2) хаттаманы жасаған адамның лауазымы, тегі және аты-жөні;
- 3) өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз етудің осы шарасы қолданылған заңды тұлға туралы мәліметтер;
- 4) иелігінде тыйым салынған тауарлар, көлік құралдары және өзге де мүлік бар адам туралы мәліметтер;
- 5) тыйым салынған мүліктің тізімдемесі мен сәйкестендіру белгілері;
- 6) егер олар жүргізілген болса, фото- және кинотүсірілімдер, бейне жазбалар қолданылғаны туралы жазба жасалады.

Фото- және кинотүсірілімдерді, бейне жазбаларды қолдана отырып, тыйым салуды жүзеге асыру кезінде алынған материалдар заңды тұлғаның мүлкін электрондық жеткізгіштерде тыйым салу хаттамасына қосаберіледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді қамтамасыз етудің қаралып отырған шарасын қолдану тетігі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салудың өзге де тәсілдерін көздейді:

- 1) буып-түю және мөр басу;
- 2) немесе тек мөрленген.

ҚР ӘҚБтК 800-бабының 6-бөлігі заңды тұлғаға тиесілі тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу туралы хаттама екі данада жасалуы тиіс. Бірінші данасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істе болады, ал екіншісі өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз етудің осы шарасы қолданылған заңды тұлғаның өкіліне тапсырылады.

Түсіндірілген ҚР ӘҚБтК 7-бабының 800-бөлігінің қорытынды бөлімі бланкеттік болып табылады және тыйым салынған тауарлардың, көлік құралдарының және заңды тұлғаға тиесілі басқа да мүліктің

сақталуына жауапты адамдардың заңды жауапкершілігінің құқықтық негіздерін қамтиды:

- 1) иеліктен шығару;
- 2) жасыру⁹⁷.

ҚР ӘҚБтК-нің Ерекше бөлімінде тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікті иеліктен шығарғаны немесе жасырғаны үшін әкімшілік жауапкершілікті көздейтін норма жоқ, бірақ мұндай заңсыз әрекеттер үшін қылмыстық жауапкершілік қарастырылған. Сонымен қатар, мұндай құқық бұзушылықтар қылмыстық құқық бұзушылықтар емес, қылмыстар болып табылады.

ҚР ҚК 425-бабында тыйым салынған тауарларға, көлік құралдарына және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікке қатысты құқыққа қарсы әрекеттерден көрінетін қылмыстық құқық бұзушылықтың мынадай саралау белгілері көзделген:

- 1) ысырап
- 2) иеліктен шығару
- 3) жасыру
- 4) заңсыз беру.

Көріп отырғаныңыздай, қылмыстық жауапкершілік тек заңды тұлғаның тыйым салынған мүлкін иеліктен шығарғаны және жасырғаны үшін ғана емес, сонымен бірге ысырап еткені және заңсыз берілгені үшін де туындауы мүмкін. ҚР ӘҚБтК 800, «иеліктен шығару» ұғымы «ұрлау және заңсыз беру» ұғымдарын сіңіреді деп сенді.

Біздің жағдайда иеліктен шығару дегеніміз – тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі басқа мүлікті басқа тұлғаның меншігіне беру, сондай-ақ кез-келген Мүліктік құқықтың меншік құқығын, оның ішінде бағалы қағаздармен көрсетілген құқықтарды беру. Яғни, иеліктен шығару дегеніміз – тыйым салынған мүлікті сату, сыйға тарту, айырбастау, сыйақы төлеу және т.б. арқылы басқа адамның меншігіне беру, сонымен бірге қылмысты саралау үшін иеліктен шығару әдісі, сондай-ақ оның өтеулі немесе өтеусіз екендігі маңызды емес.

Тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікті жасыру деп тыйым салынған заттар мен құқық бұзушылық жасау құралдарын жасыруға бағытталған кез келген іс-әрекетті түсіну қажет. Мысалы, мүлікті уақытша сақтау үшін басқа заңды тұлғаларға беру, оны тыйым салған адамның рұқсатынсыз басқа жерге ауыстыру, тыйым салынған заттарды, Көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікті анықтауға және сәйкестендіруге

⁹⁷ ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар

мүмкіндік беретін құжаттарды, өзге де материалдарды жою, тыйым салынған тауарларды (қоймаларда, ангарларда, қол жетпейтін жерлерде және аумақтарда және т.б.) жасыру. Мұндағы ең бастысы, мүліктің жаңа орналасқан жері туралы ақпарат қамауға алған лауазымды адамнан жасырылады, оны мүмкіндіктен айырады немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді айтарлықтай қиындатады.

Тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікті ысырап ету деп тыйым салынған заттар сеніп тапсырылған адамның жұмсаудың кез келген нысаны (мысалы, тұтыну, сату, сыйға тарту және т.б.) түсініледі. Сонымен қатар, мүліктің айналымы және оны кейіннен пайдалану тек өз пайдасына ғана емес, сонымен бірге басқа адамдардың пайдасына да мүмкін.

Тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікті заңсыз беру тыйым салу туралы шешім қабылдаған атқарушы биліктің уәкілетті органдарының келісімінсіз оларды үшінші көшеге (заңды немесе жеке тұлғаға) тапсыруды (іс жүзінде беруді) білдіреді. Тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі басқа мүлікті заңсыз беру кезінде иеліктен шығарудан айырмашылығы:

1) тыйым салынған тауарларға, көлік құралдарына және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікке меншік құқығы олар нақты берілген тұлғаға (мысалы, жалға беру, өтеусіз пайдалану немесе сенімгерлік басқару) ауыспайды);

2) кінәлі осындай беру жолымен тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікті, үшінші тұлғаларды (мысалы, жалға алушыларды) пайдалануға жол береді);

3) тыйым салынған тауарларға, көлік құралдарына және заңды тұлғаға тиесілі өзге де мүлікке үшінші тұлғалардың құқықтары жүктеледі (кепілге, пайдалануға, иеленуге және т.б. беріледі).

Тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі басқа да мүлікті жоғалтумен байланысты заңсыз әрекеттерді талдау негізінде ұрлау, иеліктен шығару, жасыру және заңсыз беру құқық бұзушылық жасаудың әртүрлі тәсілдері деген тұжырым негізделген. Осыған байланысты ҚР ӘҚБтК 800-бабының 7-бөлігі «иеліктен шығару» деген сөзден кейін «ысырап ету, заңсыз беру» деген сөздермен толықтырылсын.

Осылайша, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану тетігін реттейтін ҚР ӘҚБтК нормаларын талдау осы шараларды қолдану мақсаттарын жетілдіру қажеттілігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік берді. Яғни, ҚР ӘҚБтК 798-801-баптарында немесе ҚР ӘҚБтК 785-бабының екінші

бөлігінде ұжымдық шаруашылық жүргізуші субъектілерге қолданылуы мүмкін қамтамасыз ету шараларын қолданудың жалпы мақсаттарын нақты көрсету қажет. Мұндай мақсаттар болуы керек⁹⁸:

- 1) Әкімшілік құқық бұзушылықтың жолын кесу;
- 2) әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жерде оны жасау мүмкін болмаған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалған;
- 3) істің уақтылы және дұрыс қаралуын қамтамасыз ету;
- 4) Әкімшілік құқық бұзушылық іздерін және әкімшілік тергеу үшін маңызы бар өзге де мән-жайларды анықтау;
- 5) іс бойынша қабылданған қаулының орындалуы;
- 6) дағдарыстық жағдайлар кезінде адамдардың өміріне немесе денсаулығына тікелей қатердің алдын алу;
- 7) Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылады.

ҚР ӘҚБтК 416-бабы бойынша заңды тұлғалар әкімшілік жауапкершілік субъектілері бола алады және ҚР ӘҚБтК 804-бабында көрсетілген лауазымды тұлғалар олардан мүлік пен құжаттарды алып қоюды қолдана алады. Осыған байланысты ҚР ӘҚБтК 416-бабын ҚР ӘҚБтК 799-бабының диспозициясында ескеру артық болып табылады, өйткені әкімшілік жауапкершілік субъектісі ретінде заңды тұлғаға тиесілі мүлік пен құжаттарды алып қою тетігіне еш әсер етпейді.

ҚР ӘҚБтК бойынша тауарларға, көлік құралдарына және өзге де мүлікке тыйым салу тек заңды тұлғаларға қатысты мүмкін, бұл біздің ойымызша кемшілік болып табылады. Мұндай мәжбүрлеу шарасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу мақсаттарына қол жеткізу үшін жеке тұлғаларға да қолданылуға тиіс

Тыйым салынған тауарларды, көлік құралдарын және заңды тұлғаға тиесілі басқа да мүлікті жоғалтумен байланысты заңсыз әрекеттерді талдау негізінде ұрлау, иеліктен шығару, жасыру және заңсыз беру құқық бұзушылық жасаудың әртүрлі тәсілдері деген тұжырым негізделген. Осыған байланысты ҚР ӘҚБтК 800-бабының 7-бөлігі «иеліктен шығару» деген сөзден кейін «ысырап ету, заңсыз беру» деген сөздермен толықтырылсын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі .- Астана, 2014 жылғы 05 шілде № 235-V.
2. ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.

⁹⁸ ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар

15-ТАҚЫРЫП. ӘКІМШІЛІК ПОЛИЦИЯ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ ӘКІМШІЛІК ІС ЖҮРГІЗУДІҢ БІРЫҢҒАЙ ТІЗІЛІМІН ПАЙДАЛАНУ ТӘРТІБІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Жоспар:

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша электрондық форматтағы іс жүргізу саласын реттейтін негізгі бағдарламалық құжаттар.

2. Ішкі істер органдары электрондық форматта жүзеге асыратын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу тәртібін регламенттейтін Қазақстан Республикасының заңнамасы.

3. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі электрондық форматта қозғаудың негіздері мен тәртібі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша электрондық форматтағы іс жүргізу саласын реттейтін негізгі бағдарламалық құжаттар.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаев 2017 жылғы 31 қаңтардағы «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында Үкіметке «Цифрлық Қазақстан» жеке бағдарламасын әзірлеуді және қабылдауды тапсырған, сонымен бірге заңнаманы жаңа жағдайға бейімдеу қажеттігіне тоқталған болатын.

Бірақ Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары көрсететін мемлекеттік қызметтерді цифрландыру Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысымен бекітілген «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы қабылданғанға дейін де басталып кеткен болатын.

Өткен 20-ғасырдың соңында жедел басқару орталықтары құрылды, ПО-ға келіп түсетін ақпаратты цифрлық тіркеу біртіндеп қалыптасты, ҚР ІІМ басшылығының құқық қорғау функцияларын, оның ішінде қылмыстық және әкімшілік процестерді барынша «цифрлыққа» аударуға деген ұмтылысы айқын байқалады.

Құқық қорғау қызметін цифрландырудың жекелеген бағыттары да Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасына енгізілген болатын. Бұл бағдарламалық құжатта құқық қорғау органдарына басқарудың жаңа технологиялары қажет екендігі көрсетілген. Осы бағыттағы жекелеген шаралар мемлекеттік қызмет көрсетудің міндетті стандарттарын бекіту,

«Е-үкімет» жүйесі мен сервистік технологияларды (бейнеконференцбайланыс, электрондық цифрлық қолтаңба, локальдық желілер және электрондық/цифрлық байланыстың өзге де құралдары) олардың қызметіне, атап айтқанда, мемлекеттік мәжбүрлеу шаралары мен тергеу әрекеттерін санкциялауға, жауап алуды жүргізуге байланысты процестік өзара іс-қимыл кезінде енгізу болуы мүмкін.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында ХХІ ғасырдың сын-тегеуріндерінің бірі ретінде үшінші индустриялық революция көрсетілген, оның нәтижесінде цифрлық технологиялар қоршаған ортаны ғана емес, адамның өзін де трансформациялай отырып, үйреншікті шындыққа айналады. Сонымен қатар Мемлекет басшысы қазақстандықтардың цифрландыру процестеріне белсенді қатысуы қажеттігін атап көрсетті.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы «100 нақты қадам» бағдарламасы отыз екінші және ұялы қадамдарды орындау шеңберінде құқық қорғау органдары, оның ішінде ПО қызметінің жекелеген бағыттарын цифрландыру жөніндегі шараларды көздеді:

- «Қылмыстық құқық бұзу картасы» интернет-порталын құру. Бұл картада елімізде бір аптадан әрі кетпейтін мерзімде жасалған барлық қылмыстық құқық бұзушылық тіркелетін болады. Бұл қоғамға ішкі істер органдары жұмысының тиімділігін бақылауға мүмкіндік береді;

- мемлекеттік қызметтердің бірыңғай провайдеріне айналатын «Азаматтар үшін үкімет» мемлекеттік корпорациясын құру. Мемлекеттік корпорация халыққа қызмет көрсететін барлық орталықтарды бір жүйеге интеграциялайды. Қазақстан азаматтары мемлекеттік қызметтерді бір жерден алатын болады.

Барлық мемлекеттік органдардың қызметін цифрландыру қажеттігін Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаев 2018 жылғы 5 қазандағы «Қазақстандықтардың әлауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына Жолдауында да атап өтті. Мемлекет басшысы өз Жолдауында мемлекеттік қызметшілердің көрсетілетін қызметтер аясында халықпен тікелей байланысын азайту қажеттігін және осының салдарынан көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді 2018 жылы 80 %-ға дейін және 2020 жылы 90 %-ға дейін электрондық форматқа ауыстыру қажеттігін атады.

Үкіметтің 2018 жылғы 27 желтоқсанда № 897 қаулысымен Қазақстан Республикасының ПО жаңғырту жөніндегі 2019 – 2021

жылдарға арналған жол картасы бекітілді, оның жекелеген тармақтарында да ПО қызметін цифрландыру элементтері көзделді:

- азаматтардың қоғамдық тәртіпті бұзу (фото, бейне) фактілері туралы хабарлауы үшін кері байланыс функциясы бар мобильді қосымша әзірлеу және енгізу;

- ПО фронт-офистерін қазіргі заманғы техникамен және қажетті анықтамалық материалдармен жабдықтау;

- бұқаралық ақпарат құралдарындағы және интернет-ресурстардағы жарияланымдарды негізгі сөздер бойынша мониторингтеуді жүзеге асыру үшін ақпараттық-талдамалық бағдарламалық қамтамасыз етуді қолдану;

- ішкі істер органдары көрсететін мемлекеттік қызметтерді барынша автоматтандыруды қамтамасыз ету;

- халықпен тікелей байланысатын патрульдік полиция қызметкерлерін бейнетіркегіштерсіз, жазбаны сөндіру немесе оны тиісті деректер базаларынан алу мүмкіндігін жоя отырып, жұмысқа жібермеу бойынша шараларды қабылдау.

Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында халыққа көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді цифрландыру қажеттілігі туралы да айтылған. Мәселен, көрсетілген жоспарда қамтылған төртінші жүйелі реформа шеңберінде процестерді оңтайландыру, цифрландыру және адами факторды төмендету есебінен сыбайлас жемқорлықтың туындауының бастапқы себептерінің алдын алу көзделген. Әкімшілік іс жүргізуге қатысты бұл бағыт өте өзекті және тиімді, өйткені әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша құжаттарды жүргізудің электрондық форматы оларды сыбайлас жемқорлық ниетімен бұрмалау және жою мүмкіндігін толығымен болғызбайды.

2019 жылы Қазақстан Республикасындағы құқық бұзушылықтар профилактикасы жөніндегі 2020-2022 жылдарға арналған кешенді жоспар бекітілді, оның жекелеген тармақтары өздері жүзеге асыратын құқық бұзушылықтың алдын алудың тиімділігін арттыру мақсатында ПО қызметін цифрландыруды одан әрі дамытуды көздейді. Атап айтқанда, осы салада жоспарланған келесі іс-шараларға назар аударғымыз келеді:

- Ақмола облысының оң тәжірибесі мысалында мектеп туралы деректерге және кәмелетке толмағандармен олардың ата-аналарымен жүргізіліп жатқан профилактикалық жұмыста интерактивті мониторингі үшін Қазақстанның барлық өңірлерінде «Мектептің электрондық картасын» енгізу;

- көшелер мен қоғамдық орындарда бейнебақылау жүйелерінің желісін, оның ішінде Жол жүрісі қағидаларын бұзушылықтарды автоматты түрде тіркеу құралдарын кеңейту;

- учаскелік инспекторлар мен патрульдік полиция қызметкерлерін радиобайланыспен, ұйымдастыру техникасымен, бейне-тіркеушілермен, планшеттермен, сондай-ақ олардың автокөліктерін GPS ғаламдық жүйелерімен, айыппұл төлеу терминалдарымен және борттық компьютерлермен 100 % қамтамасыз ету;

- Степногорск, Қапшағай, Риддер, Жезқазған, Теміртау, Ақсу және Екібастұз қалаларындағы Жедел басқару орталықтарының ғимараттарын аппараттық-бағдарламалық кешендермен жарақтандыру;

- Жедел басқару орталықтарымен және полицияның кезекші бөлімдерімен біріктірілген көп пәтерлі үйлердің аулаларына бейнебақылау камераларын орналастыру;

- Қазақстанның мемлекеттік шекарасы арқылы автомобиль өткізу пункттерінде атқарушылық құжаттардың орындалуын қамтамасыз ету жөніндегі шаралардың автоматты түрде күшін жою, оның ішінде шығуға уақытша шектеуді алып тастау мүмкіндігімен айыппұлдарды төлеуді қабылдау бойынша терминалдар орнату;

- құқық бұзушылық жасалған жерде банк картасын пайдалана отырып, айыппұлдарды қолма-қол ақшасыз төлеу үшін патрульдік полицияны POS-терминалдармен одан әрі жарақтандыру;

- атқарушылық іс жүргізу бойынша берешегі бар адамдар туралы мәліметтерді беру бойынша Әділет министрлігі атқарушылық іс жүргізу органдарының автоматтандырылған ақпараттық жүйелерін Ұлттық қауіпсіздік комитетінің және ІІМ ақпараттық жүйелерімен интеграциялау мәселесін пысықтау.

2020 жылғы 11 мамырда Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаев Төтенше жағдай жөніндегі мемлекеттік комиссияның қорытынды отырысында сөйлеген сөзінде мемлекеттік қызметтер көрсету саласында цифрлық технологияларды одан әрі дамыту қажеттігіне назар аударды.

Жоғарыда айтылғандар әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша электрондық іс жүргізуді құқықтық реттеуді қалыптастыру кейінірек қолданысқа енгізілген және қазіргі уақытта қолданыстағы жекелеген нормативтікқұқықтық актілерді әзірлеуге негіз болған бірқатар бағдарламалық құжаттарды қабылдаудан басталғанын көрсетеді.

Ішкі істер органдары электрондық форматта жүзеге асыратын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу тәртібін регламенттейтін Қазақстан Республикасының заңнамасы.

Бүгінгі күні электрондық форматта жүзеге асырылатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу саласы нормативтік-құқықтық актілердің, оның ішінде кодификацияланған тиісті тізбесімен реттелген. Оларды толығырақ қарастырайық.

Жоғарыда аталған құқықтық қатынастар саласын реттейтін құқықтық күші бойынша бірінші дәрежелі нормативтік-құқықтық акт 1995 жылғы 30 тамыздағы Қазақстан Республикасының Конституциясы болып табылады. Біздің мемлекетіміздің Ата Заңының мазмұнында ПО қызметкерлері өз қызметінде басшылыққа алатын адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын сақтау қағидаттары қаланған. Айтылған нормалар ПО қызметінің барлық бағыттарына, оның ішінде электрондық форматта әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша олар жүзеге асыратын іс жүргізу саласына да қолданылады. Көрсетілген нормалар ретінде мыналарды келтіру қажет:

- Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы –адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары (1-баптың 1-бөлігі);

- азаматтардың құқықтарына, бостандықтары мен міндеттеріне қатысты нормативтік-құқықтық актілерді ресми түрде жариялау оларды қолданудың міндетті шарты болып табылады (4-баптың 4-бөлігі);

- адам құқықтары мен бостандықтары әркімге тумысынан жазылған, олар абсолютті деп танылады, олардан ешкім айыра алмайды, заңдар мен өзге де нормативтік-құқықтық актілердің мазмұны мен қолданылуы осыған қарай анықталады (12-баптың 2-бөлігі);

- әркімнің өз құқықтары мен бостандықтарының сот арқылы қорғалуына, білікті заң көмегін алуға құқығы бар (13-баптың 2 және 3-бөліктері);

- заң мен сот алдында жұрттың бәрі тең (14-баптың 1-бөлігі);

- адамның қадір-қасиетіне қол сұғылмайды (17-баптың 1-бөлігі);

- әркімнің жеке өміріне қол сұғылмауына, өзінің және отбасының құпиясы болуына, ар-намысы мен абыройлы атының қорғалуына, жеке салымдар мен жинақ ақша, хат жазысу, телефон арқылы сөйлесу, пошта, телеграф арқылы және өзге де хабарлар құпиясына, өзінің құқықтары мен мүдделерін қозғайтын құжаттармен, шешімдермен және ақпарат көздерімен танысуға құқығы бар (18-баптың 1 және 2-бөліктері);

- әркімнің заң жүзінде тыйым салынбаған кез келген тәсілмен еркін ақпарат алуға және таратуға құқығы бар (20-баптың 2-бөлігі);

- Қазақстан Республикасы азаматтарының тікелей және өз өкілдері арқылы мемлекет ісін басқаруға қатысуға, мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарына тікелей өзі жүгінуге, сондай-ақ жеке және ұжымдық өтініштер жолдауға құқығы бар (33-баптың 1-бөлігі);

- адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтары конституциялық құрылысты қорғау, қоғамдық тәртіпті, адамның құқықтары мен бостандықтарын, халықтың денсаулығы мен имандылығын сақтау мақсатына қажетті шамада ғана және тек заңмен шектелуі мүмкін (39-баптың 1-бөлігі).

Өз кезегінде, Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу барысында арнайы техникалық құралдарды қолдануды, сондай-ақ оны электрондық форматта жүзеге асыру мүмкіндігін көздейтін нормалар тізбесі бар:

- әкімшілік құқық бұзушылықты автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптарымен тіркеу (31-бап);

- әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша іс жүргізу Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімі пайдаланыла отырып, қағаз және (немесе) электрондық нысандарда жүзеге асырылады әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу (737-1-бап);

- электрондық нысанда жасалған процестік құжаттар судьяның, уәкілетті органның лауазымды адамының электрондық цифрлық қолтаңбасымен куәландырылады және іс жүргізуге қатысушыларға өздері көрсеткен пошталық немесе электрондық мекенжайға жіберу арқылы не Әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімін жүргізу тәртібінде көзделген өзге де тәсілдермен ұсынылады (737-2-бап);

- әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысатын адамның өтінішхаты жазбаша түрде не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында мәлімделеді (740-баптың 2-бөлігі);

- хабардар ету (хабарлама), оның тапсырылғаны туралы хабардар етуі бар тапсырыс хат, телефонограмма немесе жеделхат, ұялы байланыстың абоненттік нөмірі бойынша немесе электрондық мекенжай бойынша мәтіндік хабар не хабарламаның немесе шақырудың тіркелуін қамтамасыз ететін өзге де байланыс құралдарын пайдалану арқылы жіберіледі (743-баптың 2-бөлігі);

- айыппұл төлеу қажеттігі туралы өзінің атына шығарылған нұсқамалар туралы хабарламаларды алу үшін «электрондық үкімет» веб-порталында және (немесе) құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласындағы уәкілетті органның ақпараттық сервисінде көлік құралының меншік иесі (иесі) көрсеткен ұялы байланыстың абоненттік нөміріне мәтіндік хабар жеткізілген жағдайда, тиісінше жеткізілді деп танылады (743-баптың 4-1-бөлігінің 4-тармағы);

- әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы материалдарды дәлелдемелер ретінде қарау кезінде ғылыми-техникалық құралдарды пайдалану кезінде алынған деректер пайдаланылуы мүмкін (765-баптың 2-бөлігі);

- өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан адамның түсініктемелерін бейнеконференцбайланыс режимінде ғылыми-техникалық құралдарды пайдалану арқылы алуға болады (767-баптың 1-бөлігі);

- сарапшының (сарапшылардың) электрондық нысанда ұсынылатын қорытындысы оның (олардың), сондай-ақ сараптаманы сараптама органы жүргізген кезде көрсетілген органның электрондық цифрлық қолтаңбасымен куәландырылады (773-баптың 2-бөлігі);

- орган (лауазымды адам) және әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің қатысушылары ғылыми-техникалық құралдарды пайдалану кезінде алынған нақты деректерді пайдалануға және ұсынуға құқылы (778-баптың 1-бөлігі);

- әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша құжаттар жазбаша да, өзге де нысанда тіркелген мәліметтерді құрауы мүмкін. Құжаттарға, оның ішінде ҚР ӘҚБтК-де көзделген тәртіппен алынған, талап етіп алдырылған немесе ұсынылған компьютерлік ақпаратты, фото- және кинотүсірілімдерді, дыбыс- және бейнежазбаларды қамтитын материалдар жатқызылуы мүмкін (779-баптың 2-бөлігі);

- адамды әкімшілік жауаптылыққа тарту үшін көзделген мерзімде оны жеткізуді жүзеге асыру мүмкін болмаған кезде, өтініш беруші органның (лауазымды адамның) атына жеткізудің жүргізілмеу себептері көрсетіліп, жазбаша түрде не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында хабарлама жіберіледі (786-баптың 4-бөлігі);

- жеке басты жете тексеруді және жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттарын жете тексеруді (жетуге қиын жерде, тәуліктің түнгі уақытында, төтенше жағдайда немесе соғыс жағдайында) жүргізуге куәгерлердің қатысуы шын мәнінде мүмкін болмаған кезде, оның барысын және нәтижелерін тіркеудің техникалық құралдары

міндетті түрде қолданыла отырып, куәгерлердің қатысуынсыз жүргізілуі мүмкін (791-баптың 8-бөлігі);

- көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді жете тексеру куәгерлердің қатысуынсыз, бірақ бұл ретте оның барысы мен нәтижелерін тіркейтін техникалық құралдар қолданыла отырып жүргізілуі мүмкін. Қажет болған жағдайларда көлік құралдары мен шағын көлемді кемелерді жете тексеру кезінде анықталған заттарды тіркеу мақсатында оларға фото -, кинотүсірілім, бейнежазба жүргізіледі (792-баптың 4 және 5-бөліктері);

- айрықша жағдайларда қарап-тексеру куәгерлердің қатысуынсыз, бірақ бұл ретте оның барысы мен нәтижелерін тіркеп тұратын техникалық құралдар қолданыла отырып жүргізілуі мүмкін (794-баптың 3-бөлігі);

- айрықша жағдайларда жеке тұлғаның өзімен бірге алып жүрген заттары мен құжаттарын алып қою куәгерлердің қатысуынсыз, бірақ бұл ретте оның барысы мен нәтижелерін тіркеудің техникалық құралдарын қолдана отырып жүзеге асырылуы мүмкін (795-баптың 1-бөлігі);

- арнайы автоматтандырылған өлшеу құралдарының, сондай-ақ сертификатталған арнайы бақылау-өлшеу техникалық құралдары мен бақылау аспаптарының, оның ішінде автоматты режимде жұмыс істейтін және жол жағдайын фото-бейнетүсірілім, көлік құралы қозғалысының жылдамдығы мен бағытын айқындау, жол жүрісіне басқа да қатысушылардың әрекеттері арқылы автомобиль көлігі және жол жүрісі қауіпсіздігі саласында әкімшілік құқық бұзушылық жасауды тіркейтін айғақтары әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғауға себептер болып табылады; бақылау-өлшеу аппаратурасының және (немесе) радиотехникалық бақылау құралдарының көрсеткіштері (802-баптың 1-бөлігінің 4 және 5-тармақтары);

- Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманың жазбаша нысанымен бірге электрондық нысаны да пайдаланылуы мүмкін (803-баптың 1-бөлігі);

- егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптарымен тіркелсе, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалмайды, айыппұл айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама түрінде ресімделеді (807-баптың 1-бөлігінің 2-тармағы);

- егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптармен тіркелсе, адамның айыппұлды

белгіленген үлгідегі түбіртекпен бірге айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама тиісінше жеткізілген кезден бастап жеті тәулік ішінде көрсетілген айыппұл сомасының елу пайызы мөлшерінде төлеуге құқығы бар (811-баптың 1-бөлігі);

- әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау нәтижелері бойынша шығарылған қаулы жазбаша ресімделеді және осындай қаулы шығарған лауазымды адам оған қол қояды не осындай қаулы шығарған лауазымды адамның электрондық цифрлық қолтаңбасы арқылы куәландырылған электрондық құжат нысанында ресімделеді (822-баптың 4-бөлігі);

- жазбаша нысанмен қатар айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманың электрондық нысаны да пайдаланылуы мүмкін (822-1-баптың 2-бөлігі);

- әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулыға, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқамаға шағым жазбаша түрде не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында беріледі (833-баптың 1-бөлігі).

ҚР ӘҚБтК-нің нормаларына жүргізілген талдау әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу саласы электрондық форматта осы нормативтік-құқықтық актімен елеусіз дәрежеде регламенттелген деп айтуға мүмкіндік береді. ҚР ӘҚБтК-нің 737-1-бабының бланкеттік мазмұнын негізге ала отырып, Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді жүзеге асыратын органдардың (лауазымды адамдардың) қызметінде ӘІБТ-ні пайдалануды тиісінше құқықтық реттеудің жоқтығына назар аударған жөн, өйткені көрсетілген бапта ӘІБТ-ні жүргізу тәртібін Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры айқындайтыны ғана көрсетілген. Алайда, қазіргі уақытта ведомстволық деңгейде тиісті нұсқаулар жоқ. Сондықтан полиция қызметкерлерінің ӘІБТ-ні пайдалану тәртібі қазіргі уақытта жалпы реттелген және осы ақпараттық жүйені пайдалану бөлігінде бұрын қалыптасқан практика негізінде жүзеге асырылады. Бұдан басқа, әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімін айқындау нормативтік болып бекітілмеген.

Конституциямен және ҚР ӘҚБтК-мен қатар әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің электрондық форматы бірқатар заңдармен ішінара регламенттелген. Енді соларды қарастыруға көшейік.

Қазақстан Республикасы «Құқық қорғау қызметі туралы» 2011 жылғы 6 қаңтардағы Заңының 16-бабы 1-бөлігінің 3-тармағына және «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» 2014 жылғы 23 сәуірдегі Қазақстан Республикасы Заңының 6-бабы 1-

бөлігінің 2-тармағына сәйкес жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін уақытылы қарау және шешу ішкі істер органдарының міндеті болып табылады. Бұл ретте заңнамада олардың ауызша және жазбаша, сондай-ақ электрондық өтініштерді қарау және шешу мүмкіндігі көзделген.

«Жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау тәртібі туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 12 қаңтардағы № 221 Заңында азаматтар мен заңды тұлғалардың мемлекеттік органдарға өтініштерін электрондық форматта беру мүмкіндігі көзделген. Мысалы, осы Заңның 1-бабының 4-тармағында өтінішті қарайтын субъектіге немесе лауазымды тұлғаға жіберілген жеке немесе ұжымдық жазбаша, ауызша не электрондық құжат, бейнеконференцбайланыс, бейнеөтініш, ұсыныс, арыз, шағым, сұрау салу немесе үн қосу нысанындағы өтініш ұғымы баяндалған. Ұйғарымның мазмұны заң шығарушының мемлекеттік органдарға жазбаша да, электронды түрде де жүгіну тәртібін қарастырғанын көрсетеді.

Азаматтар мен заңды тұлғалардың аудио және бейнеақпарат алмасу мүмкіндігін ала отырып, нақты уақыт режимінде бірнеше қашықтағы абоненттердің интерактивтік өзара іс-қимылы үшін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануды көздейтін бейнеконференцбайланыс арқылы мемлекеттік органдарға жүгіну тәртібі де назар аударуға тұрарлық. Заңда электрондық өтініш пен бейнеконференцбайланыспен қатар, бейнеөтінішті жүзеге асыру мүмкіндігі көзделген, ол «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясының қызметтерін пайдалану арқылы тиісті субъектіге жіберіледі.

Қаралып отырған заң уәкілетті лауазымды адамдарды жеке және заңды тұлғалардың жалпыға қолжетімді ақпараттық жүйелер арқылы келіп түскен және Қазақстан Республикасының электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы заңнамасының талаптарына сәйкес келетін өтініштерін міндетті түрде қарауға міндеттейді. Бұдан басқа, заңда өтініштерді қарайтын тиісті субъектілердің қабылданған шешімдер туралы жазбаша нысанда да, электрондық құжат нысанында да жеке және заңды тұлғаларға хабарлау міндеті бекітілген.

Әкімшілік іс жүргізуге қатысты жоғарыда аталған заңның нормалары әзірленіп жатқан, жасалып жатқан немесе жасалған әкімшілік құқық бұзушылық туралы арыз беру мүмкіндігін, сондай-ақ уәкілетті лауазымды тұлғалардың шешімдері мен әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) шағымды өзінің электрондық цифрлық қолтаңбасын және «Электрондық үкіметтің» (e-gov) интернет-порталын пайдалана отырып, электрондық форматта беру мүмкіндігін көздейді деп айтуға

болады. Сонымен қатар мерзімі әлі аяқталмаған азаматты әкімшілік жауапкершілікке тарту туралы сұрау жіберуге болады.

Соңғы уақытта аталған интернет-портал халық арасында ерекше танымалдыққа ие, себебі мемлекеттік органдардың қызметтерін үйден шықпай-ақ, тез арада алуға мүмкіндік береді. Портал пайдаланушыларға іс жүзінде кез келген мемлекеттік органға электрондық өтініш беруді және заңмен белгіленген мерзімде сұратылған ақпаратты алуды техникалық қамтамасыз етеді. Алайда, ПО-ға электрондық өтініш немесе шағым берген кезде оларды тіркеу және одан әрі қарау ӘІЖБТ-ні пайдаланбай жүзеге асырылатынын атап өткен жөн, өйткені мұндай жағдайда бұл ақпараттық жүйе «Электрондық үкімет» порталынан жергілікті жұмыс істейді.

«Электрондық құжат» және «электрондық цифрлық қолтаңба» ұғымдарына қатысты олардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу саласында кодификацияланған деңгейде бекітілмегенін атап өту қажет. ҚР ӘҚБтК-нің мазмұнына бұрын жүргізілген талдау оның жекелеген нормаларында электрондық құжат және ЭЦҚ туралы айтылғанын көрсетеді. Алайда, қаралып отырған терминдердің нақты анықтамасы ҚР ӘҚБтК-де бекітілмеген.

Салыстыру ретінде біз қылмыстық іс жүргізу саласында қарастырылған тұжырымдамаларды құқықтық реттеудің ерекшеліктерін береміз, онда олар кодификацияланған деңгейде бекітілген. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексінің 7-бабының 15-тармағында ақпарат электрондық-цифрлық нысанда ұсынылған және электрондық цифрлық қолтаңба арқылы куәландырылған құжат болып табылатын электрондық құжат ұғымы жазылған. Бұл жағдайда қылмыстық іс жүргізудің электрондық форматымен байланысты негізгі ұғымдарды нормативтік шоғырландыру әкімшілік іс жүргізу саласына қарағанда анағұрлым кең.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу саласында «электрондық құжат» және «электрондық цифрлық қолтаңба» ұғымдарын түсіндіру «Электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 7 қаңтардағы № 370 Заңының тиісті нормалары негізінде жүзеге асырылады. Атап айтқанда, осы Заңның 1-бабының 12 және 16-тармақтарында аталған терминдердің мынадай анықтамалары берілген:

1) электрондық құжат – ақпарат электрондық-цифрлық нысанда ұсынылған және электрондық цифрлық қолтаңба арқылы куәландырылған құжат;

2) электрондық цифрлық қолтаңба – электрондық цифрлық қолтаңба құралдарымен жасалған және электрондық құжаттың

анықтығын, оның тиесілілігін және мазмұнының өзгермейтіндігін растайтын электрондық цифрлық нышандар жиынтығы.

ЭЦҚ-ның ұқсас анықтамасы «Электрондық үкіметтің» ақпараттандыру объектілерін интеграциялау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің міндетін атқарушының 2018 жылғы 29 наурыздағы № 123 бұйрығының 2-тармағының 24) тармақшасында бекітілген.

Әкімшілік іс жүргізу үшін жоғарыда аталған ұғымдарды қолданыстағы нормативтік бекітудің маңыздылығы электрондық құжат пен электрондық цифрлық қолтаңба іс жүзінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің электрондық форматының негізі болып табылатындығымен негізделген, өйткені электрондық нысанда жасалған әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама мен іс бойынша қаулы электрондық құжаттар болып табылады, ал оларда жазылған мәліметтердің анықтығы көрсетілген құжаттарды жасаған лауазымды адамның электрондық цифрлық қолтаңбасымен расталады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің электрондық форматына қатысты «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі Заңында ішкі істер органдарының ақпараттық жүйелерді құру, пайдалану және жетілдіру жөніндегі құқығы белгіленгенін де атап өту қажет. Сонымен қатар, осы заңның нормалары ішкі істер органдарын ақпараттық қауіпсіздік талаптарын сақтауға міндеттейді.

Ақпараттық қауіпсіздік ұғымы туралы айтқанда, «Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздігі туралы» 2012 жылғы 6 қаңтардағы № 527-IV Қазақстан Республикасы Заңының тиісті нормаларын қарауға да назар аудару қажет. Осы Заңның 4-бабында ұлттық қауіпсіздіктің түрлері баяндалған, сондай-ақ ақпараттық қауіпсіздіктің анықтамасы келтірілген: Қазақстан Республикасы ақпараттық кеңістігінің, сондай-ақ ақпараттық саладағы адамның және азаматтың, қоғам мен мемлекеттің құқықтары мен мүдделерінің елдің орнықты дамуы мен ақпараттық тәуелсіздігі қамтамасыз етілетін нақты және ықтимал қауіп-қатерлерден қорғалуының жай-күйі.

Ақпараттық салада азаматтардың құқықтары мен мүдделерінің қорғалуын қамтамасыз ету бағыттарының бірі олардың жеке деректерін қорғау және басқа адамдардың оларды заңсыз мақсаттарда пайдалануына жол бермеу болып табылады. Осыған байланысты, барлық құқық қорғау органдары, оның ішінде ПО өз қызметінде «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Заңын

басшылыққа алады. Осы Заңның 1-бабының 2-тармағында: «дербес деректер – мәліметтер негізінде айқындалған немесе айқындалатын дербес деректер субъектісіне қатысты, электрондық, қағаз және (немесе) өзге де материалдық жеткізгіште тіркелген сол мәліметтер» деп көрсетілген. Сонымен қатар, заңмен құқық қорғау органдарының субъектінің немесе оның заңды өкілінің келісімінсіз дербес деректерді жинау және өңдеу жағдайларына жол беріледі. Бұл іс-әрекеттер, әрине, лауазымды тұлғаларға қызмет саласындағы өкілеттіктер аясында ғана заңды болып табылады. Бұл ретте уәкілетті лауазымды адамдар талап етілген дербес деректердің құпиялылығын қамтамасыз етуге міндетті, оларды субъектінің немесе оның заңды өкілінің келісімінсіз не өзге де заңды негіз болмаса, таратуға жол бермеуге міндетті.

Жоғарыда көрсетілген заңның нормаларын сақтау қажеттілігі ПО қызметінің барлық бағыттарында, оның ішінде электрондық форматта жүзеге асырылатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу саласында да байқалады. Бұл әкімшілік құқық бұзушылық туралы электрондық хаттаманы жасау кезінде әкімшілік полиция қызметкерлерінің құқық қорғау және арнайы органдардың ақпарат алмасу жүйесінің және Қазақстан Республикасы ІІМ ақпараттық деректер банкінің мүмкіндіктерін пайдалану арқылы құқық бұзушылық жасаған адамның жеке деректеріне қол жеткізе алатындығымен түсіндіріледі.

Полицияның әкімшілік практикасын жүзеге асыруға қатысты, қаралып отырған заңда бекітілген талаптар 2017 жылдан бастап әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу саласында орындала бастағанын атап өткен жөн: ӘІБТ жүйесін пайдалану шеңберінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасау, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қаулылар шығару рәсімдері толығымен дерлік қағаз форматынан электрондық форматқа көшірілді.

Бұдан әрі Қазақстан Республикасында ақпаратты алу және тарату ерекшеліктерін құқықтық реттеуге назар аударғымыз келеді. Осы салада қалыптасып келе жатқан қоғамдық қатынастар «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңымен реттеледі, онда әрбір азаматтың заңда тыйым салынбаған кез келген тәсілмен ақпаратты еркін алу және тарату құқығы көзделеді. Осы Заңның 5-бабында ақпаратқа қол жеткізу құқығы конституциялық құрылысты қорғау, қоғамдық тәртіпті, адамның құқықтары мен бостандықтарын, халықтың денсаулығы мен имандылығын сақтау мақсатына қажетті шамада ғана және тек заңмен шектелуі мүмкін деп көрсетілген.

Сонымен қатар заңда ашық деректер және қол жетімділігі шектеулі ақпарат сияқты ұғымдар қарастырылған. Ашық деректер деп машинада оқылатын түрде ұсынылған және өзгермеген түрде одан әрі пайдалануға, қайталап жариялауға арналған, жалпыға бірдей қолжетімді электрондық ақпараттық ресурстар түсініледі. Шектеулі қолжетімділік мемлекеттік құпияларға, жеке, отбасылық, дәрігерлік, банктік, коммерциялық және заңмен қорғалатын өзге де құпияларға жатқызылған ақпаратқа, сондай-ақ «Қызмет бабында пайдалану үшін» деген белгісі бар қызметтік ақпаратқа қатысты болады.

Алайда құпиялылықты қамтамасыз етудің жоғарыда көрсетілген ерекшеліктерімен қатар, заң шығарушы қол жеткізуге шектеу қойылмайтын ақпарат түрлерін де қарастырды:

Мынадай:

- азаматтардың қауіпсіздігі мен денсаулығына қатер төндіретін төтенше жағдайлар мен апаттар және олардың салдарлары туралы, сондай-ақ дүлей зілзалалар, олардың ресми болжамдары мен салдарлары туралы;

- денсаулық сақтау саласының, санитарияның, демографияның, көші-қонның, білім берудің, мәдениеттің, әлеуметтік қорғаудың, экономиканың, ауыл шаруашылығының жай-күйі туралы, сондай-ақ қылмыстық ахуал туралы;

- терроризм актілерін жасау фактілері туралы;

- экологияның, өрт қауіпсіздігінің жай-күйі туралы, сондай-ақ санитариялық-эпидемиологиялық және радиациялық жағдай, тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы;

- жеке және заңды тұлғаларға мемлекет беретін артықшылықтар, өтемақылар және жеңілдіктер туралы;

- адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының бұзылу фактілері туралы;

- Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтын-валюта резервінің мөлшері туралы;

- мемлекеттік құпияларды және заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын нормативтік құқықтық актілерді қоспағанда, Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің мәтінін, сондай-ақ олардың жобаларын қамтитын;

- мемлекеттік құпияларды құрайтын мәліметтерді қоспағанда, республикалық және жергілікті бюджеттер қаражатының қалыптастырылуы мен олардың жұмсалуды туралы;

- мемлекеттік құпияларды құрайтын мәліметтерді қоспағанда, республикалық және жергілікті бюджеттерден қаражаттың жұмсалуды бақылау туралы;

- ақпарат иеленушілердің, олардың лауазымды адамдарының заңдылықты бұзу фактілері туралы;

- Қазақстан Республикасының мемлекеттік құпияларына жатқызылатын ақпаратты қоспағанда, саяси, әлеуметтік және басқа да себептер бойынша жаппай қуғын-сүргін туралы, оның ішінде архивтегі ақпаратқа қол жеткізу шектелуге жатпайды.

Ақпаратқа қол жеткізудің және оны шектеудің заңмен белгіленген тәртібіне сүйене отырып, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу кезінде әкімшілік полиция қызметкерлері іс жүргізуге қатысатын адамдардың іс жүргізу құжаттарына қол жетімділігін қамтамасыз етуі керек және тиісті іс жүргізу шешімдерін қамтуы керек, егер бұл әрекеттер мен шешімдер осы тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз етсе немесе шектесе.әкімшілік іс жүргізудің жариялылығы заңмен шектелген жағдайлар ғана ерекшелік болып табылады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің электрондық форматының нормативтік негізін талдауды жалғастыра отырып, полиция қызметінің осы саласын ішінара реттейтін бірқатар заңға тәуелді нормативтік-құқықтық актілерді қарауға назар аудару қажет деп санаймыз. Сонымен, олардың мазмұнына қысқаша талдау жасайық.

«Ведомстволық және жедел есептерді құру, пайдалану және жетілдіру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы ІІМ-нің 2014 жылғы 8 қыркүйектегі № 577 бұйрығымен ведомстволық және жедел есептерді құру, пайдалану және жетілдіру тәртібі белгіленген. Есепке алу олардың нысаналы мақсаты, есепке алынатын объектілердің түрі және есепке алуды ұйымдастыру ерекшеліктері бойынша жіктеледі.

Оны пайдалану қылмыстардың алдын алуға, тергеуге, ашуға және адамдарды іздестіруге, сондай-ақ ІІО-ға жүктелген басқа да міндеттерді орындауға ықпал ететін жеке ақпараттарды меңгерген адамдар, фактілер (оқиғалар), заттар, субъективті портреттер есеп объектілері болып табылады. Бұйрықта келесі ұғымдар бекітілген:

1) ақпараттық жүйе – аппараттық-бағдарламалық кешенді қолдана отырып, ақпаратты сақтауға, өңдеуге, іздестіруге, таратуға, беруге және ұсынуға арналған жүйе;

2) ведомстволық есеп – ішкі істер органдарының (бұдан әрі - ІІО) ішкі ведомстволық қызметін қамтамасыз ету үшін адамдар, заттар және оқиғалар туралы мәліметтерді жинау, тіркеу, өңдеу, жинақтау, жүйелеу, саралау және сақтау.

Жоғарыда келтірілген анықтамалар әкімшілік іс жүргізудің электрондық форматына толығымен қолданылады, өйткені ӘІЖБТ-ні

ПО қолданатын ақпараттық жүйелердің бір түрі болып табылады және ведомстволық есепке алу элементтерін қамтиды. Алайда, бұл ретте ведомстволық есепке алу ПО жүйесінде емес, ӘІБТ жүйесінің әзірлеушісі болып табылатын және оның жүргізілуін бақылауды толық жүзеге асыратын прокуратура жүйесінде жүзеге асырылады. Мұндай бақылау электрондық форматта жүзеге асырылатын әкімшілік іс жүргізудің заңдылығын прокурорлық қадағалау жүйесінің бөлігі болып табылады деп айтуға болады. Бұл жағдайда ПО басшылары тарапынан ведомстволық бақылау дербес жүзеге асырылмайды, өйткені бұл заңды да, техникалық жағынан да көзделмеген.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу қажетті дәлелдемелерді жинауға, зерттеуге, бағалауға және пайдалануға бағытталған әртүрлі процестік әрекеттерді заңда белгіленген тәртіппен қолдануды көздейтін дәлелдеу рәсімін қамтиды. Қарқынды ғылыми-техникалық прогресті ескере отырып, дәлелдеу рәсімі жыл сайын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша дәлелдемелер базасын жинау мен бекітуді айтарлықтай жеңілдететін түрлі техникалық құралдарды қолданумен толықтырылады. Полиция қызметкерлерінің тиісті техникалық құралдарды қолдану тәртібі де ведомстволық деңгейде регламенттелген.

«Қазақстан Республикасы ішкі істер органдары қызметкерлерінің әрекеттерін және қылмыстық немесе әкімшілік құқық бұзушылықтардың жасалу фактілерін тіркеу үшін техникалық құралдарды пайдалану нұсқаулығын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 31 желтоқсандағы № 971 бұйрығымен ПО қызметкерлерінің құқық бұзушылықтарды тіркеудің жекелеген техникалық құралдарын пайдалану тәртібі көзделген. Бұйрықта келесі техникалық құралдар қарастырылған:

1) портативті алып жүретін бейнетіркегіш (бұдан әрі – бейнежетон) – бұл ПО қызметкері аудиобейнежазбаны жүзеге асыру үшін арналған техникалық құрылғы;

2) цифрлық аудиобейнежазбаның мобильдік жүйесі (бұдан әрі – мобильдік бейнетіркегіш) – арнайы контингентті этаптауға арналған қызметтік, арнайы автокөлік және арнайы вагондарда аудиобейнежазбаларды жүзеге асыру үшін арналған техникалық құрылғы.

3) радар – бұл көлік құралдары қозғалысының жылдамдығын және Жол жүрісі қағидаларын бұзушылықтарды бейнетіркеуді бақылауға арналған бейнетіркегіші бар жылдамдықты өлшеуіш.

Бұйрықта сондай-ақ аудиотіркеуді жүзеге асыру, сондай-ақ аудиотіркеу деректерін беру, есепке алу және сақтау тәртібі көзделген.

Бұл ретте, жүргізілген жазбаларды сақтаудың мынадай мерзімдері белгіленді:

- қылмыстар бойынша – 5 жыл;
- әкімшілік құқық бұзушылықтар және тексеру іс-шаралары бойынша – 3 жыл;
- қылмыс және құқық бұзушылық белгілері жоқ өзге жағдайлар бойынша – 2 ай.

Қарастырылған техникалық құралдар соңғы уақытта әкімшілік полиция тәжірибесінде, негізінен патрульдік полиция қызметінде сәтті қолданылып келеді, оны осы құралдармен жабдықтау жыл сайын артып келеді. Алайда, бұл техникалық құралдарды ерік жүйесімен біріктіру әлі жүзеге асырылмағанын және әкімшілік құқық бұзушылық туралы электрондық хаттамаға жасалған бейнені немесе аудиожазбаны тіркеу әлі мүмкін емес екенін атап өткен жөн. Бірақ бұл бағыттағы алғашқы қадамдар 2018 жылдың соңында жасалды, сол кезде ӘІБТ жүйесі автоматты режимде жұмыс істейтін және Жол жүрісі қағидаларын бұзуды тіркейтін арнайы сертификатталған бақылау-өлшеу аспаптарымен техникалық біріктірілді, олардың бірі «Сергек» кешені болып табылады. Қазіргі уақытта жоғарыда аталған жүйелермен тіркелген Жол жүрісі қағидаларын бұзу туралы барлық мәліметтер дереу ӘІБТ жүйесіне жіберіледі.

Полиция қызметінде әртүрлі ақпараттық жүйелерді пайдалануды регламенттейтін құқықтық база «Ақпараттық жүйелерді, ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілерді, байланыс желілерін құру, пайдалану және жетілдіру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы ІІМ-нің 2014 жылғы 3 шілдедегі № 410 бұйрығын да қамтиды. Бұйрықта келесі ұғымдар бекітілген:

1) жүйе әкімшісі қызметі – ақпараттық жүйені және байланыс жүйесін сүйемелдеуді жүзеге асыратын ішкі істер органдарының, ұлттық ұланның бөлімшесі;

2) ақпараттық жүйе – ақпараттық технологиялардың, техникалық құралдардың, есептеу және коммуникациялық құрал-жабдықтардың, бағдарламалық қамтамасыз етудің жиынтығы, сондай-ақ олардың жұмыс істеуін қамтамасыз ететін жүйелік қызметкерлер;

Бұйрықта сондай-ақ ІІО пайдаланатын ақпараттық жүйелердің, ақпараттық-коммуникациялық және телекоммуникациялық желілердің, байланыс желілерінің мынадай тізбесі көзделген:

1. Автоматтандырылған ақпараттық жүйелер.
2. Ақпараттық-іздеу кешендері.
3. Аппараттық-бағдарламалық кешендер.
4. Спутниктік байланыс жүйелері.

5. Радио қолжетімділік жүйелері.
6. 50 және одан көп нөмірге арналған АТС (автоматты телефон станциясы).
7. Транкингітік байланыс жүйелері.
8. Транкингітік байланыс радиостанциялары.
9. Деректер базасының серверлері.
10. Ақпаратты қорғаудың бағдарламалық-аппараттық және басқа да техникалық құралдары.
11. Бейнеконференцбайланыс жүйелері.
12. Сыртқы бейнебақылау жүйелері.
13. Жылжымалы объектілердің орналасқан жерін автоматты анықтау жүйелері (GPS).
14. Мобильді және тасымалданатын бейнетіркегіштер.
15. Мобильді және тасымалданатын бейнетіркегіштерден бейнеақпаратты жүктеу жүйелері.
16. Техникалық нығайту жүйелері.
17. РББЖ (рұқсатты бақылау және басқару жүйесі).

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу барысында техникалық құралдарды, ақпараттық жүйелерді, оның ішінде ӘІБТ қолдануды регламенттейтін құқықтық базаға жүргізілген талдау қазіргі уақытта полиция қызметінің бұл саласы нормативтік-құқықтық актілердің, оның ішінде заңға тәуелді сипаттағы ауқымды тізбемен реттелетінін анықтауға мүмкіндік берді. Алайда қарастырылған нормативтік актілердің ешқайсысында ӘІБТ ұғымы және оны әкімшілік полиция қызметінде пайдалану ерекшеліктері реттелмеген. Қазіргі уақытта жүзеге асырылып жатқан полицияның электрондық форматта жүзеге асырылатын әкімшілік практикасы тек 2017 жылдан бастап, яғни ӘІБТ жүйесі енгізілген сәттен бастап қалыптасқан практикалық тәжірибеге негізделеді. Бұл ретте бүгінгі күні аталған жүйемен жұмыс істеу ерекшеліктерін нақты нормативтік реттеу жоқ.

Бұл жағдайда А.Н.Тубинаның пікірі назар аударуға тұрарлық, ол өзінің диссертациялық жұмысында электронды әкімшілік істерді есепке алу және сақтау тәртібін егжей-тегжейлі реттеу, сондай-ақ ПО жүйесіндегі әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша электрондық іс жүргізуге ведомстволық бақылауды жүзеге асыру қажеттілігін атайды. Атап айтқанда, автор жоғарыда аталған тармақтарды Қазақстан Республикасы ІІМ-нің 2013 жылғы 13 желтоқсандағы № 713 «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді жүргізу жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» бұйрығында бекітуді ұсынады.

Алайда 2020 жылғы желтоқсанда бұл бұйрықтың күші жойылды, осыған байланысты жоғарыда аталған мәселелерді жеке ведомстволық бұйрықта бекіту қажет, ол әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қағаз және электрондық форматта жүргізу тәртібін көздейтін болады.

Н.Б. Багисовтың еңбектерінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің электрондық форматын тиісінше құқықтық реттеу мәселесі де қаралды. ҚР ӘҚБтК нормаларына жүргізілген талдау негізінде автор осы нормативтік-құқықтық акт әкімшілік іс жүргізудің электрондық форматын жеткіліксіз реттейді және іс бойынша барлық процестік құжаттарды электрондық нысанда жасау мүмкіндігін көздейтін тиісті нормалармен толықтыруды қажет етеді деген қорытындыға келді.

Осы жерде айта кетуіміз керек, қазіргі уақытта автор көрсеткен мәселе өзінің шешімін тапқан, өйткені 2020 жылдың қаңтарында ҚР ӘҚБтК-не әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің электрондық форматын, сондай-ақ іс бойынша кез келген процестік құжатты электрондық нысанда жасау мүмкіндігін көздейтін 737-1 және 737-2-баптар енгізілді.

Бұдан басқа, 2020 жылы ӘІБТ жүргізу тәртібі «Әкімшілік іс жүргізулердің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының міндетін атқарушының 2020 жылғы 10 шілдедегі № 85 бұйрығымен ведомстволық деңгейде бекітілді. Осы бұйрықтың 2-тармағының 2-тармақшасына сәйкес әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімі – әкімшілік құқық бұзушылықтар, оларды жасаған адамдар, олар бойынша қабылданған шешімдер туралы енгізілетін мәліметтер қамтылатын ақпараттық жүйе, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық істерін электрондық нысанда жүргізу жүзеге асырылады.

Бұйрықта сонымен қатар ӘІБТ-нің мобильді қосымшасы деп планшеттік компьютер арқылы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қозғауға арналған ӘІБТ-нің бағдарламалық қамтамасыз етуі деп түсінілетін қосымшасы ұғымы бекітілген. Сонымен қатар бұйрықтың мазмұнында әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді электрондық форматта жүзеге асыру тәртібі баяндалған.

Осылайша, Қазақстан Республикасының тиісті заңнамасына жүргізілген талдау қазіргі уақытта әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің электрондық форматы көптеген нормативтік-құқықтық актілермен реттеледі деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Алайда іс бойынша іс жүргізудің көрсетілген форматын құқықтық регламенттеудің неғұрлым көп бөлігі ҚР ӘҚБтК және Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының міндетін атқарушының

2020 жылғы 10 шілдедегі № 85 нормаларында қамтылған. Бұл ретте ПО қызметінің көрсетілген саласының қолданыстағы құқықтық базасы өзінің толықтырылуын және кеңейтілуін қажет етеді. Бұл қажеттілік тек дәріс авторының тұжырымдарымен ғана емес, сонымен қатар өз еңбектерінде электрондық форматта жүзеге асырылатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізудің көптеген мәселелерін зерттеген әртүрлі ғалымдардың пікірлерімен де негізделген.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі электрондық форматта қозғаудың негіздері мен тәртібі.

Полиция қызметкерлерінің әкімшілік іс жүргізу қызметі үшін әртүрлі электрондық дерекқорларды әзірлеу және енгізу құқық қорғау қызметін кешенді цифрландыру үшін өмірлік қажетті шарт болып табылады, бұл өз кезегінде электрондық форматта әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді дамыту сапасына оң әсер етеді. Полиция қызметінің белгіленген бағыттарын іске асыру ол жүзеге асыратын әкімшілік-процестік қызметтің сапалы жаңа деңгейін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

2010 жылы Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Цифрландыру – бұл нысана емес, бұл біздің ғаламдық бәсекелестіктегі абсолютті артықшылығымызға жету құралы екенін бәрінің түсінгенін қалаймын. Онсыз өзін құрметтейтін ел қалыпты өмір сүре алмайды».

Г.М. Кужабаева өзінің еңбектерінде цифрлық технологиялардың қоғам өміріне берік енгеніне назар аударады. Оларды пайдалану бірқатар артықшылықтар береді, олардың ішінде – халық пен бизнестің мемлекеттік қызметтерге қол жеткізуін оңайлату, ақпарат алмасуды жеделдету, мемлекеттік басқару, бизнес жүргізу үшін жаңа мүмкіндіктердің пайда болуы, жаңа цифрлық өнімдерді жасау. Бұл ретте Қазақстан мемлекеттік органдар қызметінде және бизнес саласында электрондық-ақпараттық технологияларды пайдалану мәселелерінде белсенді позицияны таңдады⁹⁹.

Дәрістің осы бөлімінің мазмұнында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді электрондық форматта қозғау ерекшеліктері қаралатын болады. Бірақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді электрондық

⁹⁹ Г.М. Кужабаева Состояние и перспективы использования электронно-информационных технологий в производстве // «Ғылым» Халықаралық ғылыми журналы, № 3 (58) 2018. – Қостанай, 2018. – 122-125 б.

форматта қозғау мәселесін зерттемес бұрын, істерді қозғау тәсілдерінің санын және оларды құжаттау тәртібін анықтап алуымыз керек.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудың құқықтық негіздері ҚР ӘҚБтК-нің 41-тарауында көзделген. Алайда ҚР ӘҚБтК-де әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған деп саналатын барлық сәттерді нақты анықтайтын нақты норма жоқ.

Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау фактілері болып табылатын бастапқы сәттерді белгілейді. ҚР ӘҚБтК-нің 802-бабы 4-бөлігінің негізінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғалған болып саналса, бірнеше құқықтық негіздер көзделген, бірақ бұл ережелер әкімшілік іс жүргізудің қағаз форматы үшін көзделген. Жалпы алғанда, әкімшілік іс жүргізуді қозғаудың сегіз әдісін негіздеуге болады:

1. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау (ҚР ӘҚБтК-нің 803-бабы).

2. Егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптарымен тіркелсе, айыппұл айыппұлды төлеу қажеттігі туралы нұсқама түрінде ресімделеді (ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы 1-бөлігінің 2-тармағы).

3. Егер адам құқық бұзушылық жасау фактісін мойындаса, ескерту жасау түрінде әкімшілік жаза қолдануға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайларда іс бойынша қаулы шығарылады. Бұл ретте әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалмайды (ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы 2-бөлігі).

4. Егер адам әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісін мойындаған және жазаның қолданылуымен келіскен, сондай-ақ мемлекеттік кіріс органдары қарайтын істер бойынша әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде хабарлама немесе хабархат шығару (ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы 1-бөлігінің 3-тармағы және 897-бабы).

5. ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы 1-бөлігінің 4-тармағында көзделген баптар бойынша жеке тұлғалар бұзылған құқықтарын қалпына келтіру туралы арызбен жүгінген кезде әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді сот құқық бұзушылық туралы хаттама жасамай қарайды.

6. ҚР ӘҚБтК-нің 805-бабы 1 және 2-бөліктерінде көзделген баптар бойынша прокурордың әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс қозғауы туралы қаулысы шығарылады (ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы 1-бөлігінің 5-тармағы).

7. ҚР ӘҚБтК-нің 684-бабы 3-бөлігінде көзделген жағдайларда судья (сот) тікелей соттың қарауы барысында сотқа құрметтемеушілік білдіру фактісін анықтаған кезде судьяның қаулы шығаруы. Әкімшілік

сот процесіне қатысып отырған, сот талқылауы барысында белгіленген кез келген адам құқық бұзушылық субъектілері бола алады (ҚР ӘҚБтК-нің 684-бабы 3-бөлігі).

8. ҚР ӘҚБтК-нің 785-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану туралы бірінші хаттама жасалған сәттен бастап (ҚР ӘҚБтК-нің 802-бабы 4-бөлігі).

Осылайша, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау фактісін құжаттау хаттамадан басқа, ұйғарым, хабарлама немесе хабархат, қаулы және сотқа арыз жасау арқылы да ресімделуі мүмкін. Осыған байланысты осы құжаттарды электрондық форматқа ауыстыру мәселелері ерекше өзектілік алады. Электрондық форматқа аудару үшін іс қозғаудың әр тәсілін қарастыратын боламыз.

Г.М. Кужабаева өз зерттеулерінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуде электрондық құжат айналымына одан әрі көшу және осындай іс жүргізуді жүзеге асыруға уәкілетті барлық мемлекеттік органдардың ӘІБТ пайдалануы ақпарат беру және алмасу мақсатында мемлекеттік органдардың толыққанды ынтымақтастығын ұйымдастырусыз қиын және тиімділігі аз болады деген пікір білдіреді. Мұндай өзара іс-қимыл мәселесі ешқашан мемлекеттік органдар қызметінің барлық бағыттары бойынша өз өзектілігін жоғалтқан емес. Сонымен қатар, цифрландыру аясында жалпы ведомствоаралық қол жеткізуге берілетін ақпаратты қорғау мәселесі өткір болып тұр¹⁰⁰.

Бірінші тәсіл ең көп таралған, бірақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша электрондық форматта хаттама жасау алғаш рет 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап ҚР ӘҚБтК-нің 803-бабы бірінші бөлігінде көзделген. Бұл норма «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманың электронды нысанын жазбаша нысанда да қолдануға болады» дейді.

ҚР ӘҚБтК-нің 803-бабы 8 және 9-тармақтарында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі электрондық форматта қозғау тәртібі ішінара нақтыланған. Хаттаманы электрондық нысанда жасаған кезде электрондық хаттаманы жасаған лауазымды адам іс бойынша іс жүргізуге қатысушыларға оның орналастырылғаны туралы хабарлауға тиіс:

1) «электрондық үкімет» веб-порталында;

¹⁰⁰ Г.М. Кужабаева Состояние и перспективы использования электронно-информационных технологий в производстве // «Ғылым» Халықаралық ғылыми журналы, № 3 (58) 2018. – Қостанай, 2018. – 122-125 б.

2) құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласындағы уәкілетті органның ақпараттық сервисінде көрсетіледі.

Сонымен қатар хаттаманы жоғарыда аталған орындардың бірінде ғана орналастыру жеткілікті. Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізіліп жатқан құқық бұзушының (жеке тұлғаның немесе заңды тұлға өкілінің) өтініші бойынша хаттаманың көшірмесі екі тәсілмен дереу ұсынылады:

1) қағаз жеткізгіште табыс ету арқылы жүзеге асырылады;

2) өзі көрсеткен пошталық немесе электрондық мекенжайға жіберу арқылы жүзеге асырылады;

3) Әкімшілік іс жүргізулердің бірыңғай тізілімін жүргізу тәртібінде көзделген өзге де тәсілмен жүзеге асырылады.

ҚР Бас Прокурорының м.а. 2020 жылғы 10 шілдедегі № 85 бұйрығының 10-тармағына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы электрондық нысанда жасау кезінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысушыларға оның «электрондық үкіметтің» веб-порталында және (немесе) уәкілетті органның ақпараттық сервисінде орналастырылғаны туралы хабарланады, бұл туралы онда тиісті белгі қойылады. Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша электрондық іс жүргізіліп жатқан адамның (адам өкілінің) өтініші бойынша хаттаманың көшірмесін ҚР ӘҚБтК-нің 803-бабы 8-бөлігінде көрсетілген тәсілдерден басқа, деректерді беру желісін пайдалана отырып, ұялы байланыстың абоненттік құрылғысына (компьютерлік планшетке немесе тасымалданатын компьютерге) жіберуге жол беріледі. Бұл жағдайда орган (лауазымды адам) хаттама көшірмесін беру фактісінің тіркелуін қамтамасыз етеді.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуге қатысушыларды хабардар етудің және қаулының көшірмесін берудің осындай тәртібі ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы талаптарына сәйкес ескерту түрінде электрондық нысанда әкімшілік жаза қолдану кезінде қолданылады. Ескерту жасау түріндегі әкімшілік жаза қолдану туралы электрондық қаулының көшірмесі ҚР ӘҚБтК-нің 823-бабы талаптары ескеріле отырып ұсынылады.

Әкімшілік іс жүргізуді қозғаудың *екінші тәсілі*, егер әкімшілік құқық бұзушылық автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралдарымен және аспаптарымен тіркелген болса, айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама шығару болып табылады (ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы 1-бөлігінің 2-тармағы).

Айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманың мазмұны және оны құқық бұзушыға жіберу тәртібі алғаш рет Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 28 желтоқсандағы № 127 Заңымен ҚР ӨҚБтК-нің 822-1-бабымен толықтыру арқылы көзделген. Осы баптың 2-бөлігі нұсқаманың жазбаша нысанымен қатар құқық бұзушыға айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманың электрондық нысаны жіберілуі мүмкін екенін көздейді. Белгіленген үлгідегі түбіртекпен айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама көлік құралының меншік иесіне (иеленушісіне) әкімшілік құқық бұзушылық тіркелген күннен бастап он тәулік ішінде жіберіледі.

Біздің ойымызша, ҚР ӨҚБтК-нің 822-1-бабы 2-бөлігіндегі «мүмкін» сөзі лауазымды адамға айыппұл төлеу қажеттілігі туралы нұсқама жіберу арқылы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудың қағаз және электрондық нысаны арасында еркін таңдау үшін кең өкілеттік береді. Әкімшілік процесті қозғаудың электрондық нысанын ғана пайдалана отырып, осы процесті барынша цифрландырған жөн және оны жасау мүмкін болмаған ерекше жағдайларда ғана (құқық бұзушыда электрондық поштаның, телефонның және т.б. болмауы) іс бойынша іс жүргізудің қағаз форматын пайдалану қажет.

Айыппұл төлеу қажеттігі туралы электрондық нұсқамада мыналар көрсетілуге тиіс:

1) айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқаманы ресімдеген органның атауы, орналасқан жері;

2) өзіне қатысты айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама ресімделген көлік құралының меншік иесі (иесі) туралы мәліметтер: жеке тұлғалар үшін – тегі, аты, әкесінің аты (болған кезде), туған күні, тіркелген жері және басқа да қажетті дербес деректер; заңды тұлғалар үшін – атауы, ұйымдық-құқықтық нысаны, орналасқан жері;

3) көлік құралы туралы мәліметтер: маркасы, моделі, мемлекеттік тіркеу нөмірі белгісі;

4) әкімшілік құқық бұзушылықтың күні, уақыты, орны, мәні, ҚР ӨҚБтК-нің әкімшілік құқық бұзушылық үшін жауаптылықты көздейтін бабы;

5) автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралының және аспабының көрсеткіштері;

6) автоматты режимде жұмыс істейтін сертификатталған арнайы техникалық бақылау-өлшеу құралының және аспабының атауы, нөмірі, метрологиялық тексеру күні;

7) айыппұл сомасы;

8) айыппұлды ерікті немесе қысқартылған іс жүргізу тәртібімен

төлеу мерзімі;

9) нұсқамаға шағымдану тәртібі мен мерзімі;

10) электрондық цифрлық қолтаңба.

Электрондық форматта ресімделген айыппұл төлеу қажеттігі туралы нұсқама көлік құралының меншік иесі (иеленушісі) «электрондық үкімет» веб-порталында және (немесе) құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласындағы уәкілетті органның ақпараттық сервисінде көрсеткен ұялы байланыстың абоненттік нөміріне мәтіндік хабар жіберілген жағдайларда, өзінің атына айыппұл төлеу қажеттігі туралы шығарылған нұсқамалар туралы хабарламалар алу үшін тиісінше жеткізілген деп танылады.

Өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу жүзеге асырылатын адам өзі көрсеткен тұрғылықты жерінің (орналасқан жерінің), жұмыс орнының, ұялы байланыстың абоненттік нөмірінің, электрондық мекенжайының дұрыс екендігімен танысқанын, ал көрсетілген байланыстарға жіберілген хабарлама (хабархат) тиісінше және жеткілікті деп саналатынын өз қолымен растайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудың *үшінші тәсілі* ескерту жасау түрінде әкімшілік жаза қолдануға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайларда іс бойынша қаулы шығару болып табылады. Ескерту жасау болмашы әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін дербес жазалау шарасы ретінде қолданылады. Ол қаулы шығару арқылы, сондай-ақ ӘІБТ жүйесі арқылы әкімшілік құқық бұзушылық туралы электрондық хаттама жасау жолымен жазбаша түрде қолданылады.

Біздің ойымызша, әкімшілік іс қозғаудың мұндай тәртібі тек электронды форматта болуы керек, өйткені әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамның кінәсін мойындауы бұл жерде міндетті шарт болып табылады. ҚР ӘҚБтК-нің 807-бабы 2-бөлігіне сәйкес бұл жағдайда әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалмайды.

Бұл ретте ҚР ӘҚБтК-нің 43-бабы 1-бөлігі және 737-1-бабы мазмұнының қайшылығын жою қажет. Орын алған қарама-қайшылық ҚР ӘҚБтК-нің 43-бабы 1-бөлігінде ескерту жасау түрінде тек жазбаша түрде әкімшілік жаза қолдану мүмкіндігі көзделгендігінде. Ал ҚР ӘҚБтК-нің 737-1-бабы әкімшілік іс жүргізудің электрондық форматын және тиісінше іс бойынша кез келген процестік құжатты, оның ішінде ескерту түрінде әкімшілік жаза қолдану туралы қаулыны да электрондық форматта шығару мүмкіндігін көздейді. Көрсетілген қарама-қайшылықты ҚР ӘҚБтК-нің 43-бабы 1-бөлігіне өзгерістер енгізу және оның мазмұнын былайша баяндау арқылы жоюға болады:

«Ескерту жасау жазбаша нысанда не электрондық құжат нысанында шығарылады».

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2016 жылғы 22 желтоқсандағы № 12 нормативтік қаулысының 6-тармағында ескерту жасауды әкімшілік жазалау шарасы ретінде қолдану ерекшеліктері түсіндіріледі. Ескерту жасау негізгі әкімшілік жаза ретінде ғана қолданылуы мүмкін және қандай да бір қосымша жазаларсыз дербес тағайындалуға жатады. Жасалғаны үшін әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралы не нысанасы болған зат тәркіленіп немесе қызметін тоқтата отырып, ескерту жасау немесе айыппұл түріндегі жаза көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша қосымша әкімшілік жаза әкімшілік айыппұлмен бірге ғана тағайындалады.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс қозғаудың *төртінші тәсілі* істері мемлекеттік кіріс органдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар жасалған кезде хабарлама немесе хабархат шығару болып табылады. Мұнда құқық бұзушының әкімшілік құқық бұзушылық жасау фактісін мойындауы да міндетті шарт болып табылады.

ҚР ӘҚБК 897-бабы негізіне сәйкес мемлекеттік кіріс органы жіберген (тапсырған) мемлекеттік кіріс органына келу туралы алынған хабарлама және (немесе) хабархат негізінде құқық бұзушылық жасау фактісін таныған және айыппұл төлеуге келіскен адам айыппұлды хабарламаны немесе хабархатты алған (табыс еткен) күннен кейінгі күннен бастап он тәулік ішінде төлейді.

Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 30 желтоқсандағы № 300 Заңымен құқық бұзушыға ҚР ӘҚБтК Ерекше бөлігінің санкциясында көрсетілген айыппұл сомасының елу пайызы мөлшерінде ғана айыппұл төлеуге рұқсат ететін өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Бірақ барлық әкімшілік құқық бұзушылықтар бойынша қысқартылған іс жүргізуді қолдануға рұқсат етілмеді, өйткені ҚР ӘҚБтК-нің 897-бабы 1-1-бөлігінде әкімшілік айыппұл мөлшерін қысқарту мүмкіндігі қолданылмайтын баптардың тізбесі санамаланған.

Хабарламаны немесе хабархатты жіберу электрондық нысанда да жүзеге асырылуы мүмкін. Электрондық хабарлама немесе хабархат:

- 1) берілген күні туралы мәліметтерді;
- 2) жаза қолданған лауазымды адамның лауазымын, тегін, аты-жөнін;
- 3) әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адам туралы мәліметтерді;
- 4) ӘҚБтК-нің осы құқық бұзушылық үшін жауаптылықты, әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалу уақыты мен орнын көздейтін бабы туралы мәліметті;

5) әкімшілік айыппұлдың нақты сомасын және айыппұл төлеу үшін деректемелер туралы ақпаратты қамтуы тиіс.

Құқық бұзушы айыппұлды өз еркімен төлеу туралы талапты 10 күн ішінде орындамаған жағдайда әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қысқартылған іс жүргізу тоқтатылады және ҚР ӘҚБтК-де көзделген әдеттегі тәртіппен жүзеге асырылады. Яғни, бұл жағдайда әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы электронды форматта жасау арқылы, істі қозғаудың бұрын қаралған бірінші тәсілін қолдану арқылы қозғалады.

ҚР ӘҚБтК-нің 806-бабы негізінде, егер құқық бұзушы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қысқартылған іс жүргізуді орындамаса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттаманы жасау мерзімдері бір тәулікті құрайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс қозғаудың *бесінші тәсілі* ҚР ӘҚБтК-нің 74-78, 81-132 және 456-1-баптары бойынша құқық бұзушылықтар туралы, бұзылған құқықтар туралы хаттама жасалмай, жеке тұлғалардың арызын сотқа жолдау болып табылады.

Шын мәнінде, азаматтардың өтініші – жүгіну түрі. Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексінде әкімшілік органға, лауазымды адамға жіберілген жеке немесе ұжымдық жазбаша, ауызша, сондай-ақ «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы, Ұлттық пошта операторы, мобильдік қосымшалар және басқа да ақпараттық жүйелер арқылы келіп түскен электрондық құжат, бейнеконференцбайланыс, бейнеөтініш нысанындағы өтініштің жаңа анықтамасы бекітілді, оған Қазақстан Республикасының электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы заңнамасының талаптарына сәйкес келетін ұсыныстар, өтініштер, шағымдар, сұрау салулар, хабарламалар немесе үндеулер кіреді.

Өз кезегінде, жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қабылдау, тіркеу және есепке алу «Жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау тәртібі туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 12 қаңтардағы № 221 Заңының 7-бабында көзделген. Осы баптың 5-тармағында өтініш жалпыға қолжетімді ақпараттық жүйелер арқылы жіберілуі мүмкін және Қазақстан Республикасының электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы заңнамасының талаптарына сәйкес келуі ұлттық заңнамада белгіленген тәртіппен қаралуға жатады деп көзделген.

Соттарға құжаттарды электрондық құжат нысанында беру құралдарын техникалық қолдану, оларды тіркеу, өңдеу, олармен танысу қағидалары Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жанындағы

Соттардың қызметін қамтамасыз ету департаменті басшысының 2018 жылғы 9 маусымдағы № 6001-18-7-6/188 бұйрығымен бекітілген. Қағидалар электрондық құжаттарды «электрондық үкімет» веб-порталы, мемлекеттік органдардың электрондық құжат айналымының бірыңғай жүйесі, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты интернет-ресурсының «Сот кабинеті» сервисі арқылы сотқа беруге, Қазақстан Республикасы сот органдарының автоматтандырылған ақпараттық-талдау жүйесінде тіркеуге, өңдеуге және олармен танысуға арналған.

«Электрондық үкімет» веб-порталынан сотқа электрондық құжаттарды беру көрсетілген веб-порталдың тиісті электрондық қызметімен қамтамасыз етіледі. Авторизациялау рәсімінен өткеннен кейін өтініш беруші «Құқықтық көмек» бөлімі арқылы «Сот ісін жүргізу» сервисінің үш электрондық қызметінің бірін:

- 1) талап арызын беру;
- 2) сот хаттамасын беру туралы өтінішті электрондық түрде беру;
- 3) сот отырысының хаттамасына ескерту беруді қамтиды.

Қызмет түрін таңдағаннан кейін «Сот кабинеті» сервисіне көшу жүзеге асырылады. «Сот кабинеті» сервисінде тіркелмеген өтініш беруші ауысу кезінде тіркеуді жүзеге асыруы қажет. Мемлекеттік органдардың электрондық құжат айналымының бірыңғай жүйесі арқылы электрондық құжаттарды беру, оларды тіркеу, сондай-ақ жүйенің өтініш берушілерін хабардар ету тәртібі Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 703 қаулысымен бекітілген мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдарда құжаттама жасау, құжаттаманы басқару және электрондық құжат айналымы жүйелерін пайдалану қағидаларына сәйкес жүзеге асырылады.

Өтініш беруші «Сот кабинеті» сервисінде орналастырылған электрондық нысандарды толтыру арқылы сотқа электрондық құжаттарды ұсынады. Электрондық құжаттарды сотқа беру үшін «Сот кабинеті» сервисінде тіркелу қажет. «Сот кабинеті» сервисінде авторизациялау ЭЦҚ немесе ЖСН, (БСН) және пароль арқылы жүзеге асырылады.

Өтініш беруші әкімшілік сот ісін жүргізудің тиісті бөлімі арқылы авторизациялау рәсімінен өткеннен кейін электрондық құжатты жіберу үшін сот сатысы түрлерінің бірін таңдайды:

- 1) бірінші сатыдағы сотта іс жүргізу;
- 2) апелляциялық сатыдағы сотта іс жүргізу;
- 3) кассациялық сатыдағы сотта іс жүргізу.

Сотқа берілетін электрондық құжаттар мәтіндік форматта ресімделеді (шрифт 14 TimesNewRoman, жоларалық интервал). Өтініш беруші талап арыздың (арыздың), шағымның, өтінішхаттың, пікірдің

және Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде белгіленген талаптарға сәйкес келетін басқа да құжаттардың электрондық нысанын толтырады. Мемлекеттік бажды «электрондық үкіметтің» төлем шлюзі арқылы төлеу үшін «онлайн-төлем» деген жол толтырылады, содан кейін мемлекеттік баждың төленгенін растайтын құжат автоматты режимде жүктеледі және сот органдарының ақпараттық жүйесіне беріледі.

Мемлекеттік бажды екінші деңгейдегі банктер арқылы электрондық терминалдар, банкоматтар және өзге де электрондық құрылғылар арқылы төлеген жағдайда өтініш беруші мемлекеттік бажды төлеу туралы төлем құжатының (төлем тапсырмаларының, түбіртектердің, чектердің және басқалардың) көшірмесін «түбіртектегі бекіту» деген қанат белгісін қою арқылы жүктейді. Электрондық чектің бірегей коды енгізілетін және оны іздеу жүзеге асырылатын «төлем чегін тексеру» бөлімінде «электрондық үкіметтің» төлем шлюзі арқылы мемлекеттік баждың электрондық төленуін тексеру үшін. Іздеу нәтижесі экранда электрондық чек деректемелерін көрсетеді.

Азаматтардың өтініштерін қарау Қазақстан Республикасы азаматтарының шағымдары мен өзге де өтініштерін қарау жөніндегі сот жүйесіне енгізілген цифрлық технологияларды пайдалана отырып та жүзеге асырылуы мүмкін. Бейнеконференцбайланыс құралдарын техникалық қолдану қағидалары Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жанындағы Соттардың қызметін қамтамасыз ету департаменті басшысының 2018 жылғы 7 маусымдағы № 6001-18-7-6/185 бұйрығымен бекітілген. Көрсетілген бұйрыққа сәйкес, бейнеконференцбайланыс – бірнеше қашықтағы абоненттердің нақты уақыт режимінде аудио және бейне ақпаратпен алмасу мүмкіндігімен интерактивті өзара әрекеттесуіне арналған ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданатын байланыс қызметі.

Әкімшілік процеске қатысушылардан қашықтықтан жауап алу мынадай жағдайларда жүргізіледі:

1) адамның денсаулық жағдайы немесе басқа да дәлелді себептер бойынша әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі тергеп-тексеру (қарау) орны бойынша әкімшілік процесті жүргізетін органға тікелей келуі мүмкін болмаған;

2) адамның қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажет болған;

3) жас баладан немесе кәмелетке толмаған куәдан, жәбірленушіден жауап алу жүргізілген;

4) сотқа дейінгі тергеп-тексеру, істі сотта қарау мерзімдерінің сақталуын қамтамасыз ету қажет болған.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс қозғаудың *алтыншы тәсілі* ҚР ӘҚБтК-нің 805-бабы 1 және 2-бөліктерінде көзделген баптар бойынша прокурордың әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс қозғауы туралы қаулы шығаруды көздейді. Яғни, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасаудың орнына прокурорға қаулы шығару арқылы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау өкілеттігі берілген. Оның әкімшілік іс жүргізуді қозғау жөніндегі өкілеттіктері ҚР ӘҚБтК-нің 74 – 82-1, 93 – 126, 129, 130, 173, 189, 214, 361 – 363, 439, 451, 453, 455 – 457, 465, 490, 498, 507, 508, 653, 660, 666, 675 және 680-баптарында айқындалған. Бірақ 802-баптың екінші бөлігінде «Прокурор іс қозғау және өзге де әкімшілік құқық бұзушылық туралы қаулы шығаруға құқылы» делінген.

«Прокуратура туралы» Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 30 маусымдағы № 81 Заңында бекітілген қадағалау функцияларын орындау процесінде прокурор:

1) соттан сот актілері заңды күшіне енген қылмыстық, азаматтық, әкімшілік істерді және әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді, сондай-ақ үкімнің орындалу мәселелері бойынша материалдарды сұратады, қабылданған актілердің заңдылығын зерделейді және негіздер болған кезде оларға наразылық білдіреді;

2) заңды күшіне енген сот актілеріне наразылық келтіру туралы өтінішхаттарды қарайды;

3) заңда көзделген өзге де өкілеттіктерді орындайды.

Жоғарыда көрсетілген Заңның 28-бабына сәйкес прокурор қоғамдық қатынастардың көптеген салаларына қатысты, атап айтқанда тәртіптік іс жүргізуді қозғау, тексеріс жүргізу, күштеп әкелу, құқықтық актінің қолданысын тоқтата тұру туралы, сондай-ақ заңда көзделген өзге де жағдайларда әртүрлі қаулылар шығаруға құқылы. Прокурордың қаулысы уәкілетті органның немесе лауазымды адамның міндетті орындауына жатады.

ҚР ӘҚБтК-нің 805-бабы 3-бөлігі негізінде Прокурордың әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қозғау туралы қаулысында ҚР ӘҚБтК-нің 803-бабында көзделген мәліметтер, яғни әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамадағыдай мәліметтер болуға тиіс. ҚР ӘҚБтК-нің 737-1, 737-2 және 803-баптары ережелерін ескере отырып, прокурор әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қозғау туралы қаулыны электрондық форматта шығаруға құқылы деп айта аламыз. Алайда мұндай мүмкіндік тек де-юре (заң жүзінде) ғана бар, ал де-факто (іс жүзінде) жоқ, өйткені ӘІБТ жүйесі әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша электрондық қаулыны қамтымайды.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудың *жетінші тәсілі* ҚР ӘҚБтК-нің 684-бабы 3-бөлігіне сәйкес істі қарау барысында қатысып отырған адамдар тарапынан сотқа құрметтемеушілік білдіру фактісін тікелей анықтаған судьяның қаулы шығаруы болып табылады¹⁰¹.

Құқық бұзушылық субъектісі сот талқылауы барысында анықталған сот процесіне қатысқан кез келген адам бола алады, сондықтан мұндай жағдайларда әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасалмайды. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау кезеңі әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша шешім қабылдау кезеңімен (әкімшілік жаза қолдану) сәйкес келетін әкімшілік тәжірибеде сирек кездесетін жағдай бар.

Жоғарғы Соттың, облыстық және оларға теңестірілген соттардың, аудандық және оларға теңестірілген соттардың судьялары ҚР ӘҚБтК-нің 653-бабында көзделген, сот талқылауы барысында анықталған, процеске қатысқан адам тарапынан сотқа құрметтемеушілік білдіру фактілері туралы істерді қарайды. ҚР ӘҚБтК-нің 653-бабы 1-бөлігінің саралау белгілері сотты құрметтемеушілік болып табылады:

1) процеске қатысушылардың сотқа дәлелді себептерсіз келмей қалуы;

2) шақыру қағазы, хабарлау, хабардар ету немесе шақыру бойынша өзге де адамдардың сотқа келмеуі;

3) сот отырысында төрағалық етушінің өкімдеріне бағынбау;

4) сотта белгіленген қағидаларды бұзу;

5) сотты және (немесе) судьяны құрметтемеушілік туралы анық көрінетін өзге де әрекеттер (әрекетсіздік).

Судьяның әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулы әзірлеу және шығару тәртібі «Әкімшілік құқық бұзушылық жөніндегі іс бойынша соттың қаулысы туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2018 жылғы 20 сәуірдегі № 5 нормативтік қаулысымен бекітілген. Осы қаулының 2-тармағында ҚР ӘҚБтК-нің 829-14-бабы сегізінші бөлігіне сәйкес қаулы жазбаша нысанда не электрондық құжат нысанында шығарылатыны белгіленген. Электрондық құжат нысанында дайындалған қаулы «Электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 7 қаңтардағы № 370 Заңының талаптарына сәйкес келуі тиіс.

Соттың электрондық форматтағы қаулысы, егер ол ҚР ӘҚБтК талаптарына сәйкес келсе, сондай-ақ заңнаманың өзге де нормаларының

¹⁰¹ А.Е. Мукажанов, А.А. Алимпиев Курс лекции «Административно-юрисдикционная деятельность полиции». – Қостанай, 2021 ж.

ережелеріне сәйкес келсе, заңды болып табылады. Қаулының негізділігі қаулыда осы іс үшін маңызы бар мән-жайлар, олардың қатыстылығы, жол берілетіндігі және анықтығы туралы Заңның талаптарын қанағаттандыратын сот зерттеген дәлелдемелермен расталуға тиіс екендігін білдіреді.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудың *сегізінші тәсілі* ҚР ӘҚБтК-нің 785-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдану туралы бірінші хаттаманы жасау болып табылады. Бұл ретте, егер әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама кейіннен жасалса да, тиісті қамтамасыз ету шарасын қолдану туралы хаттама жасалған кезден бастап іс қозғалған болып есептеледі. Бұл жағдайда қамтамасыз ету шарасын қолданудың іс жүргізу ресімдеуінде дәлсіздік орын алғаны байқалады, өйткені олардың барлығы бірдей хаттамамен ресімделмейді, демек, барлық қамтамасыз ету шаралары әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғаудың бастапқы сәтін анықтай алмайтындығын түсінуіміз керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі .- Астана, 2014 жылғы 05 шілдедегі № 235-V.
2. ҚР ӘҚБтК-не түсініктеме. - Нұр-сұлтан, 2020 жылғы 01 қаңтар.
3. Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2014 жылғы 19 қыркүйектегі № 89 бұйрығы. «Қылмыстық құқық бұзушылық туралы арызды, хабарды немесе баянатты қабылдау және тіркеу, сондай-ақ Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидаларын бекіту туралы»
4. А.Е. Мукажанов, А.А. Алимпиев Курс лекции «Административно-юрисдикционная деятельность полиции». – Қостанай, 2021 ж.
5. Г.М. Кужабаева Состояние и перспективы использования электронно-информационных технологий в производстве // «Ғылым» Халықаралық ғылыми журналы, № 3 (58) 2018. – Қостанай, 2018. – 122-125 б.

16 ТАҚЫРЫП. ПРОФИЛАКТИКАЛЫҚ ЕСЕП ІСТЕРІН РЕСІМДЕУ БОЙЫНША ҚЫЗМЕТТІК ІС ЖҮРГІЗУ

Жоспар:

1. Жеке профилактика түсінігі
 2. УПИ-дің есірткінің заңсыз айналымына қарсы профилактикалық қызметі
 3. Профилактикалық әсерді іске асыру шараларының мазмұны мен тәсілдері
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 12-бабында кепілдік берілген азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету мемлекеттік басқару органдары мен ішкі істер органдарының маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасында қазіргі уақытта экономикалық, әлеуметтік, саяси салалардағы түбегейлі өзгерістер дәуірінде құқықтық тәртіп пен заңдылықты нығайту проблемасын шешу, азаматтардың өміріне, денсаулығына, ар-намысы мен қадір-қасиетіне қол сұғылмаушылықтың сенімді кепілдіктерін қамтамасыз ету, жеке адамның конституциялық құқықтары мен бостандықтарын нақты қорғау ерекше маңызға ие болды.

Демократия мен жариялылықтың жан-жақты дамуы жағдайында учаскелік полиция инспекторларының қызметіне ерекше көңіл бөлінетіні кездейсоқ емес. Қызмет көрсетілетін учаскедегі учаскелік инспектор Қазақстан Республикасы Ішкі істер органының негізгі өкілі болып табылады және халықтың сенімі мен қолдауына, жұртшылық пен еңбек ұжымдарының көмегіне сүйене отырып, құқықтық тәртіп пен заңдылықты нығайтуға, азаматтардың құқықтары мен мүдделерін қылмыстық қол сұғушылықтан сенімді қорғауға бағытталған.

Учаскелік полиция инспекторы жүзеге асыратын әр түрлі функциялардың ішінде, олардың қоғамға қарсы өмір салтына сүйене отырып, қылмыс жасауды күтуге болатын адамдарға жеке-профилактикалық ықпал етуді жүзеге асыру басым болып табылады.

Осы құқық бұзушылықтың құқықтық, криминологиялық табиғатын жан-жақты білместен сәтті алдын-алу мүмкін емес. Қазіргі уақытта учаскелік полиция инспекторларының қылмыс пен құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша жұмысы тиісті деңгейде жүргізілмейді. Жергілікті жерлерде кәсіби дағдыларды арттыруға ықпал ететін арнайы әдістемелік әдебиеттердің жетіспеушілігі байқалады.

Құқық бұзушылықтың жеке профилактикасы ұғымы

Қылмыс жасауды күтуге болатын адамдарды бақылауды жүзеге асыратын учаскелік полиция инспекторларының жұмысында профилактикалық әсер жетекші орындардың бірін алады. Бұл профилактикалық әсер ету процесінде жеке әсерге байланысты мәселелер ауқымы толығымен шешілетіндігіне байланысты.

Профилактикалық әсер ету деп тізімдік есепте тұрған адамдарға қатысты жаңа қылмыстарға жол бермеу мақсатында оларға қатысты жеке-тәрбиелік және өзге де шараларды жүзеге асыру жөніндегі Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының қызметі түсініледі.

Жеке профилактика – бұл профилактикаланатын адамдардың теріс қасиеттерін (бұрыс қажеттіліктер, құқыққа қарсы мақсаттар, қоғамға қарсы көзқарастар, мотивтер, әдеттер) жою, бейтараптандыру, бұғаттау мақсатында олардың санасына, сезіміне, еркіне мақсатты, ұйымдасқан, тәрбиелік ықпал ету және сонымен бір мезгілде заңға бағынатын мінез-құлықтың оң қасиеттерін, стереотиптері мен дағдыларын қалыптастыру.

Жеке профилактика – бұл психологиялық-педагогикалық білімді, дағдыларды қажет ететін күрделі жұмыс. Ол заңсыз мінез-құлықтың сенімді фактілеріне негізделуі керек. Оның негізгі мақсаты құқық бұзушылықтың уәжін анықтауға ғана емес, сонымен бірге құқық бұзушының қоғамдық қауіпті, оның заңсыз және басқа да қоғамға қарсы әрекеттерінің зияны туралы дұрыс түсінігін қалыптастыруға, тиісті күш-жігермен ол бұзылған қажеттіліктерден, қоғамға қарсы көзқарастар мен мүдделерден, жаман әдеттерден арыла алады деген сенімге бағытталуы керек.

Жеке профилактика бірқатар дәйекті, өзара байланысты кезеңдерді қамтиды: қылмыс жасауды күтуге болатын **адамдарды анықтау, оларды бақылау, профилактикалық әсер ету**. Барлық осы кезеңдер маңызды және қажет, өйткені олардың жан-жақты бірлігінде жеке профилактикалық іс-әрекеттің өзі мүмкін. Олардың әрқайсысын учаскелік инспектордың оны жүзеге асыруға қатысуы тұрғысынан жеке қарастырайық.

Жеке-профилактикалық жұмыстың басталуы қоғамға қарсы мінез-құлықтың сенімді анықталған фактілері бойынша құқық бұзушылық жасауды күтуге болатын адамдарды анықтаумен және есепке алумен байланысты. Бұл кезеңде профилактикалық әсер ету қажет құқық бұзушылардың шеңбері анықталады.

Учаскелік полиция инспекторы көші-қон полициясының, ПО кезекші бөлімдерінің, жедел қызметтердің, қылмыстық-атқару жүйесінің ақпаратын, соттардың, медициналық мекемелердің, оның ішінде мамандандырылған диспансерлердің, ҚР Ішкі істер

органдарының штаттан тыс қызметкерлерінің, жұртшылық өкілдерінің хабарламаларын (хабарламаларын), сондай-ақ азаматтар мен лауазымды адамдардың хаттары мен өтініштеріндегі, бұқаралық ақпарат құралдарының жарияланымдарындағы, құқық бұзушыларды әкімшілік және өзге де жауапкершілікке тарту туралы құжаттардағы ақпаратты пайдалана отырып, адамдарды уақтылы анықтауды қамтамасыз етуге, бойынша қылмыстық іс қозғаудан бас тарту туралы материалдарда, картотекаларда, кітаптар мен қылмыстар және құқық бұзушылықтар туралы арыздар мен хабарламаларды есепке алу, Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдарына, арнайы қабылдау орындарына, белгілі тұрғылықты жері, құжаттары жоқ адамдарға арналған қабылдау-тарату орындарына, медициналық айықтырғыштарға, кәмелетке толмағандарды уақытша оқшаулау, бейімдеу және оңалту орталықтарына жеткізілгендерді есепке алу журналдарында орналастырылады.

Профилактикалық әсер етуге жататын адамдарды анықтау жөніндегі жұмыстың маңыздылығы бірқатар мән-жайларға байланысты. Атап айтқанда, профилактикалық әсер ету объектілерін дұрыс анықтау заңдылықты сақтау үшін жағдай жасайды, яғни белгілі бір азаматтың рухани өмірі саласына негізсіз басып кіру, қысым көрсету, ал кейбір адамдар үшін құқықтар мен бостандықтарды шектеу жағдайларын болдырмау үшін. Профилактикалық ықпал ету объектісін дұрыс анықтамау учаскелік инспекторлардың күштерін шашыратуға әкеп соғады, оларға өз назарын криминалдық қатынаста аса қауіпті азаматтарға шоғырландыруға мүмкіндік бермейді.

Профилактикалық есепке алу түрлерінің мүлдем жаңа кодификациясы пайда болды: картотека, профилактикалық істер және тізімдік есепке алу. Учаскелік полиция инспекторы үшін картотекалық және тізімдік есепке алу құқық бұзушылықтың алдын алу және алдын алудың негізгі функцияларын жүзеге асыру үшін оң ақпараттық мән береді. Бірақ егер олар түзету жолына түспесе, ауыр жазалау шаралары (мысалы, қылмыстық жауапкершілікке тарту) осы санаттарға қолданылмайды.

Профилактикаланатын адамдардың жекелеген санаттарына дені сау қоғамнан оқшаулауға байланысты шаралар қолданылуы мүмкін. Сот шешімі бойынша өз еркімен емделуден жалтарып жүрген спиртті ішімдіктер мен есірткі заттарын пайдаланатын адамдарды мәжбүрлеп емдеуге арналған жабық үлгідегі арнайы емдеу-профилактикалық медициналық мекемелерге (МЕПМ) жіберуге болады. МЕПМ-ден басқа, егер есірткі мен алкогольді қолданудың салдары психикалық бұзылулар мен қоғамға қауіпті ауруларға әкеп соқтырса, оларды психикалық

медицина мекемелерінде мәжбүрлеп емдеуге болады. ПО-ның практикалық қызметінде мәжбүрлеп емдеуге арналған арнайы емдеу мекемелеріне жіберу бойынша негізгі жұмысты учаскелік полиция инспекторлары мен медициналық айықтырғыштардың алдын алу кабинеттері жүзеге асырады. Толық материалды ресімдеу үшін осы азаматқа мәжбүрлеп емдеу түрінде жазалау шарасын қолдану қажет екенін дәлелдейтін құжаттардың жеткілікті санын жинау қажет: сипаттайтын және әшкерелейтін материалдар, медициналық қорытындылар, анықтамалық құжаттар, алдын алу жұмыстарының материалдары және т. б. Бұл материалды жинау үшін көп уақыт қажет, оны учаскелік полиция инспекторы күнделікті қызметінде жұмсайды. Осыған байланысты осы санаттағы адамдарға қатысты жинақтаушы іс жүргізу қажет, бұл учаскелік полиция инспекторының жұмысын едәуір жеңілдетеді және МЕПМ-де тұлғаны ресімдеудің соңғы сатысында материал жинауға уақытты үнемдейді.

Қолданыстағы Ережелердегі тізімдік профилактикалық есепке алу әкімшілік учаскедегі криминогендік жағдайға әсер ететін ішкі істер органдарының басқа бөлімшелерінде және өзге де ведомстволарда есепте тұрған профилактикаланатын адамдардың өзге санаттарының болуы туралы ақпараттық қамтамасыз ету мақсатында учаскелік полиция инспекторы үшін алғаш рет айқын жүйеленген. Бірақ біздің ойымызша, ол негізсіз. Жазалау шараларына қарамастан қылмыс жасаған адамдардың барлық санаттары және қоғамдық қауіпсіздікке қатер төндіретін өзге де азаматтар учаскелік полиция инспекторының тізімдік есебінде тұруы тиіс және ол олардың қызмет көрсетілетін әкімшілік учаскеде бар-жоғы туралы білуі тиіс. Ведомстволық нормативтік актілерде учаскелік полиция инспекторлары кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік инспекторларға, қылмыстық-атқару жүйесі қызметкерлеріне есепте тұрған адамдардың мінез-құлқын бақылауға жәрдем көрсетуі тиіс екендігі бекітілген. Яғни, осы санаттағы адамдарға қатысты профилактикалық қызметті жүзеге асыру учаскелік полиция инспекторының міндеті болып табылмайды, бірақ олардың ішкі істер органдарының өзге бөлімшелерінде есепте тұрған адамдарға қатысты алдын алу - алдын алу шараларын дербес жүзеге асыру құқығы болып қала беруі тиіс. Бұл құқық олардың міндеті жазбаша нұсқау болған жағдайда ғана болуы мүмкін: жеке тапсырма, бұйрық, телефонограмма және т.б.

Баяндалғанның негізінде учаскелік полиция инспекторының есебінде тұрған адамдардың қосымша саны туралы қорытынды негізделген.

УПИ-дің есірткінің заңсыз айналымының алдын алу жөніндегі профилактикалық қызметі

Есірткіні медициналық емес тұтынуға жол беретін және денсаулық сақтау органдарының есебінде тұрған, сондай-ақ **есірткімен заңсыз іс-әрекеттері** үшін әкімшілік жазаға тартылған адамдарға қатысты профилактикалық ықпал етуді жүзеге асыру барысында учаскелік полиция инспекторы қазіргі уақытта Қазақстанда нашақорлықтың ұлттық апат ретінде таралуы ғана емес, оның кең бейәлеуметтік көрінісі де байқалатынын білуі қажет. Ресми деректер есірткіні тұтыну деңгейінің артуы қылмыстың өсуіне айтарлықтай әсер ететіндігін көрсетеді.

Көптеген шекаралары бар және Орталық Азия аймағында ерекше геосаяси жағдайға ие Қазақстан Өзбекстанмен, Қырғызстанмен, Түрікменстанмен, Ресеймен, Қытаймен, Моңғолиямен шектеседі және аумағы 2,5 млн. шаршы метрден асатын ең ірі мемлекет болып табылады. Жақында бұл аумақ транзиттік «коридорға» айнала бастады, ол арқылы Азиядан Еуропа мен Америкаға есірткінің көп мөлшері заңсыз тасымалданады

Бір жағынан, есірткілердің заңсыз таралуының, оларды теріс пайдаланудың алдын алу және екінші жағынан олардың салдарын еңсеру бойынша жүзеге асырылатын шаралар арасында оңтайлы тепе-теңдіктің болмауы маңызды проблемалардың бірі болып қала береді.

Есірткімен заңсыз әрекеттер жасағаны үшін қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тартылатын адамдардың кемінде 90%-ын оларды өз тұтынуы мақсатында сату ниетінсіз әрекет ететіндер құрайды. Ал, есірткіні заңсыз таратумен айналысатын, сондықтан қылмыстық заң тарапынан бірінші кезекте назар аударуға жататын әлеуметтік қауіпті адамдардың басым бөлігі мемлекет тарапынан репрессиялық шаралар мен бақылауды болдырмауға мүмкіндік береді¹⁰².

Есірткіні медициналық емес тұтынуға жол беретін және денсаулық сақтау органдарының есебінде тұрған, сондай-ақ есірткімен заңсыз іс-әрекеттері үшін әкімшілік жазаға тартылған адамдарға қатысты профилактикалық іс-шаралар екі негізгі бағытты қамтиды: дәрігердің арнайы тағайындауынсыз есірткі тұтынатын азаматтарды анықтау және осы азаматтарға алдын алу, медициналық, әкімшілік және қылмыстық-құқықтық ықпал ету шараларының кешенін қабылдау; есірткіні заңсыз дайындаумен, сатып алумен және өткізумен айналысатын адамдарды

¹⁰² Н.М. Абдиров, К.К. Мами, Б.С. Сарсеков Уголовно-правовые меры борьбы с преступлениями, связанными с наркотиками. –Алматы, 1998 – 9 б.

анықтау және оларға алдын алу және қылмыстық-құқықтық шаралар қабылдау.

Учаскелік полиция инспекторы есірткі құралдарын қолдана бастаған адамдарды дер кезінде анықтап, есепке қоюы керек. Бұл жұмыстың жетістігі көбінесе есірткі заттарын тұтынушылар жиі кездесетін адамдар контингентінің біліміне байланысты.

Мұндай контингент, ең алдымен, жастар топтары болып табылады, оларда іс-әрекеттермен таныс адамдар бар

және дәрігерлердің ұйғарымы бойынша күшті әсер ететін препараттар алған адамдар, сондай-ақ өз қызметінің борышы бойынша есірткі препараттарына рұқсаты бар адамдар.

Нашақорлық материалдық жағынан қамтамасыз етілген жастардың кейбір топтары, жоғары білім деңгейі бар, «батыс» мәдениетінің үлгілеріне еліктейтін адамдар арасында да кең таралуда.

Есірткіні тұтынатын адамдарды анықтау жеке бақылау және талдау әдісімен жүзеге асырылуы мүмкін. Жекелеген адамдардың нашақорлықпен айналысуының басталуының бағдарлаушы белгісі:

- мінез-құлқындағы немесе мінезіндегі күтпеген өзгерістер (оқуға, жұмысқа, спортпен шұғылдануға қызығушылықтың кенеттен жоғалуы, қозғалмайтын тітіркену, алаңдаушылық);

- күдіктілердің нашақорлар жиналатын орындарға баруы, есірткіні тұтынушылармен достық қарым-қатынасы;

- алкогольдің иіссіз мас болу жағдайы;

- жастар компанияларының көзге көрінетін негіздерсіз оқшаулауға ұмтылысы;

- әртүрлі дәрілік препараттарға қызығушылық таныту;

- дақ кетіргіштерді, аэрозольдерді, ацетонды және басқа да тұрмыстық химия препараттарын едәуір мөлшерде сатып алу;

- дәріхана қызметкерлерімен танысуға ұмтылу;

- медициналық мекемелерге объективті медициналық айғақтар болмаған кезде есірткі немесе күшті әсер ететін дәрілік препараттарды жазып беруді немесе босатуды өтініп жүгіну;

- құрамында есірткісі бар өсімдіктер егілетін немесе олардың табиғи өсетін жерлерге жүйелі түрде бару .

Алдын алу әсерінің бастапқы кезеңінде нашақорлыққа қарсы күреске бағытталған қолданыстағы заңнаманың ережелерін түсіндіру жүргізіледі. Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің тиісті баптарының мәні мен санкцияларын түсіндіру қажет.

Учаскелік инспектордың **отбасылық-тұрмыстық құқық бұзушыларға** қатысты жеке-профилактикалық әсері олардың отбасындағы, тұрмыстағы қоршаған ортамен қарым-қатынас, әлеуметтік

мақұлданған мінез-құлық туралы жеткілікті тұрақты немесе кем дегенде тежейтін моральдық ұстанымдары мен идеяларын әзірлеуге дейін азаяды. Өмір адамның жеке басын, оның адамгершілігін қалыптастыруда үлкен рөл атқарады.

Тұрмыстық қылмыстар, әдетте, қақтығыс жағдайларының салдары болып табылады, олардың ауырлығы мен ауырлығы артады. Жанжалдың кінәлілеріне алдын-ала әсер ету арқылы оларды бейтараптандыру мұндай қылмыстардың алдын алудың сенімді жолы болып табылады.

Профилактикалық әсерді іске асыру шараларының мазмұны мен тәсілдері

Есепке алынған адамдардың санаттары анықталғаннан кейін учаскелік полиция инспекторы профилактикалық шаралар кешенін жүзеге асыруға кіріседі.

Профилактикалық әсердің негізгі әдістеріне сендіру әдісі және мәжбүрлеу әдісі жатады.

Сендіру әдісін іске асыру профилактикалық әңгіме болып табылады, оның тиімділігі көбінесе учаскелік полиция инспекторының тәрбиелік Ықпал етудің психологиялық-педагогикалық тәсілдерін (түсіндіру, салыстыру, көтермелеу, сенім көрсету және т.б.) қолдана білуімен анықталады.

Профилактикалық жұмыс арнайы дайындықты, кең білімді, үлкен мәдениетті, әдептілік пен тәрбиешінің шеберлігін талап етеді. Әңгімелесудің тиімді болуы үшін адамның жеке басын терең зерттеу және талдау, оның іс-әрекетінің себебін білу, психологияны түсіну қабілеті, оның алдында жаңа өмірлік перспективаларды ашу өнері және біздің еліміздегі әр адамның барлық қабілеттерін дамыту үшін үлкен мүмкіндіктері бар екеніне сендіру қажет¹⁰³.

Түсіндірме қабылдауды қолдана отырып, әңгіме жүргізу кезінде учаскелік полиция инспекторы өмірдің әртүрлі аспектілеріне, қоғамдағы мінез-құлық нормалары мен ережелерінің қолданыстағы қағидаларына қатысты болуы керек. Учаскелік полиция инспекторы түсіндіру жұмыстарын нақты дәлелді фактілерге сүйене отырып жүргізуі керек, ал бұл шындықты баяндауға әкелмеуі керек. Мұнда артық нәзіктік пен формализмнен аулақ болу керек. Учаскелік инспектор профилактикаланған адамға оның қоғамға қарсы мінез-құлқының мәнін түсіндіруі, оның іс-әрекеттің заңсыздығын түсінуіне қол жеткізуі керек.

¹⁰³ Н.Г.Емелин Удержатъ от неверного шага. М. Юридическая литература, 1973. 6 б.

Бұрын сотталған адамдармен танысу әңгімелерін жүргізу барысында учаскелік инспектор оларға тіркелу және жұмысқа орналасу ережелерін, өздері үшін жаңа жағдайларда өмірге бейімделу процесінде кездесетін қиындықтарды түсіндіруі қажет.

Есірткіні медициналық емес тұтынуға жол беретін және денсаулық сақтау органдарының есебінде тұрған адамдармен, сондай-ақ диспансерлік есепте тұрған алкоголизммен ауыратын деп танылған адамдармен әңгімелесу жүргізу кезінде учаскелік инспектор олардың өз өмір салтын өзгертуге шақыруымен және ықтимал құқықтық салдарлардың туындауын түсіндірумен ғана шектелмеуі тиіс.

Оларға есірткі мен алкогольді қолдану, ең алдымен, олардың, айналасындағылардың және жақындарының денсаулығына теріс әсер ететінін мақсатты түрде түсіндіру қажет. Есірткі мен алкогольді теріс пайдалану қылмыс жасау ықтималдығын күрт арттыратынын түсіндіру маңызды.

Жеке-профилактикалық жұмыстарды жүргізу кезінде көтермелеу маңызды әдіс болып табылады. Бұл алдын-алудың жағымды іс-әрекетін, көзқарастарын, әдеттерін, мінез-құлық нормаларын жетілдіруді және шоғырландыруды ынталандырады. Ынталандыру моральдық және материалдық болуы мүмкін.

Әңгімелесудегі Моральдық көтермелеу профилактикаланатын адамның жалпы мінез-құлқын немесе оның жеке іс-әрекетін, өндірістегі, оқудағы және спорттағы жетістіктерін оң бағалаудан тұрады.

Моральдық көтермелеу профилактикалық адамдарды мінез-құлқын оң өзгертуге итермелейтін ынталандыру тудырады. Бұл ынталандыру білім беру процесінің барысын реттейтін жаһандық және аралық, жеке сипатта болуы мүмкін. Профилактикалық әңгіме жүргізу кезінде учаскелік инспектор профилактикаланатын адамға, егер оның мінез-құлқы жақсарса, оны мерзімінен бұрын есептен шығаратынын түсіндіре алады.

Профилактикалық адамдарды материалдық ынталандыруды ол жұмыс істейтін кәсіпорынның, мекеменің немесе ұйымның басшылығы жоғары өндірістік көрсеткіштерге қол жеткізгені және қоғамдық өмірге белсенді қатысқаны үшін жүзеге асыра алады.

Егер учаскелік полиция инспекторы бұл үшін жеткілікті негіздер бар деген қорытындыға келсе, онда ол бастама көтеріп, профилактикатор жұмыс істейтін кәсіпорын, мекеме, ұйым басшыларына өтініш беруі керек.

Жеке-профилактикалық жұмыста учаскелік полиция инспекторы «сенім көрсету» әдісін қолдана алады. Профилактикалық жұмыс жүргізу кезінде учаскелік полиция инспекторы мен

профилактикаланатын адам арасында белгілі бір құқықтар мен міндеттерді туындататын ресми қатынастар белгіленеді. Кейбір жағдайларда өмірлік жағдай туындайды, оны белгіленген нормалардан ауытқу арқылы ғана жүзеге асыруға болады. Мысалы, әкімшілік қадағалауда тұрған Н. учаскелік полиция инспекторы М. - ға жүгінді. сенбіде ата-аналардан суық ауа райы басталғанға дейін пешті жөндеуге көмектесу үшін кеш тұруға рұқсат беру туралы өтінішпен. Участкелік полиция инспекторы М. бұл тәрбие жоспарында оң нәтиже беретінін біле отырып, осындай келісім берді.

Учаскелік полиция инспекторы жекелеген жағдайларда профилактикалық адамның психикасының эмоциялық саласына күшті әсер ету үшін тәрбиелік мақсатта «жарылыс» әдісін қолдануы қажет. Мысалы, бұрын сотталған А. бас бостандығынан айыру орындарынан босатылғаннан кейін жұмысқа орналасты, еңбек ұжымында теріс жағынан байқалмады, ата-аналармен және балалармен қарым-қатынасты бағалады. Жарты жылдан кейін учаскелік инспектор оның ашуланғанын байқады, туыстары жұмыстан кейін ол мас күйінде келе бастағанын түсіндірді. Профилактикалық А-ны бақылау кезінде оның бұрын сотталғандармен байланысын қалпына келтіргені және сыра барларына жиі баратыны анықталды. Қылмыстық байланыстардың жолын кесу мақсатында учаскелік инспектор жағдайды бағалап, алдын ала ата-анасымен және әйелімен талқылап, олардың қолдауына көз жеткізіп, профилактикалаушының тұрғылықты жері бойынша жақын туыстарының қатысуымен мақсатты әңгіме өткізді және профилактикалаушы а.өткізген екінші өмірдің мән-жайын хабарлады.

Жеке-профилактикалық әсердің сәтсіздігі көбінесе алдын-алудың оң мінез-құлқының алғашқы кезеңдерінде күшейту әдісін дұрыс бағаламаумен байланысты. Алдын алу қызметінде нығайтудың мұндай әдісін қолдану көтермелеуді немесе жазаны бір рет қолданумен шектелмеуі тиіс. Егер алдын-алу үшін қажетті шараларды күшейту ретінде қолдансаңыз, бұл әдіс ең тиімді болады. Мысалы, әкімшілік қадағалауда тұрған адамға уақыт ұзақтығын ұлғайту, яғни ол үшін ең ауыр шектеуді алып тастау. Бұл әдіс, көтермелеуден айырмашылығы, ол, әдетте, профилактикаланған адамның мінез-құлқындағы маңызды өзгерістер үшін қолданылады.

Статистикалық деректер көрсеткендей, босатылғаннан кейін алғашқы үш-төрт айда ғана аталған санаттағы адамдардың 30%-дан астамы қайтадан қылмыс жасайды. Бұл жағдайлар жеке профилактикалық әсердің деформациясына, бұл процестің негізінен мәжбүрлеу әдістеріне бағдарлануына ықпал етеді, дегенмен мұндай шараларды қолдану олардың ауырлығын міндетті түрде ескере отырып,

нақты заңсыздықтармен оқшауланған ерекшелік ретінде қарастырылуы керек.

Профилактикалық әсер ету процесінде қолданылатын мәжбүрлеу шаралары сендіру шараларымен бірдей мақсаттарды көздейді: қоғамға қарсы өмір салтын ұстанатын адамдарды жатақхана ережелерін сақтауға тарту. Мәжбүрлеу шаралары, егер соңғысы қажетті нәтиже бермесе, сендіру шараларымен қатар қолданылады.

Мәжбүрлеу шаралары жүйесінде учаскелік полиция инспекторы жеке өзі шығарған жазбаша ескертуге маңызды орын беріледі. Бұл шара бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарға қатысты және 1996 жылғы 15 шілдедегі «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының қолданысына формальды түрде түсетін соттылық белгілері бойынша қолданылады.

«Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» ҚР Заңының «В» тармағына сәйкес ішкі істер органдарының материалдары бойынша ауыр қылмыстары үшін бас бостандығынан айыруға сотталғандарға немесе қасақана қылмыстары үшін бас бостандығынан айыруға екі және одан да көп рет сотталғандарға қатысты, егер олар жазасын өтегеннен кейін немесе жазасын өтеуден шартты түрде мерзімінен бұрын босатылғаннан кейін ішкі істер органдарының ескертулеріне қарамастан, қоғамдық тәртіп пен басқа азаматтардың¹⁰⁴.

Учаскелік инспектор заңға сәйкес сотталушылардың осы санатына әкімшілік қадағалау мынадай шарттар сақталған кезде ғана жүзеге асырылуы мүмкін екенін нақты түсінуі тиіс: егер бас бостандығынан айыру орындарынан босату мерзімі үш жылдан аспаса; әкімшілік қадағалау орнатылған кезде олардан соттылық алынбаса және өтелмесе; түзеу мекемелерінен босатылғаннан кейін бұл адамдар қоғамдық тәртіп пен жатақхана ережелерін жүйелі түрде бұзса, бұл олардың түзелу жолына түскісі келмейтіндігін айғақтайды.

Тәжірибе көрсеткендей, әкімшілік қадағалау ішкі істер органдарына профилактикалық әсер ету саласында бұрын сотталған адамдардың едәуір санын ұстауға мүмкіндік береді. Қылмыстық әрекетті қайта бастау ниетін қалдырмаған адамдардың мінез-құлқына күнделікті бақылау жүргізуге мүмкіндік береді. Әкімшілік қадағалауды сапалы жүзеге асыру қылмыстың қайталануын азайтуға тікелей әсер етеді.

¹⁰⁴ Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 15 шілдедегі «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Заңы. Жеті-жарғы. 1996 ж.

Бұрын сотталған адамдардың оң және теріс қасиеттерін ескере отырып, қадағалаудағы адамдармен жұмыс жасауда оң табысқа қол жеткізу қажет. Бұл әсіресе шектеулер қою кезінде маңызды. Кейбір сотталушылар үшін олар толық көлемде, ал басқалары үшін ішінара қолданылуы керек.

Сот белгілеген шектеулерді әкімшілік қадағалауда тұрған адамға қол қойғызып хабарлайды, сонымен бірге оған әкімшілік қадағалау ережелері, оның міндеттері мен ережелер мен шектеулерді бұзғаны үшін, сондай-ақ қадағалаудан жалтару мақсатында тұрғылықты жерін өз бетінше тастап кеткені үшін жауапкершілігі түсіндіріледі.

Содан кейін учаскелік инспектор әкімшілік қадағалау ісін ресімдейді, ол жеке журналда тіркеледі.

Тәжірибені зерттеу көрсеткендей, ең тиімді тактикалық әдіс – жағымды қасиеттер мен жеке қасиеттерді анықтау және осыған байланысты оларды нығайту мен дамытуда қолданылатын әрекеттер. Керісінше, егер сіз үнемі кемшіліктерге назар аударатын болсаңыз, онда бұл негізінен теріс нәтиже береді, бұл профилактикалық адам өзінің қоғамға қарсы мінез-құлқын өзгерту мүмкіндігіне сенуді тоқтатады.

Учаскелік инспектордың профилактикалық әсер ету жөніндегі жұмысы негізінен екі нысанда жүзеге асырылады: учаскелік инспектордың өзі және басқа да алдын алу субъектілері арқылы. Учаскелік полиция инспекторының тікелей қатысуы функционалдық міндеттерге байланысты. Сондықтан ол осы жұмысқа үйретіліп, оны өткізуде тәжірибесі мен дағдылары болуы керек, яғни мұндай әсерді шебер жүзеге асыру үшін қажет нәрсеге ие болуы керек.

Учаскелік полиция инспекторының тікелей жүзеге асыратын алдын алу әсері – бұл олар жүргізетін профилактикалық әңгімелер, тұрмыстық және еңбек жағдайына ықпал ету, есепке алынғандардың бос уақытын ұйымдастыру (түрлі үйірмелерге, спорт секцияларына және т.б. орналастыру бойынша көмек көрсету)

Осы мақсатта учаскелік инспектор тартатын профилактиканың басқа субъектілері: шефтер, тәлімгерлер, әкімшілік комиссиялар, ӨАК (өзін-өзі басқарудың аумақтық комитеттері), қоғамдық ұйымдар, заңға бағынатын азаматтар және құқық қорғау бағытындағы қоғамдық құрылымдардың басқа да мүшелері болып табылады.

Учаскелік полиция инспекторларының профилактикалық қызметін талдай отырып, профилактикалық әсер ету объектілеріне тоқталу қажет, өйткені профилактикалық әсер етудің нысандары мен әдістерін таңдау таңдалған объектінің ерекшеліктеріне байланысты болады.

Мысалы, бұрын сотталған адамдарға қатысты алдын алу шаралары олар жасаған қылмыстардың сипатын, өткен соттылықты, жазаның түрі

мен мерзімін, босатудың негіздері мен оларды түзету дәрежесін ескере отырып қолданылуы керек, сонымен қатар сотталғандардың жасы мен денсаулық жағдайын ескеру қажет.

Учаскелік полиция инспекторының бұрын сотталған адамдарға қатысты алдын алу шараларын қолдану жөніндегі міндеті АҚ және ТМ-де басталған түзету процесін бекіту және оларға барынша қысқа мерзімде жаңа әлеуметтік ортаға бейімделуге көмектесу болып табылады.

Осылайша, ауыр қасақана қылмыс жасағаны үшін ұзақ мерзімге сотталған адамдар, әдетте, бостандықтағы өмір жағдайларына бейімделу қиын. Бұл адамдардың осындай санаттарының өмірлік енжарлығын дамытуына, табысты бөлу, отбасына қамқорлық жасау және т.б. сияқты көптеген міндеттерді шешуде дербестігін жоғалтуына байланысты. Осы санаттағы адамдарға қатысты оларды бейімдеу процесіне учаскелік полиция инспекторы тарапынан неғұрлым белсенді басшылық ету талап етіледі. Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдар жасаған қылмысы үшін мән-жайларды бағалау кезінде факторлардың кемінде үш тобын назарға алу қажет: 1) өтелген жаза және бұл ретте көрсетілген түзеу әсері; 2) бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адам болған Орта; 3) оның жеке басының ерекшеліктері.

Учаскелік полиция инспекторының жеке профилактиканы жүзеге асыру жөніндегі міндеттері Әрбір профилактикаланатын адамға бақылауды ұйымдастыру, олардың белгіленген шектеулерді сақтауына нақты бақылауды қамтамасыз ету болып табылады. Бұл профилактикалық ықпал тұрғысынан да, әкімшілік қадағалаудың ережелері мен шектеулері бұзылған жағдайда, қылмыстың алдын алу мақсатында уақтылы жауапкершілікке тарту тұрғысынан да маңызды. Әкімшілік қадағалауда тұрған адам әкімшілік қадағалауды жүзеге асыратын учаскелік полиция инспекторы оның кез келген саладағы барлық әрекеттері туралы білетінін сезінуі тиіс. Осы мақсатта кәсіпорын, ұйымдар мен мекеме әкімшілігімен, еңбек ұжымымен, сондай-ақ тұрғылықты жері мен жұмыс орны бойынша жұртшылықпен тығыз байланыста болу қажет. Бұл жұмыс үшін учаскелік инспектор полицияның штаттан тыс қызметкерлерін және қоғамдық бірлестіктер мен ұйымдардың өкілдерін тартуы керек. Мұндай адамның әкімшілік қадағалаудан жалтару ниеті туралы мәліметтер алған кезде ол ішкі істер органының бастығына шектеулерді өзгерту жөнінде сотқа ұсыныс жіберу туралы ұсыныс енгізеді.

Қадағаланушыны тұрғылықты жері бойынша тексеру қадағаланушының және оның отбасы мүшелерінің жеке қадір-қасиетін кемсітпейтін сыпайы және әдепті түрде жүргізіледі.

Әкімшілік қадағалауда тұрған адамның ережелер мен шектеулерді сақтауын тексеру нәтижелері туралы учаскелік инспектор бақылау парағына тиісті белгі қояды, ал бұзушылық анықталған жағдайда бұл туралы Ішкі істер органының бастығына баянатпен баяндайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Алматы, 1995 ж.
2. «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» Қазақстан Республикасының 15.07.1996 ж. Заңы. Жеті-жарғы.1996 ж.
3. ҚР Президентінің «Алкоголизммен, нашақорлықпен және уытқұмарлықпен ауыратындарды мәжбүрлеп емдеу туралы» 1995 жылғы 7 сәуірдегі Заң күші бар жарлығы.
4. Н.М. Абдиров, К.К. Мами, Б.С. Сарсеков Уголовно-правовые меры борьбы с преступлениями, связанными с наркотиками. –Алматы, 1998 – 9 б.
5. Н.П. Мышляев Работа участкового инспектора по предупреждению преступлений в сфере семейно-бытовых отношений. М. 1987 ж.
6. В.О. Руппс Организация работы участкового инспектора полиции по предупреждению и пресечению преступлений и правонарушений в сфере семейно-бытовых отношений. Қостанай. 1999 ж.
7. Ш.О. Себеков Проблемы профилактики хулиганства. Оқу құралы. Костанай 1999 ж.
8. И.П. Портнов Работа участкового инспектора милиции по предупреждению хулиганства. Мәскеу 1990 ж.
9. Н.П. Мышляев, И.П. Портнов, В.П. Савенков Индивидуальная профилактика, осуществляемая участковым инспектором милиции. Мәскеу, 1990 ж.
10. Н.Г. Емелин Удержатъ от неверного шага. М. Заң әдебиеті - 1973 ж.
11. Криминология (2-ші басылым. арнал.). Мәскеу «Заң әдебиеті», 1968 ж.
12. И.П. Портнов, А.В. Крючков, В.П. Савенков Организация работы участковых инспекторов милиции с ранее судимыми лицами, ведущими паразитический образ жизни Мәскеу, 1986 ж.

13. А.Е. Мукажанов, А.А. Алимпиев Дәріс курсы
«Административно-юрисдикционная деятельность
полиции». –
Қостанай, 2021 ж.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции: Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана от 10.01.2018 года // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1800002018>.
2. Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан»: Постановление Правительства Республики Казахстан от 12.12.2017 года № 827// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827>.
3. Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность. Послание Президента Республики Казахстан от 31.01.2017 года // <http://www.akorda.kz/ru>.
4. О Концепции правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года: Указ Президента Республики Казахстан от 24.08.2009 года № 858 // http://adilet.zan.kz/rus/docs/U090000858_.
5. Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства: Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана от 14.12.2012 года // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>.
6. План нации – 100 конкретных шагов: Программа Президента Республики Казахстан от 20.05.2015 года // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000100>.
7. Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни: Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева от 05.10.2018 года // http://adilet.zan.kz/rus/docs/K18002018_1.
8. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019 – 2021 годы: Постановление Правительства Республики Казахстан № 897 от 27.12.2018 года // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000897>.
9. Об утверждении Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан: Указ Президента Республики Казахстан от 15.02.2018 года № 636 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000799>.
10. Комплексный план по профилактике правонарушений в Республике Казахстан на 2020 – 2022 годы. – Нур-Султан, 2019. – 43 с.
11. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года // http://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_.
12. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05.07.2014 года № 235-V ЗРК // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000235#z2596>.

13. Комментарий к Кодексу Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05.07.2014 года. 01.01.2021 г.
14. Административный процедурно - процессуальный кодекс РК от 29 июня 2020 года № 350 VI.
15. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 06.01.2011 года № 380-IV // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000380>.
16. Об органах внутренних дел: Закон Республики Казахстан от 23.04.2014 года № 199-V ЗРК // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000199>.
17. О порядке рассмотрения обращений физических и юридических лиц: Закон Республики Казахстан от 12.01.2007 года № 221 // http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000221_.
18. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V ЗРК // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231#z22>.
19. Об электронном документе и электронной цифровой подписи: Закон Республики Казахстан от 07.01.2003 года № 370 // http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000370_.
20. Об утверждении Правил интеграции объектов информатизации «электронного правительства»: Приказ и.о. Министра информации и коммуникаций Республики Казахстан от 29.03.2018 года № 123 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800016777#z6>.
21. О национальной безопасности Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 06.01.2012 года № 527-IV // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527>.
22. О персональных данных и их защите: Закон Республики Казахстан от 21.05.2013 года № 94-V // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1300000094>.
23. Об административных процедурах: Закон Республики Казахстан от 27.11.2000 года № 107 // http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000107_.
24. О доступе к информации: Закон Республики Казахстан от 16.11.2015 года № 401-V ЗРК // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000401>.
25. Об утверждении Правил создания, использования и совершенствования ведомственных и оперативных учетов: Приказ МВД Республики Казахстан от 08.09.2014 года № 577 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V14C0009786>.
26. Об утверждении Инструкции использования технических средств для фиксации фактов совершения уголовных и административных правонарушений и действий сотрудников органов внутренних дел Республики Казахстан: Приказ МВД Республики Казахстан от 31.12.2014 года № 971 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V14C0010227>.
27. Об утверждении Правил создания, использования и совершенствования информационных систем, информационно-коммуникационных и телекоммуникационных сетей, сетей связи:

Приказ МВД Республики Казахстан от 03.07.2014 года № 410 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1400009693>.

28. Тубина А.Н. Предупреждение и профилактика административных правонарушений местной полицейской службой: дис. ... магистр юрид. наук. – Костанай, 2019. – 138 с.

29. Багисов Н.Б. Проблемы правового регулирования применения Единого реестра административных производств сотрудниками природоохранной полиции: Международный научный журнал «Наука», № 1 (60) 2019. – Костанай, 2019. – С.151-154.

30. Касенова М.А. Проблемы и перспективы цифровизации административно-процессуальной деятельности в Республике Казахстан: Международный научный журнал «Наука», № 3 (62) 2019. – Костанай, 2019. – С.133-136.

31. О проекте Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях»: Постановление Правительства Республики Казахстан от 31.10.2018 года № 696 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000696>.

32. Об утверждении Правил ведения Единого реестра административных производств. Приказ и.о. Генерального Прокурора Республики Казахстан от 10.07.2020 года № 85 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020962>.

33. Об утверждении Правил документирования, управления документацией и использования систем электронного документооборота в государственных и негосударственных организациях: Постановление Правительства Республики Казахстан от 31.10.2018 года № 703 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000703>.

34. Кызылов М.А., Бачурин С.Н. Проблемные вопросы реализации Государственной программы «Цифровой Казахстан» при использовании электронно-цифровых технологий в современном уголовном процессе и в производстве по делам об административных правонарушениях Республики Казахстан: Международный научный журнал «Наука», № 1 (56) 2018. – Костанай, 2018. – С.3-9.

35. Тулкинбаева Ш.Ж., Мендыбаева Д.Т. Информационные технологии как средство повышения органов внутренних дел: Международный научный журнал «Наука», № 4 (59) 2018. – Костанай, 2018. – С.45-49.

36. Багисов Н.Б. Digitalization of the environmental activities of the internal affairs agencies in the light of the “New opportunities under the fourth industrial revolution” State of the Nation Address of the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the people of Kazakhstan dated

January 10, 2018: Международный научный журнал «Наука», № 3 (58) 2018. – Костанай, 2018. – С.140-146.

37. Айтуарова А.Б., Смышляев А.С., Мендыбаева Д.Т., Тулкинбаева Ш.Ж., Каражан А.А. Организационно-правовое обеспечение использования электронно-информационных технологий в административной деятельности органов внутренних дел: Методические рекомендации. – Костанай, 2018. – 33 с.

38. О внесении изменений и дополнений в Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях: Закон Республики Казахстан от 29.12.2019 года № 300-VI ЗРК // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1900000300>.

39. О профилактике бытового насилия: Закон Республики Казахстан от 04.12.2009 года № 214-IV // http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z090000214_.

40. Об утверждении Правил приема и регистрации заявления, сообщения или рапорта об уголовных правонарушениях, а также ведения Единого реестра досудебных расследований: Приказ Генерального Прокурора Республики Казахстан от 19.09.2014 года № 89 // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31619562#pos=0;0.

41. О Государственной программе «Информационный Казахстан-2020» и внесении дополнения в Указ Президента Республики Казахстан от 19 марта 2010 года № 957 «Об утверждении Перечня государственных программ»: Указ Президента Республики Казахстан от 08.01.2013 года № 464 // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31324378#pos=0;0.

42. Кужабаева Г.М. Состояние и перспективы использования электронно-информационных технологий в производстве // Международный научный журнал «Наука», № 3 (58) 2018. – Костанай, 2018. – С.122-125.

43. О внесении изменений и дополнений в Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях: Закон Республики Казахстан от 28 декабря 2017 года № 127 // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=39879527#pos=2;-106.

44. О некоторых вопросах применения судами норм Общей части Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях: Нормативное постановление Верховного суда Республики Казахстан от 22 декабря 2016 года № 12 // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=35063227.

45. Об утверждении Правил технического применения средств подачи документов в суды в форме электронного документа, их регистрации, обработки, ознакомления с ними: Приказ Руководителя Департамента по обеспечению деятельности судов при Верховном Суде Республики

Казахстан от 09.06.2018 года № 6001-18-7-6/188 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017148>.

46. Об утверждении Правил технического применения средств видеоконференцсвязи: Приказ Руководителя Департамента по обеспечению деятельности судов при Верховном Суде Республики Казахстан от 7 июня 2018 года № 6001-18-7-6/185 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017124>.

47. О прокуратуре: Закон Республики Казахстан от 30 июня 2017 года № 81-VI // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1700000081>.

48. О постановлении суда по делу об административном правонарушении: Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 20 апреля 2018 года № 5 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P180000005S>.

49. О применении мер обеспечения производства по делам об административных правонарушениях: Нормативное Постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 09.04.2012 года № 1 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P120000001S>.

50. Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана: Послание Президента Республики Казахстан К. Токаева народу Казахстана от 2 сентября 2019 года // <http://www.akorda.kz/ru>.

51. Кужабаева Г.М. Развитие электронно-информационных технологий в досудебном производстве по уголовным делам и производстве по делам об административных правонарушениях (постановка научной проблемы): Международный научный журнал «Наука», № 1 (56) 2018. – Костанай, 2018. – С.110-114.

52. Белкин А.Р. Теория доказывания: криминалистический и оперативно-розыскной аспекты: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Воронеж, 2000. – 36 с.

53. Белкин А.Р. Новая информационная технология и когнитивные особенности человека: Стандартизация и качество продукции в СССР. – Москва, 1990, Вып. 6. – С.19-26.

54. Белкин А.Р. Учёт особенностей человека-эксперта при построении интеллектуальных систем: Искусственный интеллект: Труды II Всероссийской конференции. – Минск, 1990. Т. 3. – С. 48-54.

55. Белкин А.Р. Когнитивные и поведенческие особенности человека-эксперта и их учёт при построении систем искусственного интеллекта: Программные продукты и системы. Москва, 1991. – № 2. – С. 81-83.

56. Сырбу А.В. Процессуальный порядок получения и использования информации с технических каналов связи в уголовном судопроизводстве: дисс... канд.юрид.наук. – Караганда, 2005. – 191 с.

57. Сырбу А.В. Деятельность органов внутренних дел при раскрытии и расследовании преступлений в сфере высоких технологий // Актуальные проблемы права: мат-лы науч. конф. – Караганда: КарЮИ МВД РК им. Б. Бейсенова, 2006. – С. 60-63.
58. Бачурин С.Н. Применение информационных технологий в уголовном процессе: краткий обзор // Вестник КЭУ: Экономика, философия, педагогика, юриспруденция. – Караганда, 2013. – № 4. – С.72-78.
59. Нугманова А.Т. Преступления в сфере высоких информационных технологий: теория и практика их расследования на первоначальном этапе: автореф. дисс. ... канд.юрид.наук. – Караганда, 2007. – 29 с.
60. Медиев Р.А., Лагуткин О.Ю. Новая методика проведения практических занятий в условиях криминалистического полигона (виртуальный осмотр места происшествия): Вестник Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, № 1(3) 2017. Астана, 2017. – С.55-62.
61. Мукажанов А. Е. Алимбиев А. А. Курс лекции «Административно-юрисдикционная деятельность полиции». – Костанай, 2021 г.
62. О профилактике правонарушений: Закон РК от 29.04.2010 года № 271-IV // http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z100000271_.
63. Кызылов М.А., Корнейчук С.В. Базарбаев А.А. Производство по делам об административных правонарушениях местной полицейской службой ОВД : Костанайская академия МВД РК им.Ш.Кабылбаева, 2016. – 150 с.
64. О языках в Республике Казахстан: Закон Республики Казахстан от 11 июля 1997 года № 151-I // http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z970000151_.
65. О некоторых вопросах применения принципа языка судопроизводства: Нормативное постановление Верховного суда Республики Казахстан от 22 декабря 2016 года № 13 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P160000013S>.
66. Об утверждении Инструкции по производству дел об административных правонарушениях: Приказ Председателя Агентства по государственным закупкам от 23.01.2004 года № 5 // http://adilet.zan.kz/rus/docs/V040002686_.
67. Автоматизированная услуга «оплата административных штрафов и штрафов за нарушение правил дорожного движения» // <http://egov.kz/cms/ru/services/epay>.
68. О некоторых вопросах применения судами норм Особенной части Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях: Нормативное постановление Верховного Суда

Республики Казахстан от 6 октября 2017 года № 7 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P170000007S>.

69. Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан от 31 октября 2015 года № 377-V ЗРК // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000377#1909>.

70. Об утверждении Типовых форм постановлений государственных судебных исполнителей: Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 20.03.2019 года № 135 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1900018432>.

71. Об утверждении Типовых форм постановлений частных судебных исполнителей: Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 28.03.2019 года № 148 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1900018493>.

72. О государственной регистрации юридических лиц и учетной регистрации филиалов и представительств: Закон Республики Казахстан от 17 апреля 1995 года № 2198 // http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z950002198_.

73. Об утверждении стандартов государственных услуг по вопросам регистрации юридических лиц, филиалов и представительств: Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 26.06.2019 года // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1900018916>.

74. Об утверждении отчета формы №1-АД «О результатах рассмотрения уполномоченными органами дел об административных правонарушениях» и Инструкции по его составлению: Приказ Генерального Прокурора Республики Казахстан от 7 октября 2014 года № 109 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V14W0009856>.

Мұқажанов А.Е., Қаражан А.А., Шуакпаев Т.И.

**ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ӘКІМШІЛІК ЮРИСДИКЦИЯСЫ
БОЙЫНША ПРАКТИКУМЫ**

ОҚУ ҚҰРАЛЫ

ISBN 978-601-7931-18-6



Басуға 47.07.2022. қол қойылды.
Пішіні 60x84 1/16. Көлемі 14,5
б.т. Таралымы 500 дана.
Тапсырыс № 85



ЖШС "ADAL KITAP"
Алматы қ, Клочков 106, офис 306
Телефон: +7 747 155 5680
e-mail: adalkitap@mail.ru